

ЛЕВ БИЇОВСЬКИЙ

СОЛОМОН ІЗРАЇЛЕВИЧ
ГОЛЬДЕЛЬМАН

1885-1974

1976

Лев Биковський

СОЛОМОН ІЗРАЇЛЕВИЧ ГОЛЬДЕЛЬМАН

"ПРИЙДЕ ЩЕ ЧАС, КОЛИ ВАШІ ІМЕНА
БУДУТЬ ВИПИСАНІ НА ГРАНІТОВИХ
ТАБЛИЦЯХ НА ПАМ'ЯТЬ ПОТОМСТВУ..."

/Василь Київнич/

UKRAINI AN CONTINENTAL INSTITUTE

-----25-----

SOLOMON I. GOLDELMAN

LIFE AND WORKS

1885-1974

BY

LEO BYKOVSKY

-----1976-----

DENVER

JERUSALEM

У К Р А Ї Н С Ь К И Й С У Х О Д О Л О В И Й І Н С Т И Т У Т

----- 25 -----

Л Е В В И К О В С Ь К И Й

С О Л О М О Н І З Р А Ї Л Е В И Ч

Г О Л Ь Д Е Л Ь М А Н

1885-1974

БІО-БІБЛІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ

- 1 9 7 6 -

ДЕНВЕР

БРУСАЛИМ

ОПУБЛІКОВАНО НА ПРАВАХ РУКОПИСУ

ДЛЯ

НАУКОВО-ДОСЛІДЧИХ ЦІЛЕЙ

УСІ ПРАВА ЗАСТЕРЕЖЕНІ

ПЕРЕДРУК І ПЕРЕКЛАД ДОЗВОЛЕ

НИЙ ТІЛЬКИ ЗА ЗГОДОЮ АВТОРА

ВІДБИТО 300 ПРИМІРНИКІВ КОШТОМ ПАНІ МАРІЇ БИКОВСЬКОЇ

ОБКЛАДИНКА МИСТЦЯ ЮРІЯ СЛАСТІОНА

SILERS PRINTING CO.-800 ACOMA STREET-DENVER, COLORADO, U.S.A.
80204-TEL.534-0268

СОЛОМОН ІЗРАЇЛЕВИЧ ГОЛЬДЕЛЬМАН
17 грудня 1885-3 січня 1974

С. Гольдельман

Виставка
мистецтва

S U M M A R Y

Leo Bykovsky has devoted his monograph to his former professor at the Ukrainian Academy of Technology in Czechoslovakia, holder of an honorary doctoral degree at the Ukrainian Technical and Husbandry Institute in Munich, Germany, Solomon I. Goldelman, noted Jewish and Ukrainian civic and political leader, scholar, pedagogue, publicist - but above all a human being of noble quality, one of the founders of the Ukrainian National Republic of 1917-1920.

Beginning with a foreward by the honorable Mr. Mykola Livytsky, President of the Ukrainian National Republic in exile, an old friend of Professor Goldelman, the monograph consists of two main parts, a biographical profile of Professor Goldelman and a bibliography of his writings, with addenda.

In the biographical portion, the author presents detailed information about the career of Solomon Goldelman. He was born on the seventeenth of December, 1885 in the town of Soroka, Bessarabia (now the Moldavian SSR in the Soviet Union). In 1913 he completed his studies, with distinction, at the Kiev Institute of Commerce, where he was an instructor. During 1917-1918 he lectured in the field of economics at the Jewish National University, in Kiev. At the same time he was a member of the Ukrainian Parliament (the Ukrainian Central Rada) as a representative of the Jewish Social Democratic Party, "Poale Zion." During 1918-1919, the period of the Directory of the Ukrainian National Republic, he served as Secretary of Labor and performed the duties of Secretary of the Ministry of National Minorities. In 1919 he became an associate to the Minister of Labor and Industry in the Government of the Ukrainian National Republic.

Beginning with the year 1920 Solomon Goldelman lived in emigration,

going first to Vienna, Austria. In December of that year he moved to Prague, and in 1922 to Pödebrady in Czechoslovakia.

In March of 1922 the Faculty Council of the Ukrainian Academy of Technology in Czechoslovakia appointed Solomon Goldelman docent in the Department of National Economy, and in mid-May he moved to Pödebrady. He was charged with teaching a course in political economy. Near the end of May he became secretary of the Faculty Council of the Department of Economics and Cooperatives in the Academy. Beginning with July of that year he occupied the chair of Political Economy.

During 1923 and 1924 Solomon Goldelman served as assistant dean of the Department of Economics and Cooperatives. In January of 1925 he presented a paper, his major work, THEORY OF FIRMS ON THE STOCK EXCHANGE, to the Department and was appointed full professor. Upon his initiative, in March of 1924 the Institute of National Economy was established at the Ukrainian Academy of Technology.

With Professor V. Tymoshenko, Professor Goldelman conducted a seminar in applied economics and acted as chairman of the Commission on Ukrainian Economic Terminology. The principal courses Professor Goldelman taught in the Ukrainian Academy of Technology were "Industrial Economy," "International Political Economy" (export trade), "Principles of Transport," "Labor Exchanges," "Principles of Social Science," and "Economics of Private Enterprise." He lectured on the two latter subjects only temporarily. In addition, Professor Goldelman taught the course, "Marketing of the Products of Village Economy" in the Department of Agronomy-Forestry of the Academy.

The academic and pedagogical work of Professor Goldelman in the Ukrainian Academy of Technology began with its founding in 1922 and ended in December of 1935 with the liquidation of this advanced Ukrainian school abroad.

Thereafter he continued his activity in the Ukrainian Technical and Husbandry Institute.

In addition to his pedagogical work, Professor Goldelman took part in the scientific activity of the Ukrainian Academy of Technology. He wrote two textbooks, translated several works on economics from the German into the Ukrainian, prepared and published a series of papers in the Annals of the Ukrainian Academy of Technology. At the same time, as member of the Society of Ukrainian Economists, he published articles in the journal Ukrainian Economist. He also wrote a series of articles on economic and social topics published in various Ukrainian and Jewish journals and newspapers. With Professor V. Tymoshenko he was editor of ESSAYS ON ECONOMICS (Podebrady, 1926), a collection of papers by seminarians of the Department of Economics and Cooperatives of the Ukrainian Academy of Technology.

In midyear of 1931, when the threat of liquidation of the Academy arose, Professor Goldelman brought before the Faculty Council a plan for the establishment of a correspondence school which would take the place of the Ukrainian Academy of Technology with its instruction by auditorium lectures. This plan was put into effect at the end of 1935. In accord with his proposal, the "Society of Friends of the Ukrainian Academy of Technology" was established, of which he became the vice-chairman. In accord with this plan, in July of 1932 the Ukrainian Technical and Husbandry Institute began to operate. It continued in Podebrady until mid-March of 1939.

During the entire existence of the Ukrainian Academy of Technology and the Ukrainian Technical and Husbandry Institute, Professor Goldelman showed himself to be an apt organizer, a prolific scholar and a good pedagogue. He gained distinction and recognition in scholarly circles as well as the love of his students. Beginning with 1927 he was also professor in the Ukrainian Workers University in Prague. In 1933 he organized the Institute for Zionist

Education and was a professor in the Zionist Advanced School in Prague.

In 1939 Professor Goldelman, together with his wife, departed for Palestine, which in 1948 became the Jewish state of Israel. After a short stay in Haifa, they finally settled in Jerusalem. During the years 1940-1960 he was the organizer and director of, as well as instructor in, the Institute of Zionist Education in Jerusalem, a correspondence school. From 1956 to 1960 he was corresponding member of the Institute for the Study of the USSR in Munich.

In 1960 the Faculty Council of the Ukrainian Technical and Husbandry Institute in Munich presented Professor Goldelman with an honorary doctor's degree in economics. In 1964 he became a full member of the Ukrainian Free Academy of Arts and Sciences in the United States, as well as full member of the Historical and Philological Section of the Shevchenko Scientific Society in Europe. At the same time, in addition to his pedagogical work, he took an active part in civic and scholarly affairs.

In 1965 and 1966, the Ukrainian community abroad marked the eightieth birthday of Professor Goldelman with lectures and articles in the press. But he soon began to fail in health. More and more frequently it was necessary for him to sojourn in the hospital. During his final stay there, on the third day of January, 1974, at the age of eighty-nine this worthy patriot and civic leader of two fatherlands - Ukraine and Israel - passed into eternity.

In the bibliographical portion of this monograph the author has given the titles, some with annotations, of about 150 of the most important articles, papers, brochures, and books published by Professor Goldelman from 1903 to 1973 inclusive in the fields of economics, sociology, history, and particularly on national problems in Eastern Europe. His works appeared in the Russian, Ukrainian, German, English, Hungarian, Yiddish and Hebrew languages.

Very important in the study of Ukrainian-Jewish relations is his work JEWISH NATIONAL AUTONOMY IN UKRAINE 1917-1920 (in Yiddish, 1961; in Ukrainian, 1963 and 1967; in English, 1968). In 1964 Professor Goldelman began work on a book to be entitled JEWRY IN OLD RUSSIAN IN THE TWENTIETH CENTURY. Unfortunately, on account of his illness he did not succeed in completing this major work, which consists of some 320 pages of typescript.

Appendices I through VI aid toward a more detailed acquaintance with the career of Professor Goldelman. The monograph ends with an index of the sources used in its compilation, with pictures of Professor Goldelman and his wife Miriam, as well as with reproductions of the title pages of his published works. In the concluding portion is given the history, from 1965, of the writing of the monograph. An index of names and geographical places facilitates the finding of references to specific topics. Lastly, a list of other works by Leo Bykovsky is appended.

- Edited by Maria Halun-Bloch*, Denver, 1976

x/Maria Halun Bloch: entries in-**CONTEMPORARY AUTHORS, SOMETHING ABOUT THE AUTHOR, WHO'S WHO OF AMERICAN WOMEN, DICTIONARY OF INTERNATIONAL BIOGRAPHY, UKRAINIANS IN NORTH AMERICA-A Biographical Directory, Champaign, Illinois, p.24.** Відатна амер.-укр. письменниця, авторка коло 18 книжок, здебільшого для молоді, член-співр. УВАН у ЗСА. Див. напр.: К. Крупський- Про Україну в амер. дитячій літературі. "Свобода", ч.96, з 22 травня 1963; Марія Галун-Блак-Для дитячої душі/Наше інтерв'ю/. "Наше Життя", Філадельфія, ч.6, червень 1963, стор.9; Марта Тарнавська- Два світи письменниці Марії Галун-Блак. "Свобода", ч.182, з 30. вересня 1966; К. Крупський- В обороні укр. імени. "Свобода", ч.72, з 17 квітня 1968; Іван Овечко- Марія Галун-Блак-авторка 15 книжок /Українці в Колорада/. "Вільний Світ", Вінніпег, Канада, з 1. грудня 1969; Лев Биковський- Про літературну творчість письменниці Галун-Блок. "Укр. Голос", Вінніпег, ч.52, з 24 грудня 1969; Одарка Фіглюс-Марія Галун-Блок. "Юнак", Торонто, Канада, ч.6-7/84-85/, червень-липень 1970, стор.11; Наталія Чанленкова- Бібліографія видань жіночої творчости поза межами України/1940-1973/. Союз Українок Америки. Філадельфія, Па., 1974, стор.46-47, 49 та інші писання про літературну творчість Марії Галун-Блак.

П Е Р Е Д М О В А

Коли якісь два народи мають бажання-у взаємному інтересі-унормувати свої відносини, припинити ворожнечу, а то й активне поборвання один одного, - вони не повинні укривати того негативного, що було між ними в минулому. Де Гбаль і Аденауер, започатковуючи історичне замирення поміж французами і німцями, не укривали, що їх народи ділила кількасотрічна ривалізація, ворожнеча, криваві війни, навіть не нависть. Як видається, такі ворожі відносини між Францією і Німеччиною вже зникли, або принаймні знаходяться на шляху остаточного зникнення.

Так само немає чого укривати, що в історичному минулому було багато прикрого у взаємовідносинах поміж жидами /зумисно вживав висловів "жиди", "жидівський", а не "євреї", "єврейський", бо цього також послідовно дотримувався бл.п.проф.С.І.Гольдельман / й українцями. Зокрема, від початку української Національної Революції в 1917 році було багато непорозумінь, ворожнечі, навіть пролитої крові поміж українцями і жидівським населенням на території України. Але були й світлі моменти. На все це ми не повинні заплещувати очей. Тим більше, оскільки ми вважаємо, що у, взаємних інтересах, жидівсько-українські відносини мають бути не тільки унормовані, але їх мають ціхувати співпраця, приязнь, і союз супроти того самого напасника/а такої думки є беззастережно автор цих рядків/, то ми повинні не забувати, а підкреслювати позитивні моменти, які існували, а тепер все частіше мають місце, поміж жидами й українцями.

В останніх десятиліттях українці виявили зрозуміння і симпатії до жидівських проблем. Це відноситься як до держави жидівського народу, Ізраїля, так і до становища жидівського населення в Україні і, взагалі, в ССРСР. Українці масово виступили проти антиізраїльської політики ССРСР та проти огидного явища неосантисемітизму, що його стосує на своїй території керівництво російсько-советської імперії.

З другого боку, спостерігаємо відрядне явище, що все більше і більше осіб жидівської національності /тих, що прибувають на Захід, або ще й тепер перебувають у межах ССРСР /виступають в обороні національних прав українського народу, засуджують політику русифікації в Україні, засуджують переслідування українців з боку окупаційної московської влади в Україні.

Отже, можна думати, що ми стоїмо напередодні отого бажаного унормовання жидівсько-українських відносин. Що було в минулому? Поміняючи давньоісторичні часи, жиди закидають українцям антижидівські погроми в роках 1918-20, а українці вважають, що жиди брали активну участь у поборванні Української Народньої Республіки по боці російських большевиків. Очевидно, ні одні, ні другі не мають рації, або, принаймні повної рації. Огидне явище жидівських погромів справді мало тоді місце в Україні, але хто в них завинив? Погроми вчиняли денікінці, відділи російсько-большевицької армії, окремі "гуляйпільські" загони, непідпорядковані владі Української Народньої Республіки, і, в дуже нечисленних випадках, окремі воєводи Українського Війська чи безвідповідальні отамани військових відділів, яких за те каралося розстрілом. В кожному разі, за ті погроми не відповідає українська провідна верхівка того часу, не відповідають уряди УНРеспубліки і Головний Отаман Симон Петлюра, які ті погроми активно поборювали і карали винних смертю.

Так само не відповідає дійсності, нібито все жидівське населення боролось проти Української Народньої Республіки. Були жиди і серед воєнків/старшин/Армії УНР, були жиди на високих становищах в УНРеспубліці/члени уряду або наших амбасад закордоном, як напр. амбасадор в Англії Арнольд Давидович Марголін /, які активно і з самопосягання боролися за здійснення національно-державних постулатів українського народу. Одним із них був покійний професор С.І.Гольдельман, якому, на жаль, не довелося дожити до того часу, коли, як про це згадувалося вище, зарисовується уже можливість жидівсько-українського "відпруження", а, може і тісної співпраці та приязні.

Проф. С.І.Гольдельман є автором дуже цінної праці з 1963 року п.н. "Жидівська Національна Автономія на Україні". В ній він описує жидівсько-українські відносини в роках 1917-20. Він не був одним з тих жидівських діячів, які, як Зільберфарб, Ревуцький, Красний, були членами українського уряду, як міністри жидівських справ на підставі згаданої національно-персональної автономії. Покійний, як А.Д.Марголін, просто включився в державне будівництво України і займав, між іншим, становище віце-міністра народнього господарства. На позиціях активного діяча за закріплення демократичної самостійної української державности залишився до кінця української визвольної війни, аж до виходу уряду й армії УНРеспубліки на чужину в кінці 1920 року. Потім, уже на чужині, С.І.Гольдельман залишається активним членом української громадськості на еміграції, як професор Української Господарської Академії в Подєб'радах, виступавши в тому часі за унормовання жидівсько-українських відносин, за, так би мовити, замирення поміж обома народами.

Своєю діяльністю ще в Україні, а тим більше на еміграції-не відходячи від української національної справи-Покійний засвідчив, що для

нього Україна і інтереси Українського народу не були чимось кон'юнктуральним, переходовим, але, що він почував себе зв'язаним з країною свого народження і був глибоко переконаний у konieczності приязні поміж жидами й українцями. На мою думку, його не можна назвати "українофілом" серед жидів. Але, маючи безумовно глибокі симпатії до України і її народу, він уважав, що в інтересах жидівського населення України бути по стороні визвольно-самостійницьких позицій українців, а не по стороні їх противників. Як жидівський соціаліст, він боровся з молодих літ проти російського царату. І він відчував, мало того, ЗНАВ, ЩО ЖИДІВСЬКО-УКРАЇНСЬКА СПІВПРАЦЯ Є В ІНТЕРЕСАХ ОБОХ СТОРІН. Щодо жидів, то велика "єдина і неділима" російська імперія з її націоналістично-російським і шовіністичним наставленням буде завжди гнобити жидівську меншість. А щодо українців, то співпраця з двома мільонами жидівської меншости в Україні і її, цієї меншости, прихильне наставлення до ідеї української самостійної державности, а пізніше її активна участь в державному будівництві України, вийшла б безумовно лише на користь українцям.

Яка шкода, що С.І. Гольдельман не дожив до нинішнього часу. Він міг би тепер, коли російська імперія в її советсько-комуністичному забарвленні однаково гнобить і українців і жидів, з цілою слушністю сказати своїм жидівським опонентам, що РАЦІЮ МАВ ВІН, А НЕ ВОНИ; смертельною небезпекою і загрозою для жидівського населення України є незалежна українська держава, яка напевно загварантувала б усі потрібні права для жидівської меншости, але російський імперіалізм і "єдина неділима Росія", які саме тепер показують своє антисемітське і антиізраїльське обличчя.

Коли прийшли часи гітлеровської гегемонії в Європі, проф. С.І. Гольдельман, цілком зрозуміло виїхав до Ізраїлю, де й перебував постійно до своєї смерті. Цим він засвідчив, що для жидів він не був

"ренегатом", що перейшов до української національності. Ні, він був, власне, жидом, але приятелем України. Це своє приятельство для країни свого народження він довів ще й тим, що перебуваючи в Ізраїлю, не зірвав зв'язків з українськими патріотами-самостійниками, що для нас цінніше, аніж те, якби він заявив себе українцем. Перебуваючи в Ізраїлю, він входить до української групи науковців Інституту для вивчення ССР у Мюнхені, у виданні якого виходить його праця "Жидівська національна автономія на Україні". До кінця свого життя С.І. Гольдельман був пов'язаним з українцями, але був також безперечним жидівським патріотом. СЬОГОДНЯШНІ ПОДІЇ СТВЕРДЖУЮТЬ СЛУШНІСТЬ ПОГЛЯДІВ С.І. Гольдельмана. Отже, варто і нам, українцям, і жидам перестати жити ремінісценціями і ресантиментами минулого, а почати думати про майбутнє.

Востаннє я мав можливість бачитися і розмовляти з покійним професором Гольдельманом яких 15 років тому в Мюнхені, в присутності його достойної Дружини, пані Міріам Гольдельманової, яка ще й нині, як невтішна Вдова, живе в Ізраїлю. Розмова поміж нами торкалася все тих тем: ЯК НАПРАВИТИ ЖИДІВСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ? Цією справою жив Покійний. Вона є також і для мене першорядного значення-не тільки як для українського політичного діяча на еміграції, але також з мотивів персональних, якщо так можна висловитись, "спадкових": мій покійний батько, пізніший, як це й сьогодні пишуть російсько-большевицькі видання, "петлярівський прем'єр", був під час революції 1905 року, в місті Лубні на Полтавщині, головою Самооборони проти жидівських погромів, що їх інспірувала російсько-царська влада/про це пише в своїх творах згадуваний вже А.Д. Марголін /, за що / і тех інші "провини", як член українських соціалістів /був суджений військовим судом у Києві. МИ ОБИДВА, С.І. ГОЛЬДЕЛЬМАН І Я, СТВЕРДЖУВАЛИ ПОТРЕБУ ЖИДІВСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПОРОЗУМІННЯ. Але тоді/15 років тому /час ще нібито був не

настав. Може цей час незабаром настане... А в майбутній вільній і самостійній Україні напевно будуть згадувати і віддадуть пошану приятелеві України-професорові С.І.Гольдельманові.

Мюнхен, лютий 1976 року.

Микола Лівницький. х/

х/Високодостойний Пам Микола Лівницький -абсолювент Високої Торго вельної Школи в Варшаві/Польща/, ліценціят/магістр/економічно-соціального факультету університету в Женеві/Швайцарія/, абсолювент Інституту Високих Інтернаціональних Наук/Тах хе/. Визначний український громадсько-політичний і державний діяч та політик. Від 1948 р. член Української Національної Ради на Чужині. Від 1957 до 1967 рр. Голова Виконного Органу УНР, а від 1967 і до нині ПРЕЗИДЕНТ УНР в екзилі та Президент Ліги Визволення Народів ССРСР, т.зв. Паризького Б'юро. Меткий і плідний журналіст, автор численних причинків і статтів по українських і чужинецьких часописах в багатьох країнах, кільких брошур в укр., англ. та нім. мовах, а останньо книжки п.з. "Відносини Захід-Схід і проблеми поневолених Москвою націй", Мюнхен 1975, 8^о, 404 ст.
Див.: С. Наріжний: Укр. еміграція. Част. перша. Прага 1942, світлим чч. 144, 257; "Енци. Українознавства", словн. част., НТШ, Мюнхен, т. 4, 1962, стор. 1307+світлина; Президент Микола Лівницький. Короткі біографічні дані і світлина. "Мета", Мюнхен, ч. 1/39/, липень-серпень 1967, стор. 1-2; Л. Биковський: Баймарські часи. Спомини 1945. Денвер, Колорадо 1970, стор. 17, 28; Марія Лівницька: На грані двох епох. Нью Йорк 1972, стор. 200-337; Т. Леонтій: През. М. Лівницький-50 літ тому. "Мета", Мюнхен, ч. 10/115/, жовтен 1975, стор. 1-2, ілюстр.

В С Т У П Н Е С Л О В О

Дехто з дослідників історії України, як наприклад д-р М. Стахів,^{x/} автор розвідки про "Україну в добі Директорії УНР"^{xx/}, вважає що-"Українська державність переходила у своїй історичній дійсності три великі циклі: 1. Київську і Галицько-Волинську та Литовсько-Руську державність у формі князівської системи, 2. Козацьку Державу і 3. Новітню Українську Державу у формі Української Народньої Республіки". - "З цього становища розвиток державного права України в новітніх часах можемо", каже д-р М. Стахів, "поділити на три доби: 1. Доба Української Центральної Ради, 2. Доба Гетьмана П. Скоропадського і 3. Доба Директорії Української Народньої Республіки/Див. 49, I, стор. 12/". Зі своєї сторони додамо, що після того Україна опинилась у 4-ій добі, як Українська Советська Соціалістична Республіка/УСРСР/, на підставі "федеративної державності", в межах імперської системи ССРСР.

Остання, з перелічених в часі, псевдо-державна, окупаційна доба, на наш погляд, примусового "співіснування" України в складі ССРСР є сучасною добою. Вона ще не закінчена і як триваюча може бути предметом прикрої для нас "політики", але поки що не об'єктивною "історією".

Натомість перші три доби в межах "Новітньої Української Державності", що формально розпочалися від березня 1917-го року, в зв'язку з Всеросійською Револуцією,^{xxx/} вже в часі завершені. Сповнилась більше за півстоліття від їх започаткування. Отже маємо "достатню" історичну перспективу для відповідних студій над тими часами.

x/ STACHIW, MATVIY. "Ukrainians in North America. A Biographical Directory..." Champaign, Ill., USA, 1975, pp. 320-321.

xx/ д-р М. Стахів: Україна в добі Директорії УНР. Скрентон, Па., ЗСА. Тт. 1 -7, 1968-1966.

xxx/ Проф. д-р Яків Зогуля: Велика Українська Револуція. Календар історичних подій... Вид. УВАН у ЗСА. Нью Йорк 1967, 23x16 см., 112 ст.

Поважне місце у того роду науково-дослідчій діяльності займають ма-
буть монографічні розвідки про тодішні події та творців нового жи-
ття в Україні.

В останній групі дослідів опиняється й предложений короткий біо-
бібліографічний нарис про проф.д-ра Соломона Ізраїлевича Гольдель-
мана, одного зі співторців Новітньої Української Державности. З ба-
гатьох причин спроба у цьому засязі не вичерпує теми і не претен-
дує на стислу наукову розвідку.

Спричиняється до цих студій ще й інша причина. Серед багатьох про-
блем українства не останнє місце займають взаємовідносини з чужи-
нцями: зовнішні, внутрішні й мішаного характеру. До останньої групи
можна зачислити, між іншим, українсько-хидівські взаємовідносини.
Спостерігається, від якогось часу, хвале Іх обговорення на чужині, у
різний спосіб, різної вартости й з різним успіхом. х/

Бажаючі взяти у цьому скромну участь дозволяю собі накреслити в
цій брошурі кілька слів про видатного хидівського й українського
громадсько-політичного діяча, публіциста, науковця й педагога-проф.
д-ра С.І. Гольдельмана/С.Г./ . Він належав до грона хидівсько-українсь-
ких політично-державних діячів доби 1917-1920 рр. Воно складалося пе-
редовсім з: Соломона Гольдельмана хх/ , Мойсея Зільберфарба ххх/
хххх/ , Арнольда Марголіна ххххх/ , Авраама Ревуцького хххххх/
сного , В. Лацкого й ххххххх/
інших хидівсько-українських діячів того часу.

х/ Див. наприклад - Я. Сова: Про наш "антисемітизм". "Свобода", ч. 76, 1964.
хх/ Див. гасло - ГОЛЬДЕЛЬМАН, С. в "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, 1957,
т. 2, стор. 477.

ххх/ Див. гасло - ЗІЛЬБЕРФАРБ, М., там же, т. 3, стор. 830.

хххх/ Див. гасло - КРАСНИЙ, П., там же, т. 3, стор. 1163; "The Universal Je-
wish Enc.", New York 1943, vol. 10, p. 336.

ххххх/ Див. англомовні "Аннали УВАН", Нью Йорк, 1959, т. VII, чч. 1-2, стор.
1671-1694; "ЕУ", НТШ, Мюнхен, 1962, т. 4, стор. 1464.

хххххх/ Див. про - РЕВУЦЬЮГО, А. в праці проф. С. Гольдельмана: Жид. Нац.
Автономія на Україні. Мюнхен 1963, стор. 86-91.

ххххххх/ Див. про - ЛАЦЮГО, В. з згаданій праці проф. С. Г. на стор. 58.;
"The Universal Jewish Enc.", New York 1943, vol. 10, p. 336.

Заохочуть нас зайнятися цією темою головню дві причини: морального й пізнавального характеру. З боку морального-автор цих рядків, абсолювент Економічно-Кооперативного Факультету Української Господарської Академії в Чехословаччині та колишній учень проф. С.Г. ., завдячує йому, в значній мірі, вироблення підстав свого світогляду, за що на цьому місці складає подяку Достойному Вчителю/1/. З боку науково-дослідчого активна й видатна роля, яку проф. С.Г. . відіграв у перебізі творення новітньої української спільноти та державності на Україні й згодом на еміграції.

Український національно-державний здвиг від 1917 року зрушив з до вголітньої "пасивності" не тільки маси українського народу ^{х/} але й захопив одночасно, з різних причин, своєю величність таох і багатях "чужинців" на Україні й поза нею.

Деякі соціологи спостерегли, що кращі, вищі духово типи з поміж "чужинців" захоплюються українством, воно їх притягає, вони "українізуються" та віддають свої сили й здібності Україні. Натомість-нижчі духово, більш примітивні типи, переходять на московську культуру, обмосковляються побутово й духово.

На прикладі проф. С.Г. . маємо яскраве підтвердження першої-додатньої для нас частини цієї "теорії".

Уложення, за наших часів і обставин, монографічної розвідки про проф. С.Г. ., його життя та діяльність, зустрічається з багатьма труднощами, є нам не під силу. На перешкоді стоїть передовсім його хвава, новаторська, багатостороння діяльність майже одночасно в трьох, переважно, середовищах: хидівському, російському і українському. Вона відбувалась, впродовж життя, в багатьох країнах. Позатим відчувається брак під руками деяких його творів, писаних до того ще й в кількох
- - - - -
х/Див. наприклад-С.Гольддельман: Листи хид. соц. демократа про Україну.

мовах, іноді непрступних для пересічного українського дослідника. Дали, через скромність проф. С.Г., та й з інших причин, існує обмаль відповідних оглядів його "українського" та "європейського" періодів життя, не кажучи вже про "позаєвропейський", про котрий мало що знаємо.

Відомості про життя й діяльність проф. С.Г. розпорошені по багатьох творах присвячених українській новітній історії. Але, через брак належного розуміння доби та суб'єктивності авторів, особливо в мемуарах, ці матеріали здебільшого сумнівної вартості. Зрештою чимало з тих "джерел" мало й доступні для ширшого вжитку. Через усі згадані причини доводиться обмежитись, покищо, тільки короткою, поверховою інформаційного характеру біо-бібліографічною спробою, з українським, переважно, підходом до теми.

х/Див. наприклад-Д-р Дмитро Куликовський: Соціологічна студія на основі однієї повісти. "Визвольний Шлях", Лондон, кн. УІ, 1964, стор. 693-
"Нині не раз чуємо", пише Дм. Куликовський, "як зрадив нового укр. покоління лунають прикрі голоси часто злосливої критики та їдкою насміхання з творців нашого національного і державного ренесансу 1917-20 рр. При цім дуже часто бачимо, що ця критика не має під собою правдивого ґрунту і йде в невластивому напрямку. В цих справах треба бути незвичайно обережним і не забувати, що кожне людське покоління в народі є продуктом попередніх процесів і за те його не можна тягнути до відповідальності; далі, розважачи над діяльністю, доброю чи злою тих попередніх поколінь, треба насамперед себе самого запитати про характер власної чинності; і-ще при розважаннях над своєю національною минушиною, а вони необхідні, треба прямувати до того, щоб докладно познайомитися з обставинами тодішнього і попереднього життя своєї національної спільноти. Щойно після того провадити своє розважання та робити висновки, бо занедбавши всі ці передумови-наша критика ризикує перетворитися в теоретичне говорення..."

Основаємо її на власній пам'яті та на джерелах поданих в кінці ро звідки. Позатим додаткова література згадана в тексті.

Вивчення джерел дозволяє укласти розповідь про життя й діяльність проф. С.Г. Гере́ново у три доби: 1. українську, 2. європейську та 3. по заєвропейську, відповідними піддобами та розділами.

Литтєписний матеріал представлений по змозі за бігом часу. Він до повнений реєстрем задумів та писань проф. С.Г. й деякими додатками.

Сподіваємось, що зібрані біо-бібліографічні матеріали стануть згодом в пригоді дослідникам життя й діяльності проф. С.Г. Вони опишуть його як: людину, громадянина, політика, адміністратора, публіциста, науковця/історика, економіста, соціолога/, педагога та організатора, з виясненням того значення яке він мав, і то не тільки для хидівства й українства, в новітній добі їх розвою.

Текст ілюстровано світлинами, зв'язаними з проф. С.Г., та відбитками титульних сторінок його головніших творів.

АВТОР^{x/}

х/ Биковський Лев, інж. - економіст УГА в ЧСР, професор УТГІ в Мюнхні, Німеччина, дійсний член УВАН у ЗСА, член Укр. Істор. Товариства, почесний член Товариства Укр. Бібліотекарів в Америці, бібліолог, мемуарист, публіцист, організатор укр. наукового життя. Автор по над 500 статтів, причинків, брошур і книжок. Див.: Симон Наріжний - Укр. еміграція, част. перша, Прага 1942, стор. 154-252; "Енци. Українознавства", словн. част., НТШ, Мюнхен, т. 1, 1955, стор. 122; Лев Биковський - У слухбах українській книжці, Біо-бібліографія. Денвер, Колорадо, 1972, 27x21 см., 275 ст.; Ukrainians in North America. A Biographical Directory... Champaign, Illinois, 1975, p. 37.

ГОЛОВНІШІ СКОРОЧЕННЯ

- БСЕ-Большая Советская Энциклопедия, Москва, СССР.
ВЕК-Всемирный Еврейский Конгресс.
ВСО-Всемирная Сионистская Организация.
ЕСБЕ-Энциклопедический Словарь Брокгауза и Ефрона, С.Петербург.
ЕУ-Енциклопедія Українознавства, НТШ, Мюнхен, словникова частина.
ЖНФ-Жидівський Народний Фонд.
ЗДА-З"єднані Держави Америки.
ЗСА-З"єднані Стейти Америки.
МАГ-Міріам Аронівна Гольдельманова.
МССР-Молдавська Советська Соціалістична Республіка.
НТШ-Наукове Товариство ім.Т.Шевченка.
Па-Пенсильванія, ЗСА.
Проф.С.Г.-Професор Соломон Гольдельман.
С.Г.-Соломон Гольдельман.
СІ-Соціологічний Інститут, Відень.
СПУГА-Спілка професорів Української Господарської Академії.
СССР-Совєтських Соціалістических Республік.
ТПУГА-Товариство Прихильників Української Господарської Академії.
УАН-Українська Академія Наук у Києві.
УВАН-Українська Вільна Академія Наук на чужині.
УВУ-Український Вільний Університет/Відень, Прага, Мюнхен/.
УГА-Українська Господарська Академія в Чехословаччині.
УІ-Український Історик, журнал Укр.Історичного Товариства.
УМЕ-Євген Онацький:Українська Мала Енциклопедія, Буенос-Айрес.
УНДПІ-Український Науково-Дослідчий Публіцистичний Інститут.
УНР-Українська Народня Республіка.
УРЕ-Українська Радянська Енциклопедія, Київ.
УРУ-Український Робітничий Університет, Прага, Чехословаччина.
УСІ-Український Соціологічний Інститут, Прага.
УССР-Українська Советська Соціалістична Республіка.
УТГІ-Український Технічно-Господарський Інститут/Подєбради, Регенсбург, Мюнхен/.
УТІ-Український Технічний Інститут, Нью Йорк, ЗСА.
ФУП-Фонд Української Політехніки.
ЧСР-Чехословацька Республіка.

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ

СОЛОМОНА ІЗРАЇЛЕВИЧА ГОЛЬДЕЛЬМАНА

У К Р А Ї Н С Ь К А Д О Б А , 1885-1920

Українська/тереново/доба життя й діяльності С.Г.обіймає час від його народження до виїзду з України на еміграцію у 1920-му році. Цю добу можна б поділити за характером і змістом на дві послідовні частини: жидівсько-російську й жидівсько-українську.

ЖИДІВСЬКО-РОСІЙСЬКІ ЧАСИ.

Жидівсько-російські часи С.Г.тривали десь до травня 1917 року.

БАСАРАБЩИНА^{х/}

Соломон Ізраїлевич Гольдельман /С.Г./народився 5/17^{хх/} грудня 1885 року/5,6,29,58,59/в м.Сороках,що на півночі Басарабщини/Див.ст.25/ в жидівській родині,про яку не посідаємо ближчих відомостей/5,6/.
СОРОКИ^{ххх/}

Стародавнє/від XII-XIII стст./поселення,а в XIX ст.повітове місто Сороки,Басарабської губ.,в колишній Російській Імперії, мальовничо розташоване в долині,на правому березі р.Дністра,у віддалі коло 175 верст від губ.міста Кишинєва.За переписом 1897 року мешкало в Сороках коло 15,800 осіб.Майже половину з них складали жиди,потім українці,трохи москалів,молдаванів,поляків і циган. Населення займалося,поза гандлем/переважно жиди/,хліборобством,садівництвом,горо

х/Див.БАСАРАБІЯ в "Енциклопедії Українознавства",словн. част.НТШ, Мюнхен,т.1,1955,стор.96-99.

хх/Ріжниця між старим і новим стилями у XIX столітті становила 12 днів.

ххх/Див.СОРОКИ в "Енци. Словарі"Брокгауза-Ефрона,С.Петербург,т.60, 190,стор.901-903;"Большая Сов.Энци.",Москва,т.40,1957,стор.108.

Басарабщина, в колишній Росії. Сучасна Молдавщина/МССР/ в ССРС, з містами: Сорочи й Кишинів.

дництвом, плеканням тютюну, пасічництвом а особливо виноградництвом.

Нам пощастило дістати оригінальний опис м. Сорок пера мистця Петра Мегики, що перебував там в школах у часі від 1915 до 1918 рр./16/. У відношенню до дитячих і юнацьких часів С.Г., то б то коло 20 літ взад, образ того середовища набірає ще більше кольориту й прикмет старо світського укладу життя у цьому хидівсько-українському, басарабському південному провінційному закутку.

Особливий характер місту, поза жидами, писав П. Мегик, надавали цигани. Вони були дуже багаті. Деякі з них мали свої муровані доми. Цигани мали в місті великі кузьні та слюсарні. У літі вони розбивали по другій стороні Дністра намети й там ночували, а цілий день проводили у місті, в своїх домах та майстернях. Восени звивали намети й цілими родинами вертались у місто. Вони гарно вдягались: в неділю - мали чорні чоботи, оксамітні чорні штани і чорний оксамітний піджак, поверх барвної камізельки, з великими півокруглими срібними гудзиками величини половини малого курячого яйця.

У місті було дуже дешеве життя. Місто все було в садках та виноградниках. На базарі, наприклад, фунт винограду коштував 1 копійку, оливок також 1 коп., було багато кавунів і динь, тощо.

В Сороках височіли руїни великої круглої запусеної фортеці, з вежер. Вона була збудована ще у XIII-му стол. генуезцями, як оборонний пункт. Від Чорного моря вгору Дністром тяглися того роду генуезькі, а потім турецькі, кріпости - Акерман, Бендери, Сороки.../16/.

У такому "півсонному" містечку і кольоритному середовищі підростав хлопець Соломон, в численній, затишній, патріархальній родині, формує чись підо впливом рідні та оточуючих його різноманітних обставин, серед напів містечкової, напів сільської місцевої романтики й розкішної південно-української природи. На жаль ближчих відомостей про родину й про дитячі та юнацькі літа С.Г., як було згадано, не посіда

смо.

Знаємо лише, на підставі скупого листування з проф. С.Г., що то була стародавня басарабська хидівська родина. Коли Росія,десь у 1809 році, анексувала Басарабію^{х/}, прапрадід С.Г. вже мешкав в м. Сороках, як купець, дідич/поміщик/ і домовласник. Тому що у Молдавії мешканці/особливо хиди, що трималися ще палестинської традиції, де кожний називався по батькові/не мали прізвищ, то нова-російська влада післала урядовців/які, розуміється, не знали ні молдавської, ні хидівської мов/надати тим новим підданим прізвища. Прізвища надавалися, звичайно, за заняттям. Тому басарабчане носять до нині часто дуже комічні прізвища.

Оскільки прапрадід С.Г. був поважним купцем, в хидівській мові їдиш-та за виговором басарабців "гондельман", від слова "гаддель", то він це прізвище й дістав. Але урядовець записав-"годелман". З часом, коли С.Г. почав писати це слово в українській абетці, де мається "г" і "Г", цією другою буквою-від слова "голд", що значить "золото", то так вийшло, що "гонделман" зник, а замість прийнятого серед хидів "Гольдман" стався "Гольдельман".

Ще з хлоп'ячих літ С.Г. пам'ятає свого діда, як він їздив у власній бричці на двох гарних конях по місту, або ж на засідання "земства"/хидів не вибирали а владою призначалися з "поважних" і осілих хидів гласними, як земства так і міста/.

Також і батько С.Г. добрих 70 літ тому, ще їздив з дідом до дідового маєтку Головчинці,десь при Дністрі,проти Ямполья,на другому бе

х/Підчас російсько-турецької війни 1806-12 рр. Басарабію зайняли російські війська. На підставі мирового договору в Букарешті 16-го травня 1812 р. Туреччина відступила Росії територію між Прутом і Дністром./Див. гасло БАСАРАБІЯ в "Енци. Укр.", НТШ, Мюнхен, т. 1, 1955, стор. 96-99./

резі.С.Г.пригадує собі розчаровання в їх родині, коли дід, посварився зі своїми синами/а було їх чотири сини й чотири дочки/, або як у родині тоді говорили-"рехнувся" і продав тії 240 десятин, хоч не мав жодної особливої потреби в грошах.Жидівська громада на той про даж дивилася тоді як на національний злочин, тому що вже діяв проти жидівський закон, котрий забороняв жидам купувати землю поза міськими поселеннями.

Родина С.Г. вважалась в тодішньому жидівському суспільстві за одну з найліпших, нині сказали б "аристократичних".Доми діда С.Г. займали в центрі міста/Соборна вул./ цілий квартал.Ще батька С.Г. звали не по прізвищу, а по імені його батька і його діда, а саме-"Ісроель Менаше Нухим'с", бо тих же знав "цілий світ!"

Головний дім їхньої родини був такий великий, що коли помер дід, то сини продали його для місцевої жіночої гімназії, котру тоді, в кінці минулого століття, відкрили.За часів прадіда, коли приїздив до Сорок губернатор, то він гостив у нього.Пізніше, за часів діда, вже був в Сороках багатий московський поміщик Алейніков, який побудував собі "палац", недалеко їхнього дому, і губернатор вже гостив у нього.

З часом родина С.Г. збідніла, як і ціле місто, коли побудували залізницю і провели її якихось 30 верст від Сорок.Так само, з тої причини, дуже зменшився провіз краму і людей по Дністру.Колишнім купцям, особливо збіжжям до Одеси і звідтиля закордон, не було більше заняття.У їхній родині залишилися лише дома і дохід, дуже скромний, від них...

У той час помер дід С.Г., з боку матери.Мати С.Г.походила з відомої й дуже заможної родини цукроварів на Київщині-Ліберманів.Правда, що на той час, галузь Ліберманів, до якої належала мати С.Г., та кож збідніла.Все ж таки вона дістала у спадщині більшу суму грошей і Гольдельмани побудували ще один доходний дім.

Після понять того часу і тодішнього хидівського середовища родині С.Г. була освіченою не лише у хидівсько-традиційному змісті, але також у загальному. У хаті завжди була російська газета/"Одескіє Новости"/, а для молодших дітей/С.Г. і його молодшого брата Давида/були журнали:"Нива" і "Вокруг Света", а також "Майн Рід" і тому подібна література.

У батьків С.Г. було шість синів. Один помер коли С.Г. мав років десять. З п'ятиох-три дописували до тодішніх хидівських журналів в російській і гебрійській мовах, в Варшаві й Петербурзі. Один, старший за С.Г., був відомим журналістом в Одесі/часопис "Одескіє Новости"/і потім в Петербурзі. Там десь у 1906 р. застудився й помер у 1907 р. від "скоротечної чахотки". Найстарший з братів С.Г. редагував в добу революції, в Кам'янці Подільському щоденну російську газету. Коли С.Г. приїхав, разом з українською владою, в червні 1919 р. до Кам'янця Подільського, то опублікував в його газеті "Подольский Край" і в українській "Громада" відвертий лист до українських соціалістів п.з. "Хто винен?" /увійшов у твір С.Г.: "Листи про Україну..."/. Цей брат, Нахум, помер у Кам'янці Подільському за большевиків.

В хаті С.Г. говорили хидівською мовою їдиш, але С.Г. вже малим хлопчиком засвоїв собі й російську мову тому що в їхньому домі мешкав російський урядовець і С.Г. дружив та грався з його малю донькою його віку.

Ледви, чи ще залишився хто небудь, гадає проф. С.Г., з великої у свій час родини Гольдельманів на світі, а як ні, то С.Г. мабуть був останнім.

Потім, після хатньої підготовки, пішла Народня Школа, а після неї Міська Школа в Сороках/5/.

Восени 1902 р. вступив С.Г., пише він у своїх споминах/5,6,33/, відра

зу, після Міської Школи в Сороках, 17-тилітнім юнаком, до четвертої
класи приватної Реальної Школи Карчевського у Кишиневі.^{x/}
хх/
КИШИНІВ.

Кишинів, тодішній губерніяльний осередок Басарабщини, розташований
при р. Бик, правій притоці Дністра. Місто числило у ті часи коло
100,000 населення, 78% якого становили жиди. Тому воно було визнач
ним жидівським осередком на Україні.^{xxx/} С.Г. почував себе тут добре.
Перебування в Кишиневі було його першим виходом у "ширший світ".
Тут він продовжував свою освіту.

Але після закінчення шостої класи залишив Реальну Школу тому що
вона одержала права державної тільки для нижчих клас, а старші учні,
і С.Г. у тому числі, прав не дістали.

Тоді він перейшов до сьомої класи Комерційної Школи Скородинсько
го, яка мала державні права. Закінчив її успішно навесні 1907 р., як
"кандидат комерції"/5/.

Впродовж цих, середшкільних студій, виявився здібним, метким, з
ідеалістичним наставленням до життя. Він мав нахил до теоретизування
й мало любувався в практичній діяльності. Це й позначилося потім
впродовж цілого його життя.

Вступ С.Г. до Реальної Школи у 1902 р. відбувся за початкової доби
новітнього політичного сіоністичного руху серед жидів, розпочато
го кілька років перед тим Теодором Герцлем.^{xxxx/} Ентузіастичний
ххххх/

х/Приватної, тому що відсоткова норма для жидів в державних школах
перешкоджала йому вступити до них.
хх/Див. гасло КИШИНІВ в: "Енци. Словар" Брокгауза-Ефрона, С. Петербург,
т. 29, 1895, стор. 245-248; "Большая Сов. Энци.", т. 21, Москва 1953,
стор. 341-343; "Енци. Українознавства", НТШ, т. 3, Мюнхен 1959, стор. 1036.
хххх/ про особливу роль Кишинева для жидівського суспільства див. в
"The Universal Jewish Enc.", New York, vol. 6, 1942, ps. 403-404.
ххххх/ Arthur Hertzberg: The Zionist Idea. A Historical Analysis. New
York 1959; ZIONISM in "The Universal Jewish Enc.", New York, vol.
10, ps. 645-655.
ххххххх/ Arthur Hertzberger: The Zionist Idea... New York 1959, ps. 200-
230/ Theodor Herzl/.

юнак С.Г., який ще 15-літнім хлопцем, в Міській Школі в Сороках, почав був активну сіоністичну діяльність, негайно приєднався до сіоністичного гуртка середншкільників-"КАДІМА"/що значить в гебрейщині-"Вперед", але також-"Орієнт"-стже разом:Вперед до Орієнту, цеб-то до Палестини/. Незабаром після того, десь на початку 1903 р., написав був навіть свою першу, сіоністично-ідеологічну, статтю для часопису в російській мові, що його той гурток відбивав на гектографі/5,6,33/.

С.Г. вважав, що у цьому початку слід шукати засадничий підхід його до українського визвольного руху, з яким він зустрівся 15 літ згодом. Теодор Герцль проголосив гасло "Жидівської Держави", яко ідеальну мету національного відродження жидівського народу та його визволення від ненормального життя в розсіянні між чужими народами й на чужій землі. Переконання, що кожний поневолений нарід є гідний визволення та власної держави, мусіло бути залізним висновком з сіоністичного світогляду кожного та логічно мислячого і почуварчого жиди! Ця засада керувала поведінкою С.Г. від першого моменту його зустрічі з українським національним рухом і впродовж усього часу цих взаємин, тоб то з весни 1917 до осені 1939 р., коли подружжя С. та М. Гольдельманів залишило Чехословаччину, що опинилась під владою гітлерівців, і подалося до Палестини/6,33/.

У самому першому році активної участі С.Г. в сіоністичному русі відбувся 19-20 квітня 1903 р. в Кишиневі погром жидів. Він стався на Пасху. С.Г. був у той час на святі вдома, у Сороках. Вернувшись з вакацій до Кишинева бачив наслідки погрому, тому що його ознаки були добре видні - купи поломаної меблі на вулицях, виломані вікна й двері, розбиті шибки, тощо. Він був черговим у низці погромів, що ними російська влада

х/Див. також-^АЧернецький: Спомини з мого життя. Лондон 1964, стор. 21.
хх/Першим, за новших часів, був погром в Одесі 1871-го року. Див. "жнц. Українознавства", НТШ, т. 2, Мюнхен, 1955-57, стор. 672.

пробувала поборювати революційний рух у країні. Царські погроми мали на меті відхилити гнів пригноблених народніх мас від влади і спрямувати його проти жидів, а разом з тим відстрашити жидівських революціонерів від співучасті в боротьбі з владою.

У 1905 р. відбувся, за С.Г., другий жидівський погром в Кишиневі. х/

Але ніякої з тих цілей російський уряд не досягнув. Погроми, каже С.Г., в згаданих своїх споминах/33/, лише сприяли поширенню серед жидівського населення сїоністичних переконань у тому, що не може бути на дії на ліпшу будучність, доки жиди не зрівняються з іншими народами. В своєму міжнародному положенні, тоб-то доки не будуть мати своєї власної держави в Палестині. Разом з тим погроми сприяли поглибленню між жидівською сїоністичною молоддю переконання в потребі знищити царський устрій в Росії, який був головною перешкодою до будь якого поліпшення правного та економічного положення жидівських мас.

Висновком з того переконання було поширення сїоністично-соціалістичного руху, головним представником якого була жидівська соціал-демократична партія-"Поалей Ціон"/"Робітники Сіону"/. хх/

З розвитком революційних настроїв серед молоді С.Г. також "полівів" і десь в середині 1905 р. почав організовувати в Кишиневі місцеву, ххх/

групу "Поалей Ціоністів", формулювати власними силами для неї ідею

х/Див. "The Universal Jew. Enc." , Нью Йрк, том 6, 1942, стор. 403-404.
хх/"Поалей Ціон"-жидівська соціал-демократична партія була заснована після Першого Сїоністичного Конгресу в кол. Росії і інших східно-європейських країнах у 1897 році. Уявляє собою сполучення двох ідеалів: сїонізму й соціалізму. Від 1916 р. була прийнята до II-го Інтернаціоналу. Див. гасло- POALE ZION in "The Universal Jewish Enc." New York, vol. 8, 1942, ps. 554-555; "The New Jewish Enc.", New York 1952, ps. 380-381.

ххх/Але ще до царського маніфесту від 17-го жовтня 1905 року.

логію, зв'язався з центром партії в Полтаві і швидко став секретарем південно-західного району. Нелегальним псевдонімом С.Г. у той час був "Шулім Кишиневер". Будучи організатором і секретарем комірки "Поалей Ціону" С.Г. листувався з полтавським центром, на чолі якого стояв тоді майбутній другий президент Ізраїля-Бен Цві. ^{х/} Його псевдонім був тоді--"Авнер"/5/.

Відтоді, впродовж майже двох літ, аж до осені 1907 р. С.Г. був секретарем Обласного Комітету тої партії, з засягом на Басарабщину, Поділля й Херсонщину/33/.

Головним ідеологом того руху був тоді Бер Борохов. ^{хх/} Він, згодом, як член Української Центральної Ради, відзначився своєю участю в Зїзді Національностей у Києві 21-28 вересня 1917 р. та як теоретик національного відродження національних меншостей колишньої Росії. ^{ххх/}

Студіюючи й беручи діяльну участь в описаному київському громадсько-політичному житті С.Г. успішно закінчив, навесні 1907 р. Комерційну Школу в Кишиневі.

Після того, влітку 1907 р., С.Г. їздив нелегально закордон делегатом партейтагу "Поалей Ціон" до Краюва/5/.

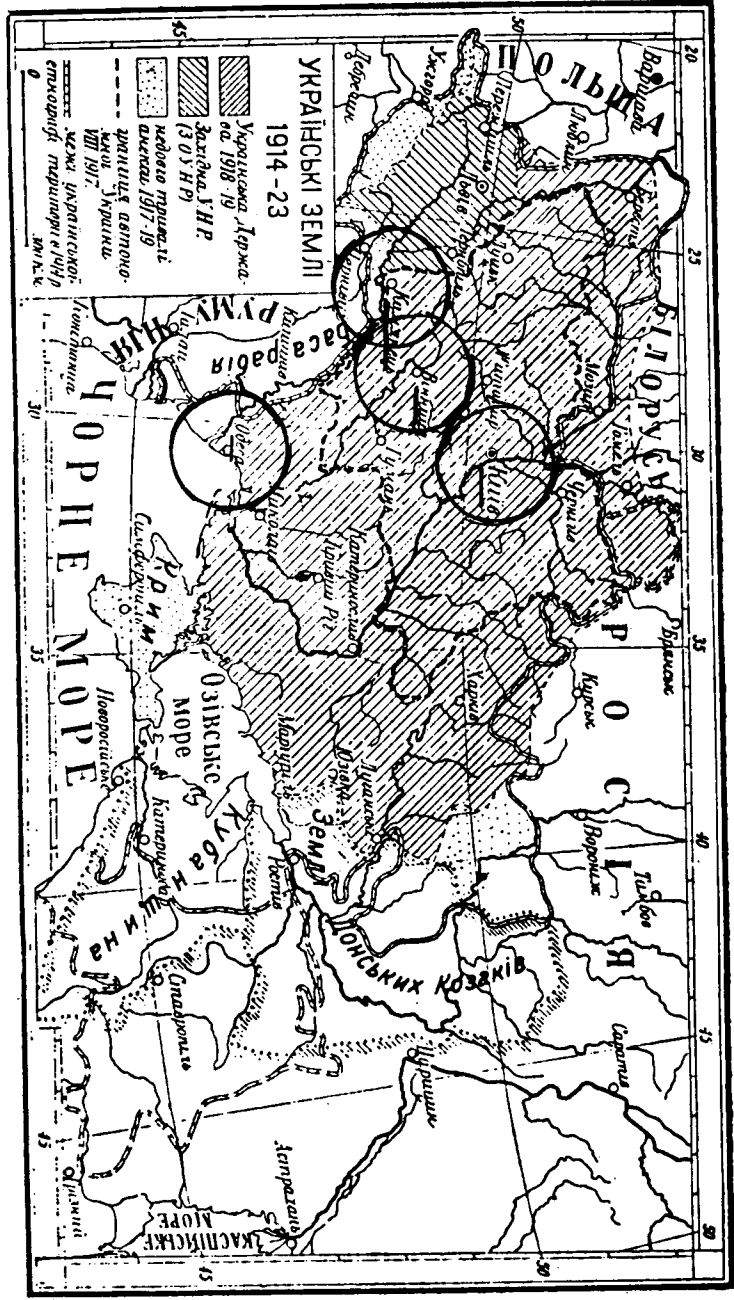
Швидко після повороту з Краюва, восени того ж 1907 р., С.Г. подався на вищі студії до Києва /5,6,33/.

- - - - -
х/Див. гасло- BEN ZWI, Itzhak: "Who's Who in World Jewry". A Biographical Dictionary of Outstanding Jews... New York 1955, p. 60;
"World Jewish Register. A Biographical Compendium of notable Jews in the Arts, Sciences and Professions". New York 1955/56, 125/58, 59/.

/Співзасновник з Дов Бер-Бороховим партії "Поалей Ціон" в колишній Росії/.

хх/Див. гасло-БЕР БОРОХОВ в книжці: Arthur Hertzberg- The Zionist Idea... New York 1959, p. 352-366.

ххх/Див. гасло ЗІЗД НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ в "Енци. Українознавства", НТШ, т. 3, Мюнхен, 1959, стор. 832.

УКРАЇНА НА ПОЧАТКУ XX-ГО СТОЛІТТЯ
 / За Ів. Купцякевичем-М. Дольницьким: Історія України. Видання
 Шкільної Ради, Нью Йорк, 1966, стор. 164/

х/
КИЇВ

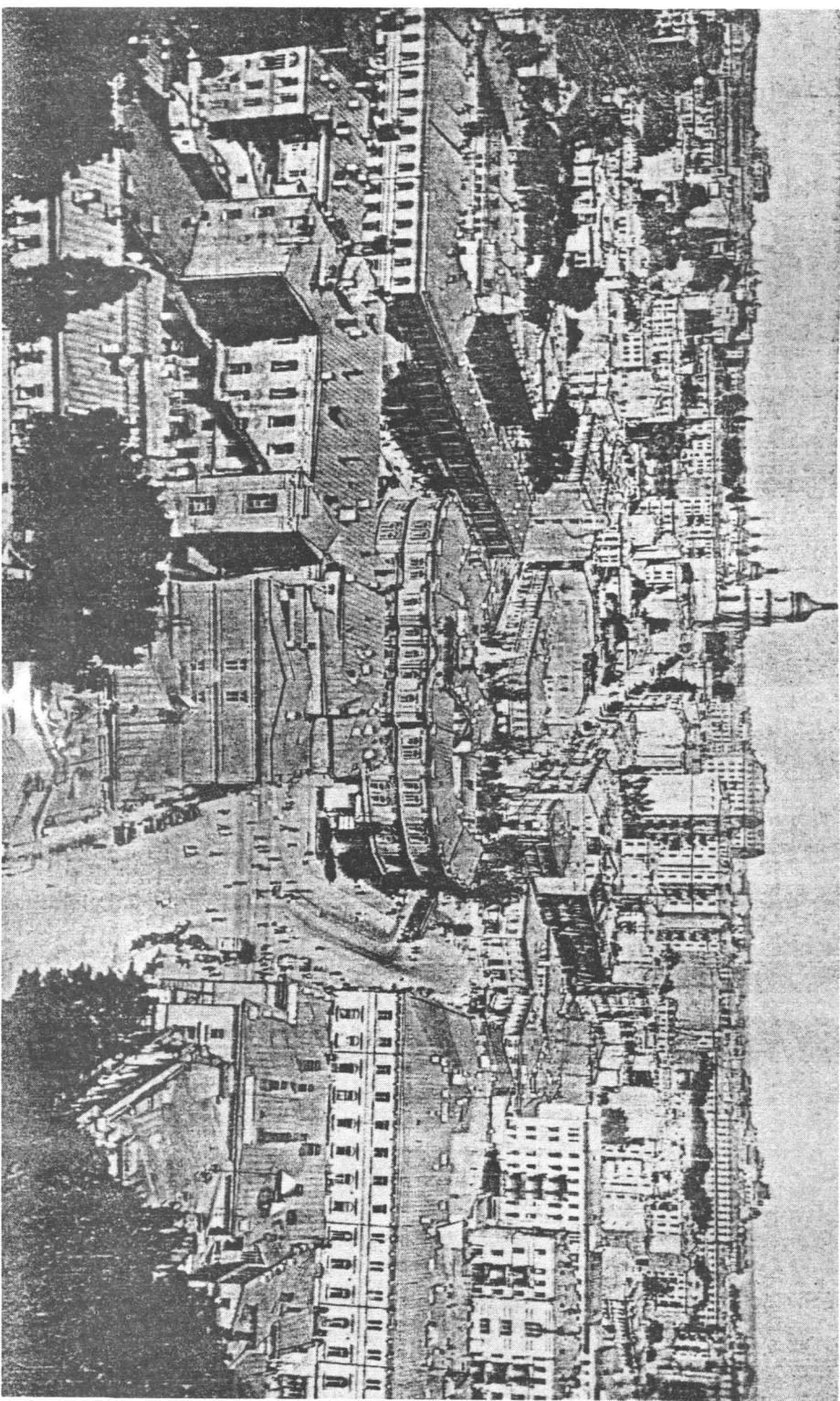
З переїздом С.Г., восени 1907 р., до Києва, в якому він став відтоді сталим мешканцем, С.Г. зробив черговий крок у значно ширший і вищий за попередній світ/Сороки-Чиншів-Київ/.

У Києві С.Г. негайно вписався на від року засновані "Вищі Комерційні Курси", які від травня 1908 р. перетворились у "Комерційний Інститут"/5/з двома відділами: економічним і комерційним. ^{хх/} Причиною того було: по-перше що були мінімальні можливості дістатися до Політехніки через 3% норми для хидів, а по-друге через зацікавлення які мав С.Г. до економічних і суспільно-політичних справ/5/.

Вищі студії розпочав С.Г. вже 22-літнім молодим чоловіком. Отже в зазізненому, в порівнанні з іншими слухачами, нормально речінці. Зате він мав за собою ґрунтовну, подвійну, середнє-шкільну підготовку, деякий життєвий досвід, оформлені підстави сіоністично-соціалістичного світогляду та був заанґажованим робітником на суспільній ниві. Це відразу позначилося на перебізі його студій в Комерційному Інституті. В скорому часі С.Г. опинився в гурті, подібних йому, передових слухачів Інституту/6, 33/.

х/Див. гасло КИЇВ в "Енци. Українознавства", НТШ, "Інжен", т. 3, 1959, стор. 1000-1918, ілюстр, бібліографія.

хх/За ініціативою проф. М. В. Довнар-Запольського у 1906 році в Києві відкрились приватним шляхом вищезгадані "Вищі Комерційні Курси" для осіб обох статтів. Він став їх засновником і директором. У першому навчальному році /1906/7/ на Курсах перебувало коло 239 слухачів, з них більше половини жінок. У травні 1908 року ці Курси перетворились у КОМЕРЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ, який утримувався в основному з плати за навчання. У 1912 р. був урядом затверджений статут і штат Інституту, Інститут мав два відділи: економічний і комерційний, які вишколювали економістів і комерційних інженерів. У 1913 р. в Інституті навчалось вже коло 4,000 студентів. Педагогічну роботу в Інституті вели в основному першорядні професори університету і політехнічного інституту: його директор-проф. ^{хх} В. Довнар-Запольський, Д. О. Граве, К. Г. Воблий, К. Г. Дементьєв, Л. М. Яснопольський та інші. Див.: 1. "Історія Києва", т. 1, Київ 1960, стор. 702-703, Інститут Історії Академії Наук УРСР. 2. во Академії Наук Української ССР. 3. "Записка о Киевском Комерческом Институте, Киев 1909. 4. "Известия Киевского Ком. Института", кн. XXVI, Киев 1914. 5. "Известия Киевского Ком. Института", Киев, кн. XXVIII, стор. 5.

КИЇВ на початку ХХ-го ст.

ЗАГАЛЬНИЙ ВІД ПЕНТРАРЬНОЇ ЧАСТИНИ МІСТА.
VIEW OF CENTRAL CITY as it appeared before destruction in 1941.

/За О. Повстенком: Золотоверхий Київ. Вашингтон 1954, ілюстрація ч. 14/
31 зб1рок Бібліотеки Конгресу ЗСА, заходами К. Денісенкової.

Студії С.Г. в Київському Комерційному Інституті затяглися майже на шість літ, від осені 1907 до весни 1913 рр. Чимало тому було причин. Головнішими з них були: зарібкова праця для прожиття й оплати студій, 2. Участь в діяльності партії "Послей Ціон", яка з перемогою царської реакції у ті часи, існувала й діяла аж до лютого 1917 р. у підпіллі, як революційна нелегальна організація, 3. Тому що С.Г. студіюючи захопився економічними і соціологічними дисциплінами, що викладались в Інституті. Вони відповідали його теоретичним уподобанням. Він їх вивчав ґрунтовніше за пересічного слухача, а це вимагало від нього витрати більше зусиль і часу! Врешті-4. Може саме головне-не було рації С.Г. спішитися формально закінчити Комерційний Інститут доки він не став повноправною високою школою, а це сталося щойно від 1913 року/5/.

Наслідком того за час перебування в Інституті/1907-1913/С.Г. здобув потрібне загартування: життєве, громадсько-політичне й високошкільне. Він вийшов з Інституту у 1913 році в віці 28 літ, повноцінною людиною, з усталеним характером і непересічною вищою освітою. У той спосіб С.Г. отримав прекрасну підготовку для виконання тих складних і відповідальних завдань, котрі згодом йому поставило життя.

За таких обставин С.Г., відзначаючись у студіях, вже з п'ятого семестру перебування в Інституті, десь від 1910-го року, почав виконувати в Інституті обов'язки асистента при катедрах: політичної економії, у проф. К.Г. Воблого та економічної політики, у проф. Л.М. Яснопольського. Роком пізніше став завідувачим Кабінетом фінансових і економічних наук при Інституті/5, 6, 29, 33/.^{x/}

х/С.Г. дивився на своє перебування в Інституті як на стаду життєву працю. Скінчити Інститут формально завжди був ще час. Оскільки проф. К.Г. Воблий високо цинив секретарювання С.Г. в його семінарі видно з такого випадку. "...З нагоди смерті Л. Толстого 20-го листопада 1910 р. відбулися /в Росії/ демонстрації, а в додаток ще був проголошений студентський страйк на три місяці. Чому? Цього ніхто не міг пояснити, тому що Л. Толстого ніхто не заціпав. Він утік уночі з хати, застудився і помер в дорозі. Страйк був проголошений в найбільшій авдито

В міжчасі трапилася визначна подія. Від 1911р. переїхав з Одеси до Києва визначний жидівський сїоністичний діяч-Володимир Жаботинський. Він був речником жидівсько-української співпраці в боротьбі з царською Росією. Занімався до цієї співдії жидівське й українське громадянство, виголошував відповідні відчити, містив свої статті в рос., жид. і укр. часописах, зокрема в київській "Раді" та в московській "Українській Жити".

Його жвава діяльність в справах жид.-укр. взаємини може бути прикладом того, що коли свідомий і чесний сїоніст натикається на українську проблему, він логічно займає позитивну позицію до українського національного руху. Так було з В.Жаботинським у 1911 р., так, згодом, сталося й з С.Г. на початку 1917-го року/5/, хоч він у своїй підпільній жидівській громадсько-політичній праці не зустрічався з представниками тодішніх українських, також нелегальних, діючих партій.

сі сь 37. ріі - київського університету, в присутности якихось 3,000 студентів, які голосували "за". Проти було тільки двоє, що викликало загальний сміх і свист, хоча я/М.Єреміїв/тепер бачу, що вони були одинокі, які думали логічно. Їм, очевидно, не дали говорити і вигнали з аудиторії. /Див. Михайло Єреміїв: Полк. Євг. Коновалець на тлі укр. визвольної боротьби. В збірнику-"Євген Коновалець та його доба". Мюнхен 1974, стор. 123/. Теж саме сталося, пригадує собі С.Г., і в Ком. Інституті. Але заняття продовжувались і вчилися ті студенти які не співчували революції, або дорожили своєю кар'єрою. Отже й С.Г. припинив свою співпрацю в семінарі. Тоді секретарювання перейшло до студента Ф. Остапенка/що був згодом у 1929 році міністром і присягом УНР/. Коли ж по кількох тижнях страйк закінчився і С.Г. прийшов на засідання семінару, то проф. К.Г. Воблий, не соромлячись, відновив тут же секретарювання С.Г./5/.

х/Див. газдо ЖАБОТИНСЬКИЙ Володимир в: "The Universal Jewish Enc.", New York 1942, vol. 6, ps. 2-4; A. Hertzberg- The Zionist Idea, New York 1959, ps. 556-570 ; "Енци. Українознавства", НТШ, т. 2, Мюнхен, 1955-1957, стор. 661.

хх/Див. Євг. Чикаленко: Щоденник, 1907-1917 . Львів 1931, стор. 185-186; Петро Одарченко: Світова слава Т. Шевченка/Т. Шевченко в світовій критиці/. Чикаго 1964, стор. 41-43, де згадано, між іншим, про статтю В. Жаботинського-"Урок юбілея Шевченка", в часопису "Одесские Новости", від 27-го лютого 1911р., іт.п.

ххх/Див. П. Феденко: Симон Петлюра і трагедія України. "Нові Дні", Торонто, ч. 292, 1974, стор. 7.

хххх/До всеросійської революції на Україні існували, схематично, три політичні партії: укр. соц.-демократична робітничая партія, партія українських соц.-революціонерів і товариство українських поступовців /Див. в "Джерелах" ч. 28, I, стор. 249 і ч. 55/.

Рівнож зі згаданою жидівсько-українською діяльністю В.Жаботинсько го, як свідчить С.Г. у своїх листах, він також у ті часи не мав зв'яз ку і не був під його впливом.

Задовго перед закінченням Інституту, ще перд 1912-им роком, розпо чав С.Г. також і свою науково-письменницьку працю, головню в галузі економічної політики. Став він співробітничати в київському/російсь кому/часопису "Хозяйство", в місячнику "Машина в сельском хозяйстве" та по інших фахових часописах/8,33/.

Навесні 1913-го р.С.Г.закінчив з відзначенням Економічний Відділ Київського Комерційного Інституту, представляючи як дипломну працю розвідку, в прийнятій в Інституті російській мові, на тему-"Німецьке збіжжя на російських ринках". Вона була присвячена аналізі впливу ви возних премій на експорт краму. Ця праця була Інститутом апробована до опублікування в "Трудах Общества Экономистов при Киевском Коммер ческом Институте". Тоді ж вийшла друком також і окремо, в Києві у 1913 -му році /8,29,33/.

Після закінчення Інституту "кандидат економічних наук"-С.Г. був залишений, як і треба було сподіватися, при Інституті для науково-ана дімічної праці. У тому ж 1913 році йменовано його формально асистен том при кафедрі економічної політики, яким він фактично був вже від 1910-1911рр. Тоді ж С.Г. був внесений за повним своїм жидівським іме нем і прізвищем як: Хаїм Шулім Срулевич Гольдельман, у реєстр академі чного персоналу у "Річнику... Міністерства Торгу й Промисловости", хоч за царським законом жидам це було заказано.../5,6,29,33/.

Виконуючи ці обов'язки асистент С.Г. склав, спільно з іншими двома асистентами Інституту-"Хрестоматію з економічної політики". Ця читан ка вийшла друком у Києві, 1913. До неї увійшли уривки з найвидатніших творів головним чином німецьких економістів. На основі цієї "Хрестома

тиї..." студенти приготувалися до іспитів. х/

Асистентом у Київському Комерційному Інституті С.Г. пробув від 1913 до 1915 року включно/5,6/.

Впродовж цього часу, у 1914 році, С.Г. був одночасно й одним з організаторів та секретарем "Обласного експортного з'їзду" в Києві, на якому виступав з доповіддю/6,29,33/.

У наступному, 1915 році, С.Г. секретарював ще й на "Обласному З'їзді в справах с.г.машинобудівництва й торгівлі с.г.машинами" в Києві. На ньому виголосив він доповідь на цю тему. Після того видав друком, в російській мові, теоретичну розвідку п.з. "Митна політика і продукція с.г.машин", Київ 1915. Також редагував "Труди" обох згаданих з'їздів/6,29,33/.^{хх/}

Але, на жаль, у 1915 році С.Г. мусів облишити так славно розпочату академічну кар'єру в Київському Комерційному Інституті з огляду на урядову заборону призначати осіб іудейського віровизнання у доценти або професори в царській Росії/6/.

Впродовж слідуючих двох літ, 1915-1917 рр., С.Г. продовжував працювати в галузі економічної політики як секретар Київського Обласного Комітету для перегляду російсько-німецького торговельного договору/6,29,33/.

Рівночасно, у зв'язку з російсько-німецькою війною 1914-1918 рр.,
х/С.И.Гольдельман, Н.Куприц и С.Остапенко- Економія промисленности .

Хрестоматія поэкономической политике. Киев 1913, 8⁰, /понад 400 ст. в рос. мові/.

хх/Під редакцією С.Г. вийшли: 1. Праці з'їзду по позакраєвому торгу та по перегляду торговельних договорів, Київ 1914 р. і 2. Праці Краєвого З'їзду по с.г.машинобудівництву та торгу с.г.машинами. Київ 1915/Обидві публікації в рос. мові/. Див. Соломон Гольдельман: Економія Промисловости. Подєбради 1923, стор. 364/.

С.Г. був покликаний у 1915 р. Всеросійським Земським Союзом заснувати й керувати, впродовж 1915-1917 рр., в Києві Бюром Праці для Південно-Західного Фронту. Йому вдалося, з дуже малого почину, створити велику й зразкову Бірку Праці, що обслуговувала щодня сотки робітників, головню з поміж втікачів з прифронтної смуги.

Наслідком цього у 1916 році С.Г. доповідав на З'їзді Всеросійського Земського Союзу Південно-Західного Фронту у Києві про "Бірки Праці", як спосіб допомогти згаданим втікачам з фронтової смуги. Доповідь вишла друком, в російській мові, брошурою п.з. "Кіевское Областное Бюро Труда", Київ 1916/5/.

Від початку 1917 року С.Г. був призначений керівником Відділу помоги населенню в рамках діяльності того ж Союзу/5,29,33/.

З настанням революції в колишній Російській Імперії, від лютого 1917 р. події зачастилися в калейдоскопічному порядку. С.Г. також опинився у тому крутіж беручи чинний уділ в тодішній громадсько-політичній діяльності, для котрої відкрилися, здавалось, необмежені обрії...

З подувом волі в Києві, від весни 1917 р., поруч існуючого там російського високого шкільництва, почало організовуватися й українське. Одночасно постали в Києві також польський^{х/} та жидівський Народні Університети.

У зв'язку з цим колишній асистент С.Г. відновив від початку/від осені-?/1917 р. свою академічну працю, як лектор Жидівського Народного Університету в Києві. Став викладати там економічну й соціальну політику/6,29,33,55/.

Тоді ж, навесні того ж 1917 р., С.Г. був именований Міністерством Праці Тимчасового Російського Уряду директором філіяльного Відділу Праці того міністерства. Цьому Відділові підлягали установи ринку праці у всіх шести губерніях, тоді вже "автономної України"/6,29,33,55/.

x/ Jan Wilczyński: Polskie Kolegium Uniwersyteckie w Kijowie, 1917-1919. "Pamiętnik Kijowski", t. II, Londyn 1963, str. 195-214.

ЖИДІВСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ЧАСИ

Жидівсько-українські /змістово/ часи життя й діяльності С.Г.розпочалися десь від травня-червня 1917 року й тревали до хвили виїзду його з України на еміграцію у липні 1920-го року/5/.

КИЇВ

З започаткуванням української національної влади на Україні/від 17-го березня 1917 р./^{х/} С.Г.був перейнятий Українським Генеральним Секретаріатом Центральної Ради/від 28 червня 1917 р./, а згодом Міністерством Праці Української Народньої Республіки /від 22 січня 1918р/ та йменованим директором Департаменту Ринку Праці, а потім також і Департаменту Соціального Законодавства/6,29,33/^{хх/}.

На цих становищах С.Г. залишався аж до настання Гетьманату, від 30-го квітня 1918 року.Тоді подався до димісії з засадничих мотивів, не бажаючи співпрацювати з урядом посадженим окупантом, котрий розігнав Центральну Раду і знищив демократичну українську самостійну державу/5,6,34/.

Рівнолегло зі згаданю громадсько-урядовою С.Г.продовжував брати чинний уділ і в громадсько-політичній діяльності.Попередня підпольна громадсько-політична діяльність з початком революції, від лютого 1917 року, перетворилась у явну.На денне світло вийшли поруч російських, польських, жидівських також і українські революційно-політичні організації.Українські національно-політичні гасла почали швидко поширюватися та набувати популярности.Жидівські політичні кола на Україні/несподівано/опинилися перед явищем українського національно-дер

х/Див.Дмитро Соловей:"Василеню,Мілюков і самостійність України в 1918 р."Новий Літопис",Вінніпег,ч.11,1964,стор.63-71.Зозуля:"Велика Українська Революція."Календар історичних подій за лютий 1917 року-березень 1918 року.Вид.УВАН,Нью Йорк 1967,23x16,112 ст.
хх/Див.Р.М.: "Генеральний Секретаріат Укр.Центральної Ради..."Енци.Українознавства",НТШ,т.1,Мюнхен 1955,стор.361-362.

жавного відродження й руху та мусіли зайняти до нього виразне становище/5,6,29,33,34/.

Завдання для них, пише у своїх споминах С.Г., не було легкою справою навіть психологічно, тому що вимагалось рішучої зміни звиклого то того часу шляху політичної думки. До цього часу жидівські політичні групи вважали себе та жидівське населення на теренах, що раптом почали вважатися українськими, частиною Росії та/тодішнього/її п'ятиліонового жидівського населення. Жидівські політики в Києві, або Одесі не були відрізненими від товаришів поза кордонами українських теренів-в Петербурзі, в Москві чи деінде. Перед ними усіма досі стояло спільне завдання співпрацювати в напрямі ліквідації царського устрою, закріплення демократії та зрівняння жидівського населення у правах, як громадян, з рештою мешканців Росії. Правда, жидівські політики мали також і національні цілі: досягти автономії в межах культури, мови та інше, але також і цього вони хотіли досягти в межах Росії, як державної цілості. Були також і міркування практично-політичного характеру, що стояли на перешкоді зміни усталеної політичної жидівської думки: жидівські політики інстинктивно противилися розпадові Росії на окремі самостійні державні частини, тому що з цим розпадом мав би зникнути той єдиний національно-політичний масив п'ятиліонового жидівського населення, який би розпався на кілька частин, відокремлених одна від другої державними кордонами/33,34/.

Цю настанову треба було перебороти. Для цього потрібно було рішучої ініціативи. Треба було революційно порвати з російськими інертними пережитками жидівської інтелігенції, яка ніяк не могла звільнитися від психологічного тягару виховання на мові й культурі Росії, яким важко було вирватися з лабет всеімперських ідей, всеімперського думання й з організаційних пут всеімперських же революційних партій,

в яких жиди відігравали до того часу визначну роль.^{х/}

Така ініціатива, згадує С.Г., могла вийти тільки з сіоністичних кол: хто прагнув досягнення жидівської власної державності у далекій Палестині, куди мали бути переселені сотки тисяч жидів з країн Європи, хто вірив у можливість здійснення цього ідеалу, той мусів відчувати, що український визвольний рух, боротьба десятків мільйонів людей, великої сили і стихійної краси, не може не скінчитися, раніш чи пізніш, перемогою, що ця перемога реальніша, ніж здійснення сіоністичної цілі/так гадав у той час С.Г./ . Особисто для нього справа активної підтримки української національно-державної акції, з огляду на його вироблений світогляд у цій справі, за попередню діяльність, була вирішена наперед не тільки чуттєво, але й засадничо та ідеологічно.../29,33,34,55/.

Тодішній стан у Києві вимагав з боку жидівської політики рішучого кроку. Почалася боротьба між українськими політиками і російським Тимчасовим Урядом за межі та засяги української політичної автономії, що була у ті початкові часи першим постулатом українських національно-політичних організацій/28,55/^{хх/}. Отже цей крок, за почином С.Г., зроби

х/В подібній справі про багатьох визначних українців з походження, але вихованців великоруської школи писали: Дмитро Соловей в статті "Василенко, Мілюков і самостійність України в 1918 р." Див. "Новий Літопис", Вінніпег, ч. 11, 1964, стор. 72-74 та проф. С.Г. в його праці: "Жид. Національна Автономія..." Мюнхен, 1963, стор. 17-18. Що ж до жидів ілюструє це твердження ще й наступний факт. Упорядчик цього еляборату про життя та діяльність проф. С.Г., мав у 1953/54 році в Нью Йорку, ЗСА, розмову з видатним емігрантом- російським соціал- демократом добродієм Еафаїлом Абрамовичем, жидівської національності. На запитання: скільки ж врятувалося на еміграції в ЗСА видатніших російських соціал-демократів? Добродій Р. Абрамович відповів: орієнтаційно коло 117 осіб. На наступне запитання що до їх національного складу? Р. Абрамович поінформував: мабуть- коло 90 осіб, з поміж них є жидівського походження, а решта-коло 27 складаються з москалів, українців і т.п. націоналів.

хх/Див., між іншим, у цій справі статтю С. Жука: Українська Громада в Цетербурзі і її роля в будівні Української Держави. "Визвольний Шлях", Лондон, кн. II, стор. 149-158 та кн. IV, стор. 396-402, за 1964 рік.

ла жидівська соціал-демократична партія "Поалей Ціон", активним членом якої він був від 1905 р./6,33,34,35а/.

У квітні 1917 р. на Всеросійському З'їзді жидівської соціал-демократичної партії "Поалей Ціон" в Москві, С.Г. був обраний до Центрального Комітету/ЦК/ партії/5,6,33,34/.

Усі члени ЦК, що перебували в Києві, складали Всеукраїнський Красний Комітет жидівської соціал-демократичної партії "Поалей Ціон". У той спосіб від травня 1917 р. почалися властиво жидівсько-українські часи громадсько-політичної діяльності С.Г./5/.

За часом після того, дня 10-го червня 1917 р., Українська Центральна Рада оголосила свій перший Універсал. Наслідком цього в наступних днях було засновано Генеральний Секретаріат. Той, дня 27-го червня видав програмову декларацію. В ній, між іншим, висловив намір - "якомога скорішого порозуміння з демократією національних меншостей на Україні"/Див. в "Джерелах", ч. 28, I, стор. 266 та позиції чч. 43, 55/.

Швидко по тому, йдучи назустріч цьому закликові, дня 29-го червня 1917 р., на зібранні Всеукраїнської Централі партії "Поалей Ціон", після відповідної доповіді С.Г., була прийнята запропонована ним резолюція, що виразно окреслила позитивне ставлення жидівської соціал-демократичної партії "Поалей Ціон" до боротьби українського народу за самостійне існування у власній країні. Ця резолюція/декларація/була наслідком активності С.Г., його логічним висновком з подій, що відбувалися в українському суспільстві. Також і наслідком активності С.Г. в його партії. Вона стала вихідним пунктом для наряду жидівської політики на Україні, яку репрезентувала "Поалей Ціон".

Вона зрештою аж до того часу у 1919-ому році, коли комуністи захо-
х/В. Винниченко помилково окреслює: На зібранні Бюро Окружного Південно-Західного Комітету жидівської соціал-демократичної Робітничої партії, з 12-го липня/по новому стилю/1917-го року/Див. в "Джерелах", ч. 28, I, стор. 287-289/.

пили були більшу частину України. Після того комуністи знасилували політичну позицію згаданих жидівських політиків. Поволі окупанти зліквідували фізично, знищивши членів, і політично всі партії та організації, навіть жидівську секцію в російській комуністичній партії/6, 28, 29, 33, 34, 55/.

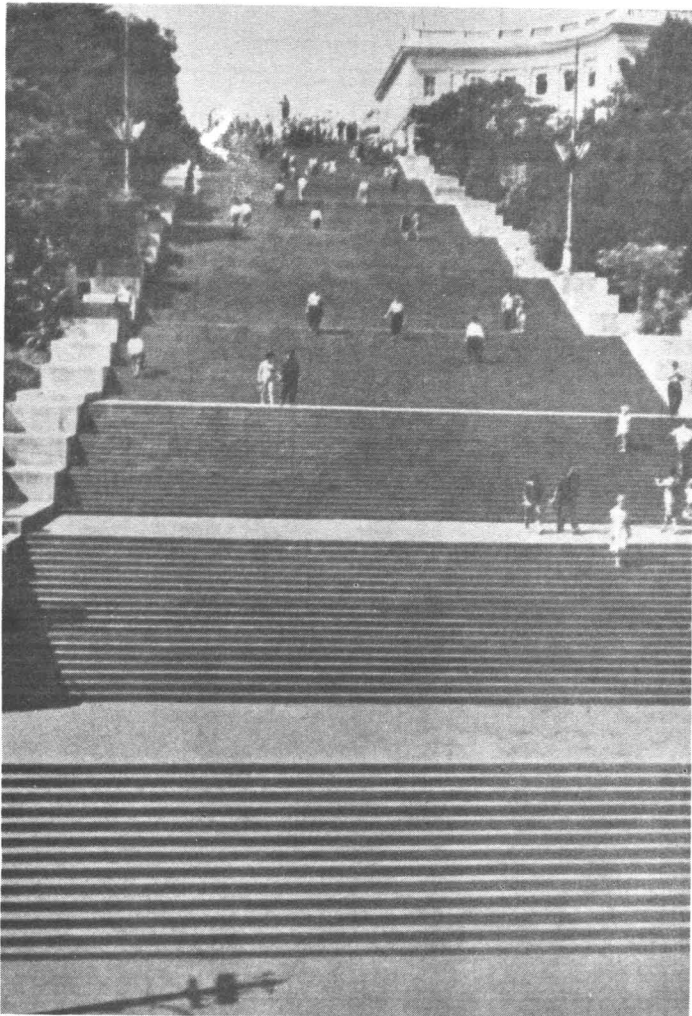
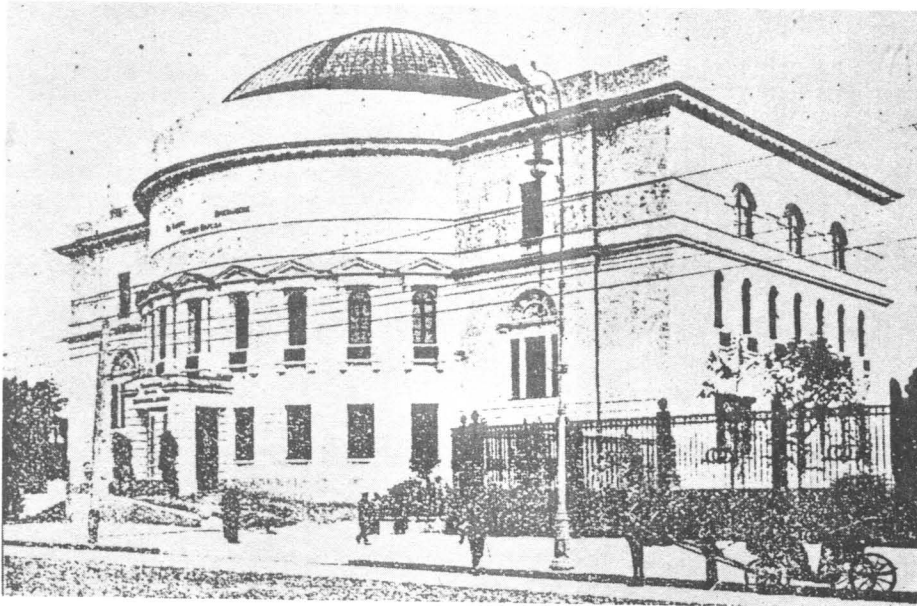
Вищезгадана резолюція Всеукраїнської Централі партії "Поалей Ціон" з дня 29 червня 1917 р. була ухвалена напередодні підписання згоди між представниками Центральної Ради і делегацією міністрів Російського Тимчасового Правительства про підстави автономної України, разом з тим про вступ представників національних меншостей до складу Центральної Ради/34/.

Зі вступом представників національних меншостей на Україні, в початку липня 1917 р., до Центральної Ради, вже як Крайового Парляменту, С.Г., як одна з провідних осіб жидівської соціал-демократичної партії "Поалей Ціон", був делегований нею від 30 червня 1917 р., як представник партії до Великої/і Малої/Ради.

Відтоді ставши членом цього Українського Парляменту, і аж до липня 1920 р., коли з відступом армії Української Народньої Республіки на чужину, він мусів також залишити Україну, С.Г. продовжував консеквентно цю політичну лінію: підтримка прямування українського руху до власної державности та конструктивна співучасть у діяльності української влади в справі будування цієї державности.

Для ілюстрації такої настанови С.Г. - "Пригадує", пише М. Сремійів, колишній секретар Української Центральної Ради, "переломове засідання з приводу інструкції Петербургу Генеральному Секретаріатові, яка робила його відповідальним перед Петербургом. Промовці меншостей вислов

х/На підставі другого Універсалу Української Центральної Ради з дня 3 липня 1917 р./28, 43/, перше засідання якої відбулося після того дня 12 липня 1917 р./34/.

Будинок Парляменту України/Укр.Центральної Ради/ в Києві, у 1917-1918 рр. /За: "Великою Історією України. Вид. Ів. Тиктора, Львів, Вінніпег 1948, стор. 773/. 31 збірок мистецької родини Мошинських, Денвер, Колорадо.

ОДЕСА, Україна. Потьомкінські сходи від Приморського бульвару до порту. За: "Енци. Українознавства" словн. част., НТШ, Мюнхен, т. 5, 1966, стор. 1822 та публікацією "ОДЕСА", Путівник, Київ 1968.

лювалися за безоглядне прийняття цієї інструкції, і головним їх речником був редактор найбільшої газети "Кієвская Мысль", відомий журналіст і революціонер Михайло Балабанов. Він виголосив блискучу документовану промову і сів, зі зневагою поглядаючи на українців. Коли ось встав С.Г., член партії Соціалістів-Сіоністів, який сказав несподівано для всіх: "Промова товариша Балабанова до нас ніяк не стосується, тому що ми тут на Українській Землі, ми є членами Українського Парляменту, і з Петербургом нам не по дорозі!" Ця заява зробила враження вибуху бомби, і інструкцію змінено. З того дня всі жиди та поляки пристали до українців, а інші потроху покинули Центральну Раду... "x/

Така політика мала, було завжди переконанням С.Г., сприяти закріпленню демократії на Україні, ліквідації анархічно-погромних елементів, повній громадській рівноправності жидівського населення та автономному управлінню жидівських культурно-національних справ/6,33,34/.

В Українській Центральній Раді С.Г. був, між іншим, членом її Законодавчої Комісії й залишався діяльним членом цього Українського Парляменту впродовж усього часу його існування й ділання/6,33,34/.

Участь і активна діяльність партії "Поалей Ціон", зокрема С.Г., в політичному житті відродженої Української Держави великою мірою спричинилася до того, що Українською Центральною Радою^{xx/} був ухвалений дня 9/22/ січня 1918 р. закон про "Національно-Персональну Автономію"/34/. Метою цього закону було обороняти кожну національну групу й навіть одиниці, що живуть суцільною масою на терені України, від денационалізації, забезпечити право у можливість берегти й плекати рідну мову та

x/ Див. Михайло Сремів: Полк. Євг. Коновалець на тлі української визвольної боротьби. Збірник "Євген Коновалець та його доба". Мюнхен 1974, стор. 151.

xx/ Після Третього Універсалу Центральної Ради з дня 7/20/ листопада 1917 р., в якому доручалося Генеральному Секретаріатові Національних справ подати законопроект про національно-персональну автономію.

культуру кожній національності/6,33,34,55/^{x/}

Таким чином участь жидівських соціалістів у будівництві відродженої демократичної Української Республіки, за почином С.Г., була започаткована жидівсько-українська політична співпраця, що перед тим не мала виявлених організаційних форм, або відбувалася тільки випадково, в окремих випадках участь поодинокіх осіб/33,34,55/.

За тої ж доби С.Г. був увесь час членом Жидівської Національної Ради, Київської Жидівської Громади і Київського Повітового Земства, яко обраний представник передмістя Деміївки. Позатим восени 1918 р. С.Г. був обраний делегатом до Тимчасового Жидівського Національного Зібрання на Україні/6,29,33,34/.

^{xx/}
ОДЕСА.

З настанням Гетьманату, від 30 квітня 1918 р., С.Г., як було згадано, подався до димісії не вважаючи можливим для себе, як республіканця, ^{xxx/} співпрацювати з гетьманським урядом/50/. Яке ж, згадує він у своїх споминах, було його здивування коли майже всі його товариші в міністерстві, колишні республіканці, не залишили праці, через зміну влади, а продовжували працювати. Отже вийшло, що С.Г. "пошився в дурні", як він каже. ^{xxxx/}

Після того С.Г. виїхав до Одеси. Тут він редагував до кінця жовтня 1918 р. щоденну жидівську газету "Унзер Лебн"/"Наше Життя"/в мові їдиш, партії "Поалей Ціон"/5,30/.

^{x/}Четвертим Універсалом Укр. Центральної Ради з дня 9/22/ січня 1918 р. проголошено було політичну незалежність Української Народньої Республіки. Одночасно з цим був ухвалений одноголосно закон про "Національно-Персональну Автономію" для рос., жид. і польської меншостей. ^{xx/}Див. гасло ОДЕСА в "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 5, 1966, стор. 1814-1824.

^{xxx/}Після Четвертого Універсалу Укр. Центральної Ради з дня 9/22/ січня 1918 р./43,55/.

^{xxxx/}Інше пояснення цієї настанови урядовців див. в статті д-ра І. Олесіюка: Кам"янець-Золотий Вінець. "Листи до Приятелів", ч. 3-4, 1964, стор. 28-32.

КИЇВ

Тоїж осени 1918 р. С.Г., як було вже згадано, був обраний делегатом до Жидівського Тимчасового Національного Зібрання в Україні. В кінці жовтня 1918 р. С.Г. виїхав з Одеси до Києва на запланований Український Національний Конгрес, що не відбувся через заборону гетьманської влади/28, 55/. Натомість 2-го листопада 1918 р. відбулося урочисте відкриття вищезгаданого Жидівського Тимчасового Національного Зібрання. У тому Зібранні партія "Поалей Цион" була заступлена 11-ма делегатами. У тому числі був також і С.Г., який був одним з головних речників його партії/5, 34/.

х/
ВІННИЦЯ

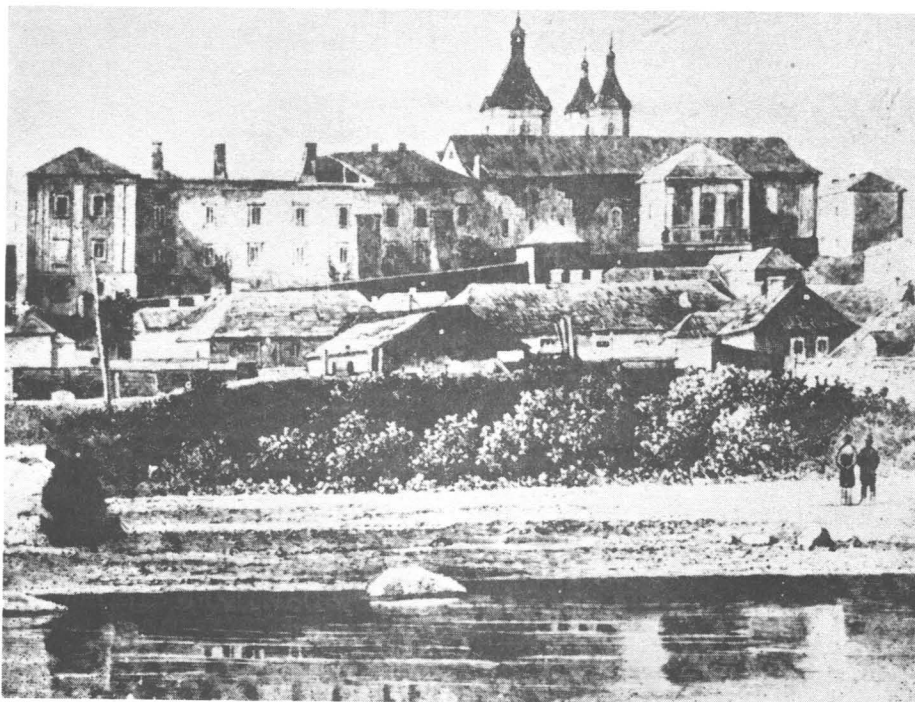
Повідавшись у Києві 14/15 листопада 1918 р./28/ про підготовку повстання проти Гетьмана С.Г. негайно виїхав з Києва до Вінниці. Дня 16 листопада 1918 р. він був вже в осідку Директорії УНР.

Від 4 грудня 1918 р. порозумівся з головою Директорії В. Винниченком, пропонуючи свою участь, як жидівського соціал-демократа, в тодішній українській національній революції/5, 30/.

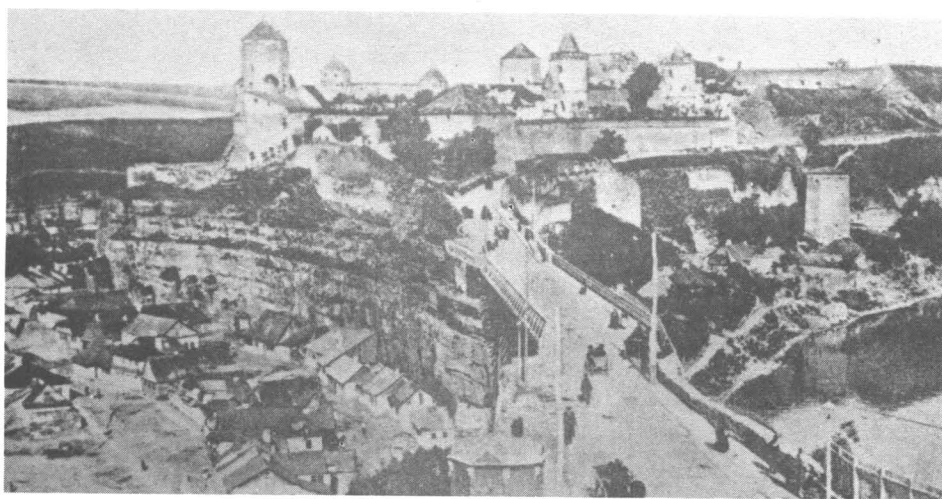
Від 6 грудня С.Г. був призначений Директорією УНР, тоді у Вінниці, Завідуючим/міністром/Державним Відділом Праці, а кілька днів пізніше, від 10 грудня 1918 р., додатково й тимчасово Завідуючим Відділом у справах національних меншостей/фактично тільки жидівської/ в тодішній Тимчасовій Раді Завідуючих/міністрів/державними справами при Директорії УНР/5, 6, 28, 29, 30, 33, 38, стор. 81-82/^{хх/}.

На цьому становищі тимчасового Завідуючого/міністра/Відділом у
- - - - -
х/Див. гасло ВІННИЦЯ в "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 1, 1955, стор. 282-283.

хх/Тимчасова Рада Завідуючих/міністрів/державними справами була до радчим органом Директорії у всіх справах державного адміністративного життя. З виїздом Директорії з Вінниці до Києва, 18/19 грудня 1918 р. Тимчасова Рада Завідуючих автоматично припинила свою діяльність/28, част. III/.

ВІННИЦЯ, т.зв. "Посзуїтські мури"/За "Пам'ятні ксм Київським", Лондон, т.3, 1966, в польській мові. У квітні 1938 мистець В.Г. Кричевський їздив до Вінниці і привіз звідти ряд цікавих зарисовок та етюдів старого жидівського гетто-так загального вигляду вулиць, як і окремих будівель." /Див. В. Павловський: В.Г. Кричевський. Життя і творчість. Монографія. УВАН. Нью Йорк 1974, стор. 51.

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ. Загальний вигляд, міст і колишня турецька твердиня.

у справах національних меншостей, С.Г. спричинився до формального відновлення від 10 грудня 1918 р. чинності колишнього "Закону /Української Центральної Ради/ про національно-персональну автономію для національних меншостей/ від 9/22 січня 1918 р. /38, стор. 81-82/, що був скасований гетьманським урядом дня 9 липня 1918 р. /30/.

В міжчасі С.Г. одружився 18 грудня 1918 р. з Міріям Аронівною Ваксманівною. Вона походила зі знаної у Вінниці, заможної, купецької жидівської родини Ваксманів. Близьких відомостей про цю родину не маємо, поза скупими згадками у листуванні з М.А. Гольдельмановою /23в/. Вона народилася у Вінниці, тоді Подільської губ., в Україні. Батьки її, наслідком довгого працювального життя, мали досить значне майно. Воно складалося з 4 домів і великого саду. В одному з тих домів містився новий головний поштовий уряд. Батьки М.А. Ваксман-Гольдельманової надіялися на старість жити з доходів від тих домів. Але все це потрапило в руки комуністів, а батьків виселили у стайню. Від того відчай померла її мати на 56-му році життя. Батько помер під час голоду в Україні десь у 1929-32 рр. Єдиного брата, з дружиною і донькою, та іншими жидами, німці, за часів Гітлера, вигнали у Вінниці з дому на вулицю, наказали їм викопати собі могилу й постріляли їх. М.А. Гольдельманова студіювала й закінчила у Києві той же Комерційний Інститут, що й С.Г. Поознайомилася з ним в Інституті коли він був там асистентом, а вона студіювала. Під час війни працювала деякий час статистиком в Біржі Праці, яку у той час zorganizував С.Г. і був її директором. Тоді ж вони й одружились. М.А. Ваксманівна, по своїй вдачі та інтелігенції, була достойною парою для С.Г., розуміла й співчувала його устремлінням. Залишила ся вірною йому товаришкою на все життя. /4, 5, 58, 59/. Після смерті С.Г. подбала про упорядкування його духової спадщини, забезпечення її та допомогла утримувати пам'ять про свого пок. Чоловіка для насту

пних поколінь.

КИЇВ.

Повстанчі війська УНР зайняли Київ десь 14 грудня 1918 р. Слідом за ними, 19 грудня Директорія, з урядом, прибула також до Києва. З переїздом до Києва С.Г., від 20 грудня 1918 р., був іменованим Заступником Міністра Торгівлі й Промисловости, яке очолював С. Остапенко, колишній товариш С.Г. з Комерційного Інституту. Воно потім змінило ся на Міністерство Народнього Господарства в тодішньому кабінеті міністрів В. Чехівського. ^{х/} Між іншим, як Заступник Міністра Народнього Господарства, в Києві, С.Г. головував в Комісії господарського об'єднання обох частин крає-Західньої і Східньої України та націоналізації цукрової промисловости/6, 28, 33, 55/.

ВІННИЦЯ.

З відїздом Директорії УНР з урядом, після закінчення нарад Трудового Конгресу, коло 2 лютого і відходом військ УНР між 1-5 лютого 1919 р. з Києва/43/, С.Г. також переїхав з урядом до Вінниці, що на деякий час стала осередком українського політичного життя/28, 30, 33, 43, 55/.

З опублікованих споминів С.Г. за той час видно його позитивне ставлення до селянських мас, які з захопленням зголошувались в ряди української повстанчої армії і критичне до тодішньої української політичної верхівки. Він вважав, що справа повстання була знівечена Директорією, недоречною до поставлених революцією завдань/30, 34/.

Після переїзду Директорії у Вінницю безладдя, яке панувало в Києві, ще збільшилося... згадує у своїх споминах Іс. Мазепа/43/. В загальній політиці Директорії, після евакуації з Києва, зміцнилося лише
- - - - -
х/ згідно Наказу Директорії УНР від 26 грудня 1918 р. ч. 1-призначена була перша Рада Народніх Міністрів/28, част. III/4. Див. гасло-ЧЕХІВСЬКИЙ Володимир в: Євген Опацький "Укр. Жала Енци" Буенос Айрес, 1967 стор. 2053-2054.

одне:були залишені надії на мир з більшовиками і всю увагу звернено було на порозуміння з Антантою/43/.

Наслідком того соціалістичний кабінет міністрів В.Чехівського ко-
ло 10-11 лютого 1919 р.змушений був податися до димісії.Після відхо-
ду соціалістів від влади С.Остапенко зформував від 13 лютого 1919р.
більш поміркований уряд/28,43,55/.

В зв'язку з димісією кабінету міністрів В.Чехівського та як про-
тест проти Проскурівського погрому жидів з дня 15 лютого 1919 р.-за-
ступник міністра Народнього Господарства С.Г.також подався до димі-
сії,разом з міністром жидівських справ А.Ревуцьким, і вийшов зі скла-
ду уряду Директорії/35а/^{х/}.

^{хх/}
СТАНІСЛАВІВ

Після того,дня 22 лютого 1919 р.,С.Г.виїхав з Вінниці,разом з ін-
шими/наприклад-М.Д.Шаповалом/,через Тарнопіль,до Станіславова,тодіш-
ньої столиці Західньої Української Народньої Республіки.Тут,впродовж
двох місяців,березня йквітня 1919 р.,успішно діяв,особливо від 23
березня 1919 р.,як діяч місцевої жидівської партії "Поалей Ціон",
в напрямі зміни тодішньої неутральної позиції жидівської суспільно-
сті у відношенні до Західньої УНР-на активну її підтримку.Впродовж
перебування в Станіславові С.Г.мав кілька разів нагоду виїхати за
кордон,але його тягнуло на Схід,до дому,до своїх.../30/.

^{ххх/}
РІВНЕ

^{хххх/}
В міжчасі кабінет міністрів С.Остапенка ,наслідком невдачі пере-
- - - - -
х/Див. також мотиви опубліковані в "Робітничій Газеті",з дня 11 лю-
того 1919 р.,у Вінниці.
хх/Див.гасло СТАНІСЛАВІВ/ІВАНЮ-ФРАНКІВСЬК/в УРЕ,т.16,1964,стор.561
-562;

ххх/Див.гасло РІВНЕ в:Свг.Онацький- "Укр.Мала Енци.",Буенос Айрес
1964,стор.1593;РІВНО в:ЕСБЕ,т.52,1899,стор.874-875.
хххх/Див.гасло-ОСТАПЕНКО Сергій в "Енци.Українознавства",НТШ,Мюнхен,
т.5,1966,стор.1897.

говорів з Антантою, уступив від 7 березня 1919р., вже в Проскуріві, де^{х/}
був тимчасовий осідок під той час уряду УНР. По деякому часі в Рівно
му, на Волині, зформувався від 9 до 12 квітня 1919р. новий кабінет міні
стрів УНР на чолі з Борисом Мартосом/30,43,55/.^{хх/}

Дня 12 квітня 1919 р. той уряд видав відповідну програмову деклара
цію. Позатим листовно запрошував С.Г. і інших до співпраці/30/.^{ххх/}

Наслідком цих обставин С.Г. виїхав зі Станіславова, в другій полови
ні квітня 1919 р., до м. Рівного. Не вважаючи можливим для себе, за тоді
шніх умов, прийняти запропонований йому пост заступника міністра,^{хххх/} С.Г.
став працювати від початку травня 1919 р., в характері технічної сили
в Міністерстві Праці, на чолі якого стояв тоді О. Безпалко/30/.^{ххххх/}

МАНДРИ.

Вскорі по тому уряд разом з військом мусів залишити від 5 травня
1919 р. Рівне й переїхати до Радзивилова.^{хххххх/} Під натиском польських
військ армія УНР, разом з урядом, в половині травня 1919 р., почала ева
куюватися з Радзивилова в напрямі на Красне та^{хххххххх/} Тернопіль, в Гали
чині/43/.

х/див. гасло-ПРОСКУРІВ в:ЕСБЕ, т.49, 1898, стор.473-474.

хх/Див. гасло-МАРТОС, Борис, в "Енци.Українознавства", НТШ, Мюнхен, т.4, 1962
стор.1480.

ххх/Див. стаття:"Політика блоку урядових соціалістичних партій у кві
тні 1919 р." "Народня Воля", Скрантон, Па., ч.25, 1964.

хххх/Проф.Б.Мартос, тодішній прем'єр-міністр, пригадує собі, що С.Г. був
заступником Міністра Праці О. Безпалка, але чомусь на засіданнях міні
стрів він його не бачив...?/15/.

хххххх/Див. гасло-БЕЗПАЛЮ, Осип в "Енци.Українознавства", НТШ, Мюнхен, т.
1, 1955, стор.107.

хххххххх/Див. гасло РАДЗИВИЛОВ в:ЕСБЕ, т.51, 1899, стор.73.

хххххххххх/Див. гасло КРАСНЕ в "Енци.Українознавства", НТШ, Мюнхен, т.т.3,
1959, стор.1163.

хххххххххххх/Див. гасло-ТЕРНОПІЛЬ в:УРЕ, т.14, 1963, стор.371-372.

Разом з урядом С.Г. проробив усю страхотливу мандрівку останнього в самоходах і потягах через Радзиви́лів, Зо́лочів до Тернополя і назад /6,30,43/^{хх/}.

В надзвичайно скомплікованих і загрозливих, зі сторони поляків і большевиків, обставинах, в травні-червні 1919 р., відбулася реорганізація армії УНР і розпочався відворотний, одчайдушний, успішний наступ армії УНР на Схід, проти большевиків.^{ххх/}

В зв'язку з цим уряд і вище командування покинули Тернопіль і переїхали спочатку на залізничну ст. Дичків, потім на ст. Богданівку, в 10 км. від Волочиська, 2/3 червня, де С.Г. мав "комічну" мобілізаційну пригоду, а звіттам до Волочиська 3 червня 1919 р. /У звітних бо х/ Див. гасло ЗОЛОЧІВ в: "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 3, 1959, стор. 842.^{ххххх/}

То був "вагонний циганський табір", як злосливо писав В. Винниченко, сидючи закордоном, у своїх споминах /28, III, стор. 292/.^{ххх/} Наприклад в рамках цієї реорганізації армії від 13 травня 1919 р. було встановлено військову інспектуру з В. Кедровським на чолі /43/.^{хххх/} Див. гасло - ВОЛОЧИ́СЬКА в: "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 1, 1955, стор. 314.

"...А було це так", згадує у своїх споминах С.Г., "у зв'язку з авантюрою державного перевороту, котру Головний Отаман С. Петлюра, зліквідував у той же самий день. Ініціатори перевороту вирішили мобілізувати усіх державних урядовців й тим попередити всякий спротив до їх задуму. Обходячи урядовий потяг "змовники" зустріли С.Г. біля його вождарства, яка у нього зберіглася /іншої посвідки він не мав! /і тут же вирішили, що звільняються від мобілізації тільки міністри, а заступників слід зачислити у "козаки". Міністерську посвідку С.Г. вони забрали і замість неї дали йому на клаптику паперу олівцем написаний наказ зачислення у "козаки"! В одному з "Листів про Україну"..., виданому в мові їдиш /Відень 1921/ С.Г. відмітив: "Слава Весевішньому-я вже "козак"! С.Г. віднісся був тоді до цієї раптової зміни свого "стану" зовсім байдуже..." /5/.

Генерал М. Капустянецький в своїх споминах описує цю подію трохи в інший спосіб - "...Найбільш критичний час з 2 на 3 червня /1919р./ пережили Штаб Армії й Уряд на ст. Богданівка... Стався рідкий в історії випадок: Штаб Армії та Уряд /опинилися/ між двома ворожими арміями на гарматний стріл від одної і крісовий від другої... Для самооборони мобілізуємо урядові установи. Зі старшин, телеграфістів, урядовців і службовців... імпровізується сотня під кермою полк. Омел'яновича-Павленка і виставляється як заслона проти поляків і місцевих большевиків... Але трагічність цієї хвилини меншає через комізм, зяким переводилася мобілізація особистого складу всіх державних установ, так само як і не військовим виглядом директорів департаментів з крісами в руках. Мобілізувати персональний склад Міністерств було доручено начальникові роз

ях вже 6 червня 1919 р. українські війська вийшли на лінію: Староко
нстанти^{х/}нів - Проскурів-Кам"янець Подільський. Ославлений погромом/від
15 лютого 1919 р./^{хх/}Проскурів зайняли українські війська частини полк.
^{ххх/}Вол. Сальського на цей раз в найбільшому порядку, без ніяких погром
них ексцесів. Дня 9 червня Уряд УНР був вже в Чорному острові. Звідти
ля С.Г. переїхав до Кам"янця Подільського/6,30,43/.

В час тодішнього наступу українських військ на Схід С.Г. брав, разом
з іншими, безпосередню участь у війні. Мав нагоду придивитися зблизь
на до військових дій, довозячи самоходом міністерства цілу ніч набої
для відтинку фронту, де йшла битва збольшевицькою частиною/6,30/.

^{хххх/}
КАМ"ЯНЕЦЬ ПОДІЛЬСЬКИЙ

З прибуттям, від 14 червня 1919 р., до Кам"янця Подільського С.Г. був
іменованим Радником Міністерства Праці, а від 29 серпня, за згодою сво
єї партії "Поалей Ціон" - Заступником Міністра Праці, вже в кабінеті мі
ністрів Іс. Мазепи/6,29,30,33,43,55/.

-зі стор. 56-57: "відчого відділу сотникові Коваленкові, людині енергі
йній, але занадто палкій, неурізноваженій і незвичайній. З револьвером
в руці він вигонив усіх з ешелонів, хапав перехожих і ставив їх до ше
регу. Директорів департаментів, старих старшин і навіть членів Трудово
го Конгресу, всіх волік до шеругу, загрожуючи силою. От уже дійсно: зага
дай йому Богу молитись... а він і лоб/розіб'є...! /Це завдання можна
було виконати значно простіше та без мелодрами: взяти списки від усіх
комендантів ешелонів і потім їх фактично перевірити. Бо ж всі добре
розуміли небезпеку і змагали активно їй протиставлялись..."/Див. М.
Капустянський: Похід українських армій на Київ-Одесу в 1919 р./Коро
ткий воєнно-історичний огляд/. Вид. 2-ге, Мюнхен 1946, стор. 60-61 /; Див.
гасло КАПУСТЯНСЬКИЙ, Микола в "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 3,
1959, стор. 957.

х/Див. гасло СТАРОКОНСТАНТИНІВ в: ЕСБЕ, т. 61, 1900, стор. 451-454;

хх/Див. приміром - Володимир Кедровський: Хто спричинив проскурівський
погром? За Державність. Матеріали до історії війська українського.
Збірник XI, 1966, Торонто, вид. Укр. Воєнно-Істор. Інституту, стор. 199-
-203.

ххх/Див. Віктор Завадський: Генерал Володимир Сальський/Силуетка/.
"За Державність" Матеріали до історії війська українського. Збірник
X, 1964, Торонто, Вид. Укр. Воєнно-Істор. Інституту, стор. 235-237.

хххх/Див. гасло - КАМ"ЯНЕЦЬ ПОДІЛЬСЬКИЙ в: "Енци. Українознавства", НТШ, Мю
нхен, т. 3, 1959, стор. 929-930; Wiktor Romaszow-Glowacki:
Kamieniec Podolski ... "Pamiętnik Kijowski", Londyn, t. III, 1966, Str.
96-127.

ххххх/Див. гасло - МАЗЕПА, Ісаак в: "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен,
т. 4, 1962, стор. 1432.

Вскорі після прибуття до Кам"янця Подільського довелось С.Г.,десь у липні-серпні 1919 р.,поїхати з Кам"янця до Вінниці.В дорозі трапився йому,згадує він "комічний" випадок!С.Г.їхав разом з двома молодими хлопцями,дітьми з партії "Поалей Ціон" на провінції.Вони приїздили до С.Г.за порадами у справі пропаганди проти тамешніх большевицьких агентів.Всі стояли разом на платформі вагону і розмовляли на їдиш.Як завжди С.Г.говорив голосно,не звертаючи уваги на те,чи хтось підслуховує.Але там трапився агент української контррозвідки,галичанин,певний того що він розуміє їдиш.Як тільки доїхали до залізничної ст.Жмеринки він попросив С.Г.пійти з ним на станцію.Там він передав С.Г. якомусь "начальству",як заарештованого большевицького агітатора.С.Г. покликався на те що він є Заступником Міністра,але це не помогло. На торах стояв тоді якраз поїзд Головного Отамана С.Петлюри і у ньому був Л.Чикаленко. ^{хх/}Хтось його повідомив про арешт С.Г. Він прибіг і наказав звільнити С.Г.С.Г.подякував Л.Чикаленкові й поїхав далі до Вінниці.Десь,кілька місяців по тому,прислала Канцелярія С.Петлюри до Міністерства Праці якийсь клптик паперу зі звітом того бідолашного агента про якогось -"товариша міністра Соломона",що вів большевицьку агітацію у поїзді...В.Винниченко у його споминах/28,III/зло висміяв з цього приводу "поліційний режим" С.Петлюри!Але С.Г.,зі свого боку,не був схвилюваний підчас арешту,ані по звільненні,а скорше іронічно байдужий,як і підчас вже згаданої "мобілізації"/5/.

Серед таких,приблизно,обставин тодішнього заплутаного і грізного часу,перебуваючи майже рік в Кам"янці Подільському,від половини червня 1919 до травня 1920 рр.,С.Г.брав участь в поточній праці Уряду УНР,в його боротьбі з антисемітизмом і погромами,в боротьбі з розгу-
х/Див.гасло-ЖМЕРИНКА в:"Енци.Українознавства",НТШ,Мюнхен,т.2,1955-57, стор.696.
хх/Див.Т.Іванівська:Л.С.Чикаленко як археолог."Український Історик", Нью-Йорк-Мюнхен,ч.1-3/25-27/,1970,стор.132-139.

лом "отаманії":^{х/} У цьому С.Г. тісно співпрацював з інспектором армії УНР В. Кедровським.^{хх/} Позатим займався публіцистикою-вміщавчи в місцевій українській, російській та жидівській пресі статті про некучі тодішні справи, громадсько-політичну діяльність, утримуючи зв'язок з місцевим жидівським громадянством, посередничає між ним і Урядом, тощо.

В міжчасі, під осінь 1919р., С.Г. головував на Красній Конференції жидівської соціал-демократичної партії "Цейлей Ціон" в Україні. Вона обіймала тоді Поділля, Волинь і частину Київщини.^{ххх/ хххх/ ххххх/} Конференція відбулася в Кам'янці Подільському від 15 до 18 жовтня 1919р./6,28,30/.

У той час Ліга Націй скликала в жовтні 1919р. першу Міжнародну Конференцію Бур Праці в Вашингтоні, ЗСА.^{хххххх/} Вона була присвячена проблемам законодавства й регулювання праці в міжнародному засязі. Делегатами від України на цю Конференцію були призначені дві особи, С.Г. у тому числі/5,29, див. стор. 77-ма/^{ххххххх/}.

Згодом, наслідком головним чином неузгіднення закордонної політики між двома українським урядами/Галицьким і Наддніпрянським/ та командування військами/28/, сталася воєнна катастрофа на українському фронті супроти большевиків і денікінців. Після договору Галицької армії з Денікінцями дня 7 листопада і Уряду УНР з поляками з дня 9 листопада

х/ Див. Олександр Вишнівський: Повстанський рух і отаманія. Збірник. Вид. Капітули Відзнаки Хреста Залізного Стрільця. Дітройт, Мічиген 1973, 21x14 см., 128 ст., ілюстр.

хх/ Див. гасло КЕДРОВСЬКИЙ, Володимир в: "Енци. Українознавства", НТШ, Львів, т. 3, 1959, стор. 993.

ххх/ Див. гасло-ПОДІЛЛЯ, там же, т. 6, 1970, стор. 2131-2145.

хххх/ Див. гасло-ВОЛИНЬ, там же, т. 1, 1955, стор. 303-310.

ххххх/ Див. гасло-КИЇВЩИНА, там же, т. 3, 1959, стор. 1027.

хххххх/ Див. гасло- "International Labor Organisation"-First Conference in October 1919, Washington, D. C. USA. "Enc. of the Social Sciences", vol. 8, New York 1957, p. 164th; - "Employment Exchanges" "First Conference in October 1919 in Washington..." "Enc. of the Social Sciences", vol. 5, New York 1950, pp. 518-522.

хххххххх/ Але делегати не виїхали, тому що, як згадує С.Г., про візу мав подбати посол УНР в Букарешті, Румунія, який це зробив так недбало, що Конференція давно вже скінчилася, а візи так і не було!.../5/.

стопада 1919р.-відбулася дня 15 листопада 1919 р. останнє засідан
ня Директорії УНР з урядом в Кам"янці Подільському.

Дня 16 листопада 1919р.почалася вже евакуація українськими вій
ськами Кам"янця Подільського. Дня 17 листопада Уряд УНР, на підставі
згаданого порозуміння з поляками/з дня 9 листопада 1919 р./покинув
Кам"янець Подільський і виїхав на Гречани до Проскурова. В листопаді
й грудні 1919 р. поляки окупували частину Волині й Поділля. У міжчасі
від 16 листопада, вечером, поляки почали займати і Кам"янець Поділь
ський/6,30,33,55/.

Українську владу перед поляками в Кам"янці Подільському лишився
репрезентувати Головноуповноважений Уряду УНР-проф.д-р Іван Огієнко,^{х/}
ректор університету, якого поляки всіляко не хотіли визнавати/55/.

Через ті обставини-поспіх чимало членів Уряду УНР і громадсько-по
літичних діячів, що не встигли або не мали куди виїхати, опинились
під польською окупацією, зазнаючи від поляків різні утиски. Зокрема, ко
ли Уряд УНР виїздив з Кам"янця Подільського, С.Г. лежав хворий на пля
містий тиф під овіком своєї дружини-Міріям Аронівни. Отже не мав
він жодної спроможности прилучитися до виїзджих.../5/. Особливо від
значався в згаданих шиканах місцевий польський комендант Оцеткевич,
який у своїй патріотичній горливості оповістив Кам"янець Подільський
і цілий Кам"янецький повіт прилученими до Польщі/30,43/.

З часом, коли проф. Ів. Огієнко почав урядувати, як представник відсу
тнього українського Уряду, утворилась при ньому "Рада Заступників" по
окремих міністерств. С.Г. представляв в ній Міністерство Праці. Особли
вих утисків С.Г. від поляків у той час, наче б то, "не зазнав", тіль
ки під його вікнами завжди знаходились польські агенти.

х/Див. гасло-ІЛАРІОН, світське ім"я Ів. Огієнко в: "Енци. Українознавства"
НТШ, Мюнхен, т.3, 1959, стор.863.

Одного разу завітав до С.Г.польський старшина з поліцаями, зробили трус і забрали його до в'язниці. Зі слів того старшини з'ясувалося, що поляки вважали С.Г. за Товариша Міністра Жидівського Міністерства-П.Красного.^{х/} Їм стало ніяково коли довідалися, що С.Г. є Заступником Міністра Праці. Мабуть одним із завдань тої "візити" було дошкулити Жидівському Міністрові! С.Г. просидів у в'язниці коло двох годин і після інтервенції проф. д-ра Ів.Огієнка був звільнений. Негайно повернули С.Г. також з десятків великих паунків українських банкнотів, котрі дав йому на збереження тодішній Міністр Фінансів УНР-М.Шадлун,^{хх/} будучи певним, що у міністра поляки не посміють робити трус... У той же день М.Шадлун перевіз ті паунки у більш безпечне місце/5/.

Розпочаті в міжчасі українсько-польські переговори були несприятливими для України і призвели до горезвісної Деклярації від 2 грудня 1919 р. Української Варшавської Дипломатичної Місії/30,43,55/^{ххх/}

Одночасно поляки запровадили суворий режим на окупованих ними українських землях. Це свідчило, що ніякого позитивного ставлення до української справи від поляків не можна було сподіватися. Вони поводитимся як окупанти/30,43,55/. Тому "Деклярація" не знайшла ні одного прихильника на нарадах українських громадсько-політичних діячів в Кам'янці Подільському. С.Г. також віднісся до неї негативно/30,43/^{хххх/}

Після 24 січня 1920 р. прибув, зі свого об'їзду заплілля, до Кам'янця
- - - - -
х/Див. гасло-КРАСНИЙ, Пінхас в: "Енциклопедія Українознавства", НТШ, Мюнхен, т.3, 1959, стор.1163.
хх/Див. "Українська Висока Школа на Чужині", т.І, Українська Господарська Академія в ЧСР, 1922-1935, Нью Йорк 1959, стор.42.

ххх/На підставі цієї Деклярації границя між Україною і Польщею мала проходити від Чорного моря по р. Чністру, річкою Збручем і далі на північ через північно-західну Волинь/28,43/.
хххх/Див. Проф. Іван Огієнко: Рятуння України... Вид. 2-ге. Т-ва "Волинь", Вінніпег 1968, стор.66-69.

Подільського прем'єр-міністр Уряду УНР-Іс.Мазепа/43/. В місті були вже міністри: проф. Ів. Огієнко і М. Шадлун. З різних сторін згодом з'явилися міністри-А.Лівицький^{х/} та Ос.Безпалко. Це дало можливість від 29 січня 1920 р. відбути різні орієнтаційні партійні наради, а дня 10-11 лютого 1920 р. відбулося засідання Уряду УНР в справах ведення дальшої української боротьби/43, 55/.

Але наради членів Уряду ще не закінчились, як на другий день/11 лютого/ з учасниками їх трапилася "пригода", що наробила була в Кам"янці Подільському тоді переляку серед не тільки українського громадянства. На передодні закінчення нарад Уряду/9/10 лютого/ приїхав був до Кам"янця Подільського польський міністр /воєвода/ в справах "східних країв"-А.Мінкевич. ^{хх/}Через свою подразнену амбіцію та неперевірені чутки він наказав майже всіх членів українського Уряду, що знаходились під той час в місті/Лівицький, Огієнко, Безпалко, Мазепа й інші/ арештувати як "большевиків"! Наслідком тактовної та енергійної інтервенції "арештованого" прем'єр-міністра Іс.Мазепа всі вони були на другий день звільнені. То була малесенька ілюстрація порядку польських окупаційних влад на Україні, згадують у своїх споминах С.Г. та Іс.Мазепа. Вона яскраво свідчить про ті умови в яких перебував тоді С.Г. в Кам"янці Подільському/5, 30, 43/^{ххх/}.

х/ Див. гасло -ЛІВИЦЬКИЙ, Андрій в: "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 4, 1962, стор. 1306-1307.

хх/ Див. Проф. Іван Огієнко: Рятуння України... Вид. 2-ге. 1-ва "Волинь", Вінніпег 1968, стор. 72-77; Włodzimierz Wisłocki: W Kamieńcu Podolskim-Grudzień 1919. "Pamiętnik Kijowski", Londyn. Tom Trzeci 1966, str. 239-240.

ххх/ Дня 14 лютого 1920 р. відбулося останнє засідання кабінету міністрів УНР з участю: Іс.Мазепа, А.Лівицького, І.Огієнка, М.Шадлуна і Ос.Безпалка. На цьому засіданні ухвалено було "Тимчасовий Закон про державний устрій та порядок законодавства УНР" і інші постанови. В кінці засідання доручено було А.Лівицькому, як голові Укр.Місії в Варшаві, заявити рішучий протест з приводу арештів членів Укр.Уряду і домогтися від польського Уряду належної сатисфакції. У відповідь на цей протест дня 11 березня 1920 р. польське міністерство Закордонних Справ зложило перед Укр.Місією у Варшаві офіційне вибачення за "прикрий випадок арешту укр.міністрів у Кам"янці Подільському/43, III, стор. 206/.

Від 11 березня 1920 р. відновились українсько-польські переговори у Варшаві. Дня 22 і 24 квітня 1920 р., під тиском обставин, був підписаний трактат/договір і воєнна конвенція/УНР з Польщею. Наслідком цього в кінці квітня 1920 р. наступила міністерська криза в Уряді УНР. С.Г. також димісіонував з кабінету міністрів Іс.Мазепи, протестуючи проти того роду "персональної варшавської політики"/А.Лівицький і С.Петлюра /та заключеного ними без відома і згоди Українського Уряду, у Варшаві договору з Польщею. Той договір обмежував суверенність УНР та давав право полякам посилати своє військо в Україну/30,43/. Заходами А.Лівицького, як заступника прем'єр-міністра, Уряд УНР був реформований і складений наново, під фірмою відсутнього на той час прем'єр-міністра Іс.Мазепи /43,55/.

С.Г. був ініціатором і автором резолюції, яка цей спротив польсько-українській угоді мотивувала й котра була ухвалена спільно усіма чотирма соціалістичними партіями, що підтримували тоді Уряд Іс.Мазепи: українські соціал-демократи, українські соціал-революціонери, "Соалей Ціон" і "Бунд"/6,30/.

С.Г. був против польської збройної інтервенції в Україні. Він з переконання і на підставі оточуючої його дійсності, вважав, що з польсько-українського союзу нічого не вийде, що українське село, чи жидівське місто, не поставляться прихильно до польського "союзного" війська, що польське військо не зуміє, а може й не захоче поставитись на Україні, як дружнє й союзне..., що польська/шляхетська/інтервенція з Заходу закінчиться невдачею, подібно/білогвардейській/Деникінсько-Франгелівській з Півдня. Послідуючі сумні події підтвердили слушність передбачень С.Г. та "помилку" С.Петлюри, який переоцінив "далекозорість" польських політиків.../30,43,55/.

х/Див. гасло-ПЕТЛЮРА, Симон в: "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, т.6, 1970, стор.2029-2030.

ВІННИЦЯ

На підставі згаданого порозуміння УНР з Польщею польські війська, разом з українськими, вже 26 квітня 1920 р. почали наступ на Україну. На лівому крилі польської армії оперувала УІ українська дивізія під командою ген. М. Безручка, що була зформована в Бересті. На правому - ІІ-га українська дивізія під командою ген. Ол. Удовиченка, що була зформована в кінці березня 1920 р. Ця дивізія, згідно договору, почала наступ проти денікінців та большевиків і дня 27 квітня 1920 р. відразу зайняла Могилів. Після того спільний наступ до Дніпра успішно розвивався і десь 7 травня 1920 польсько-українські війська вступили в Київ/30, 43, 55/.

В зв'язку з тим Уряд УНР коло 11-го травня 1920 р. переїхав до Кам'яниці Подільського, а після взяття Києва до Вінниці, як тимчасового центру. Тут 19 травня прем'єр-міністр Іс. Мазепа подався до димісії, а від 26 травня 1920 склався новий кабінет міністрів УНР Вячеслава Прокоповича, пристосований до нових українсько-польських політичних умов /43, 55/.

В між часі С. Г., з дружиною, яка була увесь час разом з ним в Кам'яниці Подільському, зібралися вже виїздити за кордон. Поляки дали їм візу. Але тимчасом, користавчи з польсько-українського наступу на Схід і переїзду Уряду УНР, С. Г. з дружиною, також переїхали з Кам'яниці По-

х/Див. гасло БЕЗРУЧЮ МАРЮ в "Енци. Українознавства", словн. част., НТШ, Мюнхен, т. 1, 1955, стор. 108.
хх/Див. гасло БЕРЕСТЯ, там же, т. 1, 1955, стор. 118.
ххх/Див. : Біографія св. п. ген. Олександра Удовиченка. "Мета", Мюнхен, ч. 6 /111/, червень 1975, стор. 4.
хххх/Див. гасло МОГИЛІВ ПОДІЛЬСЬКИЙ в "Енци. Укр.", словн. част., НТШ, Мюнхен, т. 5, 1966, стор. 1632-1633.
ххххх/Див. гасло ПРОКОПОВИЧ ВЯЧЕСЛАВ, там же, т. 6, 1970, стор. 2352-53.
хххххх/У цих заходах допоміг С. Г. укр. старшина, що умів ліпше за нього "відкривати двері" в польських урядах. Він провів С. Г. через ті "зачинені польські двері"/5/.

дільського до батьків у Вінниці. Звідтіля походила дружина С.Г.-Міріам Аронівна Гольдельманова, з дому Ваксманівна /5,30/.

За нового складу Уряду, під керівництвом В.Прокоповича, С.Г. пару разів брав участь в його нарадах. С.Г. пригадує собі, що на одному з таких засідань сталася гостра сутичка між ним і міністром-поляком Генриком Юзефським, що був уведений, під натиском поляків, в склад Уряду, щоб контролювати українців. Цей "український міністр" запропонував видати наказ населенню негайно віддати усю зброю, яку вони мають. С.Г. заперечив тому, доводячи, що зброя в руках українських селян є хоч якоюсь запорукою збереження прав і свободи Країни... При тому С.Г. не пригадує собі чи й інші його колеги-міністри посміли його підтримувати...?/5/.

Пробувши через травень у Вінниці, вдома, С.Г. на початку червня 1920 р. намірявся їхати в громадсько-політичних справах до Києва. Але в міжчасі/десь коло 5 червня 1920/совітські війська, кіннота С.Будьонного, прорвали на південному відтинку польський фронт. Наслідком того почався відступ польського і українського війська від Києва на захід, з Правобережної України. Тому й С.Г. до Києва вже не міг їхати/30,42,43/

Дня 8 червня 1920 Уряд УНР і всі центральні установи виїхали з Вінниці в Жмеринку, де перебували коло тижня. Потім переїхали до Проскурова. Звідтіля, десь 25 червня 1920, до Км^нянця Подільського/43/.

Разом з відступаючим військом подавалися на Захід, zagrożені большевицькою навалом, численні цивільні втікачі. Серед них опинився й
- - - - -
х/Див. гасло - ЮЗЕФСЬКИЙ Генрик в : Опацький Євген - Укр. Мала Енци. Буєнос Айрес 1967, стор. 2109.
хх/Див. негативну характеристику антиукраїнської діяльності міністра /воєводи/ Генрика Юзефського пера А. Яцевича в польському часопису "Культура", Париж, ч. 6/212/, 1965, стор. 150-151.
ххх/Див. гасло БУДЕННИЙ Семен в : "Большой Советской Энци.", Москва, т. 6, 1951, стор. 237.

х/
С.Г. з дружиною.

Згодом, в першій половині липня 1920 р., вже з Кам'янця Подільського, вони виїхали з України, через Польщу, закордон.

Осів С.Г. тимчасово у Відні. Мав намір на чужині продовжувати на користь України свою громадсько-політичну діяльність, в попередньому дусі хидівсько-української співпраці/5, 6, 30/.

Е В Р О П Е Й С Ь К А Д О Б А

Європейська/тереново/доба в житті й діяльності С.Г. обіймає час від липня 1920-го до осені 1939-го рр.

ххх/
ВІДЕНЬ

Наслідком воєнно-політичних подій українська еміграція від осені 1920 р. опинилась здебільшого в сусідній з Україною Польщі та почасти в Чехословаччині. Поза Польщею купчилась переважно тоді у Відні й Празі.

Спочатку Відень став осередком української еміграції, зокрема галицької. Перебував там також проф. М. Грушевський, що організував Соціологічний Інститут. Опинилися у Відні й деякі члени Директорії, що були в опозиції до С. Петлюри-Опанас Андрієвський, А. Макаренко й

х/"Коли я виїхав в червні 1920 р. з Вінниці", пише С.Г. "з призначенням засвідчую, що місцевий український комендант попередив мене в останню хвилину про відступ польських військ і що мені слід тікати"!/5/.

хх/Офіційно то було урядове відрідження С.Г. з дорученням "студіювати соціальне законодавство за кордоном"/5/.

ххх/Див. гасло-ВІДЕНЬ в "Енциклопедії Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 1, 1955, стор. 267-269.

хххх/Див. гасло-ГРУШЕВСЬКИЙ Михайло, там же, т. 2, 1955-57, стор. 453-55.

ххххх/Український Соціологічний Інститут, там же, т. 2, 1955-57, стор. 452; Д. Винар: Мих. Грушевський і НТШ, 1892-1930, Мюнхен 1970, стор. 72.

хххххх/Див. гасло-АНДРІЄВСЬКИЙ Опанас в "Енциклопедії Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 1, 1955, стор. 46.

хххххххх/Див. гасло-МАКАРЕНКО Андрій, там же, т. 4, 1962, стор. 1436.

ВІДЕНЬ, Австрія, загальний вигляд.

/За: М.Д.-*Magic Cities. Capital of Charm, October*
1965, р.253/.

Зі збірок Денверської Публ.Бібліотеки, Денвер.

інші видатні українські громадські й політичні діячі. Рівнох від 17 січня 1921 р. постав у Відні, з почину українських журналістів і письменників, Український Вільний Університет, який при кінці 1921 р. був перенесений у Прагу. Виходили різні українські періодичні видання та видавалися книжки./55/.

Негаймо після свого приїзду до Відня, в липні 1920 р., С.Г. ознайомився з місцевими середовищами: українськими, жидівськими, німецькими та іншими. Зі здивованням побачив від цілковитої відсутності правдивої інформації про те, що робилось і робиться на Україні - і то по всіх середовищах без різниці - українських і жидівських, соціалістичних і буржуазних та й взагалі у цілій opinio закордоном/6, 19, 30, 33/.

Зокрема нерозуміння справ на Україні виявляли віденські жидівські кола. Вони всі симпатизували російським більшовикам як наче б то авангардові революції та були ворожо наставлені до української національної державності.^{хх/} "Створилося таке дурне положення", пише в своїх "Листах..." С.Г., "що навіть віденські сіоністи та члени партії "Поалей Цион", які стреміли збудувати для жидівського народу національну державу, за чужою/антантською/допомогою, в Палестині де жиди у той час/у 1920/21 рр./складали меншість населення - були ворожі до подібних змагань українського народу збудувати свою національну хату в країні де українці складали 76% населення"/30/.

х/Див. Роман Голіят: Коротка історія Українського Вільного Університету. Вид. НТШ. Нью Йорк 1964, 22 ст./в англ. мові/; В. Кедровський: Обриси минулого. "Свобода", ч. 189, 1964.

хх/Це наставлення до українців та української державності засадничо начеб то не змінилось і 50 літ пізніше, наприклад в Нью Йорку, ЗСА. Див. у цій справі інформацію п.з. "Реакціонери в США"/"Гомін України", Торонто, ч. 2^а, 1964. Але проф. С.Г. вважає у своєму листуванні до автора цих рядків, що теза: "безкритичне русофільське наставлення американського жидівства" є перебільшеним узагальненням. "Українська преса", пише він "бере за "американське жидівство" тих кількох російських журналістів жидівського походження, що пописують в рос. емігрантських газетах. Вони не мають, на його думку, нічого спільного з американським жидівством. Це останні вже десятки років, а у останній час особливо, просто вороже до Москви нашого часу. Жидівська інтелігенція в ЗСА відограс, твердить С.Г., рішучу роль в протимосковській політиці ЗСА".

Рівнож віденські хидівські кола не розуміли того факту, що актив на хидівська політика, поиме хадливих обставин революційно-воєнного часу для хидівського населення в Україні, підтримував українську державність, підпирали Уряд, користувалась національною автономією і за більшевиками не тухила /30, 34/.

В обличчі такої несприятливої хидівської і світової opinio для української державності партійний секретаріат хидівської соціал-демократичної партії "Поалей Цион" в Українській Народній Республіці, головою якого був тоді С.Г., доручив йому ознайомити "Поалей Ционістів" і взагалі хидівські соціалістичні й демократичні кола закордоном з дійсним становищем хидівського населення на Україні та з політикою хидівської соціалістичної і народньої демократії там відносно українського руху й української державності впродовж 1917-1920 рр. /30/.

В міхчасі С.Г. брав участь своїми інформаційними доповідями в У-ій Світовій Конференції хидівської партії "Поалей Цион", що відбулася у Відні від 2-го серпня 1920 р. /30/.

Від серпня до листопада 1920 р., продовжуючи освідомлявчу працю, доручену йому партією, С.Г. опублікував кілька статей про згадані проблеми на сторінках українського віденського тижневика "Воля", що виходив під редакцією д-ра В. Піснячевського /46, стор. 226/.

Ці статті, з додатком публікованих попередньо в Кам"янці Подільському у 1919 р., С.Г. видав згодом окремою книжкою п.з. - "Листи хидівського соціал-демократа про Україну" /Відень 1921, 8⁰, 80 ст./ . Після
- - - - -
31 стор. 68 - /Див. лист С.Г. з 16 липня 1964/. При цьому С.Г. покликається на інформаційну статтю С.Д. Проценка: Про деяку еволюцію єврейсько-українських стосунків /"Сучасність", Мюнхен, ч. 11, 1963, стор. 69-85/.
х/ Див. гасло - ВОЛЯ в "Енци. Укр. НТШ, Мюнхен, т. 1, 1955, стор. 316. Статті С.Г. в "Воли", Відень, за 1920 р.: т. III, чч. 8, 10/11; т. IV, чч. 5, 6, 7/8, 20.
/22/.
хх/ Див. гасло ПІСНЯЧЕВСЬКИЙ Віктор в "Енци. Укр. НТШ, Мюнхен, т. 6, 1970, стор. 2098.

того С.Г. видав авторизований "переклад" тих "Листів..." для хидівського громадянства в мові їдиш та в німецькій мові для чухинецького загалу/також-Відень 1921 /.Завданням тих "Листів..." було поінформувати особливо хидівську і міжнародну опінію про підстави активної співучасті хидівської меншости в боротьбі українського народу за національно-державне визволення, політику, котру автор очолював впродовж 1917-20 рр./30/.

У тій цілі, заходами С.Г., було засновано у Відні-"Хидівське Видавцтво ГАМОЙН на Україні". Окрім згаданих трьох публікацій/"Листи про Україну..."-в укр., нім. та їдиш мовах/воно запросувало до видання ще й слідуєчі твори, головню пера С.Г. в українській мові:1/Зодотаренне/псевдо С.Г./-Новіше соціалне закогодавство на Заході...2/Його_х-Міжнаціональні відносини на Україні і українська державність...3/Що таке національно-персональна автономія...Поza тим в мові їдиш:4/Народне господарство України...5/Проект програми соціал-демократичних економістичних працівників партії "Поалей Ціон",6/Історія України,7/Географія України іт.п.інфорамціїні публікації для хидівського громадянства закордоном./Див. оголошення на обкладинці хид.видання "Листів про Україну..."/.Але через виїзд згодом С.Г. з Відня з тої програми нічого, здається, здійснити не вдалося...?

У тому ж часопису "Воля" С.Г. опублікував ще й в додатку до статті В.П./Піснячевського/:Антисемітизм і українофобство, більшу розмірами статтю п.з."Антисемітизм, більшевизм і хидівська політика".

Одночасно С.Г., впродовж свого перебування у Відні, виголосив низку доповідей антибільшевицького та хидівсько-українського характеру, головню для хидівського громадянства у Відні.Позатим опублікував кілька інформаційних статтів на ці теми у віденській хидівській пресі.На халь більш докладних відомостей про цю сторінку діяльності С.Г.у Відні/Див."Воля"Відень, т.IV, ч.2, за 1920 рік, стор.67-75.

дні не посідаємо.

В січні 1921 р. у Відні було створено "Всеукраїнську Національну Раду" з участю деяких наддніпрянців та галичан. С.Г. не брав участі в обраннях цієї "антипетлюровської" організації, котра вже в березні 1921 р., через різні причини, розпалась/оо/.

За описаною, прекрасно з"організованою, на більшу скаля закресною, інформаційною діяльністю та в поточній громадсько-політичній праці серед хидівського і українського громадянства у Відні промайнув для С.Г. час до кінця 1921 р.

В міжчасі, одночасно з віденським осередком української еміграції, зростав, впродовж 1921 р., в силу обставин і заходами української еміграції, і другий її центр. Йому судилося, згодом, одіграти в українській історії закордоном не меншу за віденський осередок роль. То була Прага, столиця новопосталої від 1918 р. Чехословацької Республіки./46, 55/.

При кінці 1921р. отримав С.Г. від свого колишнього товариша з міністерства праці в українському Уряді-М.Д. Шаповала, що був під той час головою Українського Громадського Комітету в Празі, запрошення перейти з Відня до Праги й взяти участь у діяльності того Комітету, зокрема в організації запроєктованого українського високого шкільництва в Чехословаччині/6, 29, 33, 54/.

С.Г. пристав на це. То був, пинше він у своїх спогадах, логічний крок-продовження вище описаної його хидівсько-української громадсько-політичної лінії, яку він вів від 1917 р. почавши, але на жаль, цим разом вже не на українській землі а на чужині. Створювалась можливість для С.Г. знову вернутися до любої йому академічної і наукової праці.

х/До неї вступили тоді також деякі члени колишньої Директорії УНР, які були в опозиції до С.Петлюри. Див. П. Феденко: Український рух у ХХ столітті. Лондон 1959, стор. 257-258.

хх/Див. гасло-ШАПОВАЛ Микита в: Євген Опацький-Укр. Мала Енци., Буенос Айрес 1967, стор. 2072.

Тим більше, що вона мала на меті підготовку кадрів для створення новітнього адміністративного апарату для України, через брак якого, не тільки на думку С.Г., справа шкільства й опинилась в руках здебільшого пів-і псевдоінтелігентів та зграї різних пройдисвітів при них /6, 28, 29, 33, 55/.

Тому в грудні 1921 р. С.Г., з дружиною, переїхали з Відня до Праги. /33/.

ПРАГА^{x/}

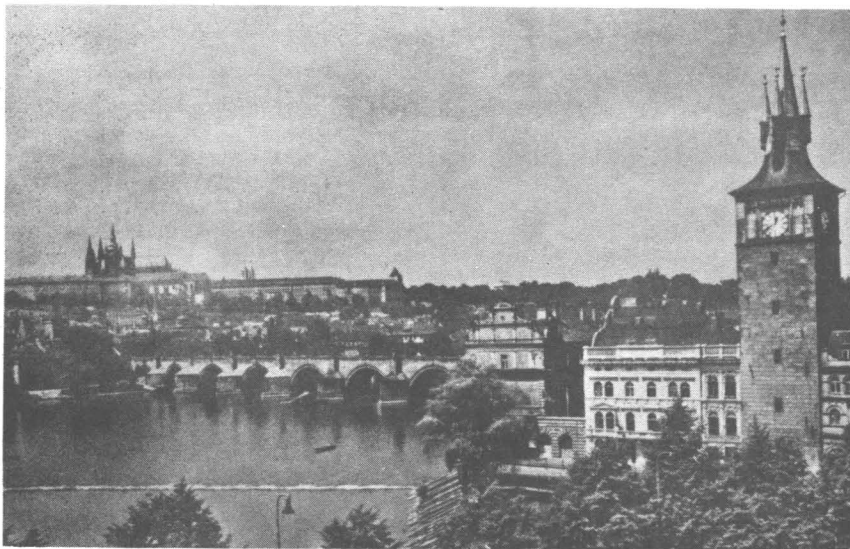
Прибувши 25 грудня 1921 р. до Праги С.Г. відразу став до праці у всесторонній діяльності Українського Громадського Комітету, під проводом енергійного й впливового голови М. Шаповала /54/. Від початку 1922р. С.Г. стає секретарем Комітету та одночасно працює в кількох його установах. Стає рівнож від 14 лютого секретарем Спілки для видавання двотижневика "Нова Україна"^{xx/} і співробітничав в ній впродовж 1922р. /54/. Стає членом Інституту Громадознавства /Соціологічного/ від початку його заснування /від 1924-? до 1932рр.^{xxx/} /7, 54/ іт.д. Одноразом нав'язує зв'язки з хидівським громадянством у Празі /6, 7, 29, 33, 54/.

Але найбільше уваги й праці присвятив С.Г. у той час, згідно угоди з Комітетом, справам організації українського високого шкільництва в Чехословаччині. З тою метою вже від 17 січня 1922р. С.Г. стає членом спеціальної "Комісії семи", якій доручено було підготувати організацію вищої політехнічної школи - Української Господарської Академії. Вона мала складатися з трьох факультетів: інженерного, лісово-

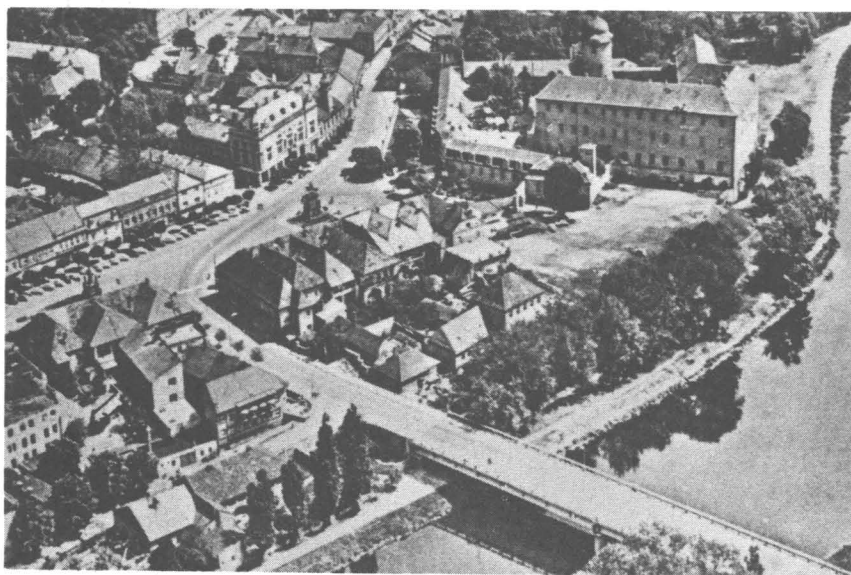
x/ Див. гасло-ПРАГА в "Енци. Укр.", НТШ, Мюнхен, т. 6, 1970, стор. 2306-2308.

xx/ Див. гасло-НОВА УКРАЇНА, там же, т. 5, 1966, стор. 1778.

xxx/ Український Соціологічний Інститут у Празі існував аж до 1941 року. З приходом німців до Праги все закрилося або з власної ініціативи, або з наказу німецької окупаційної влади... /7/.

ПРАГА, Чехословаччина. Загальний вигляд./За "Укр. Висока Політехнічна Школа на Чужині, Том III, Нью Йорк 1972, стор.195/.

ПОДЕБРАДИ, біля Праги, Чехословаччина. Загальний вигляд з літака./За "Укр. Висока Політехнічна Школа на Чужині, т. III, Нью Йорк 1972, стор.196/.

агрономічного й економічно-кооперативного. Комісія розробила відповідні плани й Комітет розпочав заходи у цій справі перед урядом Чехословаччини/6,33,44,45,51,53,54/.

Виконуючи цю підготовчу працю Комісія доручила С.Г. виробити проєкт програму Економічного Відділу на Економічно-Кооперативному Факультеті Академії. Він ліг потім в основу програми навчання Економічно-Кооперативного Факультету, що був затверджений Професорською Радою Факультету/6,33/.

Дозвіл на заснування Академії, з осідком в м. Подєбрадах, біля Праги, був отриманий, фінансова справа згодом полагоджена й вже 28 квітня 1922р. відбулися установчі збори Професорської Ради Української Господарської Академії/УГА/^{x/}.

Дня 3 травня 1922р., після полагодження різних формальностей, Професорська Рада Академії обрала С.Г. доцентом при катедрі народного господарства/6,33,54/. В зв'язку з цим С.Г. залишив працю в Українському Громадському Комітеті й переїхав, в першій половині травня 1922р. з Праги до Подєбрад.

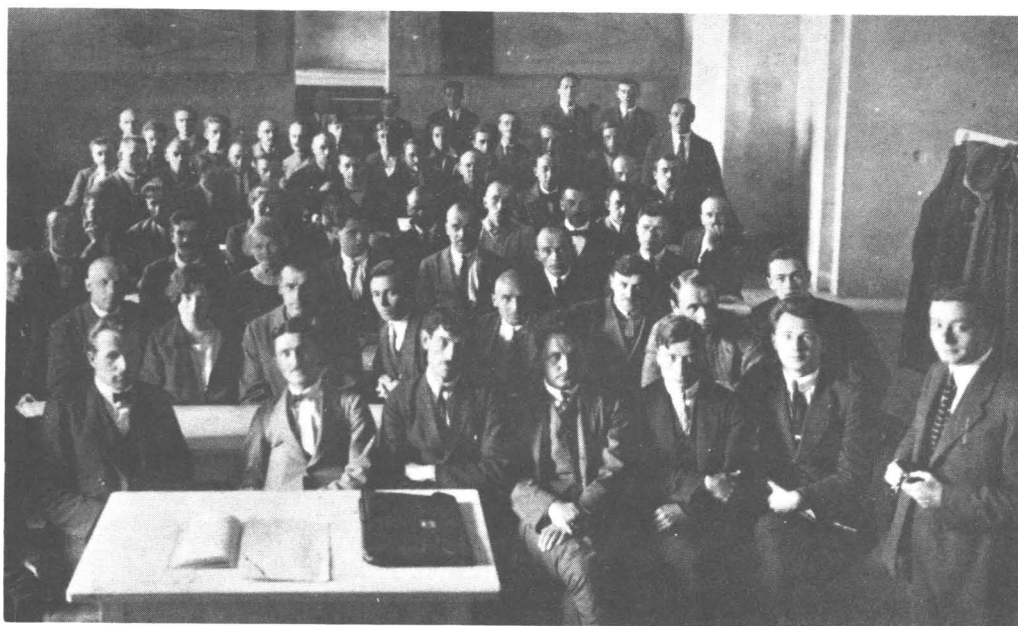
хх/
ПОДЄБРАДИ

Приїхавши до Подєбрад С.Г. став членом професорського складу УГА. У той спосіб він відновив свою академічно-навчальну і наукову працю, перервану у 1918 р. в Києві через політичну й адміністративну працю в Україні, впродовж 1917-1920 рр./6,33/.

Дня 16 травня 1922р. доручено було доцентіві С.Г. викладати курс економічної політики на Економічно-Кооперативному Факультеті УГА. Дня
- - - - -
х/Див. "Українська Висока Політехнічна Школа на чужині", Том I. Українська Господарська Академія в Ч.С.Р., 1922-1935. /Під ред. інж. Олексія Козловського/ Вид. Абсолютентами Укр. Господарської Академії та Укр. Технічно-Господарського Інституту, Нью Йорк 1959, 20x17 см. 247ст.
хх/Див. гасло-ПОДЄБРАДИ в "Енци. Укр.", НТШ, Мюнхен, т. 6, 1970, стор. 2130.

Подєбрадський замок, головний осідок Укр. Господ. Академії в ЧСР. На горішньому поверсі був розташований Кабінет Народнього Господарства УГА.
/за: С. Наріжний-Укр. еміграція, част. перша. Прага 1942, світлина ч. 320/.

Доцент С. Гольдельман/стоїть з правої сторони/викладає на Економічно-Кооперативному Факультеті УГА у 1923-1924 р.

/Зі збірок інж. Павла Донченка, Прескотт, Арізона, ЗСА/

28 травня того ж року обрано було його секретарем Професорської Ради Факультету. Дня 28 липня доручили йому керувати катедрою економічної політики. Дня 25 січня 1923 р. та 15 січня 1924 р. доцент С.Г. був обраний, рік за роком, продеканом Економічно-Кооперативного Факультету УГА/6,33,40,51,58,69/.

Дня 16 січня 1925 р. доцент С.Г. представив Економічно-Кооперативному Факультетові УГА капітальну розвідку про "Теорію акційного підприємства"/Подєбради, коло 29x21 см., та коло 300 ст., в машинопису/ і був обраний професором Академії/6,33/51 /.

В міжчасі, за починком С.Г., від 1 березня 1924 р. при Академії був заснований Кабінет Народнього Господарства, яким він завідував впродовж усього часу існування УГА, то б то до кінця 1935 р. Семінарем прикладної економіки керував, разом з проф. С.Г., в засязі економічної географії проф. Н.П. Тимошенко. Проф. С.Г. головував також і в Комісії складання української економічної термінології при Кабінеті Народнього Господарства/1,6,24,33,40,45,51/.

Головні дисципліни, що їх викладав в УГА проф. С.Г., впродовж наступних майже 13 літ були: економія промисловости та міжнародня економічна політика/зовнішня торгівля/транспортна політика, біржі праці, засади соціальної політики та економія приватного підприємства. Останні дві дисципліни проф. С.Г. викладав тільки у перші роки існува-

х/ Книгозбірня УГА, після її ліквідації, була втілена до книгозбірні т.зв. "Дому Земедельське Освети", на Віноградях, Прага. Там знаходились всі дипломні праці абсолвентів УГА та габілітаційні професури, зокрема й згаданий машинопис праці проф. С.Г. Дальша доля цього цінного архіву авторові цих рядків невідома/12/.

хх/ Див. Л. Бижовський: Кабінет Народнього Господарства та економічні семінари УГА в ЧСР. Видавництво "Українське Книгознавство", Подєбради 1926, 25x16, 44 ст.

ххх/ Див. : Л. Бижовський - Володимир Прокопович Тимошенко. "Визвольний Шлях", Лондон, кн. 5, 1957, стор. 550-559; Д-р Б. Винар - Проф. д-р Володимир Тимошенко. "Госбудова Держави", Денвер, ч. 2/17, 1955, стор. 78-82; ч. 18-19, 1955/56, стор. 156-162; ч. 20, 1957, стор. 21-34; Свг. Гловінський - Проф. д-р В.П. Тимошенко/до 70-ліття з дня народження/. "Український Збірник", Мюнхен, кн. 3, 1955, стор. 168-170.

Семинар Прикладної Економії УГА в ЧСР у 1924-26 рр.
Вгорі керівники семінару: проф. В. Тимошенко й проф.
С. Гольдельман / За "Укр. Висока Політехнічна Школа на
Чужині", том I, Нью Йорк 1959, стор. 200/.

Група студентів Екон.-Кооперативного Факультету
УГА з проф. С. Гольдельманом / х/. / За "Укр. Висока
Політехнічна Школа на Чужині", том III, Нью Йорк
1972, стор. 212/.

ння УГА, доки не були запрошені лектори для тих двох кафедр: виклади соціальної політики перейняв згодом від С.Г. проф. В. Садовський^{x/} а приватне господарство-доцент Карло Кюберський. Окрім того на Агрономічно-Лісовому Факультеті проф. С.Г. викладав ще й курс "Збуту продуктів сільського господарства"/1, 6, 33, 36а, 40, 51/.

Отже академічно-навчальна праця С.Г. в УГА в Чехословаччині почала ся від її заснування/1922/ і скінчилась тільки з її ліквідацією/від 1 січня 1936р./ . Вона знайшла "повне" продовження після того в Українському Технічно-Господарському Інституті/УТГІ/, установі Позаочної Кореспонденційної Освіти. Для нього проф. С.Г. написав у 1933/34 рр. спеціальний курс-підручник "Економія Промисловости", Подєбради 1933-34, 29x21 см., коло 200 ст.

Окрім згаданої, стисло навчальної праці, проф. С.Г. брав участь/впродовж 1922-1935/ в науково-творчій діяльності УГА. У цьому засязі він написав два підручники для своїх слухачів: 1. "Економія Промисловости", Подєбради 1923, 23x15 см., УІІІ+364 ст. і 2. "Міжнародня Економічна Політика", Вип. І. Подєбради 1924, 23x15 см., 256 ст., обидві публікації у літографічному виконанні. Позатим згадану більшого розміру й значення науково-теоретичну розвідку-"Теорія акційного підприємства" та низку праць меншого обсягу економічного, соціологічного та націоналістичного змісту/6, 33/.

Одночасно проф. С.Г. був активним членом "Товариства Українських Економістів" в Подєбрадах/46, стор. 238, 51/^{xxx/}. Десь у 1930 р. проф. С.Г. виголосив був на чергових зборах цього Товариства доповідь на тему: "Насе
- - - - -
x/ Див. про В. Садовського: 1. "Свобода", ч. 226, 1957; "Тризуб", Нью Йорк, ч. 5, 1960; 3. Євген Онацький: "Укр. Мала Енци.", Буенос Айрес, кн. ХІІІ, 1964, стор. 1860, "ЕУ", НТШ, Мюнхен, т. 7, 1973, стор. 2689-2690.
xx/ Див. гасло- КЮБЕРСЬКИЙ Карло в "Енци. Укр.", НТШ, Мюнхен, т. 3, 1959, стор. 1056.
xxx/ Товариство Українських Економістів постало у 1923 році в Подєбрадах і було того часу єдиною організацією українських економістів закордоном.

ANNALES DE L'ECOLE POLYTECHNIQUE UKRAINIENNE EN TSCHECOSLOVAQUIE.

MITTEILUNGEN DER UKRAINISCHEN WIRTSCHAFTLICHEN HOCHSCHULE IN TSCHECHOSLOVAKEI.

SBORNÍK UKRAJINSKÉ HOSPODÁRSKÉ AKADEMIE V ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE.

ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ.

I.

За редакційним Комітетом в складі:

Проф. І. Шлегелова (голова), Проф. Д. Бача, Проф. О. Вільсько-го, Проф. В. Іванцякого, Проф. В. Старосільського та д-ра М. Добрянського (секретар).

1 9 2 7

ПОДБРАДИ — LAZNE PODEBRADY.

КНИГОЗБІРНЯ
Українського бібліографічного мікроба ч. 5.
[33(062)]

87113

Л. ВИКОВСЬКИЙ
Абсолютт Української Господарської Академії в Ч. С. Р.

КАБІНЕТ

Народного Господарства та економічні семінари
Української Господарської Академії в Ч. С. Р.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКЕ КНИГОЗНАВСТВО“
ПОДБРАДИ 1926.

лення і комуністична партія Радянської України" / в національному і соціальному розрізі // 5/. Згадане Товариство, поза своїми сходинами з відповідними доповідями, видавало неперіодичний збірник п.з. "Український Економіст". У третьому числі цього збірника проф. С.Г. опублікував тоді вищезгадану доповідь. ^{х/} Звідтиля вона вийшла й окремою відбитком.

Від 1927 р. УГА почала видавати "Записки Української Господарської Академії в ЧСР". В них, по факультетах, публікувалися праці професорів УГА. У трьох томах цього видання / 1-1927, 2-1929 і 3-1931 / проф. С.Г. ^{хх/} брав участь своїми причинками.

В міжчасі проф. В. Тимошенко, переїхавши від 1928 р. остаточно до ЗСА, заходився видати там збірник про "Господарство України". Збираючи для збірника матеріали він звернувся і до проф. С.Г. з проханням надіслати відповідні причинки. ^{ххх/} Проф. С.Г. написав був для згаданого збірника дві статті: 1. "Чорне море та його значення в господарстві України" й 2. "Транспорт і шляхи України". ^{хххх/}

Позатим перебуваючи в Подсборадах проф. С.Г. опублікував низку статей по різних часописах, як ось наприклад: 1. "Промисловість Радянської України", 2. "Соціально-економічна структура Радянської України", 3.

^{х/} Див. Проф. С.Г. : Населення і комуністична партія Радянської України в національному і соціальному розрізі. "Збірник Укр. Економіст", Подсборди, ч. 3, 1930, стр. 81-95. В перекладі на хидівську мову-їдиш, цей причинок був видрукований також в часопису "Цукунфт", Нью Йорк, ч. 10 за 1930 р. Він був, здається, друкований також і в німецькій мові?
^{хх/} Див. Проф. С.Г. : Нарис по теорії акційного підприємства. "Записки УГА". Подсборди. Т. I, 1927, стор. 119-134 і т. II, част. 1, Подсборди 1929, стор. 32-53; ^х Його х: Нарис соціально-економічної структури хидівського на роду. Част. I. "Записки УГА". Том III, част. 1, 1931, стор. 23-48.
^{ххх/} Проф. В. Тимошенко не пригадує собі цього. Див. його лист з дня 10 жовтня 1964 р.
^{хххх/} Але той збірник не був виданий? Див. про це лист проф. С.Г. з дня 14 вересня 1964 р.

Промисловість в господарстві України".4."Індустріалізація господарства України",5."Соціально-економічні основи міжнародних відносин",і інші.

Окрім того проф.С.Г.написав низку праць на теми жидівської економіки та соціології,з того деякі в українській мові/5,6,62-стор.283/.

Цей реєстр слід доповнити двома задумами,що були розпочаті але через різні перешкоди були тільки частково здійснені впродовж перебування С.Г.в УГА.До першого відноситься нездійснений проєкт "Читанки економічної літератури",на зразок колишньої "Хрестоматії по економічній політиці",що її був склав і видав С.Г.,з іншими асистентами,в Київському Комерційному Інституті,в Києві у 1913 році.^{x/}

До другого-"Господарські Нариси",збірники,що мали обіймати праці учасників семінарів Економічно-Кооперативного Факультету УГА,за редакцією професорів В.Тимошенко й С. Гольдельмана.У 1925 і 1926 рр. зі запроєктованих збірників вийшли тільки чотири відбитки праць студентів УГА,членів Кабінету Народнього Господарства.Кожний збірник мав обіймати коло 20 аркушів друку/літограф./Через фінансові та технічні труднощі появился у світ тільки Збірник ч.І,Подєбради 1926, 23x15 см.,211 ст.

Під кінець свого перебування в Подєбрадах проф.С.Г.брав чинну участь в діяльності заснованого в Празі при Українському Соціологічному/Громадознавства/Інституті/від 1.липня 1927р./-"Українському Робітничому Університеті/УРУ/",установі позаочної кореспонденційної освіти.У ньому проф.С.Г.провадив,впродовж 1927/28 рр.,курс "Народнього Господарства".Той курс мав виходити літографованими зошитами,формату 30x23 см..З цієї серії була відбита тільки його перша-
- - - - -
х/з того задуму С.Г.виконав тільки переклад з німецької мови фрагменту твору"Філіпович Євген, проф.д-р:Народнього господарська політика",зі своїми додатками і примітками",Подєбради,23x25см.,13 ст.Вид.Видавничого Товариства при УГА,ч.20.

вступна лекція п.з. "Основні питання господарства та господарської політики"/Прага 1927/28, 15 ст./ На 16-й сторінці були запитання і вправи з першої лекції/5,6,7,8,13,236/.

Окрім вищеписаної академічно-навчальної та наукової праці не за недбував проф. С.Г., своїм звичаєм, і громадсько-політичної діяльності. Впродовж свого перебування в Подєбрадах він увесь час належав до місцевої організації Української Соціал-Демократичної Партії, як її лояльний член/1а/. На засіданнях згаданої укр. с.-д. партії в Подєбрадах його промови, згадує проф. Б. Мартос, були "розумні, річеві"/15/.

У 1924 р., наприклад, С.Г. мав публічний відчит в Студентському Домі в Празі. Під час відчиту, під головуванням Степана Шижківського, проф. С.Г. нападвали хидівські студенти. Вони закидали йому співпрацю з "погромщиком" С. Петлюрою і його "гайдамаками..." Проф. С.Г. рішуче відкинув усі ці напасти а на інсинуацію супроти нього самого він різко відповів, що не хоче бабратися в цьому бруді, тому що не виховувався "на хидівському смітнику" !.../16,1в,17/.

Після убивства пок. Головного Отамана С. Петлюри в Парижі^{х/}, проф. С.Г. приєднався до загально-українського смутку. Він негайно від імени хидівської соціал-демократичної партії "Поалей Ціон" на Україні склав відповідним українським політичним чинникам на еміграції своє співчуття.

Більше того, д-р Л. Чикаленко у своїх спогадах про С.Г., пригадує собі, що проф. С.Г. перед процесом Шварцбарта у 1926 р. побував у Парижі. Він туди приїхав і багато попрацював серед хидів з України в користь пок. С. Петлюри та підготовив побачення видатніших УНР-рівських

х/ Коли він згинув від куль московського агента, жида, Шварцбарта дня 25 травня 1926 р.. Див. гасло - ПЕТЛЮРА Симон в: Євген Онацький - Мала Укр. Енци., кн. XI, уенос Айрес, 1963, стор. 1350-1353; "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 6, 1970, стор. 2029-2030.

діячів з жидами/23/.^{х/}

Наведені спомини проф. д-ра Л. Чикаленка можемо доповнити в дещо іншому освітленні витягом з листування з проф. С. Г. на цю тему. Він пригадує собі, що був у 1926 р. в Парижі і відвідав там відомого громадсько-політичного жидівського діяча-сіоніста В. Жаботинського в його хаті. Проф. С. Г. мав з ним довгу розмову в справі процесу. Хотів з'ясувати, чи В. Жаботинський виступить свідком, після того як він був переконаний у тому що не можна приписувати С. Петлюрі яку будь участь у погромах! В. Жаботинський відповів С. Г., що, на його превеликий жаль, він не може, з мотивів національно-етичних пійти проти виразної настанови жидівського суспільства досягти оправдання вбивця. Що ж торкається самого проф. С. Г., то він повідомив як українських, так і жидівських діячів, які займалися цією справою, що він вважає себе одинокими об'єктивним свідком, який може вяснити перед судом той трагічний клубок подій на Україні й трагічно-безсиле становище С. Петлюри в тій ситуації. Тому проф. С. Г. запропонував щоб обидві сторони погодилися предложити судові вислухати його. На жаль цього не сталося. Врешті, як відомо, українська сторона відкликала своїх свідків/Проф. С. Г. не знає чому-?/ і процес скінчився відомим вироком/5/.

Майже тридцять літ пізніше проф. С. Г., вірний своєму наставленню з 1926 р., писав, що: "...Другий тяжкий удар нанесли ідеї української державності і українсько-жидівській співпраці в її здійсненні геростративний постріл Шварцбарта і зв'язана з убивством С. Петлюри загальна

х/Згодом побачення відбулось вже без участі проф. С. Г. через його від'їзд. Воно, на жаль, не дало ні позитивного, ні негативного до того, що склалося перед тим. Жидівська вулиця пішла на большевицьку вулицю, а культурна жидівська верства була безсила змінити опінію своєї вулиці, та, звичайно, не могла розійтися зі своєю вулицею, згадує д-р Л. Чикаленко, полишивши її впливам большевицької пропаганди"/23/ хх/Див. гасло-ЖАБОТИНСЬКИЙ Володимир в : "ЕУ", НТШ, Мюнхен, т. 2, 1955-57, стор. 661.

мобілізація жидівського суспільства для судової оборони вбивника. Прірва, викопана погромами доби революції, була цим ще більше поглиблена. З одного боку-ця подія відсвіхла в пам'яті жидів хах цих погромів а, з другого існує здавна, на думку проф. С.Г. "в широких колах українського суспільства підсвідоме почуття ворожнечі до жидів, було загострене гнівом і болем, які викликало безглузде вбивство в кожного національно свідомого українця" /5, 35а-стор. 23-24/.

Тоді ж, у 1926-му році, в Парижі, проф. С.Г. відвідав П.Н. Мілюкова. Мав з ним довгу, дуже коректну й позитивну, розмову про українські проблеми взагалі і своєї погляди на жидівську політику у цій справі. Про С.Г. пригадує собі, що вийшов від нього під враженням, що якби не більшовицький переворот, то засини між Росією і Україною були б усталені не шляхом збройного нападу на Україну. "Поразка, очевидно, навчас", додає проф. С.Г. "лише запізно!" /5/.^{хх/}

М.Ю. Шаповал згадує у своєму "Щоденнику", що в розмовах на цю тему проф. С.Г. висловлював/наприклад для 9 листопада 1926/ погляди про убивцю Шварцбарта тотожні зі загально-українськими /54, II, стор. 37/.

Наладнавши всі згадані й інші праці в УГА проф. С.Г. переїхав, при кінці 1929 р., назад з Подєбрад до Праги. Звідтіля відвідував Академію двічі на тиждень, для викладання своїх курсів, засідань, тощо /6, 33/..

ПРАГА.

В Празі, місті з жидівською громадою у кілька десятків тисяч душ, провадилася, згадує у своїх споминах, проф. С.Г. під той час хвава сус

х/ Див. гасло-МІЛЮКОВ Павло в: "ЕУ", НТШ, Мюнхен, т. 4, 4, 1962, стор. 1576.
хх/ Дмитро Соловей тримається іншого погляду про відношення П.Н. Мілюкова до української проблематики. "Він", пише Дм. Соловей, на підставі "Щоденника П.Н. Мілюкова" був ворогом визвольних змагань під російських народів" /Див. Дм. Соловей: Василенко, Мілюков і самостійність України в 1918 р. "Новий Літопис", Вінніпег, ч. 13, 1964, стор. 62-63.

ххх/ Про тодішню жидівську громаду в Празі див. "The Universal Jew. Enc." Нью Йорк, т. 8, 1942, стор. 613-617.

пільна, особливо сіоністична, праця. Проф. С. Г. негайно приймає активну у тій праці участь, продовжуючи одночасно академічно-навчальну діяльність в УГА. Отже, після майже десятилітньої перерви, він мав нагоду від 1930 р. відновити свою суспільну працю хідівсько-сіоністичного діяча/6,29,33/.

"То була", пише проф. С. Г., "критична доба в сіоністичному русі з причини відступлення Великобританії від її зобов'язань в Бальфуровій Деклярації/від 2 листопада 1917 р./про активне сприяння відбудові Палестини, як хідівської домівки^{x/}. Замість того Великобританія стала все більше обмежувати переселення хідів до Палестини. Через те затримувався розвиток хідівського колонізаційного осередку. Разом з тим стала витворюватися в хідівській діаспорі атмосфера розчарування і втрати віри в перспективи і спроможності переселення до Палестини та здійснення сіоністичного ідеалу.

Комуністична пропаганда почала негайно використовувати цей стан ідеологічної кризи в лавах сіоністичної молоді і заманювати їх до комунізму, як шляху розрішення хідівського питання. Сіоністичні діячі в Східній і Центральній Європі самі були в чималій мірі сугеровані большевицькою казкою про шасливе розрішення хідівського питання в советській державі. А щоб остаточно вдарити по ідеалі повороту до Палестини большевики вигадали план колонізації жидами Біробіджану на р. Амурі й відразу, вже у 1928 році, почали відправляти туди перші валки хідівських колоністів"/6,48,62/.

У цей кризовий момент почав проф. С. Г. свій контр-наступ! Він заснував після приїзду до Праги у 1929/30 р. - "Бюро Сіоністичної Пропаганди"/Zionistische Propagandastelle /./61/. З його ремені почав він х/Див. гасло-ДЕКЛЯРАЦІЯ А. БАЛЬФУРА в: "The Universal Jewish Enc.", Нью Йорк, т. 2, 1942, стор. 45-49. хх/Див. гасло БІРОБІДЖАН в: "Енцикл. Укр.", НТШ, Мюнхен, т. 2, 1955, стор. 139.

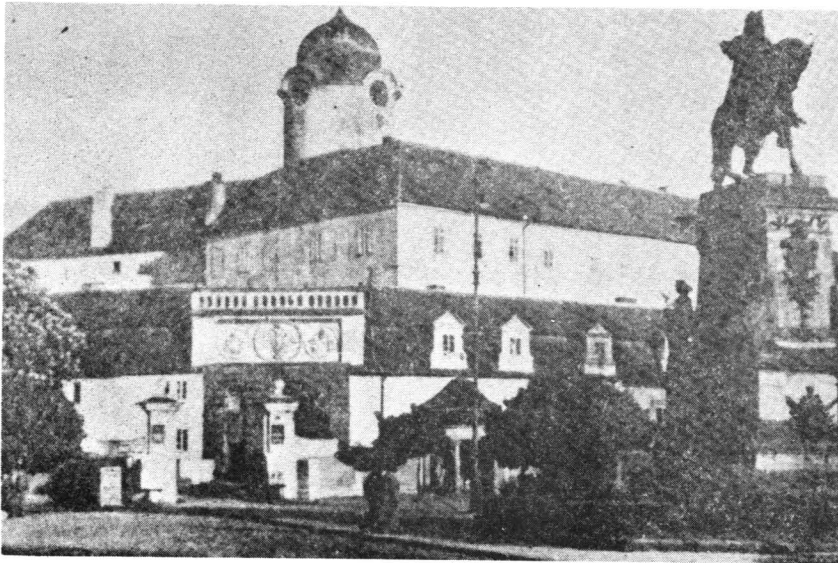
розїздити по Чехословаччині з численними доповідями про справжній стан хидів під совстами. У той спосіб він відвідав десятки міст і міс течок, побував також у 1934р./?/на Підкарпатській Україні/^хУси/. /4, 5, 6/.

Коли виникла реальна загроза ліквідації в ближчих роках УГА проф. С.Г. запропонував Професорській Раді Академії, на її 100-му засіданні дня 16 травня 1931 р., плям заснування Інституту Позаочної Вищої Ос віти. Він міг би в значній мірі заступити УГА, з її аудиторним навчан ням, після її закриття, що наступило в кінці 1936 р. До того часу Інс титут існував би рівнобіжно з УГА. Для фінансування нового Інституту проф. С.Г. запропонував заснувати "Товариство Прихильників УГА"/ТПУГА/. Воно мало спертися на членських внесках українців зі всіх країн укра їнської діаспори та на збірках "Українського Національного Фонду" при УТПУГА. Останній був би чинним за зразком успішного сіоністичного "ди дівського Національного Фонду"/^{xxx}НФ/. /6, 7, 33, 41, 52, 54/.

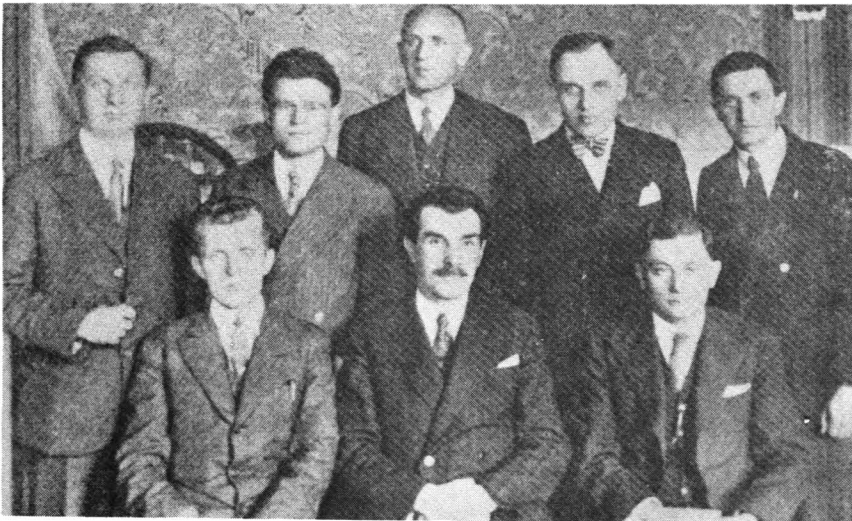
Пропозиція проф. С.Г. була одноголосно ухвалена і негайно було прие туплено до її здійснення. Дня 20 червня 1931 р. відбулися ініціативні сходини для організації ТПУГА, а від осени того ж року Товариство по чало діяти, збираючи засоби. Перша його президія складалася з таких осіб: Б. Матршенка - голови, проф. С.Г. - заступника голови і лектора В. Са піцького - секретаря.

Від 21 квітня 1932 р. Товариство було залегалізоване, а від 20 лип ня 1932 р. почав діяти з його рамени "Український Технічно-Господар ський Інститут"/УТГІ/. Від 1932 до 1 січня 1936 р. УТГІ був придбів - - - - - х/Див. у зв'язку з цим розвідку проф. С.Г.: Соціально-економічна стру ктура хидів на Карпатській Україні/в нім. мові/. "Юдішеє Альманах", Прага 1934.

хх/Формально від 1 -го січня 1936 р.
xxx/Що був заснований від грудня 1901 р. на П'ятому Сіоністичному Конгресі в Базелі, Швейцарія, а від 1922 р. перенесений з Лондону до Єрусалиму. Див гасло - "Jewish National Found"/"The Universal Jewish Emc." Нью Йорк, т. 6, 1942, стор. 136-137.

Подбрадський замок - осідок УТГГ в ЧСР. Вигляд з площі./За "Укр.Висока Політехнічна Школа на Чужині", т.ІІ, Нью Йорк 1962, стор.191/.

Перша Управа Товариства Прихильників УГА/ТПУГА/. Сидять зліва направо: В.Сапiцький/секретар/, Б.Матюшенко/голова/ та С.Гольдельман/заступник голови/. /За "Укр.Висока Політехнічна Школа на Чужині", т.ІІ, Нью Йорк 1962, стор.187/.

кою УГА. Відтоді, в часі від 1932 до 1939 рр., придбав він 1,003 позаочних абонентів-учнів з поміж українців по всіх країнах їхнього перебування по за Краєм/41,52/.

УТГІ проіснував в Подєбрадах, нормально працюючи, до окупації німцями Чехословаччини, від 15 березня 1939 р. В складі його професури був також і проф. С.Г. Він написав для потреб УТГІ і провадив вищезгаданий спеціальний курс-"Економії промисловости"/Подєбради 1933-34, коло 200 ст., циклостил./

Підчас німецької окупації Чехословаччини/1939-1944/УТГІ в Подєбрадах спочатку животів, а потім став розвиватися. За час від 1932 до 1944рр. загалом Інститут обслуговував коло 8,020 осіб. Після того, у квітні 1945 р., з наближенням советських армій припинив в Подєбрадах свою чинність.

Відродився УТГІ після закінчення другої світової війни в половині 1945 р. в м. Плятлінг, в Баварії^{х/}. Остаточо зформувався від 28 червня 1945 р. в м. Регензбурзі^{хх/}, за дозволом американської окупаційної армії. Вскорі розвинувся в нормальну високу школу політехнічного типу: з аудиторним і позаочним навчанням, з більшою у 1947 р. за колишню УГА, кількістю факультетів, 2191 слухачами, 354 особами педагогічного персоналу різних видів і степенів та численними, коло 61, навчальними установами/52, стор. 104/^{ххх/}.

У той спосіб УТГІ проіснував в Регензбурзі від 1946 до 1952 рр. Розвинувши велику просвітню діяльність між українськими втікачами з Советської України уможливив їм у той спосіб еміграцію у 1949-50 рр. до ЗСА та
- - - - -
х/Див. гасло-ПЛЯТЛІНГ в: "УТГІ/Подєбради, Регензбург, Мюнхен/, 1932-1962", Нью Йорк 1962, стор. 56-61.
хх/Див. гасло-РЕГЕНЗБУРГ в: "КУ", НТШ, Мюнхен, т. 7, 1973, стор. 2480.

ххх/Див.: В. Доманицький- Укр. Техн.- Господ. Інститут/УТГІ/в Регензбурзі-Мюнхені, на день 1-го жовтня 1947 р. "Сьогоднішнє й Минуле", НТШ, Мюнхен, ч. 1, 1948, стор. 59-63; Укр. Висока Політехнічна Школа на Чужині. Том II, УТГІ, Нью Йорк 1962, 23x47 см., 271 ст., ілюстр.

I. Zyklus: Nationalproblem und Judentum.

Kursus Nr. 7.

Prof. Dr. Salomon Goldelman:

95864B

Jüdische Galuthwirtschaft.

Manuskript. Übersetzung oder Abdruck, auch auszugsweise, verboten.

6/12
04
**DIE ERSTE FOLGE DER
„KLEINEN ZIONISTISCHEN BÜCHEREI“
ENTHÄLT FOLGENDE SCHRIFTEN:**

1. H. O. BOCKOWSKI:
Das Nationalproblem.
2. PROF. SAL. GOLDELMAN:
Jüdische Galuthwirtschaft. Theorie d. Zionismus.
3. Dr. W. KAPLUN-KOGAN:
Jüdische Wirtschaftsgeschichte.
4. Dr. M. N. GELBER:
Geschichte der zionistischen Bewegung.
5. Dr. FELIX WELTSCH:
Allgemeiner Zionismus.
6. PROF. SAL. GOLDELMAN:
Das arbeitende Palästina. Sozialistischer Zionismus.
7. Misrachi
8. ADOLF POLLAK:
Keren Kayemeth Leisrael.
9. Dr. ARTHUR BERGMANN:
Keren Hajessod.
10. Dr. LEO LAUTERBACH:
Die Zionistische Organisation.
11. Dr. ING. HENRI S. BLOCH:
Erez Israel. Kleine Landeskunde.
12. PROF. SAL. GOLDELMAN:
Jüdische Wirtschaft in Palästina.
13. Dr. LEO GOLDHAMMER:
Das zionistische Kolonisationswerk.
14. Dr. HEINRICH HOFMANN:
Die zionistische Arbeiterschaft im Aufbau.
15. MICHAEL ASSAF:
Die arabische nationale Bewegung in Palästina.

Зразок заголовків цикло стилевих скриптів видаваних "Відділом Позаочної Освіти" при "Сіоністичній Високій Школі" в Празі, ЧСР, під керівництвом проф. С. Гольдельмана.

Перспектив видань "Малої Сіоністичної Книгозбірні" видаваної при "Сіоністичній Високій Школі" в Празі, ЧСР, під редакцією проф. С. Гольдельмана.

KLEINE ZIONISTISCHE BÜCHEREI

інших заокеанських країн. Після роз'їзду абсолюентів/і студентів/ наступило роздвоєння УТГІ: частина його професури подалася до Мюнхену, де від 1951 р. продовжує по нині формально провадити УТГІ як установу науково-дослідчого характеру.

Навчальна х чинність УТГІ була перейнята заснованим в Нью Йорку, ЗСА, від 1951-го р. - УТГІ-том, а від 1954-го р. - Українським Технічним Інститутом/УТІ/^{хх/} /5,6,7,29,33,41,46,52,54/. В ньому С.Г. числився також деякий час професором.

Такі були наслідки вмілого й щасливого почину проф. С.Г. на полі організації українського високого шкільництва на чужині у 1931-му році /5,6,41,52/

Продовжуючи сіоністичну й антибольшевицьку пропаганду серед жидівського громадянства в Чехословаччині проф. С.Г. посилив її, впродовж 1931-36 рр., цим класом спеціальних систематичних викладів на тему: "Жидівська соціально-економічна структура, як спільнота долі" /Schicksalgemeinschaft /. Ці виклади проф. С.Г. одночасно публікував впродовж першої половини 30-их рр. в сіоністичній пресі Чехословаччини. Особливо писав він у сіоністичному тижневику, в німецькій мові, "Selbstwehr" /Самооборона/. Частково ці статті увійшли потім в книжку С.Г. - "Чи розрішає комунізм жидівське питання?" /Див. далі./ /5,6/. Почасті розпочав їх друкувати також п.з. "Нариси соціально-економічної структури жидівського народу", ч. I в "Записках УГА"^{xxx/}. Ці виклади про справжній стан жидів в большевицькій державі й про політику совєтської влади в жидівському питанні швидко виявилися дуже успішними проти комуністичної пропаганди між жидівським населенням в Центральній та Східній Європі.

х/ Див. "Наукові Записки УТГІ" Мюнхен 1963, том IУ/УІІ, стор. 169; "3 життя УТГІ в Мюнхені". "Бюлетень Т-ва Абсолюентів УГА-УТГІ", Нью Йорк, за червень 1964, ч. 27, стор. 2.
хх/ Див. "Вісті Укр. Техн. Інституту", Нью Йорк, ч. 3, 1956, стор. 5; ч. 7-8, 1957 - 58 рр., стор. 9-11.
xxx/ Див. том III, Вип. 1, Подєбради 1931, стор. 23-48.

„KLEINE ZIONISTISCHE BÜCHEREI“

Heft 1.

H. O. Boczowski: Grundlagen des Nationalproblems

HIPOLIT OLGHERD BOCKOWSKI

**GRUNDLAGEN
DES
NATIONALPROBLEMS**

EINFÜHRUNG IN DIE NATIOLOGIE

191

Copyright by Prof. Salomon Goldelman, Praha.
Alle Rechte vorbehalten — Printed in ČSR.
Druck Fr. Grotz (Pächter Löschner & Co.), Prag-Žitavice.

До стоп. 89.

6 19372

Згодом проф. С.Г. зібрав згаданий цикл, у 13 викладах, за 1930-36 рр. і видав, з додатком розвідки - "Judentum u. Kommunismus ..." ^{x/} окремою книгою у німецькій мові п.з. "Löst der Kommunismus die Judenfrage?" /Gesamelte Aufsätze und Forträge/1930-1936/.xx/

Ця книга мала великий успіх і була довідником в боротьбі з комуністичним впливом на хидівську молодь скрізь по хидівських осередках/5,6,29,62/.

В міжчасі тій праці була надана стала організаційна форма. У 1933-му р. проф. С.Г. перетворив згадане "Бюро Сіоністичної Пропаганди" у Празі змістово в "Інститут для Сіоністичної Освіти" /Institute for Zionist Education/ ^{tion/} То була приватна освітня установа, субсидіована Сіоністичною Екзекутивою. Ідеологічна відповідальність спочивала на її засновникові і директорові - С.Г. та авторах курсів і творів. Інститут провадив діяльність у трьох напрямках - відділах: шкільному, кореспонденційно-позаочному та видавничому/5,6,61,64/.

Передовсім було засновано у 1933р. вечірню "Сіоністичну Високу Школу" /Zionistische Folks-Hochschule /, то б то Сіоністичний Народний Університет. Вона була організована на взірць справжньої високої школи, з постійним кадром, коло 30, лекторів, що провадили 18 курсів, для більше за 200 слухачів. Викладали найліпші інтелектуальні сили з поміж сіоністів Чехословаччини, а також і українські науковці, як напр. Ольгерд Бочковський і Панас Феденко, обидва на націоналістичні теми/5,6,29,61,64/.

Роком пізніше, у 1934 р., при згаданій "Сіоністичній Високій Школі" був заснований "Відділ Позаочної Освіти" /Zionistischer Fernunterricht/. Він розмножував циклостилево виклади Школи і розсилав їх в тисячах примірників абонентам не тільки в Чехословаччині, але й по численних країнах світу, особливо до Палестини та ЗСА. У той спосіб було видано зошитами 27 ку

x/ Ein Beitrag zur Frage des Zusammenhanges zwischen Nationalität, sozialen Stand und Kommunistischer Parteizugehörigkeit.
xx/ "Чи розв'язує комунізм хидівське питання?", Відень 1937, 8^о, 296 ст.

рсів/5,6,29,61,64/.^{х/}

Одночасно з тими курсами було засноване також видавництво книжок. Була видавана серія п.н. "Малой Сіоністичной Книгозбірні"/Kleine Zionistische Bücherei/.

В цій серії було видано 14 книжок і брошур в німецькій, чеській і угорській мовах. У тому числі й одна публікація О. Бочко вського та дві проф. С.Г. в німецькій мові/4, 5, 6, 61, 64/.

Праця всіх трьох згаданих установ/відділів/Інституту Сіоністичной Освіти в Празі впродовж 1933-38 рр. була основана ідеологічно на спільному плані. Вона обіймала 34 різних предметів, охоплених у чотирьох групах: I. Національна проблема і хидівське питання, II. Сіоністичний рух, III. Палестина і національна відбудова, та IV. Гебрейська культура/64/.

Усе це навчальне підприємство проф. С.Г. добре розвивалося і стояло фінансово так міцно, що коли від 1937 р. УГА не могла більше виплочувати утримання своїм професорам і вони змушені були перейти на скромну грошову допомогу, що їй давав емігрантам уряд Чехословаччини, то проф. С.Г. зміг відмовитися від тої допомоги/4, 5, 6/.

Звичайно, що поруч із морально-ідеологічними та фінансовими успіхами в тодішній хвавій українській і хидівській освітній та науковій діяльності проф. С.Г. зазнавав також і різні організаційні та особисті труднощі й не порозуміння, як ось: його розходження з Українським Громадським Комітетом у Празі з приводу УГА/54/, клопоти з псевдо-докторським титулом/5/, тощо.

х/Зразок такого курсу/скрипту/, ч. 7, проф. д-ра Саломона Гольдельмана: "Jüdische Galutwirtschaft", і окремим зошитом п.з. "Jüdische Galutwirtschaft/Prag 5695. 1934-35, 27x21 см., 47 ps. Zionistische Volkshochschule und Fernunterricht in Prag, знаходиться в Юдаїстичному Відділі Нью-Йорської Публічної Бібліотеки.

xx/Hipolit Olgerd Bochowski: Gruglagen des Nationalproblem. Einführung in die Natiologie. Prag 1937, 8°, 95 s. Kleine Zionistische Bücherei, Heft I.

xxx/Prof. Salomon Goldelman: Jüdische Wirtschaft. Einführung in die Theorie des Zionismus. Prag 1938, 8°, 46 s. Kleine Zionistische Bücherei, Heft II.

Prof. Salomon Goldelman: Das arbeitende Palestina. Zionistische Sozialismus. Prag/1937-?/, 8°, 32 s. Kleine Zionistische Bücherei, Heft VI.

xxxx/"Жодного докторського звання я в Празі", пише проф. С.Г., "не мав. Але мав дуже здібного молодого секретаря, він же був графіком та завідував усією технікою позаочних курсів. В Європі не уявляють собі, що

Але він перемагав ті труднощі й переходив до поточної праці, якій він ддавався всією душою і з надзвичайною наполегливістю./15/^{x/}

Працькі роки/1930-1938/були також добом плідної науково-письменницької праці проф.С.Г.подібно попередній подєбрадській /1922-1929/^{xx/}. Окрім згаданих вже публікацій він взяв участь своїм причинком в діяльності, заснованого від 1929 р., Українського Наукового Інституту в Варшаві, Польща, в якому товариш С.Г.-проф.В.Садовський провадив економічно-дослідчий відділ/55/^{xxxx/}.

Позатим слід згадати розвідки проф.С.Г.про:"Національний і соціальний склад комуністичної партії на Україні"/Подєбради 1930, в українській і/німецькій-?/мовах та соціологічну розвідку про "Соціальну роль большевицької партії в процесі індустріалізації Росії". Остання праця була опублікована під назвою-"Партійний капіталізм" в російському часопису "Революционная Росія"^{xxxxx/}. Перед тим ця розвідка, так само як і попередня, були доповіджені проф.С.Г.у 1930 році на засіда-

З попередньої сторінки: професор не доктор! Отже він поставив мене перед доконаним фактом: зробив клішу для тих курсів-і я став "доктором"! Цей мій титул-"доктора", також "міністра", також "університетс-професор" можна було бачити на афішах по вулицях тих міст і містечок в Чехословаччині, де я виголошував доповіді майже щотижня. Це було попередньо, також і у Відні, тому що "професор" мусить конче бути доктором! А титул для тих сіоністичних міщан-це головне. Коли я почав друге видання тих курсів, вже не циклоstileве, то подбав щоб той "доктор" з заголовка зник, так само й з обгортки "Малої Сіоністичної Книгозбірні"/З листа проф.С.Г. з дня 14-го вересня 1964/.

x/Проф.Б.Мартос у своїх спогадах характеризує проф.С.Г. як -"дуже працьовиту людину"/З листа проф.Б.Мартоса з дня 10 квітня 1964р./.
xx/Див.РЕЄСТР творів проф.С.Г. в цій розвідці.
xxx/Див.гасло-САДОВСЬКИЙ Валентин в:Євген Опацький- Укр.Мала Енци., Буенос-Айрес, 1964, стор.1660.

xxxx/Див.проф.С.Г. /рецензія на працю/: Dr.E.Rabinowitsch -Die Russisch-Ukrainische Zuckerindustrie seit dem Weltkriege/1914-1950/.
Опублікована в збірнику-"Сучасні проблеми економіки України",
Укр.Наук.Інститут в Варшаві, 1931, т.І, стор.147-153/39a/.
xxxxx/Див."Революционная Росія", Прага, ч.?, 1931, стор.?

нях семінару "Русского Економического Кабинета" проф.С.Прокоповича в Празі.^{х/}

Розвідки:про "Спільноту Доли"/1937/ та вицезгадана про "Національний і соціяльний склад компартії..."були опубліковані також в мові їдиш в Нью Йорку,ЗСА.^{хх/}

Від 16 листопада 1930 р.,до наступу німців на Польщу у 1939 році, проф.С.Г. числився членом економічної секції "Жидівського Наукового Інституту" у Вильні,Польща/ІВО/5/.Потім Американська Філія цього Інституту від 1939 р.стала фактично централею ІВО,з осідком в Нью Йорку,ЗСА.Але з нею проф.С.Г.вже не мав зносин/5,6,29/.^{ххх/}

Навесні ,15 березня 1939 р.,Прага була окупована німецько-гітлерівським військом.Тим самим автоматично була припинена творча діяльність проф.С.Г.та усіх його вицезгаданих установ.

У липні 1939 р.був заснований в Празі Еміграційний Осередок для висилання жидів з Чехословаччини.^{хххх/}

ВИЇЗД З ЄВРОПИ

Наслідком того дня 24/26/ серпня 1939 р.проф. С.Г.,з дружиною,залишили Прагу і подались до Палестини.Кілька днів перед тим вони відві

х/"Русский Економический Кабинет"в Празі,був заснований ще в Берліні від 1922 року.Від березня 1924 р.,вже як установа "Земгора",був в Празі,під кер.проф.С.Прокоповича.Див. MINERVA. Jahrbuch d. Gelehrten

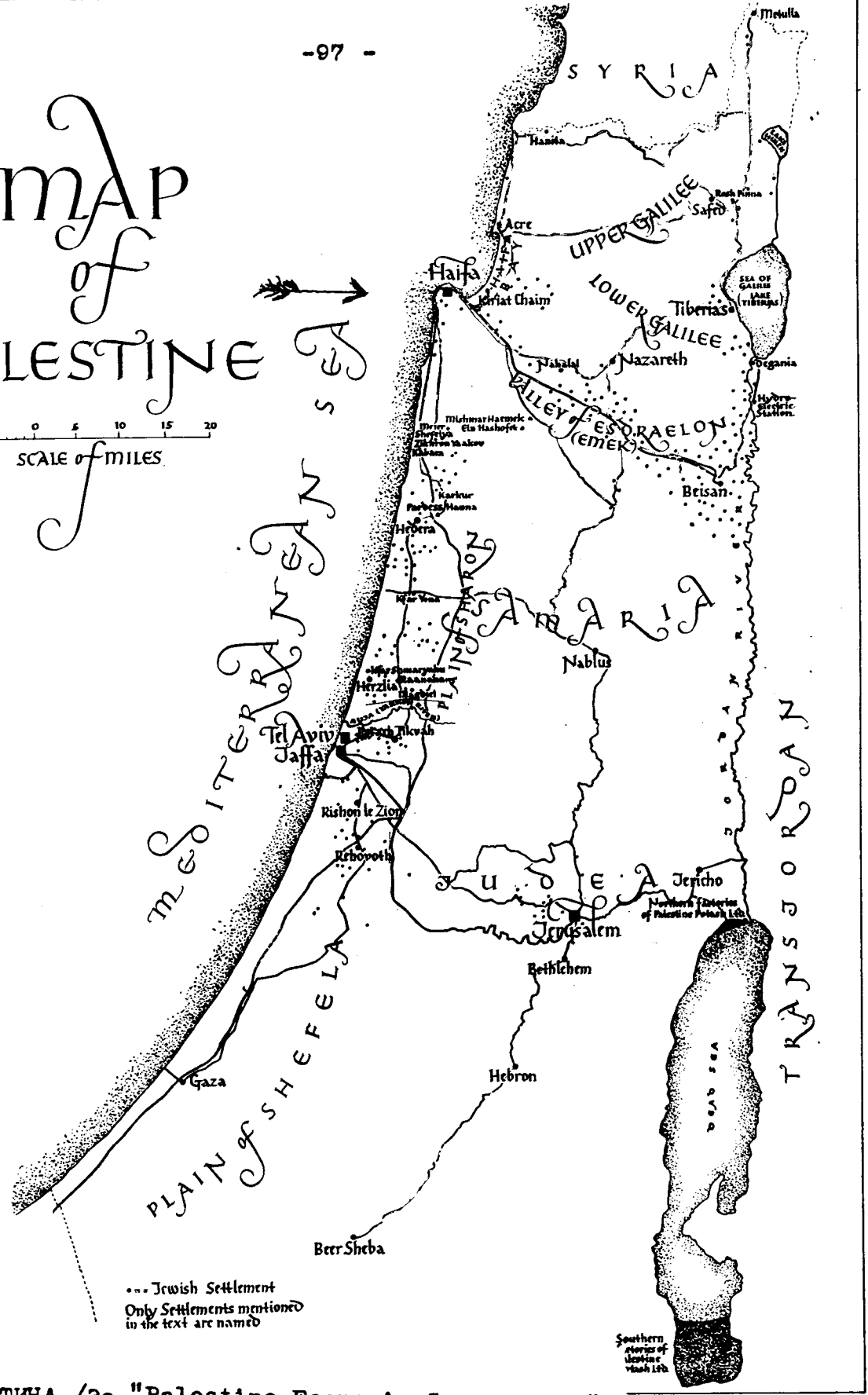
Weit,1930,Zweiter Band,Seiten2365-66.

хх/"Zukunft",New York,No.10,1930.

ххх/"Yiddish Scientific Institut, YIVO"був заснований у 1925 р.в Вильні,Польща,з філіями по різних країнах.Одночасно була заснована від того ж 1925 р.також і Американська Філія ІВО в Нью Йорку,ЗСА під назвою Society of Friends of the Yiddish Scientific Institut, яка від 1939 року,в зв'язку з війною,перебрала на себе обов'язки Центрального Інституту..Див."The Universal Jewish Enc.",New York 1943, vol.10.p.602-603. Згідно повідомленню цього Інституту/нині-Institute for Jewish Research... /проф.С.Г.в часі від 1941 до 1964/65 рр.вже не числився їх членом і не друкувався в їх виданнях/11/.
хххх/Див."The Universal Jewish Enc. ",Нью Йорк,том 8,1942,стор.616-617.

MAP of PALESTINE

SCALE of MILES
0 5 10 15 20

... Jewish Settlement
 Only Settlements mentioned
 in the text are named

Southern
 portion of
 Palestine
 March 1938

ПАЛЕСТИНА /За-"Palestine Economic Corporation".
 Twelfth Annual Report. Calendar Year 1938, p. 13th
 /Зі збірок Денверської Публічної Бібліотеки/

дали Подєбради, щоб попрощатися з УТГІ та колегами. При тому довідалися, що місцева українська колонія та її установи також були на передодні ліквідації.../5,6,29,33/.

Їхали через Італію. По дорозі їх зупинили агенти італійського фашистського уряду та югославські прикордонники, погрожуючи завернути до Чехословаччини. З ^{х/}трудом досягли порту в Трієсті і в перших днях вересня 1939 року відплили до Хайви в Палестині..

Почалася відтоді для подружжя С. та М. Гольдельманів нова доба в їх житті, але в дуже тяжких умовах.../4,5,6/.

- - - - -
х/На кордоні Югославії проф. С.Г., з дружиною, спочатку не хотіли пропустити італійці, а югослав'яни хотіли їх відіслати назад до Праги. Поміг їм випадково якийсь росіянин, "білий емігрант", який віднісся до проф. С.Г., як до "київського професора". З надзвичайною зичливістю й то навпаки тому, що він власне мав бути за "деникінською традицією" - "жидофобом", він бігав по урядах і старався щоби їх не вислали з Югославії по 24-ох годинах, як то було правилом. І, дійсно, завдяки його старанням подружжя С. та М. Гольдельманів пробуло на кордоні Югославії кілька днів, доки жидівська громада в Загребі інтерв'ювала в італійських урядах і їм дозволено було проїхати до Італії, у Трієст/5/.

ПАЛЕСТИНСЬКО - ІЗРАЇЛЬСЬКА ДОБА

Юзаєвропейська , докладніше-Палестинсько/1939-1948/-Ізраїльська /1948-1974/, доба життя й діяльності проф.С.Г.обіймає час від початку вересня 1939 р. до його смерти дня 3-го січня 1974р.Змістово була жи дівською,зі зростаючими від 1950 р.наворотами до європейських,зокрема українських, зв"язків та заінтересовань.

ХАЙВА^{х/}

Врешті проф.С.Г.,з дружиною,з труднощами дня 9 вересня 1939 р. до билися до Хайви/Гайфи/.На порозі "Обітваної Землі" подружжя С.та М. Гольдельманів опинилось майже без будь яких матеріальних засобів.Ви везти гроші з Чехословаччини було заборонено.Можна було тільки набу ти меблі й тому подібне та все це післати з хатніми манатками.Це й

Хайва/Гайфа/ ,місто й порт в північній Палестині/Листівка зі збірок М. Гольдельманової,Єрусалим,Ізраїль/

х/Хайва/Гайфа/.Див.гасло-HAIFA."Encyclopedia Judaica",Jerusalem, 1971,vol.7,ps.II34-II39.

було заздальгідь зроблено/4,5,6/.

Отже великий вантаж, вагою коло чотирьох тисяч кгр., був висланий че
рез Італію до Хайви. Але в між часі Німеччина/^{х/}А.Гітлер/розпочала від
вересня 1939 р. другу світову війну: той вантаж вже не дійшов до Пале
стини!^{хх/} Він зупинився в Італії і врешті був сконфіскований гітлерівця
ми та вивезений у 1942 році у Німеччину. А з ним все буквально пропа
ло, тому що зі собою родина проф. С.Г. взяла тільки трохи ручних клунків.
Вони лишилися без грошей, без одягу, без білизни, без меблів, а саме го
ловне пропала добре підібрана для навчальної праці фахова книгозбір
ня, архів і картотека, що служила всі роки для виготовлення викладів та
для наукової праці, пропали всі твори проф. С.Г., ще не друковані рукопи
си ітп. Пропали також і формальні свідоцтва про попередню багаторічну
академічну й суспільну його діяльність/4,5,6/.

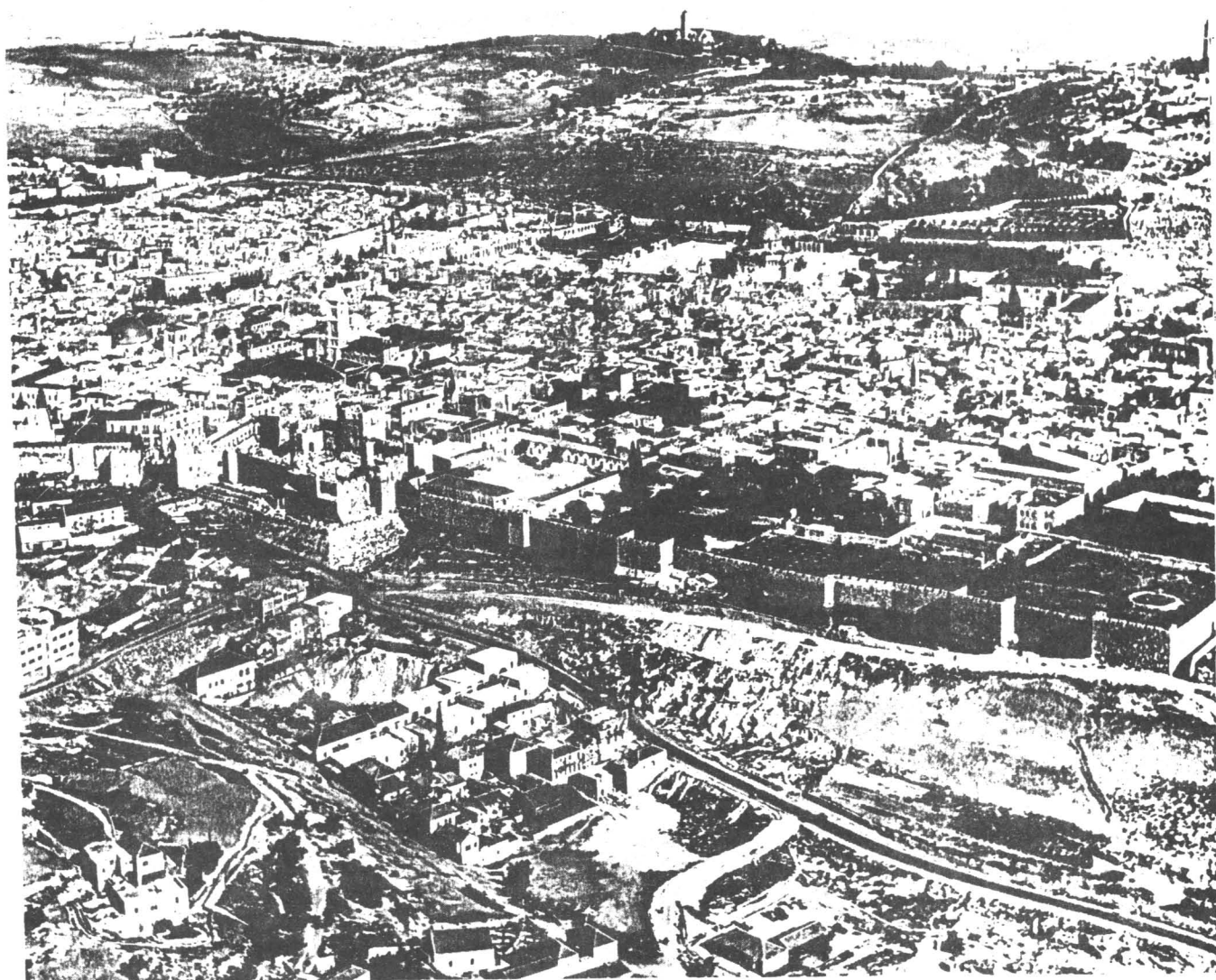
У такому стані не міг проф. С.Г. звернутися до відповідних установ
та чинників пропонуючи свої послуги яко професора, тощо. В Палестині
ніхто ніколи не чув про існування якоїсь української високої школи в
Чехословаччині!

Все ж таки проф. С.Г. зробив спробу й запропонував Хайвській Політех
ниці/^{ххх/} заснувати за його допомогою при ній ЕКОНОМІЧНИЙ ВІДДІЛ, тому що
покладался на свій довголітній досвід в Українській Господарській
Академії/УГА/. Але тут, незабаром, виявилось, що в тодішніх обставинах
/друга половина 1939 р./, коли країна переживала тяжку економічну кри

зу наслідком попередньої італійсько-абіссинської війни, з одного боку

х/Див. гасло ГІТЛЕР, Адольф в : "Е.У.", НТШ, Мюнхен, т.1, 1955, стор. 385.
хх/ПАЛЕСТИНА. Див. гасло - PALESTINE. "Encyclopaedia Judaica". Jerusalem
1971, vol. I3, ps. 30-39.

ххх/Заснований у 1908 році і відкритий від 1924 року. Див. "Interna
tional Handbook of Universities..." 1962, Paris, p. 10.

JERUSALEM

ЄРУСАЛИМ.
/За- "Palestine Economic Corporation". Twelfth Annual Report.
Calendar Year 1938, p. 6/.
Зі збірок Денверської Публічної Бібліотеки, Денвер, Колорадо.

і арабських заворушень проти хидівської колонізації, з другого, як також неминуче скорочення іміграції з вибухом світової війни—не можна було знайти джерел для фінансування нового Відділу при Політехниці/4, 5, 6/.

Тому довелося проф. С.Г., пробувши в Хайфі зо два тижні, в кінці вересня 1939 р. залишити її та переїхати до Єрусалиму.

хх/
ЄРУСАЛИМ

Приїхавши до Єрусалиму, в кінці вересня 1939 р., подружжя Гольдельманів, що звикли до життєвого укладу Західної Європи, опинилось в умовах досить примітивного Сходу. В умовах коли країна будувала спішно до лю своєї будуччини за рахунок життєвого рівня сучасного покоління. Ці обставини ускладняли їм у великій мірі життя, примушували затрачувати час і зусилля на справи примітивного улаштування. У той спосіб знижувалась вся рівень їхнього матеріального й культурного існування. Не залишалось часу та сил на задоволення потреб духу й інтелекту/4, 5, 6, 29, 33/.

Їдучи до Єрусалиму проф. С.Г. знав про існування там Єрусалимського Університету. Там же був і осідок Централі Світової Сіоністичної Організації/від 1922 р./, з якою проф. С.Г. співпрацював ще будучи в Празі /від 1929 р./ та яка почасти фінансувала й діяльність його празьких установ/від 1933 р.//5, 6/.

Довелось проф. С.Г., опинившись в Єрусалимі, передовсім, впродовж майже півроку, додатково до мови їдиш, наполегливо вивчати й гебрійську мову

х/Директор Політехніки був у той час закордоном і проф. С.Г. рішив чекати його повороту. Він все ще гадав, що його пропозиція створити при Політехниці Відділ Суспільно-Економічних Наук буде апробована. Але це не здійснилося/5/.

хх/Див. гасло—ЄРУСАЛИМ в: Онацький Євген—Укр. Мала Енци., Буенос Айрес 1958, стор. 429; JERUSALEM—"Encyclopaedia Judaica, Jerusalem, 1971, vol. 9, ps. 1378-1593.

ххх/Заснований від 1-го квітня 1925 року. Див. "Internationale Hand book of Universities..." 1962, Paris 1962, ps. 308-309.

Gate to the Great Rift opened for the authors in Beirut, Red arrows trace the trip into Syria and Jordan, their back track north because of the Arab-Israeli dispute, and their route from Cairo along the Red Sea, part of the Rift.

0 250
STATUTE MILES
Elevations and soundings in feet
PRODUCED BY
NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY ©
GEOGRAPHIC ART DIVISION
DRAWN BY SNEJKA STEFANOVA AND ISAC ORTIZ
RESEARCH BY DOROTHY NICHOLSON

ІЗРАЇЛЬ і довколишні країни./За-"National Geographic Magazine" August 1965/. 31 збірок Денверської Публічної Бібліотеки, Денвер.

/іврит/, прийняту тепер в Ізраїлі. ^{х/}Без знання її він не міг розпочати жодної праці. Це йому пішло легко, так само як колись у 1918 році з мою українською /4,5/^{хх/}.

Щойно після опанування гебрейщини, коли проф. С.Г. написав самостійно свою першу статтю в гебрейській мові і редактор сіоністичного тижневика "Гаолам" /Всесвіт/ в Єрусалимі не знайшов що в ній виправляти, проф. С.Г. почав глядіти за відповідною для себе працею/5/.

Він знав, що в Єрусалимському Університеті не було, на той час, ні факультету суспільних чи економічних наук, ні навіть якої будь катедри з обсягу економіки. Зрештою він не міг би покликатися на свою попередню наукову працю, тому що не мав на руках ніяких зі своїх наукових розвідок/4,5,6/.

Отже навесні 1940 р. проф. С.Г., з притаманною йому енергією, почав шукати собі праці по різних подібних єрусалимських осередках та установах. Але вскорі переконався, що такій людині як він, не вдасться "продертися через голчине вухо" місцевої боротьби за місце під сонцем і якщо він хоче зберегти при тому свою незалежність, а також при нагоді плисти проти течії, то доведеться йому облишити думку про продовження академічно-наукової праці та братися за щось скромніше і то на власну руку!... До рішення проф. С.Г. не продовжувати в Палестині академічної чинності значно спричинилаось також і попередня, вже описана, "духова втрата"-втрата усього його архіву, його власних творів та книгозбірні, пограбованих "гі-ІЗРАЇЛЬ. Див. гасло- ISRAEL." Encyclopaedia Judaica", Jerusalem, 1971, vol.9. рр. 106-1095.

хх/Підчас повстання проти Гетьмана Павла Скоропадського. Тоді С.Г., як було вже згадано, вступив/від 6 грудня 1918р./ до Тимчасового Уряду Директорії УНР, яко Державний Завідуючий Справами Праці та в.о. Державного Завідуючого Справами Національних Меншостей. Віктор Приходько/батько/був у тому Уряді Завідуючим Ресортом Внутрішніх Справ. Уряд той "не мав що робити", отже пани міністри/завідуючі/займалися "школенням": вчили С.Г. українською мови..."/5/.

тлерівцями" по дорозі з Праги до Жайфи/Хайви/5/^{х/}

Наслідком такого положення й рішення проф.С.Г. заснує в Єрусалимі від осені 1940 року-"Інститут Позаочної Сіоністичної Освіти", як установу напів-приватного, напів офіційного характеру. Правда, що існування такої незалежної установи, згадує проф.С.Г. кололо очі місцевих сіоністичних "володарів" і тому їхні дотації становили тільки незначну частину в бюджеті Інституту. Але, як виявилось згодом успіх Інституту серед ширших кол суспільства був безсумнівний/61/. Це дало змогу проіснувати проф.С.Г. чимало літ-скромно, у тяжкій боротьбі, але зі свідомістю, що він робить щось корисне в службі своєму народові й країні/5, 61, 64/.

Ледви проф.С.Г. став будувати свою установу/Інститут Позаочної Сіоністичної Освіти/, з початковим кошторисом у 60 лібрів на перше півріччя, як до нього звернулись у 1941 році з проханням від місцевого Народнього Дому взяти участь у заснуванні "Народнього Університету" в Єрусалимі. То був відгук на успіх вищезгаданої колишньої його установи в Празі "Сіоністичної Вищої Школи"/1933-1938/. В скорому часі проф.С.Г. став головою Ради нового Університету. Довкруги нього скупилась група молодих, почасти також і старших, доцентів і лекторів Єрусалиського Університету. Головна праця впала на проф.С.Г., але успіх був великий. На халь но

х/"...Німецький уряд, що правда, врешті решт, заплотив грішми проф.С.Г. за те втрачене ним майно і це наразі становило поважне джерело для його фізичного існування. Але тим "втрата духову", яка у значній мірі спричинилась до рішення проф.С.Г. не продовжувати в Палестині академічної діяльності, те німецьке "відшкодування" йому не могло повернути. Так само, як ті грубі мільйони, які одержала від Німеччини держава Ізраїль, не могли відшкодувати жидівському народові втрату шести мільйонів його дітей в гітлеровських газових печах, чи під кулями німецьких кулеметів." /5/.

Амбасадор Ізраїля в Німеччині, добродій Ашер Бен-Натан, згодом сформулював твердження проф.С.Г. трохи відмінним способом. В своїй привітальній промові в Бонні, Німеччина, дня 17-го серпня 1965 року, він сказав, що-"...хоч про трагічне минуле важко забути, то є надія, що воно більше не повториться..." Встановлення дипломатичних взаємин між Західною Німеччиною і Ізраїлем започатковує офіційно нову добу добрих взаємин між обома народами..." /Див. "Америка", Філядельфія, чч. 153 і 155, за 1965-ий рік/.

ва установа проіснувала тільки один семестр і зникла через брак засобів для її ведення./5 /^{х/}

Другою славною сторінкою діяльності проф.С.Г.,впродовж 1941/42 рр., поруч з веденням Інституту Позаочної Сіоністичної Освіти та згаданої спроби з Народнім Університетом,більш тривалою,був його антибольшевицький виступ.Сталося це в зв'язку з наступом німців на ССРСР у 1941 році.^{хх/}

Боротьба "Красной Армії"проти гітлеровських полчищ/вбивників/була сприйнята в Палестині,як боротьба проти гітлеровського тотального знищення жидівства,як його найжорстокішим ворогом.Так народився в Палестині культ "советолубства".І то у той час,коли насправки большевицький соціальний устрій і сталінський антисемітизм загрожував матеріальному і національному існуванню жидівства в Світовому Союзі.Тоді проф.С.Г. рішив розпочати ту саму боротьбу,яку провадив у 30-их роках в Празі проти большевицької пропаганди "червоної асиміляції" поміж жидівською молоддю в Європі/5/.

При співучасті культурного відділу палестинської великої робітничої організації "ГІСТАДРУТ" і від імені свого "Інституту Позаочної Сіоністичної

Організації"
х/"...Заздрість,ображене честолюбство тих,котрих не запросили на лекції.Також та обставина що проф.С.Г.був новою людиною і не розпізнався в місцевих обставинах,також холодне відношення Єрусалимського Університету,котрому нова установа здавалась небажаном конкуренцією,а проф.С.Г.намагався справді створити з неї дійсну високу школу-усе це разом призвело до згаданої фінансової кризи.Це було",гадає проф.С.Г. пригадуючи собі ті події,"помилкою з його боку,що він не поставився належно і не здобувся на вистачаючі зусилля,щоб ту кризу перемогти. Врешті,тоне було легкою справою боротися за скріплення двох установ одночасно,а Інститут проф.С.Г. тільки "пробував ходити" Й він був підставою матеріального існування проф.С.Г. у той час як його праця в Народньому Університеті була чисто добродійною,а навіть він мусів подекуди ще й додавати зі засобів Інституту на утримання Народного Університету.Ці деталі йшли власне на оплату праці секретаря Народного Університету.Він же був одночасно й представником Народнього Дому, власника Народнього Університету.То була гарна сторінка на самому початку перебування проф.С.Г. в Єрусалимі,тільки закоротка..."/5/.

хх/Дня 22 червня 1941 року Німеччина почала війну з ССРСР.Див.гасло-Гітлер в:"Е.У.",НТШ,Мюнхен,т.1,1955,стор.385.

тичної Освіти" проф.С.Г.розпочав серію доповідей по всій Палестині/Азія/,при тому відвідав також деякі місцевости в Африці .Виголошував відчити по містах/напр.в Хайфі/,а головним чином по численних кібуцах і кооперативних сільських оселях. ^{х/}Тема була скрізь та сама:"Жидівство Советського Союзу у добу будови соціалізму".Доповіді були суто соціологічного змісту.Методом суто марксістським:бити ворога його ж системою доказів!У той спосіб проф.С.Г.виголосив за згаданий час,1941/42 рр,доповіді більше ніж у 40 місцевостях. Скрізь він успішно стверджував тезу:що жидівська проблема,як суто національна,не може бути розрішена доки не буде організоване жидівське суспільство у власній батьківщині.Ця проблема не може бути задовільно розрішена ні в капіталістичному,ні в в соціалістичному устроях.Тому ця проблема постала у всій її гостроті також і в советському устрої,тому там виник антисемітизм,як і за царату.Отже не має чого залишатись на чужині,шукати щастя на "чужих смітниках", і т.д./5/.

Але найбільшим досягненням і заслугою проф.С.Г.,не тільки перед своїм народом і краєм,було засновання ним в Єрусалимі,після відповідної підготовки,у жовтні 1940 р. вище згаданого "Інституту Позачочної Сіоністичної Освіти"/Institute for Zionist Education /Заснував його проф.С.Г. і провадив 20 літ,впродовж 1940 до 1960 року,включно,на власне ризико й відповідальність.Інститут став продовженням,або відновленням,попередньої ідентичної установи проф.С.Г. в Празі,Чехословаччина/4,5, 6,33,61,64/.Нав"язуючи до цієї традиції у 1943 році Інститут відсвяткував був перше своє десятиліття/1933-1943/,отримав численне признание за плідну діяльність і опублікував відповідну ювілейну публікацію/61/.

х/Див.напр. оголошення про доповідь проф.С.Г. на тему:"Жидівство Советського Союзу в добу реалізації соціалізму/1930-1940/",в Хайфі,дня 27 жовтня 1942р.,з рамени місцевої Робітничої Ради /ГІСТАДРУТ/,в гебрійській мові.

хх/Гольдфельдман,Саломон: Десять літ сіоністичної ідеологічної пропаганди.Єрусалим 1944,80,48ст./в гебрійській мові/.

У 1946 р. проф. С.Г., як власник і директор Інституту Позаочної Сіоністичної Освіти звітував з його діяльності на XXII-ому Сіоністичному Конгресі в Єрусалимі. Той звіт був опублікований/64/^{х/}.

На підставі цієї публікації/61,64/ і листування з проф. С.Г./5/ до відуємося, що він знаючи з попереднього свого празького досвіду про те, як занедбана була ідеологічна чинність в сіоністичному русі, мав певність, що також і в Палестині, там де сіоністичний ідеал здійснювався практично і де будувалася нова жидівська спільнота, знайдуться великі кадри тих будівничих, а зокрема серед молоді, котрі захочуть засвоїти собі теоретичні й ідеологічні підстави сіонізму, рівнох придбати знання нової дійсності в країні/4,5,6/.

Швидко виявилось, що надії проф. С.Г. мали реальну підставу. Новозаснований, або відновлений, в спосіб вище описаний, Інститут розпочав свою діяльність як з видання курсів позаочного навчання, так і з видавництвом книжок. Число позаочних курсантів дійшло впродовж діяння Інституту аж до 1,700, потім зменшилося до 1,300 у 1960 р./Перших кілька літ/1941-1947/ Інститут провадив і видавав курси з ділянки сіоністичної ідеології. Зі заснованням держави Ізраїль /від 14 травня 1948р/^{хх/} Інститут почав провадити також і курси з ділянки ізраїльського державного права/державознавства/.

Позатим, за час майже 20-літнього існування Інституту в Палестині-Ізраїлі, від жовтня 1940 до 1960 р. включно, було видано й знайшли собі добрий збут десятки назв книг і брошур, усі в межах певного і систематичного програму/4,5,6,29,33,61,64/. Звичайно що забага

х/Goldelman, Salomon: Institute for Zionist Education. Report to the XXIInd Zionist Congress. Jerusalem, 1 november 1946, 8⁰, 4 ps.
хх/ISRAEL. "Encyclopaedia Judaica", Jerusalem 1971, vol. 9, ps. 106-1095.

יטודות הפעיה הלאומית

מאת

היפרליט אולגורד בוצקובסקי

הספרייה הציונית הקטנה

ספר חמישי

הוצאת המכון להשכלה ציונית

בנהלת סרט, שלום גולדמן

[דפוסה לט-1944]

О.Бочковський:Націологія... в герейській мові. Див. стор. 111.

תפקידו של המכון להשכלה ציונית - הפצת התורה הציונית ברבים. מטרתו - לרענן את ההכרה הציונית, להעמיד על הנורמים העיקריים במצבנו הלאומי בעולם ובארץ, להאיר את יסודות השאלה היהודית ויקוסי הכוחות האמתיים בדרך למחודתה על ידי הציונות.

титу з того проф.С.Г.не міг,але скромно існувати йому вдавалося.
/4,5/.

Провадячи вищезгадану культурно-освітню діяльність проф.С.Г.до
повнявав її науково-популяризаційною та почасти дослідною.У тій ці
лі він подбав про видання,в рамках інститутської програми,в гебрей
ській мові,викладів доцента УГА-Ольгерда Бочковського:Націологія,
Єрусалим 1944,8^о,101 ст.^{х/}

В наступному,1945 р.,умістив в "Щорічнику Вчительської Спілки"в
Ізраїлі скорочено свій нарис-"Господарський склад яко спільнота до
лі"^{хх/}.

Далі вийшла,окремою брошурою,статистична розвідка проф.С.Г. про
"Зовнішню торгівлю держави Ізраїл",в гебрейській і англійській мо
вах,в серії видань згаданого "Інституту Позаочної Сіоністичної Ос
віти",Єрусалем 1952/1953-?/,мала 8^о,32 ст.

Одночасно проф.С.Г.маючи цікаву працю,тисячі учнів,здобувши само
тужки матеріальну незалежність,тому що не був урядовцем,а створив,
як було згадано,власний варстат-свій "Інститут..."^{5/}брав почасти
участь і в місцевому громадському житті.На цьому полі він зустрів
ся в Ізраїлі з консервативними устремліннями частини жидівського
суспільства ототожнювати ізраїльську державність і національність
з релігією юдаїзму та спробами накидати цей лад новоприбулим до
Ізраїля жидам з різних частин світу.Реакцією на це,зі сторони бі
льш поступових громадян Ізраїлю було засновання у 1950 р.-"Ліги
боротьби з релігійним примусом в Ізраїлі"/League to Prevent Reli
gions Coercion in Israel/.

х/Див.гасло-БОЧКОВСЬКИЙ Ольгерд Іпполіт в:"Е.У.",НТШ,Мюнхен,т.1,
1955,стор.169.

хх/Див.збірник під назвою "Юріння",Єрусалим,ч.2,травень 1945 р.
/в гебрейській мові/.

Проф. С.Г., звичайно, як людина широкого європейського демократично-світського світогляду, взяв участь у цьому протестаційному русі. Він був в числі ініціаторів засновання "Ліги" і очолював її кілька років від часу засновання. Лігу складають головню т.зв. серед загально- "вільнодумці й ліберали", що хочуть забезпечити свободу віри й сумління в Ізраїлю проти спроб завести там порядки теократичні, як в колишній Іудеї, тому дві тисячі й більше літ. Ліга жадає відокремлення релігії/церкви/від держави, можливість цивільного шлюбу, і т.п. В Лізі скупчена ліпша частина інтелігенції, багато студентської молоді /5, 58, 59/.

ВІДНОВЛЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ З УКРАЇНЦЯМИ

За таких обставин, від початку 1950-их рр., почали відновлятися, перервані від 1939 р., зносини проф. С.Г. з Європою та поодинокими українськими діячами, установами й суспільними організаціями на чужині. Від того часу/1939/ не мав проф. С.Г. ніяких звісток від своїх колег з часів Української Господарської Академії/УГА/, не мав поняття про стан української еміграції та про те, що діялось на Україні, поза односторонніми спорадичними та дуже одноманітними, як він писав, відомостями в місцевій жидівській пресі про-"звірства та нищення жидів на Україні гітлеровсько-українськими бандами"/4, 5, 6, 33/.

Першим, з поміж українських діячів, який зробив спробу увійти в зв'язок з проф. С.Г., в кінці 1950 р., був Н. Григорієв, з Нью Йорку /Його лист з дня 5.Х.1950/. Він почав відтоді посилати проф. С.Г. "Бюлетень Голосу Америки", в українській мові. В Єрусалимі не можна було те висилання чути тому що перешкоджав навмисний страшний галас. Другий лист від Н. Григорієва проф. С.Г. отримав щойно аж 14.ХІІ.1952. - - - - - х/Див. гасло-ГРИГОРІЇВ Никифор в:"Е.У.", НТШ, Мюнхен, т. 2, 1955-1957, стор. 436.

Прошло знову майже два роки і листування проф.С.Г.з українцями на еміграції відновилося.

Проф.Св.Драгоманів в ЗСА ^{х/}, довідавшись від Н.Григорієва адресу, почав листуватися з проф.С.Г./Його листи з дня 3.Х.1952 і 12.ХІ.1952/. На лист Св.Драгоманова від 3.Х.1952 р.проф.С.Г.відповів обсяглим листом з дня 25.Х.1952 р., інформаційного характеру.У тому листі він радив з відновлення зв'язку, після майже 13-річної перерви, з українською інтелігенцією, з котрою його зв'язувала довга спільна творча праця а також спільна боротьба за волю України.Проф.С.Г.повідомляв, що його відношення до боротьби української інтелігенції за національну волю не змінилося, іт.д./4, 5/.

Після того проф.С.Г.отримав лист від проф.д-ра П.Феденка, з Лондону, Англія ^{хх/} Див.Його лист з дня 20.ХІ.1952/ та одночасно став діставати від нього часопис "Наше Слово", що його П.Феденко видавав з товаришами з табору УНР/4, 5, 6/.

Рівнож в між часі інж.Л.Биковський, ^{ххх/} тоді в Нью Йорку, спробував на зв'язати листовний зв'язок з проф.С.Г. і отримав від нього відповідь /Див.лист проф.С.Г.з дня 24.ХІ. 1952/В ній проф.С.Г.запитував про долю своїх колег з Української Господарської Академії, іт.п.Відтоді між ними розпочалося листування, що тревало до кінця 1972 р./5/.Одночасно Л.Биковський став посилати проф.С.Г. різноманітну інформаційну літературу, тощо/5, 33/.

- - - - -
х/Син проф.Михайла Драгоманова і давній приятель проф.С.Г. ще від 1909 р., з часів Київського Юмерційного Інституту та співробітник його за київських часів упродовж 1915-1917 рр.Див.гасло-ДРАГОМАНОВ Світозор в:"Е.У.", НТШ, Мюнхен, т.2, 1955-1957, стор.591.
хх/ФЕДЕНКО Панас.Див.Симон.Наріжний :Українська Еміграція...Част.І, Прага 1942, стор.125, 131, 176, 185, 203, 217.

ххх/Колишній учень проф.С.Г. в Українській Господарській Академії в Чехословаччині.Див.гасло-БИКОВСЬКИЙ Лев в : "Е.У.", НТШ, Мюнхен, т.1, 1955, стор. 122.

Тоді х,у зв'язку зі згаданим листом Н.Григорієва з дня 14.XII. 1952 р.,дві колишні слухачки проф.С.Г.-С.Гасвська й Євг.Залевсь х/ ка надіслали йому в грудні 1952 р.новорічні поздоровлення з днем 1-го січня 1953 р.

Потім,зовсім несподівано для проф.С.Г.,у тому ж 1952 році наспів до нього лист від Андрія Ливицького,^{хх/} Президента УНР а екзилі,з Німе ччини,з багатим але нереальним,на думку проф.С.Г.,змістом в справі українсько-хидівських взаємовідносин.З того часу зав'язалося між ни ми листування.

Звістки й адреса проф.С.Г.в Ізраїлі почали передаватися між укра їнськими діячами на чужині з рук до рук.^{наприклад-}проф.Св.Драгоманів при своєму листі з 2-го грудня 1952р. до інж.Л.Биковського/2/прислав йому до відома й розповсюдження поміж абсолювентами УГА-УТГІ копію згаданого листа проф.С.Г. до нього з дня 25.X.1952/4/.

Через Л.Биковського від 1 грудня 1952 р.нав'язав зв'язок з проф. С.Г. інж.Олекса Козловський,^{ххх/}представник Товариства Абсолювентів УГА- УТГІ в ЗСА і колишній довголітній секретар цих шкіл,давній знайомий проф.С.Г.На прохання Ол.Козловського проф.С.Г. написав і надіслав був йому для редагованого ним збірника про УГА статтю п.з."Спомини з моєї української доби",датовану днем 26-го вересня 1953 р.

Далі почали листуватися з проф.С.Г.-проф.Я.Зозуля від Українсько го Технічного Інституту в Нью Йорку/його листу з дня9.XII.1952/,В.Че дровський/^{ххххх/}Див.його лист з дня 9.XII.1952/.За посередництвом Л.Биков

х/Тодішні співробітниці Українського Відділу "Голосу Америки",в Нью Йорку,під керівництвом Н.Григорієва.Див.ГАСВСЬКА-БЕЗРУЧКОВА Софія в публікації-"Укр.Госп.Академія в ЧСР,1922-1935",Нью Йорк 1959, стор.98.

хх/Див.гасло-ЛІВИЦЬКИЙ Андрій в:"Е.У.",НТШ,Мюнхен,т.4,1962,стор. 1306-1307.

ххх/Див.гасло-КОЗЛОВСЬКИЙ Олекса в : "Е.У.",НТШ,Мюнхен,т.3,1959, стор.1072;Інж.П.Шох: Олексій Козловський/Спогад/."Вплетень Т-ва Абсолювентів УГА-УТГІ".Нью Йорк,ч.47,1972,стор.35-38.

хххх/Див.гасло-ЗОЗУЛЯ Яків в:"Е.У.",НТШ,Мюнхен,т.3,1959,стор.840.

ххххх/Див.гасло-КЕДРОВСЬКИЙ Володимир в:"ЕУ",НТШ,Мюнхен,т.3,1959, стор.993.

ського почав листуватися з проф. С.Г.-проф. В. Тимошенко, Пало Алто, Каліфорнія /Див. його лист з дня 14. XII. 1952/ та УВАН у ЗСА, Нью Йорк^{хх} /Див. лист з дня 14. XII. 1952/, потім Я. Зозуля й К. Ніщеменко поспіли з поздоровленнями /Див. їх лист від 20. XII. 1952/.

В між часі нав'язалося листування проф. С.Г. з Українським Технічно-Господарським Інститутом /УТГІ/ у Мюнхені, Німеччина.

Рівнож, за посередництвом Л. Биковського, став листуватися з проф. С.Г., від 31 грудня 1952, д-р Ст. Баран, від Виконного Органу Української Національної Ради в Мюнхені. Одночасно він почав посилати проф. С.Г. інформаційну літературу про діяльність Українського Державного Центру на Чужині, і т.д.

Останньою у 1952 р. була картка від проф. П. Феденка, зі з'їзду німецької соціал-демократичної партії у Дармштадті, Велика Гесія. Відтоді за в'язалося між ними більш менш постійне листування та співробітництво /4, 5, 6/.

У той спосіб поволі нав'язали зносини з проф. С.Г. його колишні учні й співробітники скупчені в Німеччині: інж. Сп. Довгаль^{ххххх}, п. М. Ливицький^{хххххх}, проф. інж. Євг. Гловінський^{ххххххх} та інші.

Від 24 січня 1953 р. порозумівся листовно з проф. С.Г.-проф. д-р Я. Зозуля, від імени Українського Технічного Інституту в Нью Йорку, ЗСА.

Дня 1 січня 1954 р. наспіло від Державного Центру УНР в Мюнхені по здоровлення проф. С.Г. з Новим Юком.

х/ Див. Л. Биковський: Спомини про проф. д-ра В. П. Тимошенка. "Наукові Записки УТГІ", Мюнхен, т. IX, 1966, стор. 189-210.
хх/ УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК. Ювілейне видання, присвячене 20-літтю діяльності, 1945-1965. Нью Йорк 1967, 22x15 см., 75 ст.
ххх/ Див. Яків Зозуля: Пам'яті Юрія Семеновича Ніщеменка. "Наукові Записки УТГІ", Мюнхен, т. IX, 1966, стор. 211-214.
хххх/ Див. гасло-ЕРАН Степан в: "ЕУ", НТШ, Мюнхен, т. 1, 1955, стор. 90.
ххххх/ Див. гасло-ДОВГАЛЬ Спиридон, там же, т. 3, 1955-1957, стор. 556.
хххххх/ Див. гасло-ЛІВИЦЬКИЙ Микола там же, т. 4, 1962, стор. 1307.
ххххххх/ Див. гасло-ГЛОВІНСЬКИЙ Євген там же, т. 3, 1955-1957, стор. 476.

У 1954/55 академічному році проф. С.Г. вже числився в складі професури Українського Технічного Інституту/УТІ/ в Нью Йорку, ЗСА/56, 57/.

Таким чином впродовж 1950-1955 рр. проф. С.Г. відновив та нав'язав зносини з багатьма українськими та жидівськими діячами і науковцями, у тому числі з: проф. В. Тимошенком, В. Кедровським, Н. Григорієвим, проф. Л. Шрамченком, д-ром М. Стаховим, священником В. Клодницьким, Йосипом Шварцом і іншими та установами: УТІ, УТГІ, НТШ, УВАН, Українським Державним Центром в екзилі і його членами та іншими численними установами і особами в ЗСА, Німеччині, Франції, тощо.

На жаль, з багатьох причин, згаданий контакт проф. С.Г. з українськими еміграційними діячами та установами відбувався майже до 1956 р. з великими перервами. До цього періоду зносин проф. С.Г. з українцями відноситься, між іншим, невдала спроба його співробітництва у 1954 році з українським щоденником "Свобода" в ЗСА у вигляді представництва цього часопису на Ізраїль. З того нічого не вийшло через пасивність часопису, на думку проф. С.Г./5/.

ПОДОРОЖІ ДО ЄВРОПИ

Рівнож у тому часі, від 1954/55 рр., за посередництвом колишнього учня проф. С.Г., інж. Спиридона Довгала в Німеччині, стали налагоджуватися зв'язки проф. С.Г. з "Інститутом для Вивчення ССРСР" в Мюнхені. Проф. С.Г. приглянувшись до структури й діяльності Інституту, прийшов до висновку, що він начеб-то є більш "міжнародним" ніж російським.

х/Див. Доц. інж. Г. Денисенко: Проф. Л. Д. Шрамченко/з нагоди ювілею семи десятиліття/. "Наукові Записки УТГІ", т. I/IV/, Регенсбург 1948, стор. 195-198.

хх/Стахів Матвій, колишній галицький радикал, історик і редактор часопису "Народня Воля" Укр. Робітничого Союзу, Скрентон, Па., член і згодом голова НТШ в ЗСА.

ххх/Шварц Йосип - український жид з Галичини/Зах. України/, українофіл, публіцист, перекладач з укр. на жидівську і з жидівської на українську мови, в Нью Йорку, ЗСА.

Наслідком цього від 1956 р. усталилася його співпраця зі згаданим Інститутом/5,6,8а,34/^{х/}

Відтоді проф.С.Г. брав активну участь, відвідуючи Німеччину, в чотирьох щорічних конференціях Інституту та його публікаціях. В останніх трьох поїздках брала участь і дружина проф.С.Г. Приїздячи на ці конференції і відїздячи з них проф.С.Г.бував, при цій нагоді, також і в інших європейських країнах. При тому він відвідував різні установи, доповідав, давав інтерв'ю, промовляв у радіо та нав'язував знайомства з багатьма особами, громадсько-політичними діячами, науковцями й іншими.

У 1956 році проф.С.Г.уперше відвідав Німеччину. Дня 22 липня 1956 в Мюнхені, на науковому засіданні Європейського/Німецького/Відділу УВАН, під головуванням проф.д-ра М.Ветухова,^{хх/} прочитав українською мовою, з великим успіхом, доповідь про Ізраїль/5/. Після того/на другий день/, від 23-24 липня, взяв участь у VIII-ій конференції Інституту для Вивчення ССРСР. Виступав на ній з тими ж доповідями вже в російській мові перед ширшим форумом/укр.і рос./ та брав участь в обговоренні виголошених доповідей/5,8а,41а/. При цій нагоді проф.С.Г. нав'язав тісний зв'язок з Інститутом та його Українським Відділом. Запізнався ближче, під час конференції в УВАН-і та Інституті, з проф.д-ром М.Ветуховим, тодішнім головою Української Вільної Академії Наук/УВАН/^{ххх/} у ЗСА та іншими видатними особами. Мав інтерв'ю в Мюнхені з представленими

х/ Інститут для Вивчення ССРСР, в Мюнхені, тоді начеб то справді був "міжнародним" в розумінні співучасті представників усіх народів ССРСР а також і совєтознавців з інших країн"/С.Г./5/. Див. брошуру-"5 лет Института по изучению истории и культуры ССРСР/1950-1955/, 20x14 см., Мюнхен 1955, 39 ст.

хх/ Див. гасло- ВЕТУХІВ Михайло в: "ЕУ", НТШ, Мюнхен, т.1, 1955, стор. 238-239.

ххх/ Див. Д. Биковський: Михайло Олексієвич Ветухів/1902-1959/. Вінніпег, Денвер 1964, 23x15, 32 ст.

ником часопису "Українські Вісті" в Новому Ульмі н/Дунаєм, яке було там же видруковане. У тому ж інтерв'ю, пригадає собі проф. С.Г., він уперше вжив термін-"українська діаспора"/1956/. Вже вслід за ним почав уживати цей термін для означення української еміграції часопис "Сучасна Україна", а звіттія й вся українська преса. Про хх/ бувши коло десяти днів в Німеччині проф. С.Г. подався на відпочинок до Швайцарії/де був коло 11-го серпня 1956/, після того як 17 літ майже Європи не бачив. Їдучи назад, через Італію, відвідав 16 серпня Мілан , а 19 серпня був вже в Генуї. Звіттія відїхав пароплавом до Ізраїлю і 26 серпня був вже вдома, в Єрусалимі/ 5,6,8а, 41а/.

У 1957 році проф. С.Г. вдруге відвідав Німеччину. Був на ІХ-ій конференції Інституту для Вивчення ССРСР, від 26-27 липня 1957 р., брав участь в обговорення виголошених на ній доповідей/8а, 41а/. Тоді ж, у липні/серпні/1957 р. двічі промовляв в мюнхенському радіо "Свобода".

x/NEU-ULM a/Donau. "Der Grosse Brockhaus", Bd. 8, Wiesbaden 1955, S. 363.

хх/"...За моє довге життя", пише проф. С.Г., "чимало моїх оригінальних думок були використані іншими, без посилання на їх справжнього автора. Були також просто плагіати... Цікавий з них-це плагіат колишнього секретаря мого празького семінара для хидівської соціології, де обговорювалась моя теорія, яка формульована була в праці/курсі ч.7/-"Юдіше Галутвіртшафт", Прага 1934-35, циклост., в німецькій мові. Коли я оселився в Єрусалимі то був присутній на викладі одного дуже поважного місцевого хидівського науковця про хидівство в Совецькій Росії. Під час обговорювання доповіді виступив один молодик і виклав як щось своє -мов теорію асиміляції з тієї моєї розвідки/Юдіше Галутвіртшафт/. На мій запит звіткіля він взяв цю теорію, довідався, що вона викладалась тим самим моїм колишнім секретарем сенара в організації молоді "Гашомер Гацаир"/Молодий Сто рох/. Це в Ізраїлі ліво-соціалістичний рух, який має багато "кібуців" і власну соціалістичну партію. Потім той самий "проворний" секретар надрукував цю мою теорію від свого імени в часопису того руху, в трьох числах. Я міг", пише проф. С.Г., "зробити з того грубого плагіату скандал, але тим зруйнував би, може, особисту кар'єру того "молодця". А тому не реагував..." /5/. /Це характерний прояв особистости проф. С.Г.-Л.Б./

ххх / MILANO. "Enciclopedia Italiana", vol. 23, Milano, 1934, p. 265-295.

хххх / GENOVA. "Enciclopedia Italiana", Milano. vol. 16, 1932, p. 547-575;
ГЕНУЯ. Див. "ЕУ", НТШ, Мюнхен, т. 3, 1959, стор. 892.

Мав інтерв'ю в редакції часопису "Сучасна Україна". Вертаючи назад через Італію промовляв в Римі в українському висланні "Римського Радіо"/5,8а,41а/.

Дня 11 червня 1959 р. помер у Нью Йорку, ЗСА, президент Української Вільної Академії Наук-проф. д-р Михайло Олексівич Ветухів. Дізнавшись про це проф. С.Г. надіслав Академії лист зі співчуттям та під кресленням заслуг Покійного.

У тому ж 1959 р. проф. С.Г. був обраний членом-кореспондентом Інституту для Вивчення ССРСР в Мюнхені/5,8а/. Був на XI-ій конференції Інституту, дня 24-25 липня 1959 р., де брав участь у дискусіях. При цій нагоді запізнався з багатьма особами. Була між ними також і Л. Марголіна-Гансенова, донька пок. д-ра А. Марголіна /5,14/.

Перебуваючи тоді в Мюнхені проф. С.Г. відвідав у липні 1959 р. Видавничий Орган Української Національної Ради/32/. Після того подорожував, разом з дружиною. А саме, після конференції в Інституті, подружжя С. та М. Гольдельманів відбуло двомісячну подорож по Європі. Побувавши в Швейцарії, Австрії, Південному Тиролю/Італія/, Баварії, мали двутижневу подорож по Скандинавії. Між іншим у Швеції відвідали Упсалу/16 вересня 1959/з її давнім університетом. Вертали назад через Італію.

х/РИМ- Рома. "Enciclopedia Italiana", Milano, vol. 29, 1936, p 589-928.

хх/З листа проф. С.Г., Єрусалим, 18 липня 1959р.: "...щойно довідався з тяжким жалем про передчасну смерть Президента УВАН, проф. М.О. Ветухова. Я пізнав особисто дорогого небіжчика під час конференції Мюнхенського Інституту в 1956 р. Відразу зауважив його шляхетний характер і оцінив його непересічну постать як науковця та суспільного діяча... Прошу Президію Академії прийняти від мене і довести до відома дружини небіжчика цей вираз мого суму і болю з приводу цього великого нещастя і незамінної втрати-для родини, для української науки, для українського суспільного життя і для національно-визвольного руху"/Див. "Бюлетень УВАН", Нью Йорк, ч. 20, липень 1959 р., стор. 23/.

ххх/МАРГОЛІНА-ГАНСЕНОВА Любов, дійсний член УВАН у ЗСА. Див. "Вісті УВАН", Нью Йорк, ч. 1, 1970, стор. 73.

хххх/Див. гасло- МАРГОЛІН Арнольд в: "ЕУ", НТШ, Мюнхен, т. 4, 1962, стор. 1465.

ххххх/UPPSALA. "Der Grosse Brockhaus", Bd. 12. Wiesbaden 1957, S. 16.

Тут, в Римі, проф. С.Г. промовляв в українському висланні "Римського Радіо". Для 1 жовтня подружжя Гольдфельманів були вже в Неаполі.^{х/} Звідтіля відплили до Ізраїлю/5,8а,41а/.

У 1960 р. проф. С.Г. відвідав Німеччину у четвертий раз. При тому відбув свою чергову подорож по Європі, зокрема був з дружиною в Еспанії. В Мюнхені брав участь у XII-ій конференції Інституту для Вивчення ССРСР, дня 27-29 жовтня 1960 р. Доповідав на ній на тему: "До питання асиміляції і денационалізації жидів в Советському Союзі"/5,6,8а,41а/. Ця розвідка була потім надрукована в російській і німецькій мовах у виданнях Інституту.^{хх/}

У тому ж 1960-му р. Український Відділ Інституту прийняв для видання український рукопис монографії проф. С.Г. про "Жидівську Національну Автономію на Україні, 1917-1920"/5,6,8а,41а/.

Розбурханий, після довшого відокремлення, подорожами по Європі, виступами на "світовому" форумі й заохочений публікаційними можливостями Інституту для Вивчення ССРСР, проф. С.Г. заглибився в науково-дослідчі студії в царині "жидознавства", зокрема вивчанні стану жидівства в Советському Союзі. Він публікує, поза згаданими вже розвідками, монографію в гебрейській мові - "Доля жидів в Советському Союзі"/Єрусалим 1958, 8^о, 33 ст./ . Позатим оголошує друком впродовж останніх кількох літ в різних періодичних виданнях в Ізраїлю, в гебрейській мові, низку статей-розвідок на теми: сїоністичні, внутрішньої політики Ізраїля та становища жидів під більшевиками. Дві більші статті проф. С.Г. на останню тему були публіковані тоді також в українській мові ^{х/} NAPOLI. "Enciclopedia Italiana", Milano, vol. 24, 1934, p. 227-265.

^{хх/} Гольдфельман С.: Асиміляція и денационализация евреев в Советском Союзе. Див. "Труды XII Конференции Института..!" Мюнхен 1960, стор. 125-151/в рос. мові/. Див. також і в німецькій мові: "Sowjet-Studien" , Мюнхен, 1961, ч. 10, стор. 29-58.

п.з."Доля хидівства під совстами"/1958/^{х/} та в російській мові п.з.
"Положение еврейского населения в СССР"/1959/^{хх/}. Дві розвідки, у 1958
і 1960 рр., на ту саму тему, були опубліковані також в англійських
збірниках того ж Інституту в Мюнхені.^{ххх/}

Але вже від 1961 р. почавши, хоч проф. С.Г. і був щорічно формально
запрошуваний на вищезгадані конференції, але Інститут для Вивчення
СССР, через його фінансові труднощі, не мав можливості оплачувати по
дорожні видатки учасників конференцій з поза європейських країн.
Можливо, що основною причиною відірвання проф. С.Г. від активної співу
часті у діяльності Інституту, було те, що росіяне з часом зорієнтува
лися, на думку проф. С.Г. і поставилися до нього "незичливо" з огляду
на його послідовні виступи на захист інтересів поневолених народів
сучасної "російської імперії". Все ж таки Інститут і надалі постійно
підтримував зв'язок з проф. С.Г. - він числився його членом-кореспонде
нтом, отримував видання Інституту, звіти з його діяльності, і т.п./5/.

Приблизно у тому ж часі/1959/проф. С.Г. почав брати участь у діяль
ності Української Вільної Академії Наук/УВАН/в ЗСА. Він опублікував
в англійських виданнях УВАН свою розвідку на тему: "Зразки життя ет
нічної меншости"/65/^{хххх/}.

Для 16 травня 1961 р., з приводу 75-их роковин проф. С.Г. Українсь
кий Технічно-Господарський Інститут/УТГІ/в Мюнхені вшанував його ти

х/Гольдфельман С.: Доля хидівства під Совстами. Див. "Український Збір
ник", кн. 1. Мюнхен, 1958, стор. 35-57. Інститут для Вивчення СССР.

хх/Його ж: Положение европейского населения в СССР. Див. "Вестник
Института для Изучения СССР". Мюнхен, ч. 4, 1959, стор. 17-31.

ххх/Його ж: The Jews, in "Genocide in the USSR"/Збірник, вид. Інститу
ту.../Мюнхен 1958, стор. 94-111.

Його ж: "The Jews in the USSR", in "Religion in the USSR"/Збір
ник, вид. Інституту.../Мюнхен 1960, стор. 180-196.

ххххх/Salomon Goldelman: Patterns in the Life of an Ethnic Minority
ty. "The Annals of the Ukrainian Academy of Arts & Sciences
in the U.S. Vol. VII, 1959, No. 1, 2/23-24/, ps. 1567-1585.

тулом доктора "HONORIS CAUSA" економічних наук/5,6,82а/.^{х/}

У тому ж 1961 р. проф. С.Г. бачучи, що друк його розвідки про "Жидівську Національну Автономію на Україні, 1917-1920" в Інституті для Вивчення ССРСР затягається, опублікував її, скороченою мовою їдиш, в збірнику "Жиди на Україні", який видала "Спілка Українських Жидів з України", в Нью Йорку, 1961, подвійні сторінки 118-162/5,6/.^{хх/}

Відновивши й підтримувачи зв'язки зі своїми давніми учнями, абсолювентами УГА і УТГІ, проф. С.Г. умістив в другому томі публікації "Українська Висока Політехнічна Школа на чужині", що її видавало Товариство абсолювентів згаданих шкіл, присвяченому УТГІ-ові, статтю документального характеру п.з. "Спомиги з моєї української доби"/33/.^{ххх/}

У наступному, 1963 р., проф. С.Г. опублікував в черговому збірнику "Жиди в Україні", Нью Йорк, розвідку, в мові їдиш, про "Історію партії Поалей-Ціон в Україні" То була, як вже було згадано, партія С.Г., котру він представляв в Українській Центральній Раді та в жидівських національних установах на Україні./5/.

В кінці 1963 р. вийшла, нарешті, з друку давно очікувана його вище згадана україномовна монографічна розвідка про-"Жидівську Національну Автономію на Україні, 1917-1920 рр.", в "Дослідах і матеріалах", серія II, ч.86, Інституту для Вивчення ССРСР, Мюнхен 1963, 29x20 см., 108 ст. Книжка почала поширюватися серед громадянства щойно весною 1964 р. Вона знайшла широкий розголос в українських часописах та позитивну оцінку. -"У цій праці проф. С.Г. поставив собі завдання довести до відома загальної opinio, не лише української, чи жидівської, ві
- - - - -
х/Згідно їхньому повідомленню з дня 16.XII.1960 р. Див. фотознімку диплому.

хх/Див. також замітку про цю публікацію в "Свободі", ч.133, 1961.
ххх/Див. "Український Технічно-Господарський Інститут"/Подсбриди, Регенсбург, Мюнхен/1932-1952. Українська Висока Політехнічна Школа на Чужині. Том II, Нью Йорк 1962, стор.155-161/33/.

УКРАЇНСЬКА ВИСОКА ПОЛІТЕХНІЧНА ШКОЛА
УКРАЇНСЬКИЙ ТЕХНІЧНО-ГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
UKRAINISCHES TECHNISCH-WIRTSCHAFTLICHES INSTITUT
UKRAINIAN POLYTECHNICAL UNIVERSITY • INSTITUT POLYTECHNIQUE UKRAINIEN

ПАНОВІ

СОЛОМОНОВІ ГОЛЬДЕЛЬМАНОВІ

НАРОДЖЕНОМУ ДНЯ 18. ГРУДНЯ 1885 РОКУ В СОРОКАХ

ЗГІДНО З ПРАВИЛАМИ УКРАЇНСЬКОГО ТЕХНІЧНО-ГОСПОДАРСЬКОГО ІНСТИТУТУ

НАДАЄТЬСЯ ГІДНІСТЬ

DOCTOR HONORIS CAUSA
ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

В ПРИЗНАННЯ ВЕЛИКИХ ЗАСЛУГ НА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ПОЛІ
ТА ЗА ЖЕРТВЕННУ ПРАЦЮ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В ЧСР
І УКРАЇНСЬКОГО ТЕХНІЧНО-ГОСПОДАРСЬКОГО ІНСТИТУТУ

Проф. д-р д-р ПЕТРО САВИЦЬКИЙ
РЕКТОР

Проф. д-р БОГДАН КОРДЮК
ПРОМОТОР

Проф інж. ЄВГЕН ГЛОВІНСЬКИЙ
ДЕКАН

МЮНХЕН. ДНЯ 16. ТРАВНЯ 1961 РОКУ

Ч. 8

Український Технічно-Господарський Інститут, заснований в Чехословацькій Республіці при Українській Господарській Академії в Чехословацькій Республіці (повідомлення Міністерства Хліборобства ЧСР з дня 16 травня 1922 року Ч. 25166-18 та Міністерства Закордонних справ ЧСР з дня 11 листопада 1924 року Ч. 17631) на підставі декрету Міністерства Хліборобства ЧСР з дня 20 липня 1932 року Ч. 86812-1 1932, а також підтвердженням листом Міністерства Хліборобства ЧСР з дня 6 липня 1935 року Ч. 37015-1B/1935, відновив свою чинність в Регенсбурзі (Баварія) на підставі декрету Military Government з дня 28 червня 1945 року.

Див. стор. 122.

домість про позитивно-конструктивні дії української політики, тому що до нині світ чув у зв'язку зі становищем хидів на Україні тільки про погроми..." /5/. На жаль післяництво цього твору проф. С.Г. було ослаблене з огляду на видання публікації циклостилєвим способом, в обмеженому накладі, тільки для потреб науково-дослідчих юл /5, 26а, 28а, 34, 35, 35б, 41б, 48б, 48в, 50а/.

У 1963 р. в Києві вийшла книжка Т. Кичка: "Юдаїзм без прикрас"^{х/}. Вона була скерована проти хидівства, але одночасно націюувала українців проти хидів і хидів проти українців. Жидівське суспільство гостро за реагувало на цей антижидівський пашквіль. Українці на чужині прилучились до протесту, відмежовувчись від цієї "української" совєтської провокації, зробленої українськими руками. Чимало українських діячів і установ опублікували, з різним підходом, свої думки та осуд на сторінках преси.

У травні 1964 р. проф. С.Г. також забрав слово у цій дражливій справі публікуючи п.з. "Удар по українству"^{хх/} докладну негативну рецензію й одночасно глибокого змісту програмову статтю в ділянці українсько-жидівських взаємовідносин. В ній він закинув, між іншим, українській публіцистиці на чужині незадовільність та нещирість тих писань. Стверджуючи "невідрадний стан українсько-жидівських взаємовідносин, наскільки його відзеркаляє публіцистика обох суспільств /Укр. і жид./ у вільному світі, він висловив сумнів що до можливостей зміни в майбутньому негативної української настанови в українсько-жидівських взаєминах /35а, стор. 24/.

х/ Трохим Кичко: Юдаїзм без прикрас. Київ 1963. Вид. Академії Наук УРСР 192 ст. Див. також - "Автор і редактор книжки "Юдаїзм без прикрас" усунений". "Свобода", ч. 136, 1965.

хх/ С. Гольдфельдман: "Удар по українству". Див. місячник - "Український Самостійник", Мюнхен, ч. 81, травень 1964, стор. 17-24/35а/.

Виступ проф.С.Г. викликав прикре враження серед деяких кола україньського громадянства на чужині і навіть сумніви в його об'єктивності. Це виявилось у хвавому обміні думок усно, а головним чином шляхом листування. Чершою, більш спокійною, друкованою реакцією була, здається, стаття з коментарями інх.Свг.Пастернака. Другою, більш подразненою, закид проф.С.Г.-Марії Проходи.^{х/}

У той же час проф.С.Г., звиклий завжди відверто й сміливо висловлювати свої думки, а іноді й плести проти течії/української і хидівської/в одному з листів до автора цих рядків, роздумуючи над українсько-хидівськими справами, писав:"...ПІД МИНУЛИМ/СЛІД/ПІДВЕСТИ ГРУБИЙ ШТРИХ І РОЗПОЧАТИ НОВУ ДОБУ У ВЗАЄМИНАХ ОБОХ НАРОДІВ, НАПРАВЛЕНУ У МАЙБУТНЄ".^{хх/}
/Див. його лист з дня 18-го жовтня 1964 р.

Цією програмовою думкою-заявою він виявив свою самобутність, сміливість і революційність подібно його колишній "деклярації" на засіданні Всеукраїнської Централі партії "Поалей Ціон" в Києві дня 29 червня/12 липня/1917 р. в справі позитивного ставлення партії до боротьби українського народу за самостійне існування всупереч пануючим тоді серед хидівства проросійським настроям/28, том I/. Це свідчить про те, що проф.С.Г. після майже 50 літ від тої події залишився незмінним і вірним своїм постулатам.

^{х/}Свг.Пастернак: Про український антисемітизм і хидівський антиукраїнізм/Коментар до статті проф.С.Г.-"Удар по українству"/Див."Три зуб", журнал, ч.31, за 1964 р./46а/; Марія Прохода:"Не мечите бісера перед свинями та не попруть його ногами". Див."Наша Батьківщина", Нью Йорк, чч.101-102, 1965, стор.4.

^{хх/}Проф.С.Г. не був самотнім у того роду світогляді. Напр. подібні, далекозорі думки у хид.-укр. взаємовідносинах висловлював також і пок.д-р А.Марголін/згідно свідченню його доньки Д.Марголіної-Гансенової. Див. її лист з 8-го листопада 1964 р. до автора цієї примітки/. Останньо обстоював таку думку хид.журналіст Лео Гайман /Див. напр. його статтю в "Ukrainian and the Jews" "The Ukrainian Quarterly", Нью Йрк, том XVII, ч.2, 1961, стор.107-116/. Проти нього виступають деякі хидівські кола в ЗСА./Див. напр. статтю Давида Флінкера"Ізраїльській журналіст очорнює світове хидівство", "Наша Батьківщина", Нью Йорк, чч.96-97, 1965, стор.4, в перекладі Йосифа Шварца, з хидівського часопису "Туг Морген Журнал", з 17.XI.1964/.

Українська Вільна Академія Наук у США

Telephone:
ACademy 2-1866

Копія

206 West 100th Street
New York, N. Y. 10025

Високоповажаному Панові
проф. Соломонові Гольдельман
Брусалим

Нью Йорк, 9 жовтня 1964 року

Високоповажаний Пане Професоре!

З приємністю повідомляємо, що Конференція дійсних членів УВАН у США 20-го червня 1964 року та голосуванням кореспонденційним шляхом дійсних членів, що не були присутні на Конференції 20-го червня 1964 року, обрали Вас дійсним членом Української Вільної Академії Наук у США.

Вітаємо Вас у складі дійсних членів Української Вільної Академії Наук у Сполучених Штатах Америки.

Сподіваємось на Вашу підтримку і співпрацю для укріплення і дальшого розвитку діяльності Академії.

З глибокою пошаною

Олександр Архімович
Президент Академії

Іван Замша
Секретар

Соломон І. Гольдельман
Ебен Шапрут 17
Ерусалим-Ізраїль

Ерусалим, 19 жовтня 1964 р.

Високоповажаному Пану
Президенту Української Вільної
Академії Наук у США
Нью-Йорк

Високоповажаний Пане Президенте,

З приємністю підтвержую одержання Вашого листа від 9.6.М. з повідомленням про обрання мене дійсним членом Академії. Прийняв це обрання з почуттям глибокої подяки і усвідомленням великої честі, яка мені тим оказана.

Далію, що мій високий вік ледве чи залишить мені багато часу і спроможности, щоб сприяти у бажаній мірі моєю співпрацею дальшому розвитку діяльности Академії.

Бажаю Вам, пане Президенте, іншим членам Академії й всім її спробітникам швидко здійснення мрії про створення умов для плекання вільної української науки у свободній і незалежній українській державі.

З глибокою пошаною і признанням

щиро Вам відданий

С І Гольдельман
/Власноручний підпис/

В копії збережено орфографію С.І. Гольдельмана, як напр. "мні".

З оригіналом згідно.

Іван Замша
Секретар

THE UKRAINIAN ACADEMY
of Arts and Sciences in the U. S. Inc.
206 West 100th Street, New York 25, N. Y.

до стор. 129.

В між часі листування проф.С.Г.з його учнями, співробітниками, прихильниками й громадсько-політичними діячами УНР на еміграції, розпочате від 1950-52 рр.успішно розвивалось впродовж наступного десятиліття.Воно провадилось переважно в площині особистій, інформаційно-приятельській.Але починаючи від 1952 р.,окрім попереднього,стало набирати характеру й політичного.Д-р Ст.Баран: листувався з проф.С.Г. від 1952 р.вже від імені Виконного Органу Української Національної Ради,Мюнхен,Німеччина.Услід за ним,від того ж року,проф.С.Г.став листуватися з п.Андрієм Лівницьким,Президентом УНР в екзилі в справах укр.-жид. взаємин та їх вигляду на майбутнє.Після смерті А.Лівницького,у 1954 році ,листування з проф.С.Г. продовжував М.Лівницький,тодішній Голова Української Національної Ради на чужині,а згодом також Президент УНР в екзилі.Листування цих політичних чинників з проф.С.Г.,як колишнім міністром УНР, провадилось на міністерсько-державному рівні.Наприклад М.Лівницький пригадує собі,що питався проф.С.Г. чи була б доцільна його подорож до Ізраїлю і чи міг би проф.С.Г. допомогти М.Лівницькому у цьому?Проф.С.Г. відповів,у 1964 році, що така річ була б "завчасною",тому що жидівська опінія ще не приготова на до нав'язання стосунків з представниками українського самостійництва.Зразок того листування,відповідь проф.С.Г. М.Лівницькому,поданий в ДОДАТКАХ,стор.197^{х/}.

Незалежно від цієї публіцистично-політичної метушні по осередках української діаспори чергове Зібрання Дійсних Членів Української Вільної Академії Наук у ЗСА дня 20-го червня 1964 р.,стверджуючи,що проф.С.Г. стояв і стоїть на позиціях незалежності Української Держави
х/На підставі листа М.Лівницького,Президента УНР в екзилі,Мюнхен,Німеччина,до інж.Л.Биковського,Денвер,Колорадо,ЗСА,з дня 3-го серпня 1975 року.Див.також його книжку:Микола Лівницький/В.Трич/-Відносини Захід-Схід і проблеми поневолених Москвою націй.Видання Українського Інформаційного Бюро в Мюнхені коштом Г.Лівницької.Мюнхен 1975,стор.132-135.

жави і є вченим, який відзначився многолітньою науково-дослідною творчістю та має відповідні наукові праці, обрало його ДІЙСНИМ ЧЛЕНОМ УВАН у ЗСА/1г, 22/.^{x/}

Під осінь того ж 1964 р. "Bundesinstitut für Ost und Internationale Wissenschaftliche Studien"/5, Köln, Ehrenfeld, Lendenbornstrasse 22/, замовив проф. С.Г., як визначному знавцеві жидівських проблем, на підвальну працю про "Жидівство в Росії у ХХ-му столітті"/Die Judenheit Russlands im XX. Jahrhundert/, розміром до 320 сторінок друку. З огляду на славне ім'я проф. С.Г., як науковця й поважність видавця, можна було бути певним і вітати цей новий твір, як поважний вклад у літературу "вільного світу", а також і в українське науково-політичне письменство, спрямований проти московського режиму у всіх його виглядах. Природним і цілком зрозумілим були сподівання що жидівство України мало зайняти у цьому творі поважне місце.^p Розвідка мала бути доведена до останніх часів і кінчатися оглядом сучасного стану жидів в СРСР. Мала бути готовою для друку, начеб то, до осени 1965 р.?
/5, 266/.^{xx/}

Усій цій хваляй, невтомній та плідній праці проф. С.Г., впродовж дальших кількох літ, на ізраїльському і на відновленому українському, а по часті й на російському та німецькому, ґрунтах, сприяло, подекуди, залишення професором С.Г. праці від 1960 р. в заснованому і веденому ним "Інституті Позаочної Сіоністичної Освіти"/1940-1960/. Причин для того було досить. Головнішими, здається, з них були: вік власника й керівника,

х/Згідно Статуту Української Вільної Академії Наук у ЗСА-параграфи : 2, 9 та 13, в новій інтерпретації та повідомлення з дня 9 жовтня 1964 р. Позатим див. "Вісті УВАН" у ЗСА, Нью Йорк, ч. 1, 1970, стор. 73.

хх/Див. "Замовлення" Інституту з дня 20-го серпня 1964 року. Дальша доля цієї цінної розвідки проф. С.Г. авторові докладніше невідома і почасти з'ясована у відділі-"Бібліографічна розповідь про писання проф. С.Г."

75 літ та достатній розвій шкільної і освітньої мережі в Ізраїлі. Інститут виконав своє культурно-освітнє піонерське післанництво й був після того зліквідований /5/.

Разом з тим проф.С.Г.знову опинився в гірших матеріяльних умовах. Відтоді він був відказаний тільки на скромну ренту від німецького уряду, яку діставав від 1953 р., як відшкодовання за втрату заробіт ку через вимушене залишення Праги, в Чехословаччині, з вини нацистського режиму/5/.

Життя подружжя С.та М.Гольдельманів ускладнялося ще й тому, що пробувши на Сході майже 30 літ/1939-1965/, воно там не могло акліматизуватися. Окрім того вони були самітними, тому що дітей не мали а вся рідня проф.С.Г. та його дружини загинула під час окупації німцями України у 1941-44 рр./5/.

Останніми часами проф.С.Г. не займався вже, поза публіцистичною та науковою працею, жодною активною політикою. Він вже не належав до жодної партії. Правда, зберіг великий інтерес до політичного життя, стежив за ним, не згоджувався з генеральною лінією ізраїльської економічної та соціяльної політики але й не втручався у не.... Не тому, що втратив багато з її своєї колишньої енергії, ініціативи, творчої здібності та темпераменту. Ні! Вважав, що мав ще "порох у порохівниці!" /5/.

Він уболівав над тим, що-"навколо, як в його ізраїльському оточенні, так і на віддалі-в оточенні українському, залишилось вже мало діячів з його "покоління". А більшість з тих, що залишились, хоч би на приклад в Ізраїлі, якось усунені від життя, писав він, "мовляв викинути до "старого заліза", як би вони були більше ні нащо не гідні й не здібні та непотрібні..." /5/.

У той же час так склалося, що проф.С.Г.закінчивши у грудні 1965 р. свою 80-тидесятку, ще почував у собі досить духової сили, навіть фі

зично ще далеко не підупав. Він у своїх листах образно нарікав, що - "немає під руками відповідної архимедової підойми щоб нею "перевести земську кулю". Якби мав її в руках", писав він, "то почувася в собі ще досить вміння й сил зробити щось значне, не менш ніж перед десятками літ..." /5/.

Одною з таких можливостей могла бути його запроєктована подорож до ЗСА/25/. Ця справа була на порядку денному ще восени 1956 р., коли він уперше відвідував Німеччину, у вигляді піврічної лекційної подорожі, за життя пок. д-ра Арнольда Марголіна. Той клопотався перед відповідними чинниками про таку можливість. Але 1-го листопада 1956 року Доля вирвав А. Марголіна з життя.

Швидко по ньому, дня 7-го січня 1960 р., помер також і добрий приятель проф. С. Г. - Філіп Фрідман, професор Колумбійського Університету в Нью Йорку, ЗСА. Він також цікавився подорожем проф. С. Г. до ЗСА/5/.

Після того ця справа зникла. У 1964/65 рр. вона знову піднімалась безвслідно в деяких українських і жидівських колах Європи й ЗСА/5, 14/.

Ці відвідини, окрім деякої можливої користі для упорядкування українсько-жидівських взаємовідносин, могли стати також і гідним завершенням многолітньої творчої діяльності Достойного Ювілята!

х/ Див. про А. Марголіна в англійських "Анналах УВАН", Нью Йорк, том УІІ, 1959, чч. 1-2, стор. 1669-1694; "ЕУ", НТШ, Мюнхен, т. 4, 1962, стор. 1465.

хх/ У зв'язку з цим в українській пресі в ЗСА появились були звістки про можливий приїзд проф. С. Г. до ЗСА/25/. Але вони були основані на непорозумінні. "Йдишистський/Жидівський/ Науковий Інститут" в Нью Йорку, мабуть з ініціативи небіжчика проф. Ф. Фрідмана, котрий займав там видатне становище, приготував буцім то публічну зустріч для проф. С. Г., бенкет, чи врочисте засідання?... Тому що він не приїхав/-як міг проф. С. Г. взагалі приїхати, коли для нього це було просто виключена справа з фінансових причин!/, було наче б то в колах близьких до небіжчика д-ра А. Марголіна подекуди розчарування і незадоволення... /5/. Див. "Свобода", ч. 102, від 29-го травня 1956.

ххх/ Див. Любов Дражевська: Пилип Фрідман/Некролог/. Англійські "Аннали УВАН", Нью Йорк, том. УІІІ, 1960, чч. 1-2/25-26/, стор. 229.

ЮБИЛЕЙНІ РОКИ

У 1965/66 рр. українське громадянство на чужині відзначило конференціями й доповідями та почасти в пресі 80-літній ювілей проф. С.Г. Про відзначення ювілею проф. С.Г. серед хідівського громадянства автор цих рядків, на жаль, немає відомостей. Конференції й засідання в зв'язку зі святкуванням ювілею Проф. С.Г. серед українців відбулись в ЗСА, Канаді та Німеччині.

Започаткував їх інж. економіст, колишній учень проф. С.Г. Л. Биковський доповіддю на засіданні Денверської Групи УВАН у ЗСА в м. Салт Лейк Сіті, Юта/ЗСА/ дня 12-го вересня 1965 р. на тему: "До проблематики Гольдельманознавства" - "Підготовчий період у житті С.Г., 1885-1913"^{xx/}. Дня 4-го грудня 1965 в Денвері, Колорадо/ЗСА/ відбулася друга доповідь Л. Биковського на засіданні Денверської Групи УВАН на тему: "До проблематики Гольдельманознавства" - "Соломон Гольделман у Відні, 1920-1921"^{xxx/}.

Слідом за цим дня 11-го грудня 1965 р., з нагоди 80-ліття проф. С.Г. відбулося в УВАН-1 у Вінніпезі/Канада/ святкове засідання для х/Див. наприклад: Л. Биковський: Проф. С.Г. як педагог. "Бюлетень Т-ва Абсолювентів УГА-УТГІ, Нью Йорк. Додаток ч. 28, за вересень 1964, стор. 3-5 та за грудень 1964, стор. 3-5; Його ж: Проф. С.Г. як адміністратор. "Самостійна Україна", Чикаго, ч. 5, за травень 1965, стор. 24-30; Його ж: Молодечі роки визначного діяча/Про проф. С.Г./ "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 100/12/494/, за грудень 1965, стор. 27-31; Його ж: Єврейський педагог УГА-УТГІ/Силуети-Проф. С.Г. як педагог/. "Сучасність", Мюнхен, ч. 12/60/, грудень 1965, стор. 100-105; Л. Романчук: Бібліотека в голові, чи голова в бібліотеці. "Бюлетень Т-ва Абсолювентів УГА-УТГІ, Нью Йорк, ч. 18, 1965, "Спогади", стор. 1-2; Л. Биковський: Соломон І. Гольдельман/як люди на/. /На передодні 80-ліття/. "Вільна Україна", Нью Йорк, Збірник ч. 46, 1965, стор. 20-22; Його ж: С. І. Гольдельман як науковець/Інф. нарис/. "Самостійна Україна", Чикаго, ч. 2, 1966, стор. 16-21; Г.: З діяльності УВАН /В справі святкування 80-ліття проф. С.Г., огляд і критика/. "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 7/8/501/502/, липень-серпень 1966, стор. 61-62. ^{xx/} Див. "Свобода", ч. 206, з 4-го листопада 1965; "Укр. Вісті", Новий Ульм, Німеччина, ч. ч. 46, 1965.

^{xxx/} Див. "Вільний Світ", Грилли, Вінніпег, ч. 6, з 21-го березня 1966; "Народня Воля", Скрантон, Па./ЗСА/, ч. 17, з 26-го квітня 1966.

відзначення заслуг проф.С.Г. для української справи.Зібрання відкрив і провадив проф.д-р Яр.Рудницький,Президент УВАН у Канаді. Де повіді про Ювілята виголосили:д-р М.І.Мандрика,пані К.Антоновичева і проф.М.Боровський,що співпрацював з С.Гольдельманом в УГА в Чодебрадах /Чехословаччина/.Прийвні одноголосно рішили вислати привітальне письмо проф.С.Г. з приводу ювілея та деякі новіші видання УВАН-у в Канаді.

Рівнох дня 17-го грудня 1965 р,для вшанування проф.С.Г. та почесного доктора УТГІ з нагоди його 80-ої річниці з дня народження,відбувся,з ініціативи групи у складі:Дм.Андрієвського,Ф.С.Гаєнка,М.І.Добрянського,Б.І.Кордюка й В.П.Стахова,вечір в Домі Української Науки в Мюнхені/Німеччина/з доповідями:проф.д-ра Богдана Кордюка,ред. Михайла Добрянського й проф.Федора Гаєнка. /Див. ЗАПРОШЕННЯ/.

З А П Р О Ш Е Н Н Я

Вечір для вшанування професора, почесного доктора

СОЛОМОНА І. ГОЛЬДЕЛЬМАНА

з нагоди 80-ої річниці з дня його народження відбудеться в п'ятницю, 17 грудня 1965, в Домі української науки в Мюнхені (Laplace Str. 24).

Початок о год. 19-ій.

У програмі вечора чотири короткі доповіді.

На цей вечір запрошує Вас, з родиною і знайомими

Ініціативна група

у складі: Дмитро Андрієвський, Федір С. Гаєнко,
Михайло І. Добрянський, Богдан І. Кордюк,
Володимир П. Стахів

На початку наступного, 1966 р., з нагоди 80-ліття проф.С.Г.Управа Т-ва Абсолювентів УГА й УТГІ в Нью Гейвені, Конн./ЗСА/обмінялася з ВП. Ювілятом листами:

х/Див."Свобода", ч.240, від 28-го грудня 1965.

хх/На підставі листа УТГІ, Мюнхен, до Л.Биковського, в Денвері, Колорадо, ЗСА, з дня 4-го липня 1974 р.

ВП.Професор Соломон І.Гольдельман,Єрусалим.

ЛИСТ

Високоповажаний і дорогий Пане Професоре!

Нам робить велику честь і присмність привітати Вас від Товариства Абсолювентів УГА й УТГІ, серед яких є багато Ваших учнів.

Ми завжди згадуємо, з якою енергією і відданістю Ви присвятили себе вихованню української молоді та її освідженню про ті вимоги часу і обставин, які перед нею лежать в майбутній праці для України та українського народу.

Нам також присмно підкреслити, що Ви один з небагатьох інтелектуалів народніх меншостей на Україні, які знайшли правильний та справедливий ключ до розуміння української проблеми, не вагадися з цим виступити публічно та залишилися вірним і послідовним на своїх позиціях до благословенного віку 80-ліття.

Від імени нашого Товариства просимо прийняти побажання здоров"я і довгого віку, щоби Ви могли дочекатися заслуженої подяки в правдивій Українській Національній Політехніці на рідних Вам і нам Українських Землях.

З високою до Вас пошанов-Інженер П.Шох, голова, О.Козловський, секретар Т-ва.

ВІДПОВІДЬ

До Т-ва Абсолювентів УГА-УТГІ, Нью Йорк, ЗСА.

Високоповажане і дороге Панство!

Щиро дякую за Ваше, таке сердечне, поздоровлення з нагоди мого 80-ліття. Хоччимало було мною одержано з нагоди цього мого дня дружніх і сердечних привітань й високих оцінок моєї чинности від українських наукових установ, суспільних і політичних організацій, все ж найбільше втішили мене лист та ті кілька особистих поздоровлень від моїх подібрадських учнів, що мене не забули і цей день одмітили. За це я Вам і їм є особливо вдячний.

У цьому зв"язку відзначився у моїх почуттях, мабуть найбільше, ін

женер Л. Романюк, що дав для опублікування у "Бюлетені Т-ва Абсолютів" свої спомини про мою працю в Академії у Подєбрадах. Я особисто ніколи ту мою працю в Академії так високо-позитивно не оцінював. Я читав ці замітки інж. Л. Романюка, читав і перечитував-між іншим маю одмітити, що вони написані літературно незвичайно гарно-і мусів зробити висновок, що той характер моєї праці і моїх відносин зі студентами, як їх нині пригадує інж. Л. Романюк, не були системові, а просто природними. Нині видно мені, що я таким, як це описує інж. Л. Романюк, справді був у дійсності. Маю зазначити, що дізнатися про те зараз, по стількох роках, як також довідатися, як гарно мене і мою працю сприймали мої студенти, було для мене дуже гарним переживанням. За це переживання я зобов'язаний інж. Л. Романюкові великою подякою. Так само дорогому п. О. Козловському, який надрукуванням тих споминів причинився до того гарного мого почуття.

При цій нагоді дякую Вам п. Козловський за Ваше особисте поздоровлення з моїм ювілеєм і хочу дати вислів тому, як я високо оцінюю Вашу таку витревалу, таку гарну і корисну працю, яку Ви робите навколо всього того, що пов'язане з нашою Подєбрадською Алма Матер. Бажаю Вам сили і енергії для продовження цього Вашого післання-бо саме таким я його бачу-ще багато років.

Прошу прийняти задоволення у моїй щирій пошані й відданості

С. І. Гольдельман. х/

Дня 29-го травня 1966 р. в УВАН-1, в ЗСА, відбулася вчиста конференція, в рамках діяльності "Комісії для вивчення історії українсько-жидівських взаємин", присвячена вшануванню 80-ліття проф. С. Г., дійсного члена УВАН у ЗСА. На програмі конференції склалися доповіді: Відкриття-Ол. Архімович; Любов Марголіна-Гансенова-Вступне слово; Борис х/Передрук з "Бюлетеню Т-ва Абсолютів УГА-УТГІ", ч. 33, Нью Йорк, квітень 1966. Відділ "Спогади". Додаток ч. 19 до "Бюлетеню" ч. 33, стор. 10.

Мартос -Соломон Гольдельман як громадянин Української Народної Республіки; Борис Ржепецький-Соломон Гольдельман на тлі українсько-жидівських відносин в добу українських визвольних змагань; Яків Зозуля -Соломон Гольдельман як економіст./Див.ЗАПРОШЕННЯ/.

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК У США

Комісія для вивчення історії українсько-жидівських взаємин

ЗАПРОШЕННЯ

Маємо честь запросити Вас на Конференцію Комісії з нагоди 80-річчя з дня народження професора СОЛОМОНА І. ГОЛЬДЕЛЬМАНА.

Програма :

Відкриття

ЛЮБОВ МАРГОЛІНА-ГАНЕСЕН — Вступне слово

БОРИС МАРТОС — Соломон Гольдельман як громадянин Української Народної Республіки

БОРИС РЖЕПЕЦЬКИЙ — Соломон Гольдельман на тлі українсько-жидівських відносин в добу Українських визвольних змагань

ЯКІВ ЗОЗУЛЯ — Соломон Гольдельман як економіст.

Конференція відбудеться в неділю 29-го травня 1966 р.
о 6-ій год. 30 хв. веч. в будинку Академії:
206 West 100 вул., Н. Й.

THE UKRAINIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES IN THE U.S.

Commission for the Study of the History of Ukrainian-Jewish Relations
cordially invites you to attend the

CONFERENCE

IN HONOR OF PROFESSOR SOLOMON I. GOLDELMAN
on the Occasion of His 80th Birthday

Program :

Opening

LUBOV MARGOLINA-HANSEN — Introduction

BORYS MARTOS — Solomon I. Goldelman as a Citizen of the Ukrainian People's Republic

BORYS RZEPECKYJ — Solomon I. Goldelman on the Background of Ukrainian-Jewish Relations at the Time of the Ukrainian Revolution

YAKIW ZOZULA — Solomon Goldelman as the Economist.

The Conference will be held on Sunday, May 29, 1966, at 6:30 P.M.
at the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.
206 West 100th Street, New York, N.Y. 10025

У наступному місяці Наукове Товариство ім.Т.Шевченка/НТШ/, найстарша українська наукова установа, відзначаючи 80-ліття з дня народження проф.С.Г., іменувало його 9-го червня 1966 р. ДІЙСНИМ ЧЛЕНОМ сво х/Див. "The Annales of the Ukrainian Academy of Arts & Sciences in the U.S.", New York, vol.XI.1964-1968, No.1-2/31-32/, p.292.

єї Історично-Філософської Секції. У мотивації при ставленні кандидатури на голосування було сказано: "Внесення є обосноване в рівній мірі науковою, що й громадсько-політичною працею кандидата та його виключними заслугами для української науки та для української спільноти".

Впродовж наступних кількох років проф. С. Г. був заклопотаний, окрім біжучої публіцистики, опрацюванням вищезгаданої розвідки про "Жидівство в колишній Росії у ХХ-му столітті", на замовлення з Німеччини та перевидання попередньо опублікованої в серії видань Інституту для Вивчення ССРСР праці про "Жидівську Національну Автономію на Україні, 1917-1920" /Мюнхен 1963/. З цього циклоstileвого видання, що з великими перешкодами, друкувалось впродовж 1960-1963 рр., проф. С. Г. не був задоволений. Як тільки воно вийшло у світ, в кінці 1963 р., з ініціативи проф. д-ра Б. Кордюка, серед прихильників проф. С. Г. постало питання про її видання в англійській мові. Були одночасно вчинені заходи у цьому напрямі. У відповідь на ці заходи проф. С. Г. зі свого боку поставив питання про видання цієї його праці справжнім друком і більшим накладом передовсім в українській мові, що "...циклоstileве видання Інституту для Вивчення ССРСР", на його думку, "не мало вигляду "пійти в народ", а він покладав велику вагу на виховуючу роль цієї його книжки як раз для ширших кол української еміграції".

Спільними заходами прихильників автора ця публікація вийшла у світ у 1967 році. З приводу цього, у своєму листі з 29 січня 1968р. до автора цих рядків, проф. С. Г. повідомляв - "...Справжній стан у ви

х/з "Передмови" до книжки проф. С. Г.: Жидівська Національна Автономія в Україні, 1917-1920. НТШ, Мюнхен, Париж, Єрусалим 1967, стор.

5.
хх/Проф. С. Г.: Жидівська Національна Автономія в Україні, 1917-1920. Записки НТШ, Том 182, Праці Історично-Філософської Секції. Накладом В-ва "Дніпрова Хвиля", Мюнхен, Париж, Єрусалим 1967, 22x15 см., 138 ст. зі світлим автором.

данню "Автономії" такий: українське видання вже вийшло у світ як 182-ий том "Записок НТШ, Європа" /отже не "бандерівське"!/ у мюнхенському видавництві "Дніпрова Хвиля". Усе гарно: формат, шрифт, папір, передмова НТШ... Якщо молода українська генерація її читатиме, то Ваш нарід від того тільки виграс. Ну, а старих, згідно приказці "тільки могила виправить"....

У наступному, 1968 р., вийшло також воно і в англійській мові. ^{х/} Ним проф. С.Г. був менше захоплений. З приводу цього він писав - "...англійське видання видає не НТШ/американське/яке смердить трохи "бандерівством" а як це ще незабутній д-р М. Шлемкевич започав - Український Науково-Дослідчий Публіцистичний Інститут/УНДПІ/ у Едмонтоні/Канада/. Текст я перевірів й машинопис вже знаходиться в Мюнхені/Німеччина/ де він друкуватиметься. Англійський переклад був спочатку дуже примітивний і повний помилок, пропусків і непорозумінь. Але врешті був так сяк виправлений і книжка своє завдання - розповідати між чужинцями, як також між молодими українцями, котрі в процесі їх "американізації" не володіють більше рідною мовою, правдиву інформацію про міжнаціональні взаємовідносини на Україні, на весні її відродження, виповнить. У всякому разі краще за блофні, апологетичні видання УККА. У значній мірі є то заслугою д-ра Б. Кордюка, принаймні в українському виданні, що вже досягнуто..." ^{хх/}

ОСТАННІ РОКИ, 1969-1974.

Але, на жаль, у тому ж листі була й дописка: "...Я... терплю на забуття і це дуже ускладняє мою працю: усе треба записувати, матеріал щораз наново переглядати. Але до "розмягчення мозгів" це не мусить

^{х/} Solomon I. Goldelman: Jewish National Autonomy in Ukraine, 1917-1920. Translated from Ukrainian by Michael Luchkovich. Ukrainian Research and Information Institute, Chicago 1968, 23x16 cm., 131pp.

^{хх/} з листа проф. С.Г., Єрусалим, до інж. Л. Биковського, Денвер, Колорадо, ЗСА, з дня 29-го січня 1968 року.

дійти..."

Діяльність і творчість Достойного Ювілята з року на рік слабшала. Він підупадав на здоров'ї і на силах. Листування з ним сповільнилось.

У квітні 1969 р. Володимир Горчаківський з Денверу, Колорадо/ЗСА/ побував в Істанбулі/Туреччина/, Ізраїлі та Римі/Італія/. При тій нагоді відвідав також і проф. С. Г. в Єрусалимі. Привіз від нього привіт і оповідав свої враження від тої зустрічі. Глибоким сумом віяло від того оповідання.

Подібне, хоч трохи інше, враження мав і Йосип Шварц, що у тому ж році, пізніше, також побував в Ізраїлі, відвідав Єрусалим і бачився з проф. С. Г. ^{х/}....

В листівці з 17 грудня 1970 р. до автора цих рядків проф. С. Г. писав: "...Щораз дістаємо плоди Вашої духової праці і радіємо Вашій добрості і здатності продовжувати працювати. Що, на жаль, не можу вже сказати про себе. Навіть написати й більшого листа-утрудняюсь!..."

Тому, мабуть, 23-го лютого 1971 р. я отримав від проф. С. Г. тільки коротке чемностеве поздоровлення з Новим Роком.

Теж саме сталося на початку 1972-го року. З тою тільки різницею, що картка не була датована й не була нормально писана а "надряпана" немічною рукою хворого професора. Кінчалась словами-"...Здоров'я усіх друзів та знайомих-українців в ЗДА та Канаді. С. Гольдельман".

Краще враження від стану здоров'я проф. С. Г. мав д-р Б. Кордюк. Йому пощастило, пише він, "у березні 1972 р. /?/ відвідати добродіїв Гольдельманів у Єрусалимі і провести з ними кілька зустрічей. Хоч й в похилому віці і після серцевого захворювання проф. С. Г. зберігав", повідомляє д-р Б. Кордюк, "ясність та свіжість думки, темпераментно висловлював свої погляди, гостро й переконливо аргументував. Дискутувати з ним було справжнім духовим переживанням". На жаль то було, мабуть,

х/з листа Йосипа Шварца, Нью Йорк, до Л. Биковського з дня 7 січня 1970.
хх/Див. Богдан Кордюк: Соломон Ізраїлевич Гольдельман. Посмертна згадка. "Укр. Самоствітний", Мюнхен, ч. 3, 1974, стор. 36.

тільки хвилеве оживлення від зустрічі з довголітнім другом?

Тоді ж, через д-ра Б. Кордюка, проф. С.Г. передав редакції "Наукових Записок УТГІ" для опублікування машинопис своєї останньої праці в німецькій мові - "Juden-Bauern in der Ukraine. Jüdische Landwirtschaft unter den Zaren."^{х/} Вона була згодом видрукована в "Наукових Записках УТГІ", в Мюнхені, т. XXIV, 1973, стор. 3-82, з відбиткою звітлія, вже після смерті автора.

Поздоровлення на 1973-ій рік проф. С.Г. вислав заздалегідь дня 20-го грудня 1972 р. Воно кінчалось обіцянкою: "...Сподіваюсь написати Вам з часом докладного листа..."

Але на мої обсяглі листи з 14 березня 1971, 6 грудня 1972 та 16 грудня 1973 р. я відповіді від проф. С.Г. вже не отримаві...

В між часі дійсний член УВАН у ЗСА проф. д-р Любов Марголіна-Гансенова, тодішня голова "Комісії для вивчення історії укр.-жид. відносин при УВАН у ЗСА", побувала у травні 1973 р. в Ізраїлі.^{хх/} Відвідала також Єрусалим. При тій нагоді хотіла побачитись з Гольдфельманами у них надому. Порозумілась у тій справі телефонічно з Міріям Ароновою, дружиною проф. С.Г. Але та відповіла що проф. С.Г. слабкий і що на побачення треба почекати пару днів. На поновний запит по кількох днях довідалась що він відчуває себе ще слабшим і що чекають на лікаря. Перед від'їздом Л. Марголіної з Єрусалиму, під час їхньої останньої телефонічної балачки, Міріям Аронова сказала, що хотіла б зайти до Л. Марголіної щоб побачитись, але не рішається залишити проф. С.Г. самого навіть на пів години.^{ххх/}

х/ На підставі листа УТГІ з дня 1-го травня 1975 р., ч. 355/75/Г.

хх/ Про свої враження з подорожі по Ізраїлю Д-р Л. Марголіна доповідала згодом дня 24 травня 1974 р. в Укр. Літер. Мистецькому Клубі в Нью Йорку, Див. "Свобода", ч. 98, від 25-го травня 1974.

ххх/ З листа Л. Марголіної-Гансенової, Вашингтон, Д. К. з дня 28 березня 1974 р.

Врешті, в кінці того ж року, наспів лист датований днем 14-го грудня 1973 р. від Міріам Ароновни Гольдельманової, дружини проф. С.Г. У тому листі вона писала: "...Ви, мабуть, дивустееъ і не розумієте чому Соломон Ізраїлевич вже так давно Вам не пише. В дійсності ми пам"я таємо й любимо Вас та цінімо Вашу відданість, любов і вірність Вашо му вчителєві і приятелєві Соломону Ізраїлевичові. Рівнох ми розуміє мо і високо цінімо Ваш гарячий патріотизм в справі відродження й звільнення України. Ми читаємо усе що Ви пишете по часописах і у Ваших книгах. Ми захоплюємося Вашою працездатністю і Вашим упорчивим бажанням розповісти сучасному і майбутнім поколінням усе що Ви знає те і що, без сумніву, буде для них корисним. С.Г. багато разів говорив про намір написати Вам, але в нашому житті обставини іноді бувають сильніші за бажання. Чому С.Г. так довго мовчить? Причина дуже проста і дуже сумна. С.Г. вже від декількох літ хворий і стан його здоро в"я гіршає. Почалося з перевтоми. Ми і лікар не звернули на це нале жної уваги. Через те, мабуть, виникла тромбоза. С.Г. продовжував, на халь, жити й працювати так начеб то нічого не скоїлося. Дійшло, мабуть від того, до сердечних атаків. З часом до недуги серця присєднались ще й комплікації в інших частинах тіла, наприклад кровотеча/улькус/. Через те він втратив багато крові й 20кг. на вазі. На халь виникли й інші комплікації... Тепер С.Г. вже скоро два місяці вдома. Він у цьому році /1973/ вже п"ять разів побував у лікарні. Коли почалася арабсько-хиді вська війна/1973/74/ і місяць в лікарні були потрібні для ранених воя ків-його відіслали до дому. Вдома С.Г. погано виглядає, погано себе почуває і тому, звичайно, має поганий настрій. Тепер Ви розумієте чо му С.Г. так довго мовчить! Ми будемо вельми раді Вашим листам..."

Прошло після того коло два місяці і наспів від Міріам Ароновни другий лист, датований днем 3-го березня 1974 р. вже з трагічним

змістом. Вона повідомляла, що 3-го січня 1974 р. проф. С.Г. несподіва
но помер... Що після Покійного залишилась книгозбірня, листи й інші
писання в укр., нім., жид. і гебрійській мовах. Що з тим усім робити?
Яка Ваша думка?

Відповідаючи, 11-го березня 1974 р., на цей сумний лист і висловлю
ючи своє глибоке співчуття з приводу смерті проф. С.Г., я радив не па
дати духом а докінчити діло Покійного. Радив, згідно попередній волі
проф. С.Г., передати книгозбірню й увесь архів Жидівській Національ
ній і Університетській Бібліотеці в Єрусалимі. Там все це збережеть
ся для майбутніх студій над життям, діяльністю й творчістю залужено
го патріота обох країн - України й Ізраїлю.

Одночасно я повідомив згадану Бібліотеку про смерть проф. С.Г. і
просив заопікуватися його архівом. Отримав відповідь, датовану днем
17 травня 1974 р., що пані Гольдельманова порядкує архів і книгозбі
рню свого Покійного Чоловіка, після чого має намір передати то все
Жидівській Національній і Університетській Бібліотеці в Єрусалимі.

В між часі в своєму черговому до мене листі, датованому днем 1-го
травня 1974 р., Міріям Аронівна додатково повідомила, що останніх де
сять днів свого життя, проф. С.Г. знову перебував у лікарні й там по
мер.

Відомість про смерть проф. С.Г., після затяжної недуги, на 89-му ро
ці життя, вельми засмутила численних його колишніх і сучасних співро
бітників, учнів і приятелів, розпоршених по цілому світі.
х/

ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

х/ Див.: П. Феденко: Соломон Гольдельман / Посмертна згадка / "Свобода",
ч. 53, від 20-го березня 1974; Л. Биковський: Пам'яті Соломона Ізраї
левича Гольдельмана / 1885-1974 / "Укр. Голос", Вінніпег, ч. 14, від 3-го
квітня 1974; Б. Кордюк: Соломон Ізраїлевич Гольдельман. Посмертна зга
дка. "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 3, 1974, стор. 35-36; Л. Биковський: С. І.
Гольдельман. "Укр. Вісті", Новий Ульм, ч. 17, 1974; Його ж: С. І. Гольдель
ман. "Мета", Мюнхен, ч. 5-6, травень-червень 1974; Його ж: С. І. Гольдель
ман. "Нові Дні", Торонто, ч. 294-295, липень-серпень 1974, стор. 26-27.

БІБЛІОГРАФІЧНА РОЗПОВІДЬ

ПРО ПИСАННЯ

СОЛОМОНА ІЗРАЇЛЕВИЧА ГОЛЬДЕЛЬМАНА

ЗАГАЛЬНЕ

Реєстр задумів і писань проф.д-ра С.І.Гольдельмана/С.Г./ за час від 1903 до 1973 рр.включно вимагає деяких вступних пояснень.

Проф.С.Г.є автором численних статтів і причинків розпоршених по рос.,укр.,нім.,англ.,жидівських і гебрійських часописах та збірниках і багатьох цінних праць ,підручників з царин:економічної політики,історії й соціології,зорема в національному питанні укр.,рос.,жид.,гебрійською,англ.,нім. та угорською мовами."Лебединою піснею" проф.С.Г.,у користь українства,була його розвідка про "Жидівську Національну Автономію на Україні,1917-1920"/Їдиш 1961 ,укр.1963,1967,англ.1968/.Розпочата від 1964 року капітальна /коло 320 ст.друку/розвідка про "Жидівство в кол. Росії у ХХ-му ст.",в нім.мові,на замовлення "Bundesinstitut für Ost und Internationale Wissenschaftliche Studien"/5, Köln, Ehrenfeld, Lendenbornstrasse 22/, хоч значно заавансована,залишилася недокінченою.

Уложення вичерпного й документального показника задумів і писань проф.С.Г.натрапляє поки що на ряд перешкод.Його писання,впродовж згаданого часу,як було вже згадано,з"являлися літографовано й друком в різних країнах,за складних обставин.Лекше піддаються реєстрації та описові більші розміром твори проф.С.Г.,що були публіковані у вигляді окремих відбиток,брошур та книг.Натомість статті й причинки,розкидані по періодиках та збірних виданнях,нам тепер майже недоступні.

Про твори проф.С.Г. довідуємося спорадично передовсім з оголошень,уміщених під заголовком "того ж автора" на обкладинках або в кінці його більших праць.Публікування того роду "бібліографічного" матеріалу починається від 1921 року/Див."Листи про Україну...",Відень 1921/./Див.стор.145 /.

Перший,приблизний,список своїх писань проф.С.Г.склав по пам"яті

Того ж автора:

На російській мові:

С. И. Гольдельман: Германский хлеб на русских рынках. Киев 1913 г.

С. И. Гольдельман: Сельско-хозяйственное машиностроение и таможенная политика. Киев 1915 г.

С. И. Гольдельман, Н. Куприц и С. Остапенко: Хрестоматія по экономической политике. Киев 1913 г.

На українській мові:

С. Золотаренко: Чому серед жидівських робітників багато є большевиків. Кам'янець 1919 р.

Соломон Гольдельман: Новіше соціяльне законодавство на Заході.
(Готовиться до друку)

На німецькій мові:

Dr. Salomon Goldelman: Juden und Ukrainer. (Друкується)

На жидівській мові:

שלום נאלדעלמאן:

אין גלות ביי די אוקראינער. ווייז 1921.

Й додав до свого життєпису у 1960 р., в машинопису, для УТГІ в Мюнхені. Він обіймав 26 бібліографічних мішаних позицій/часописних і книжкових//6/. В листуванні з автором цих рядків проф. С.Г. застерігся що-"у той список він не вніс усього, що писав, як також не згадав десятків часописних, хоч часто цінних, статтів, котрі появилися в Києві, потім в Празі, також в Ізраїлі"/5/.

Другий, за часом, список своїх творів проф. С.Г. опублікував в кінці монографії про "Жидівську Національну Автономію на Україні/1917-1920 рр./, Мюнхен 1963, на стор. 109. Цей список обіймає вже тільки 24 вибрані "бібліографічні"/також мішані/позиції. У додаток до нього він повідомив що-"окрім того опублікував в різних місцевих періодичних виданнях в Ізраїлю, в гебрейщині, низку статтів"/5/.

Згодом, у своєму листі з 12 жовтня 1964, проф. С.Г. подав частковий список/третій/ своїх ізраїльських творів зі зазначенням назв, часописів, де вони друкувалися, років, за час від 1941 до 1963 рр., оскільки він про них пам'ятав, або мав про це відомості/5/.

Четвертий/неповний/ список "деяких праць проф. С.І. Гольдельмана" опублікував він в кінці другого видання своєї розвідки-"Жид. Нац. Автоном. в Україні, 1917-1920", Мюнхен, Париж, Єрусалим 1967, стор. 137-138. Цей список обіймає тільки 24 "бібліографічні" позиції, за час від 1913 до 1963 року, включно.

Врешті п'ятий/останній, також неповний/ список своїх праць опублікував він в своїй англійській праці-"Jewish National Autonomy in Ukraine, 1917-1920", Chicago 1968, рр. 130-131. На цей раз список обняв тільки 22 позиції, за час від 1913 до 1963 року, включно.

Реєстраційний матеріал поданий у п'ятих згаданих бібліографічних зіставленнях здебільшого повторюється. Він був доповнений на підставі ДжЕРЕЛ, згаданих в кінці цього еляборату/Див. стор. 267/.

та відповідними виписками з доступних нам творів проф.С.Г.

Після того він був почасти звірений з оригіналами, які почастило здобути зі збірок: Архіву-Музею УВАН в Нью Йорку, Архіву Т-ва Абсолювентів УГА-УТГГ в ЗСА, Юдаїстичного Відділу НьюЙорської Публ.Бібліотеки, Бібліотеки Конгресу ЗСА в Вашингтоні, по книгозбірнях м.Праги, Чехословаччина, почасти, за посередництвом пані Міріам Гольдельманової, з архіву св.п.проф.С.Г.в Єрусалимі, Ізраїль, з кількох приватних збірок, у тому числі й книгозбірні та архіву упорядчника цієї розвідки.

Впродовж цієї бібліографічно- дослідчої праці проф.С.Г., ще за свого життя, складений у цей спосіб ПОКАЗНИК його творів, шляхом листування, трохи виправив й дещо доповнив/5/.

Стже показник писань проф.С.Г. обіймає кількосно майже всі його головні твори. Але, беручи під увагу, що він був не тільки науковцем але й метким та плідним публіцистом, з дрібніших його писань бракує у предложеному показнику, мабуть, більше за половину? Це застереження торкається особливо київського періоду його письменницької діяльності. Матеріали з того періоду/фахові й загальні/є нам поки що майже недоступні. Якісно- вдалося "бібліографічно" описати тільки головні твори на підставі оригіналів. Відомості про дрібніші подані зде більше з "другої руки".

Тому представлений тут показник задумів і творів проф.С.Г., як ПЕРША СПРОБА у тому напрямі, є далекий від досконалости й вичерпности. Він, без сумніву, є повнішим і кращим за попередні описки, але у той же час являється тільки "першим наближенням" до завдання. Він буде, сподіварсь, доповнений і уліпшений майбутніми дослідниками життя, діяльності й творчости проф.С.Г.

Для прозорости бібліографічний матеріал у показнику уложено за пливом часу. Для того поділено його, умовно, на доби й роки. В межах літ бібліографічні позиції також подані, приблизно, в міру їх появле

ння.Скрім відомостей стисло бібліографічних про поокремі публікації та статті подані,в міру можливости, в примітках ріжні пояснення. Титули в мовах-їдиш та гебрійській,а почасті й в німецькій,подані в українському перекладі.

Проф., іноді й д-р,Соломон/Саломон/Гольдельман публікувався переважно під своїм повним/С.Гольдельман/прізв'єм.Іноді вживав скорочення-С.Г.,псевдоніми,як напр."С.Золотаренко" й інші,про які докладніших відомостей не маємо.

ПОКАЗНИК

Кишинівська доба

-1903-

1. Десь на початку 1903 р.С.Г.написав був свою першу сіоністично-ідеологічну статтю для часопису,в рос.мові,що його середншкільний гурток "Кадіма"/то значить в гебр.-"Вперед",але також "Орієнт",от же разом:"Вперед до Орієнту",цеб-то до Палестини/видавав в Реальній Школі Карчевського в Кишиневі/часопис відбивався на гектографі./5,6,33/.

Київська доба

-Перед 1912-им роком-

- 2.Ще перед 1912 роком С.Г.став співробітничати в київському/російському/часопису "Хозяйство",тажж в місячнику "Машина в сельском хозяйстве"та по інших фахових часописах/6,33/.

-1913-

3. Германский хлеб на русских рынках.Кієв 1913,8^о,? ст.
Примітка. В рос.мові,економічно-політична розвідка/5,6,30/.
- 4.С.И.Гольдельман,Н.Куприц и С.Остапенко:Економія промисленности.Хрестоматія по экономической политике.Кієв 1913,8^о,/коло 400 ст./.
Примітка.В рос.мові,як підручник для студентів підчас іспитів/5,6,30/.

- 1915-

5. Сельско-хозяйственное машиностроение и таможенная политика.Кієв 1915,8^о,? ст.
Примітка. В рос.мові/5,6,30/.

6. Кієвське і Областне Бюро Труда. Київ 1916, 8^о, ? ст.
Примітка. Брошура в рос. мові /5/.

В і н н и ц ь к а д о б а

7. Демократія чи реакція? Див. "Робітнича Газета", Вінниця, з 11-го лютого 1919 р.
Примітка. Різка критична стаття з приводу "порядків" в Вінниці, написана після одної подорожі С.Г. по Україні, в укр. мові /30/.

К а м " я н е ц ь к а д о б а

8. Хто винен? Див. укр. газету "Громада", Кам"янець-Подільський, за червень 1919 р.
Примітка. Одвертий лист до укр. соціалістів, в укр. мові /30/.

9. Хто винен? Див. часопис "Подольський Край", Каме́нець-Подольський, за іюнь 1919 года.
Примітка. Одвертий лист до укр. соціалістів, в рос. мові. Цей часопис редагував у той час найстарший брат С.Г. - Нухим Гольдельман /5, 30/.

10. Провокація чи щось інше? Див. газету "Україна", Кам"янець-Подільський, від 26-го вересня 1919 р.
Примітка. Стаття з приводу резолюції "Поалей-Ціону", в укр. мові /30/.

11. С. Золотаренко: Чому серед жидівських робітників багато більшовиків? Кам"янець-Подільський 1919, 8^о, ? ст.
Примітка. Брошурка в укр. мові /30/.

В і д е н с ь к а д о б а

12. В справі українсько-жидівських відносин /Лист перший/. Див. укр. тижневик "Воля", Відень 1920, серпень, т. III, ч. 8, стор. 298-303.
Примітка. Тут надрукований "Лист перший" з датою: Кам"янець, грудень 1919 р. з серії листів С.Г. до різних осіб і членів партії "Поалей-Ціон", в укр. мові /5, 22, 30/. /Див. поз. ч. 19/.

13. В справі українсько-жидівських відносин /Лист другий/. Див. укр. тижневик "Воля", Відень 1920, вересень, т. III, ч. 10/11, стор. 392-399.
Примітка. Дата під листом: Вінниця, грудень 1918, в укр. мові /5, 22, 30/. /Див. поз. ч. 19/.

- 13а. В.П. - Антисемітизм і українофобство. I. Лист до редакції "Воли" /підписаний: м. Відень, 25 вересня 1920 р. Соломон Гольдельман/. II. Моя відповідь. III. Що ж робити?. Див. укр. тижневик - "Воля", Відень 1920, жовтень, т. IV, ч. 2, стор. 67-75.

Примітка. Лист С.Г. на стор. 67-69, в укр. мові /5, 22, 30/. Див. поз. ч. 19.

14. В справі українсько-жидівських відносин /Лист третій/. Див. укр. тижневик "Воля", Відень 1920, жовтень, т. ІУ, ч. 5, стор. 241-247
Примітка. Дата під листом: м. Станіславів, березень 1919 р., в укр. мові. На стор. 248-249 додатки: I. Установа Директорії УНР, 10. XI. 1918 про заснування при Директорії Відділу Національних Меншостей і до ручення обов'язків завідуючого цим Відділом Соломонові Гольдельманові. II. Закон про відновлення національно-персональної автономії /24. I. 1919р./. До цього листа С.Г. примітка-Від Редакції /про роль Січових стрільців у Києві в грудні 1918 р././Див. поз. ч. 19/
15. В справі українсько-жидівських відносин /Лист четвертий/. Див. укр. тижневик "Воля", Відень 1920, листопад, т. ІУ, ч. 5, стор. 286-298.
Примітка. В укр. мові. Дата під листом: Відень, вересень 1920 р. /5, 22, 30/. /Див. поз. ч. 19/.
16. В справі українсько-жидівських відносин /Лист п'ятий/. Українсько-жидівські відносини у Галичині. Див. укр. тижневик "Воля", 1920, листопад, т. ІУ, ч. 7/8, стор. 348-354.
Примітка. В укр. мові. Дата під листом: Станіславів, квітень 1919 р. /5, 22, 30/. /Див. поз. ч. 19/.
17. В справі українсько-жидівських відносин. /Лист шостий/. Психологія погромного антисемітизму. Див. укр. тижневик "Воля", Відень 1920, листопад, т. ІУ, ч. 9, стор. 424-430.
Примітка. В укр. мові. Дата під листом: Чорний Острів, червень 1919 р. /5, 22, 30/. /Див. поз. ч. 19/
18. В справі українсько-жидівських відносин. /Лист сьомий/. На шляху до порозуміння. Див. укр. тижневик "Воля", Відень 1920, листопад, т. ІУ, ч. 10, стор. 474-482.
Примітка. В укр. мові. Дата під листом: Кам'янець, серпень 1920. /5, 22, 30/. /Див. поз. ч. 19/.

19. Листи жидівського соціал-демократа про Україну. Матеріали до історії українсько-жидівських відносин за час революції. Відень 1921, 22x15 см., 80 ст. Жидівське видавництво "Гамоін" на Україні. /В укр. мові. Тех саме в мовх: нім. та їдиш/.
Зміст. "Листи про Україну, м. Відень, липень-листопад 1920 р., Соломон Гольдельман, б. Товариш Міністра Праці в У.Н.Р., стор. 3-4. Лист перший. Українсько-жидівські відносини. Кам'янець, грудень 1919 р., стор. 5-9. Лист другий. Повстання проти гетьманщини, м. Винниця, грудень 1918 р., стор. 10-17. Лист третій. Директорія при владі, м. Станіславів, березень 1919 р., стор. 18-25. "Лист четвертий. Українсько-жидівські відносини у Галичині, м. Станіславів, квітень 1919 р., стор. 26-31. Лист п'ятий. Психологія погромного антисемітизму. Чорний Острів, червень 1919, стор. 32-37. Лист шостий. Хто винен? Кам'янець-Подільський, 15 червня 1919 р., стор. 38-43. Лист сьомий. На шляху до порозуміння, м. Кам'янець, серпень 1920 р., стор. 44-51. Лист осьмий. Провокація чи щось інше. 27. серпня 1919 р. Кам'янець-на Поділлі, стор. 52-57. Лист дев'ятий. Між більшовиками і денікініми, м. Кам'янець, жовтень

1919 р., стор. 58-64. Лист десятий. Під польською окупацією, м. Кам"янець, березень 1920 року, стор. 65-68. Лист одинадцятий. Українсько-польська згода, м. Кам"янець, 20 квітня 1920 року, стор. 69-75. Лист дванадцятий. Становище жидівства під більшовиками. Відень, вересень 1920 р., стор. 76-80.

Примітка. При деяких листах додані тексти різних документів і постанов. В укр. мові. Тех саме в мовах: нім. та їдиш/. /Див. поз. чч. 12-18, 20, 21, 121/.

20. Jüden und Ukrainer. Briefe eines jüdischen sozial-demokraten... Wien, "Hamojn" Jüdischer Verlag in der Ukraine. Wien 1921, 22x15 cm., 152 S. Inhalt. Vorwort. Wien, 22 Jänner 1921. Salomon Goldelman, ukrainischer Vizearbeitsminister s. D., 3-5; Erster Brief. Der Aufstand gegen den Hetman Skoropadskyj, 7-18; Zweiter Brief. Das Direktorium am Ruder, 19-31; Dritter Brief. In Ostgalizien, 32-42; Vierter Brief. Die Psychologie des Pogromantisemitismus, 43-53; Fünfter Brief. Wer ist schuld?, 54-62; Sechster Brief. Auf dem Wege zur Verständigung, 63-82; Siebenter Brief. Nie Denikin, nie Lenin!, 83-94; Achter Brief. Die jüdische Demokratie in der ukrainischen Volksrepublik, 95-101; Neunter Brief. Unter polnischer Herrschaft, 102-106; Zehnter Brief. Im polnischen Exil, 106-117; Elfter Brief. Das Judentum unter dem bolschewikischen Regime, 118-130; Schlusswort. Ein trauriges Resümee, 131-152.
- Примітка. В нім. мові. Тех саме опубліковано в мовах: укр. та їдиш. Нім. видання значно поширене супроти українського в тексті і додатках. /Див. поз. чч. 19 і 21/.

21. Title Jewish-"Im golus bei den Ukrainern". Wien 1921, 20x13 cm., 143 ps. Contents: 1. Ukraine-Hist.-Revolution, 1917-1921. 2. Jews in the Ukraine. 3. Jews persecuted.

Примітка. В мові їдиш. Тех саме в мовах: укр. та нім. Титул в перекладі на укр. мову-"У вигнанні між українцями". /5, 30, 60/. /Див. поз. чч. 19 і 20/.

22. С. Золотаренко: Новіше соціяльне законодавство на Заході.

Примітка. У 1921 році готовилось для друку в жид. видавництві "Гамойн" на Україні. Доля рукопису невідома? В укр. мові. Див. "Листи... про Україну", Відень 1921, оголошення на другій сторінці обкладинки укр. видання /30/ /Див. поз. ч. 19/.

- 22а. Міжнаціональні відносини на Україні і українська державність.

Примітка. У 1921 році готовилось до друку в вид. "Гамойн", жид. Видавництво на Україні. Доля рукопису невідома? В укр. мові. Див. "Листи про Україну", Відень 1921, оголошення на останній сторінці обкладинки жид. видання /Див. поз. 21 і поз. 120/.

- 22б. Що таке національно-персональна автономія? З додатком: 1/Закон 9-22 січня 1918 р. про автономію і 2/Закон 17 квітня 1919 р. про єврейське громадське самоврядування.

Примітка. У 1921 році готовилось для друку, в видавництві "Гамойн", жидівське Видавництво на Україні. Доля рукопису невідома?, в укр. мові. Див. "Листи про Україну"... "Відень 1921, оголошення на останній сторінці обкладинки жид. вид. /Див. поз. ч. 21 і 120/.

- 22в. Народне господарство України.

Примітка. У 1921 р. готовилось для друку в вид. "Гамойн", Жид. В-во на Україні/Відень/. Доля рукопису невідома? В мові їдиш. Див. "Листи про Україну", Відень 1921, оголошення на останній сторінці обкладинки жид. вид./Див. поз. ч. 21/.

22г. Проект програми соціал-демократичних сіонстичних працівників партії "Поалей Ціон".

Примітка. У 1921 р. готовилось для друку в Жид. В-ві "Гамойн" на Україні/Відень/. Доля рукопису невідома? В мові їдиш. Див. "Листи про Україну ...", Відень 1921, оголошення на останній сторінці обкладинки жид. вид. /Див. поз. ч. 21/.

22г. Історія України.

Примітка. У 1921 р. готовилось для друку в "Жид. В-ві "Гамойн" на Україні/Відень/. Доля рукопису невідома? В мові їдиш. Див. "Листи про Україну" ... Відень 1921, оголошення на останній сторінці обкладинки жид. вид. /Див. поз. ч. 21/.

22д. Географія України.

Примітка. У 1921 р. готовилось для друку в "Жид. В-ві "Гамойн" на Україні/Відень/. Доля рукопису невідома? В мові їдиш. Див. "Листи про Україну ...", Відень 1921, оголошення на останній стор. обкладинки жид. вид./Див. поз. ч. 21/.

П р а з ь к а д о б а

- 1 9 2 2 -

23. Кріза світового господарства. Див. часопис "Нова Україна", Прага, ч. 1, від 30. III. 1922 /в укр. мові/. /7, 22/.

24. На шляху до об'єднання робітництва. Див. часопис "Нова Україна", Прага, ч. 1, від 3. III. 1922 і ч. 3, від 2. V. 1922. /в укр. мові/. /7, 22/.

25. Уксни відбудови України. Див. часопис "Нова Україна", Прага, ч. 4-5, від 30. V. 1922 /в укр. мові/. /7, 22/.

26. Антисемітизм, большевизм і жидівська політика. /з приводу інтерв'ю М. Горького/. Див. часопис "Нова Україна", Прага: ч. 8-9, 1922, стор. 18-23; ч. 12, 1922; ч. 16-18, 1922, стор. 37-48 /в укр. мові/.

Примітка. "На сторінках ньюйорського жидівського соціалістичного часопису "Форвертсу" помістив відомий жидівський письменник Шолом Аш своє інтерв'ю з М. Горьким з приводу антисемітизму й діяльності большевиків жидівського походження в Росії. Твердження М. Горького викликали велику увагу, здивовання, розчаровання, навіть пригноблючий настрій в соціалістичній жидівській пресі Америки. В зв'язку з цим автор/С. Г./цих рядків числить корисним зробити спробу аналізувати цілий комплекс питань так тісно переплутаних подіями останніх років на Сході Європи, оскільки це дозволяє місце в "Новій Україні"-С. Г."

П о д є б р а д с ь к а д о б а

- 1 9 2 2 -

27. Філіпович Євген, проф. д-р.: Народньогосподарська політика. Череклад з німецької мови/на українську/, з додатками і примітками СОЛОМОНА ГОЛЬ

ДЕЛЬМАНА, доцента Укр. Госп. Академії. Подєбради 1922, 23x16 см., 13 ст./Літографовано 150 прим., на правах рукопису/. Вид. "Видавн. Товариства при УГА", ч. 20., в укр. мові.

Примітка. Див. між іншим, причинюк-Борис Мигаль: Український аспект візиту Євгена Філіповича в Канаді. "Нові Дні", Торонто, ч. 310, листопад 1975, стор. 14-17. Зміст цього причинюка пояснює, подекуди, мотиви що ними керувався С.Г. у виборі матеріалу для студій своїм студентам, економічного, світоглядного й укр.-чуттєвого характеру, користаючи з багатющого наукового доробку "духового провідника "Соціал-політичної партії Австрії", яка обстоювала ліберальні погляди"/Див. стор. 14/.

- 1 9 2 3 -

28. Економія й політика промислової. Виклади на Екон.-Кооперативному Відділі Укр. Госп. Академії в 1922-3 акад. році. м. Подєбради 1923 /На обкладинці: "Економія промисловости" 1924/ 23x16 см. 364 ст. ГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА. Видання "Вид. Т-ва при УГА", ч. 46. Накладом УГА. На правах рукопису. Доданий шифр міжнар. десятичної бібліографічної класифікації-33/08/. Літографовано 300 примірників. Обіймає 24 виклади/. Автор: Гольдельман Соломон, Доцент УГА. В укр. мові.

Зміст: Вступ, стор. 1-17; Економія й політика промисловости, 18-357; Розділ перший-Системи промислових закладів, 18-130; Розділ другий-Форми промислових підприємств, 131-241; Розділ третій-Об'єднання промислових підприємств, 242-335; Розділ четвертий-Загальні міри промислової політики. Представництво промисловости, 337-357; Від автора, 358; Інші друковані праці С. Гольдельмана, 364./5, 6, 236/.

Примітка. Перший підручник в укр. мові з цієї ділянки економічних наук.

- 1 9 2 4 -

29. Міжнародня господарська політика. Випуск перший. Записки до курсу "Зовнішньої економічної політики", що читався вросени 1924 р. в УГА. Подєбради 1924, 23x16 см., 256 ст./Літографовано, на правах рукопису, в укр. мові/. Автор: Соломон Гольдельман, Доцент УГА в ЧСР. Видання "Вид. Т-ва при Укр. Госп. Академії. Накладом Укр. Госп. Академії./Курс з двома прилогами: 1. Уривки з книжки проф. Шіпеля-"Практика торговельної політики" 2. Текст шведсько-німецького торгового договору 1911 р./.

Зміст: Кілька застережень від автора, стор. 1; Праця, стор. 2-173; Прилоги: I Уривки з книжки проф. Макса Шіпеля-"Практика торговельної політики", 174-230; II. Договір про торг і судноплавство між Німеччиною і Швецією з дня 2-го травня 1911 р., 231-250; Зміст, 251-253; Програм курсу зовнішньої/міжнародньої/економічної політики доцента С. Гольдельмана/1924 р. стор. 253; Оголошення про обов'язкові праці для іспитів і про інші друковані праці С. Гольдельмана, 256/5, 6, 236, 51/.

Примітка. Перший підручник в укр. мові з цієї ділянки економічних наук.

30. Акційне підприємство в сучасному господарстві/Готовилось для друку/. /236/.

Примітка. З того твору два розділи побачили світ: 1. "Теорія акційного підприємства", див. під 1925-им роком і 2. "Нариси по теорії акційного підприємства", див. під роками 1927 і 1929/236/. /Див. поз. ч. 32/.

31. Про завдання і програми Економічного Факультету нашої Академії/УГА/. /Інформаційна стаття/. Див. "Записки Української Академічної Громади при УГА в ЧСР". Подєбради, том 2, 1924, стор. 140-149/Літографовано/. Чив.

також "Бюлетень Т-ва Абсолютів УГА-УТГІ", Нью Йорк, травень 1965, ч.30, стор.7, у відділі "бібліографія".

32. Теорія акційного підприємства/ Інавгураційна праця на звання професора УГА в ЧСР/. Подєбради 1925, коло 300 ст./?/, машинопис, в кількох примірниках розм. коло 28x21 см., в укр. мові. Частна більшої праці, що була виготовлена ще у 1924-ому році/Див. поз. ч.30/.
Примітка. Докладніше описати згадану капітальну працю проф. С.Г. упорядчик ПОКАЗНИКА немає змоги. Тому що, після ліквідації УГА, від 1-го січня 1936 р., вся книгозбірня, дисертації професорів та дипломні праці абсолювентів УГА були передані до книгозбірні т.зв. "Дому Земельського Освети", на Віноградах, в Празі. З приходом советів до Праги всі згадані матеріяли й збірки УГА були, буцім то, вивезені до ССРСР. Інші українські твори того роду по празьких бібліотеках були-"изъяты..." /19, 236/.

33. Господарські Нариси. Збірник під ред. проф. В.Тимошенка і проф. О.Гольдельмана./Подєбради 1926/, в укр. мові, літограф. Були видані наперед 4 відбитки з нього: 1. Г.Нянчур- Постачання буряками цукрової промисловости в Данії, Подєбради 1925, 61 ст.; 2. Ом.Кіцера- Земельні відносини в Галичині, Подєбради 1925, 58 ст.; 3. В.Сахно- Земельна політика радянської влади, Подєбради 1926, 50 ст. і 4. Л.Биковський- Кабінет Народнього Господарства Укр. Госп. Академії, Подєбради 1925, 22 ст. Кожна відбитка накладом у 50 прим. Проф. С.Г. також підготував був відповідну розвідку для того "Збірника" ?/5, 24/.
Примітка. Збірник в цілості вийшов при кінці 1925/26 акад. року-ЗБІРНИК, ч. I, Подєбради 1926, 23x16 см., 211 ст.

34. Нарис по теорії акційного підприємства. Див. "Записки УГА". Подєбради, том I, част. 1, 1927, стор. 119- 134/в укр. мові/.
Примітка. Нарис цей є уривком більшої "наукової праці" С.Г. - "Акційне підприємство в сучасному господарстві", див. під 1924-им роком/5, 6, 236/ /Див. поз. ч.ч. 30, 32/.

- 34а. Нарис по теорії акційного підприємства. Акціонер як кредитор. Подєбради 1927, 25x17 см., 16 ст. /Відбитка з поз. ч. 34/.

35. Народне господарство України. Лекція перша/вступна/. Основні питання господарства та господарської політики. Склавав проф. Соломон Гольдельман. Прага, жовтень 1927, 29x21 см., 15 ст., літографовано. На стор. 16-ій запитання і вправи з першої лекції з народнього господарства України, разом 16 ст. Український Робітничий Університет/УРУ/ при Українському Інституті Громадознавства в Празі. Курс лекцій під кер. проф. С.Гольдельмана? Лекція. Відділі/?/, число лекцій 1.

36. Чорне море та його значення в господарстві України/Стаття/.

Примітка. Написана для запроєктованого проф. В. Тимошенком у ЗСА збірника п.з. "Господарство України" у 1928 році. Збірник не вийшов. Проф. В. Тимошенко не пригадував собі цього, а проф. С. Г. також не був того певний-?/5,6,20а/.

37. Транспорт і шляхи України/Стаття/.

Примітка. Була написана для вищезгаданого проєктованого проф. В. Тимошенком у ЗСА збірника п.з. "Господарство України" у 1928 р. Збірник не вийшов. Проф. В. Тимошенко не пригадував собі цього, а проф. С. Г. також не був того певний-?/5,6,20а/.

37а. Господарські спостереження./Стаття/. Див. "Український Економіст", неперіодичний збірник. Накладом Товариства Укр. Економістів, Подєбради, 1928, ч. 1, стор. ?/Літограф./

- 1 9 2 9 -

38. Соціально-економічні підстави національної політики./Стаття/. Див. збірник Товариства Укр. Економістів-"Український Економіст", Подєбради, ч. 2, 1929, стор. ?/Літограф././27/.

39. Нариси по теорії акційного підприємства/Розвідка/. Див. "Записки УГА", Подєбради, Том II, Вип. 1, 1929, стор. 32-53./В укр. мові/.
Примітка. Ці нариси є дальшими/див. "Записки УГА", том I/ уривками з більшої праці, що була виготовлена для друку ще у 1924 році. Автор"/./Див. поз. ч. 30, 32/.

- 1930-1938 -

Примітка. Після заснування в Празі, Чехословаччина, у 1929/30 році "Бюро Сіоністичної Пропаганди" проф. С. Г. розпочав ряд систематичних викладів на тему-"Жидівська соціально-економічна структура, як спільнота долі". Ці виклади він почасти публікував впродовж першої половини 1930-их рр. в сіоністичній пресі Чехословаччини. Особливо писав він від 1931-го року в сіоністичному тижневику, в нім. мові "Selbstwehr" /Самоборона/. Частково ці, конспективного характеру, статті увійшли потім у книжку проф. С. Г. -"Чи розрішає кому нізм жидівське питання?", в нім. мові/Прага-Відень 1937/. Див. далі під 1937-им роком/5, 236/./Див. поз. ч. 67/.

- 1 9 3 0 -

40. Партійний капіталізм./Розвідка/. Див. часопис "Революционная Россия", Прага 1930, ч. ?, стор. ?/В рос. мові/.

Примітка. Соціальна роль большевицької партії в процесі індустріалізації Росії/5, 6/.

41. Населення і комуністична партія Радянської України в національному і соціальному розрізі/Доповідь-розвідка/Див. збірник "Український Економіст", Українського Економічного Товариства, Подєбради, ч. 3, 1930, стор. 81-95.

Примітка. В укр. мові, перекладено на мову їдиш в часопису "Цукунфт", в Нью Йорку, ЗСА/5, 6/.

42. Населення і комуністична партія Радянської України в національному і соціальному розрізі. Подєбради 1930/вел. вісімка/, 15 ст.

Примітка. Відбитка з "Укр. Економіста", ч. 3, 1930, вел. вісімка, стор. 81-95/236/. /Див. поз. ч. 41/.

43. Національний і соціальний склад комуністичної партії на Україні. /розвідка/. Див. часопис "Цукунфт", Нью Йорк, ч. 10, 1930.
Примітка. В мові їдиш, переклад з укр./5, 6/.
44. Dr. Salomon Goldelman, Prof. der ukrain. Wirtschaftsakademie in der CSR: "Die Jüden und die Wirtschaft. Wirtschaftszahlen zum jüdische Nationalproblem". - "Jüdischer Almanach auf das Jahr 5691 /1930/31"/. /Prag/Herausgegeben... in Prag. Redigiert von Dr. Friedrich Thieberger und Dr. Felix Weltsch, Seite 184-197./33b/.

- 1 9 3 1 -

45. Нариси соціально-економічної структури жидівського народу. На рис перший. Господарська структура. Див. "Записки УГА", Подєбради, том III, Вип. 1, 1931 р., стор. 23-48/Укр. мовою/.
Примітка. "Матеріали, на яких головним чином збудовано цю розвідку ми завдячуємо Жидівському Науковому Інституту в Вільно/, дійсним членом якого є також автор цих нарисів, а в першу чергу невтомній праці вченого керівника статистично-економічної секції, жидівського економіста та статистика-Якова Лещінського-С/соломон/Г/оль дельман"/. /5, 6, 236/31 /.
46. /Рецензія на працю/: Dr. Rabinowitsch/Solomonowitsch/-Die Russisch Ukrainische Zuckerindustrie seit dem Weltkrieg/1914-1930/. Ost-Europa Verlag, Berlin-Königsberg 1930. Див. "Сучасні проблеми економіки України"/Збірник/. Укр. Наук. Інститут у Варшаві, Варшава 1931, том 1, стор. 147-153./В укр. мові/. /27, 39a/.
47. "Arbeitendes Palästina". Schicksalsfragen des XVII. Kongresses. - "Selbstwehr", Jüdisches Volksblatt. Prag, XXV Jahrgang, Nr. 22, 29 Mai 1931, S. 3-4/5, 23b/ /Див. поз. ч. 65/.
48. "Das Endziel des Kampfes: Selbstwehr", Prag, XXV Jahrgang, Nr. 28-29/?, Oktober 1931, S. 1/5, 23b/.
49. "Der Weg der Jugend. Kommunismus und Zionismus". "Selbstwehr", Prag, XXV Jahrgang, Nr. 45, S. 1/5, 23b/.

- 1 9 3 2 -

50. "In Kämpfe gegen die rote Assimilation" "Selbstwehr", XXVI Jahrgang Nr. 28, 8 Juli 1932, S. 4/5, 23b/.
51. "Die Stunde des Mittelstandes". "Selbstwehr", Prag, XXVI Jahrgang, Nr. 34, 19 August 1932, S. 2/2, 23b/.
52. "Sowjet-Zionismus an der Mandchurei-Grenze". "Selbstwehr", Prag, XXVI Jahrgang, Nr. 41, 7 October 1932, S. 8/5, 23b/. /Див. поз. ч. 67/.

- 1 9 3 3 -

53. "Die Seifenblase Hirobidshan geplatzt" "Selbstwehr", Prag, XXVII Jahrgang, Nr. 33, 18 August 1933, S. 4/5, 23b/. /Див. поз. ч. 67/.

54. Економія промисловости. Курс лекцій. Подєбради 1933-34. Вид. Українського Технічно-Господарського Інституту позаочного навчання при Укр. Господ. Академії в Ч.С.Р./УТГІ/. Курс ч. 17, 29x21, коло 200 ст. Примітка. Автор-Соломон Гольдєльман, професор УГА. В укр. мові, літограф.. В нашому розпорядженні був дефектний примірник, з Буенос Айресу, Аргентина, недокінчений, обривався на 100-ій стор., на слові "за..."; лекція ч. 11 і 18 в ньому була останньою, а повинно було бути понад 20 викладів/?/, тоб-то коло 200 ст./?/.
55. Prof. Dr. Salomon Goldelman: "Die sozialökonomische Verfassung der Juden in Podkarpatska Rus". - "Jüdischer Almanach" auf das Jahr 5694 1933/34/. Redigiert von Dr. Felix Weltsch, S. 78-85. Примітка. /Auszug aus einer grösseren Arbeit/. Herausgegeben "Selbstwehr" Jüdischem Volksblatt in Prag/. /Соціально-економічна структура жидів на Підкарпатській Україні, в нім. мові. Звіт проф. С. Г. з його подорожі на Підкарпаття./, 5, 236, 34/.

- 1 9 3 4 -

56. "Die Jüdische Republik Biro-Eldschan. Ein Dangersgeschenk". "Selbstwehr", Prag, XXVIII Jahrgang, Nr. 20, 18 Mai 1934, S. 5/5, 236/./ Див. поз. ч. 67/.
57. "Marx und Parteipolitik in Zionismus". - "Selbstwehr", Prag, XXVIII Jahrgang, Nr. 27, 5 Juli 1934, S. 3/5, 236/.

- 1 9 3 4 / 3 5 -

58. "Jüdische Galutwirtschaft". Prag 1934/35, 27x21 cm., 48 S./Zionistische Volkshochschule und Fernunterricht in Prag. Leiter: Prof. Dr. Salomon Goldelman. I. Zyklus: Nationalproblem und Judentum. Kursus Nr. 7. Prof. Dr. Salomon Goldelman: Jüdische Galutwirtschaft. Manuscript.../Eine statistisch-soziologische Analyse des Jüdischem ökonomischem Lebens/. В нім. мові, циклоstileве видання- "Жидівське господарство у вигнанні". Знаходиться в збірках Юдаїстичного Відділу Нью-Йорської "убл. Бібліотеки"/, 5, 6, 34/./ Див. поз. ч. 63/.
59. "Jüdische Wanderungen". /Prag 1934/35, 27x21 cm., ? S. Zionistische Volkshochschule und Fernunterricht in Prag. Leiter: Prof. Dr. Salomon Goldelman. I. Zyklus: Nationalproblem und Judentum. Kursus Nr. 10. Prof. Dr. Salomon Goldelman: Jüdische wanderungen. Manuscript.../ Примітка. В нім. мові. Цикло ст. вид. Близьких відомостей про цей курс не посідаємо. Див. на останній сторінці курсу про "Юдише Галутвіртшафт/.
60. "Jüdische Wirtschaft in Palästina". /Prag 1934/35/. 27x21 cm., ? S. Zionistische Volkshochschule und Fernunterricht in Prag. Leiter: Prof. Dr. Salomon Goldelman. III. Zyklus: Palästina und das Aufbauwerk. Kursus Nr. 17. Prof. Dr. Salomon Goldelman: Jüdische Wirtschaft in Palästina. Manuscript.../ В нім. мові, цикло ст. вид. Близьких відомостей про цей курс не посідаємо. Чив. на останній сторінці курсу про "Юдише Галутвіртшафт". Курс був запроєктований до перевидання справжнім друком в серії "Мала Сіоністична Бібліотека", Прага. /Див. поз. ч. 68/.

61. "Sionistische Planwirtschaft". - "Selbstwehr", Prag, XXIX Jahrgang, Nr. 8, 22 Feber 1935, S. I/5, 23b/.
62. "Erwiderung". - "Selbstwehr", Prag, XXIX Jahrgang, Nr. 12, 22 März 1935, S. 3/5, 23b/.
63. "Jüdische Galutwirtschaft", von prof. dr. Salomon Goldelman. Zionistische Volkshochschule und Fernunterricht in Prag. /Prag/, 5695-1934/35. Prag 1935, 27x21 cm., 48 S. mit zahlreichem Tabellen und Diagrammen, Zyklotildruck/Als Sonderausgaben des Zionistischen Fernunterrichtes sind erschienen: Prof. Dr. Salomon Goldelman - Jüdische Galutwirtschaft. Eine statistisch-soziologische Analyse des jüdischen ökonomischen Lebens.
Примітка. Окрема відбитка зі згаданих у 1934/35 рр. викладів про "їдівське господарство у вигнанні", Див. також: 1. Переклад на мову їдиш в часопису "Цукунфт", Нью Йорк, 1937. 2. Скорочене видання в нім. мові в серії "Мала Сіоністична Бібліотека", Прага, ч. 2, . 3. Переклад на угорську мову - Тімісвара 1939. 4. Скорочений переклад на гебрійську мову - Єрусалим 1945/5, 6, 236, 34/. /Див. поз. ч. 58/.

64. Prof. Dr. Salomon Goldelman: "Das historische Wirtschaftsschicksal der deutschen Juden". - "Jüdische Revue", Prague-Mukacevo, Novemberheft 1936, S. 18-27; Decemberheft 1936, S. 18-22; Jänner 1937, S. 22-24.
Примітка. "Історична доля жидів в Німеччині", в нім. мові /5, 6, 34/.

65. Das arbeitende Palästina; Zionistischer Sozialismus. Prag 1937, 8° /1936-7/IV, 32 S. /Kleine zionistische Bucherei, Heft VI/ Eine ideologische Skizze.
Inhalt: 1. Das arbeitende Palästina; 2. Strömungen im zionistischen Sozialismus; 3. Zur Theorie des zionistischen Sozialismus.
Примітка. "Трудова Палестина, сіоністичний соціалізм", в нім. мові. /5, 6, 34/. /Див. поз. ч. 47/.

66. "Jüdische Wirtschaftsverfassung als Schicksalgemeinschaft. Die ökonomischen Grundlagen der exterritorialen jüdischen Nation", "Zukunft", New York, Nr. 7 1937

Примітка. "Спільнота долі", в мові їдиш /5, 6/.

67. "Löst der Kommunismus die Judenfrage?" /Gesammelte Aufsätze und Vorträge, 1930-1936/. Prag-Wien 1937, 8°, 296 S. /Verlag: Dr. Heinrich Glanz, Wien. Druck der Studentska tiskarna, Praha III/.
Inhalt. Erster Abschnitt: Assimilation und Zionismus. 1. Zionismus und Kommunismus. Statt einer Vorworts /1933/, S. 9-13. 2. Der Weg der Jugend /1931/. 14-23. 3. Die Drei Assimilationen /1931/, 24-31. 4. "Die Juden sind keine Nation" /1932/. 32-44. 5. Jüdische Wirtschaftsverfassung als Schicksalgemeinschaft. Die ökonomische Grundlagen der exterritorialen jüdischen Nation /1936/. 45-65.
Zweiter Abschnitt: Die Judenfrage in Sowjetrussland. 6. Die Juden

in der UdSSR und die Jüdische Politik der Sowjets/1932/,69-II6.7.
Der Assimilation entgegen/1936/,II7-I44.

Dritter Abschnitt: Sowjet-Zionismus. 8. Sowjet-Zionismus und die Jüdische Kommunisten/1932/.I47-I59. 9. Jüdische Landwirtschaft in der Ukraine und die Weissrussland/1932-/,I60-I68. 10. Die Krim-Eine "Jüdische Republik"/1932/,I69-200. 11. Birobidschan-eine "Jüdische Republik".Nr.2/1932/,201-232. 12. Fünf Jahre Birobidschan/1934/,233-241. 13. Ideologie und Wirklichkeit des Sowjet-Zionismus. Acht Jahre Birobidschan/in December 1936/,242-281. / Закінчення статті/.
Anhang. Judentum und Kommunismus. Eine Beitrag zur Frage des Zusammenhanges zwischen Nationalität, sozialen Stand und Kommunistischer Parteizugehörigkeit/1930/,283-292. Vokabularjum,293-294. Litteratur,295-296.

Примітка на стор.283: "Diese hier in gekürzter Fassung wiedergegebene statistisch-soziologische Skizze wurde im Jahre 1930 in Prag in zwei wissenschaftlichen Gesellschaften /im Volkswissenschaftlichen Institut von prof. Sergej Prokopovitsch und in der Ukrainischen volkswirtschaftlichen Gesellschaft vorgetragen/. Sie wurde damals auch in der Bulletins dieser Gesellschaften veröffentlicht und gleichzeitig erschienen der folle text in jidischer Fassung in der Zeitschrift "Zukunft",Nr.10,1930/New York/".

Увага! Ця книжка проф.С.Г., успішно, виконуючи своє завдання, швидко розійшлася по Чехословаччині й Азії та взагалі по всій середній Європі. Її зміст актуальний по сьогоднішній день. Відчувається потреба у перевиданні її-Л.Б.

- 1 9 3 8 -

68. "Jüdische Wirtschaft. Einführung in die Theorie des Zionismus..."Prag 1938/1937-?/,80,46. s./Kleine Zionistische Bücher, Heft II/
Примітка. В нім. мові. Скорочення попередньої праці-"Галутвіртшафт"/
/Див. поз.ч.63/ з 1934 р. Переклад на їдиш, Нью Йорк 1937, на угорську мову, Тімісвара 1939 і на гебрейську, Єрусалим у 1945 р./"ив. далі"/
/5,6,34/.

69. "Жиди в Чехословаччині" - Див. "Контемпорарі Джуїш Рікорд", ч.2, 1938.
Примітка. В англ. мові/5,34/.

- 1 9 3 9 -

70. "Юдіше Галутвіртшафт" Тімісвара 1939.
Примітка. В угорській мові. "Жидівське господарство у вигнанні"/5,6/.

71. "Жиди у новій Чехословаччині". Див. "Контемпорарі Джуїш Рікорд", ч.1, 1939 р.
Примітка. В англ. мові./5,6,34/.

П а л е с т и н с ь к о - І з р а ї л ь с ь к а д о б а

- 1 9 4 1 -

72. "Спробуємо відродити сіоністичну пропаганду"/Стаття. Див. тижневик сіоністичної організації "Гаолам"/Всесвіт/, Єрусалим 1941.
Примітка. Перша стаття проф.С.Г. в гебрейській мові/5/.

- 72а. "Автобіографія проф. С.Г." Єрусалим 1942/?/, 32x22 см., 8 ст.
Примітка. Приблизно у 1941/42 рр. проф. С.Г. розпочав писати в гебр. мові свою "Автобіографію" від 1913 р. почавши. Цьому документові надавав він велике й правдиве значення. Називав його "своім тестаментом". Довів його, судячи за змістом, до 1941/42 р. Мав намір продовжувати, але до того не дійшло. Документ залишився, в машинопису, недокінченим. /На підставі оригіналу і за свідченням п. Міріам Гольдельманової. Див. поз. ч. 140 та в ДОДАТКАХ, стор. 218 /.

- 1 9 4 4 -

73. "Десять літ сїонїстичної ідеологічної пропаганди /1933-1943/" Єрусалим 1944, 24x17 см., 46 ст.
Примітка. Зміст: 1. Інститут Сїонїстичної Освіти. 2. Бюро сїонїстичної пропаганди. Квілейна брошура в гебр. мові /5, 60, 61/.

- 1 9 4 5 -

74. "Господарський склад як спільнота долі". Див. щорічник Вчительської Спільки в Ізраїлі. Збірник під назвою "Юрїння", Єрусалим, ч. 2, травень 1945, стор. ?
Примітка. Скорочений виклад, в гебр. мові, "Юдіше Галутвіртшафт", Прага з 1934-35 рр. /5, 6/. /Див. поз. ч. 58, 63/.

- 1 9 4 6 -

75. "Institute for Zionist Education". Report to the XXII Zionist Congress. Jerusalem, I November 1945, 21x14 см., 4 рр.
Примітка. Звіт а англ. мові, ілюстр. /5/.

- 1 9 4 8 -

С т а т т і :

76. "Демократія в конституції й в житті".
77. "Спільні установи і спільна праця".
78. "Виховання до правдивої демократії".
79. "Режим постачання у стані облоги".
80. "Саботах демократії".
81. "Як слід вести виборчу пропаганду".
82. "Розбросння Єрусалиму?"
83. "Конституційні проблеми в хидівській державі".
Примітка. Див. щоденну газету "Гайом" /Сьогодні/, що виходила в Єрусалимі в 1948-ому році, в гебр. мові /5/.

С т а т т і :

84. "Як слід вести сіоністичну пропаганду".
85. "Сіоністична пропаганда в новій державі".
86. "Краще частковий мир ніж отверта війна".
87. "Теорія і практика в демократії".
88. "Останній "загальний сіоніст"" /Пам"яті редактора "Гаолам"-Йоше Клайнмана/.
Примітка. Див. тижневик Сіоністичної Організації "Гаолам"/Всесвіт/, Єрусалим, за 1948-ий рік, в гебр. мові./5/.

- 1 9 4 9 -

. С т а т т і :

89. "Як створити стійкий уряд?"
90. "Кінець подвійності /Сіоніст, Організація і Правительство/".
91. "Репрезентація культури Ізраїля"
92. "Релігія й політика".
93. "На ідеологічному фронті".
94. "Яка коаліція можлива і яка бажама".
Примітка. Див. щоденну газету ізраїльської соціалістичної партії "Марай"/Партії Бен Гурьона-"Гадор"/Генерація/, Єрусалим, за 1949 рік, в гебр. мові/5/.

С т а т т і :

95. "Наш культурний експорт".
96. "Цю отруту не проковтнемо".
97. "Борімося за наш сіоністично-жидівський образ". /Вигляд-?/.
Примітка. Див. тижневик Сіоністичної Організації "Гаолам"/Все світ/, Єрусалим, за 1949-ий рік, в гебр. мові./5/.

- 1 9 5 2 -

98. "Зовнішня торгівля Ізраїля". Єрусалим 1952/1953-?/, 16x11 см., 32 ст.
Примітка. В гебр. мові. Рівнолегле видання в англ. мові/5, 6, 34, 60/.
Див. пос. ч. 99.
99. "Israel Foreign Trade". Jerusalem 1952/1953-?/16x11 см., 32 ps./The Israel Pocket Library/. Publ. by the Institute for Zionist Education./Printed in Israel by the Jerusalem Post Press/. Contents: 1. Israel-Comm. 2. Tariff-Israel. 3. Customs Administration-Israel.
Примітка. Рівнолегле видання в гебр. мові./5, 6, 34, 60/.//Див. пос. ч. 99/.

С т а т т і :

100. "Ізраель потребує університет в Тель Авіві."
Примітка. Див. щоденну газету "Гаарец"/Країна/, Єрусалим, безпартійна і найбільш поширена, за 1953-й рік, в гебр. мові/5/.

Л и с т и д о р е д а к ц і ї :

101. " Антисемітизм в Сов. Союзі ".

102. " Жиди в Сов. Союзі ".

103. " Й ще про біжучі справи ... "

Примітка. Див. щоденну газету "Гаарец"/Країна/, безпартійна і найбільш поширена в Ізраїлі, Єрусалим, за 1953-1963 рр., в гебр. мові/5/.

І з р а ї л ь с ь к о - Е в р о п е й с ь к а - А м е р и к а н с ь к а
д о б а

104. " ... Про кінець УГА " / Витяг з листа / . Див. "Вісті Укр. Техн. Інституту"; Нью Йорк, ч. 2, липень 1955, стор. 27-28 / в укр. мові /.

С т а т т і :

105. " Чи потрібні клерикали як співучасники коаліції? "

106. " Кавр зробив своє слухбу , хай же підє гетє " / Про советський антисемітизм /.

Примітка. Див. щоденну газету "Давар"/Слово/, орган Гістадрут, Єрусалим, з дня 25-го червня 1956 р., в гебр. мові/5/.

- 106a. Інтерв'ю з проф. С. Г. Див. "Українські Вісті", Новий Ульм, Німеччина, за 1956-ий рік.

- 106b. Лист до Нахума Гольдмана, Президента Всесвітнього Жидівського Конгресу, з 24-го жовтня 1957 р. / Лист-меморіал, в машинопису / Єрусалим, 32x22 см., 3 ст. / з архіву проф. С. Г., кінець листа загублений /

107. " The Fate of Soviet Jewry . " Jerusalem 1958, 23x15 см., 93 рр. / Contents: I. Jews in Russia - Hist. 1917-1957 /.

Примітка. "Доля хидівства в Сов. Союзі". Титул в гебр. і англ. мовах. Текст гебр. / 5, 34 /.

108. " Доля хидівства під советами " / інф. розвідка / . Див. "Український Збірник", кн. 14, Мюнхен 1958, стор. 36-67. Інститут для Вивчення СССР / в укр. мові / . / 5, 6, 8a /.

109. "The Jews' Genocide in the USSR." Bulletin of the Institute for the study of USSR". Munich, Nrs. I-6, 1958, ps. 94-III.
Примітка. Збірник в англ. мові, вид. Інституту для Вивчення ССРСР./5,6,8а,34/.

- 1 9 5 9 -

110. "Положение еврейского населения в СССР" Див. "Вестник Института для изучения СССР", ч.4, 1959, стор. 17-31.
Примітка. Становище хидівської людности в ССРСР", в рос. мові/5, /а/.

III. "Patterns in the Life of an Ethnic Minority" - "The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.", Vol. VII, Nov. I, 2/23-24/. New York 1959, ps. 1567-1585.
Примітка. Розвідка про "Зразки життя етнічної меншости", а англ. мові. /7,6,34/.

- 1 9 6 0 -

112. "До питання асиміляції й денационалізації євреїв у Советському Союзі" Див. "Труди Конференції Інститута для Изучения СССР", 27-29 жовтня 1960, Мюнхен 1960, стор. 126-151.
Примітка. Доповідь проф. С.Г. на 12-ій конференції Інституту для Вивчення ССРСР в Мюнхені, у жовтні 1960 р., в рос. мові/5,6,8а,41а/.

113. "The Jews in the USSR" - "Religion in the USSR", Munich 1960, ps. 180-196. Institut zur Erforschung UdSSR.
Примітка. Розвідка в збірнику вид. Інст. для Вивчення ССРСР, в англ. мові/5,6,8а/.

114. "Жидівська національна автономія на Україні/1917-20 рр./
Примітка. Машинопис, в укр. мові, був відданий Укр. Відділові "Інституту для Вивчення ССРСР", в Мюнхені для друку восени 1960 р.. Був видрукований щойно восени 1963 р./Див. поз. ч. 120/. /5,34/.

- 1 9 6 1 -

115. "До питання асиміляції і денационалізації євреїв в Сов Союзі". Див. "Sowjet-Studien" - Мюнхен, орган Інституту для Вивчення ССРСР, ч. 10, 1961, стор. 29-58, в нім. мові/5,8а,34/.

116. Проф. Шалом Гольдельман: "Жидівська Національна Автономія в Україні, 1917-20 рр." Див. збірник "Жиди в Україні", Нью Йорк 1961, подвійні сторінки 118-162.
Примітка. Скорочена монографія з рукопису відданого для друку в Інститут для Вивчення ССРСР у 1960 році, в мові їдиш/5/. /Див. поз. ч. 114/.

- 1 9 6 2 -

117. "Спомини з часів української доби" Див. "Укр. Техн.-Госп. Інститут", /Подєбради, Регенсбург, Мюнхен/, 1932-1952/, Нью Йорк 1962, стор. 155-161.
Примітка. Машинопис в укр. мові був датований: Єрусалим, 26 вересня 1953 року./5,33/. /Див. в ДОДАТКАХ до цього еляборату, стор. 179/.

118. "Антисемітизм і денационалізація у житті хидів в Сов. Союзі"/Стаття/. Див. щоденну газету "Давар"/Слово/, орган Гістадрут, Єрусалим з дня 2 березня 1962 р., в гебр. мові/5/.

119. "Партія "Поалей Ціон" в Україні/Історична розвідка/. Див. збірник "Жиди в Україні", Нью Йорк 1963, стор.?, в мові їдиш.
Примітка. То була партія проф. С.Г., котру він представляв в Парламенті України/Укр. Центр. Раді/ та в жидівських національних установах на Україні/5,34/.
120. "Жидівська Національна Автономія на Україні/1917-1920 рр./" Мюнхен 1963, 30x20 см., 108 ст. + вкладний листок. Вид. "Інститут для Вивчення ССРСР". Дослиди і матеріали. Сєрія II, ч.86.
Примітка. Історично-соціологічна розвідка, монографія, в укр. мові, циклост. "друкований" рукопис з 1960 р./Див. поз. ч.114/. /5,26а, 28а, 34, 35, 35б, 41б, 48б, 50а/.
Зміст: До редакції українських видань Інституту для Вивчення ССРСР. січень 1964. Проф. д-р Соломон Гольдельман, на одній сторінці. Від редакції, Мюнхен, червень 1963 року. I. Жидівська національна автономія була законною дитиною революції, з підрозділами, стор. 1-4. II. Українське національне пробудження, з підрозділами, 5-10. III. Жидівська суспільність і українська національна революція, з підрозділами, 10-37. IV. "Перше міністерство жидівських справ, з підрозділами, 37-58. V. Жидівське Національне Зібрання і Національний Секретаріат, з підрозділами, 58-70. VI. Друга Українська Народня Республіка, з підрозділами, 71-82. VII. Друге міністерство жидівських справ, з підрозділами, 82-94. VIII. Третє Міністерство жидівських справ, з підрозділами, 94-103. Використані джерела, 104-108. Список праць проф. С.Г., стор. 109.
Примітка. Після виходу у світ цієї публікації проф. С.Г. писав упорядчикові цього еляборату: "...Це моя історична розвідка про жидівську національну автономію на Україні. Це куди більше ніж справа жидівської автономії. Це також соціологічна аналіза української революції на тлі міжнародних взаємовідносин на Україні у ту добу. Це також спроба обзнайомити українське суспільство з жидівським політичним життям і його проблемами. Є у найвищій мірі об'єктивне: усе позитивне і усе негативне, що діяло у ту добу в обох суспільствах однаковою мірою аналізоване і оцінено. Ця моя монографія, на котру дивлюся як на мою останню послугу ідеалові дружнього співіснування наших двох народів, а тим також як на мій останній внесок до арсеналу визвольної боротьби українського народу, може, таким чином вважатись тим моїм "заповітом", про який пишете..." /3 листа проф. С.Г. Єрусалим, Ізраїль, до Л. Биковського, з дня 6-го лютого 1964/.
Відгуки й рецензії. В. Д. т.: Проф. С.Г. Жидівська... /Циклост. видання/ "Вільна Україна", Нью Йорк, 36.42, 1964, стор. 59-60; Р. Срібний: Жидівська суспільність в Укр. Державі/з приводу книжки проф. С.Г./." Листи до Приятелів", ч. 3-4, 1964, стор. 43-45; М. Стахів: Жид. Нац. Автономія в Україні. "Народня Воля", Скрентон, Па., ч. 28, від 9 липня 1964; Л. Биковський: Важлива соціологічна публікація. "Укр. Історик", Нью Йорк, Мюнхен, ч. 1-2/5-6/ 1965, стор. 85; М. Галів: Укр.-жид. відносини в 1917-20 рр. в Україні. "Свобода", ч. 122, від 22-го липня 1964; Б. Кордак: Унікальна публікація. "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 78, лютий 1964, ст. 36-40; С. Гольдельман: Жид. Нац. Автономія на Україні/1917-1920/. "Свобода", ч. 41, від 3-го березня 1964.

121. "Листи жидівського соціал-демократа про Україну". Матеріали до

- історії українсько-жидівських відносин за час революції. Відень 1921. Жидівське видавництво "Гамойн" на Україні/Нью Йорк-?/1964, 23x16,80 ст. На правах рукопису-не ревидано лиш для студій.
Примітка. Друге видання. Передрук з першого-1921 р./Див. поз.ч. 19/. Видавець і наклад невідомі. Ціна 2.-дол. з незмінним текстом. Різниця від попереднього видання: усуненням огодшень на другій і третій сторінках та вид. знаку "Гамойн" на четвертій стор. обгортки. Рівнок на звороті титульної стор. усунені: авторські застереження, ціни, віденську адресу для замовлень та друкарні./Див. на талог-"Ювілейний випродаж книг книгарні "Говерля" в Нью Йорку в "Свободі", з 29 лютого 1964/.
122. І. Жидівська національна автономія буда законно дитиною революції/Розділ/. Див. місячник "Укр. Самостійник", Мюнхен, лютий 1964, стор. 18-20.
Примітка. В укр. мові. Передрук першого розділу з монографії проф. С.Г.п.з. "Жидівська Національна Автономія на Україні/1917-1920pp/ Мюнхен 1963/Див. поз.ч. 120/.
123. "Жидівська Національна Автономія на Україні/1917-1920 pp./" /3 листів проф. С.Г. до редакцій часописів/. Див.: 1. "Свобода", ч. 41, 1964; 2. "Народня Воля", ч. 14, 1964.
124. "До редакції українських видань Інституту для Вивчення ССРСР/Відкритий лист". Єрусалим, січень 1964, 29x20 см., 1 ст.
Примітка. В укр. мові. Листок доданий згодом до деяких примірників виданої Інститутом книжки проф. С.Г. про "Жид. Націон. Автономія на Україні, 1917-1920", Мюнхен 1963, в справі термінології: єврей-жид.
125. "Удар по українству" /рецензійно-програмова стаття/. Див. місячник "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 81, за травень 1964, стор. 17-24. /Див. поз.ч. 126/.
Примітка. Рецензія на твір Трохима Кичко: Юдаїзм без прикрас. Київ 1963, Вид. Академії Наук УРСР, 192 ст. /46а/.
126. "Удар по українству" /Рецензійно-програмова стаття про твір Трохима Кичко: Юдаїзм без прикрас, Київ 1963, 192 ст. /Відбитка з часопису "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 81, 1964/. Мюнхен 1964, 80, 8 ст. /Див. поз.ч. 125/.
127. "Жидівство Росії у добу совєтського режиму" /Інф. розвідка/. Див. "Історія ХХ-го сторіччя" /Трьохтомовий, енциклопедичного характеру твір, в гебр. мові/. Том 3-ій, Тель Авів 1964, стор. 91-97/5/.
128. "Кичко в еміграції" /Рецензійна стаття про брошуру К. Лиська: В обороні укр. правди. Справа укр.-жид. взаємовідносин. Січень 1964, Онтаріо, Каліфорнія, 80, 40 ст./.
Примітка. Стаття "Кичко в еміграції" була задумана, але правдоподібно не була написана тому що проф. С.Г. - "набридло", як він писав "кидання горохом об стінку в справі тенденційного фальшування історії й дійсності з боку майже усієї української публіцистики" /5/. Див.: 1. Ст. Радіон- 3 нових видань. Каленик Лиська: В обороні укр. правди. Справа укр.-жид. взаємовідносин. В-во "Вейк ап Америка" Онтаріо, Каліфорнія, 1964, 80, 40 ст. Див. "Вільна Думка", Сідней, Австралія, ч. 25/772/, з 7 червня 1964; 2. ОРП-Оборона Проскурова. Див. "Віль

на Думка", Сідней, Австралія/774/, з 2 червня 1964; М. Ч. - Культ самоби чування. Див. "Вільна Думка", Сідней, Австралія, ч. 34/783/, з 23 серпня 1964; І. Кучер - Чи справді в обороні української правди? Каленник Ли срк: В обороні укр. правди/ справа укр.-хид. взаємовідносин/, Онтаріо, Каліфорнія 1964. Див. "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 90, лютий 1965, стор. 41-ша.

129. "Лист/відповідь/-меморіал до п. Миколи Лівницького", Голови Вик. Ор гану УНР в екзилі, в Мюнхені, з дня 11 травня 1964. Єрусалим, Ізраїль, 28x22, см., 11 ст./В машинопису// Див. в ДОДАТКАХ/.

-1964/65 -

130. "Die Jüdenheit Russlands im XX. Jahrhundert" / Der Kampf der Jüden heit in Russland gegen die Demagialisierung. / Жидівство Росії у XX-му столітті/. Єрусалим 1964-1965 і наступні?/, розміром коло 27x21 см., розділи I-XII/XIII/, 440/441/ ст. споряджено у 2-ох примі рниках.

Зміст, з натури річей, торкався історії жидівства в Україні.

Примітка. На високому рівні, сумлінно й поважно складена розвідка. Реєстр джерел використаних при тому ливився в архіві св. п. проф. С. Г. Машинопис, у нім. мові, був виготовлений на замовлення "Bundesinsti tut für Ost und Internationale Wissenschaftliche Studien"/5, Köln, Ehrenfeld, Lendenbornstrasse 22/, Німеччина, з дня 20-го серпня 1964. Розвідка мала бути видана для друку восени 1965 р. Але через перева нтаження працею і недугу автора виконання її затяглося. Врешті, вико нана на три чверти, лишилась недокінченою. У такому стані була висла на Інституту. В архіві св. п. проф. С. Г. лишилась копія, з якої стор. 1- -13 загублені. Після смерті автора/3. І. 1974/, вдова, п. Міріям Гольдель манова вживала заходів щоб розвідка була дописана й видрукована. Але Інститут відповів, що немає фахівця рівного проф. С. Г., який зміг би докінчити його працю. Рівнох і видавець А. Спрінгер, заклопотаний інши ми виданнями, в міжчасі також знеохотився до цієї справи./За свідче нням М. Гольдельманової/.

- 1 9 6 7 -

131. "Жидівська Національна Автономія в Україні, 1917-1920". "Записки НТШ", Том 182. Праці Історично-Філософської Секції НТШ. Накладом Видав ництва "Дніпрова Хвиля", Мюнхен-Париж-Єрусалим 1967, 23x15 см., 138 ст. † світлина проф. С. Г. з передмовою від Видавництва і реєстром голов ніших праць проф. С. Г. за час від 1913 до 1963 р. включно/24 позиції/. Зміст. Розділ I, з відповідними підрозділами, Жидівська національна ав тономія була законною дитиною революції, стор. 11-15; II, Українське на цionale пробудження, стор. 16-23; III, Жидівська суспільність і украї нська національна революція, стор. 24-55; IV, Перше міністерство жидів ських справ, стор. 56-80; V, Жидівські національні збори і національний секретаріат, стор. 81-95; VI, Друга українська народна республіка, стор. 96-108; VII, Друге міністерство жидівських справ, стор. 109-123; VIII, Третє міністерство жидівських справ, стор. 124-135. Єрусалим, Ізраїль, літо 1960 року.

Примітка. Як тільки в Мюнхені в кінці 1963 р. появилась праця проф. С. Г. про "Автономію..." /Див. п.з. ч. 120/ серед його прихильників, з іні ціативи д-ра Б. Кордюка, постаю питання про її видання англ. мовою. Укр. Публіцистично-Науковий Інститут/УПНІ/ в ЗСА також виявив на мір перекласти її на англ. мову й видати/5/. /Див. "Осередок УПНІ в Трентоні, Н. Дж. "Свобода, ч. 41, 1965; "Листи до Приятелів", чч. 5-6-7, за 1965, стор. 75/. У відповідь на ці заходи проф. С. Г. зі свого боку пос

тавив був питання про видання своєї праці справжнім друком і більшим накладом передовсім в українській мові, тому що циклостилове видання Інституту для Вивчення СРСР не мало шансів піти в народ, а він покладав велику вагу на виховуючу роль цієї його книжки кираз для ширших кіл укр. еміграції/5/. Спільними заходами прихильників автора публікація врешті побачила світ у 1967 р. З приводу цього, у своєму листі з 29. січня 1968 до автора цих рядків, проф. С. Г. повідомляв: "Справжній стан у виданні "Автономії..." такий: українське видання вже вийшло у світ, як 182-ий том "Записок НТШ", в Європі/отже не "бандерівське"/, у мюнхенському видавництві "Дніпрова Хвиля". Усе гарно: формат, шрифт, папір, передмова НТШ... Якщо молода українська генерація її читатиме то Ваш нарід від того тільки виграс. Ну, а старших, згідно приказці "тільки могила виправить...".

132. "Жидівська Національна Автономія в Україні, 1917-1920"./Декілька винятків з попередньої книги, під ч. 131/. "Український Самостійник", Мюнхен, ч. 12/518/, за грудень 1967, стор. 22-28.

- 1 9 6 8 -

133. "Війна шости днів" /Істор.-інформаційний нарис/. "Український Самостійник", Мюнхен, 1968: I. - ч. 6/524/, червень 1968, стор. 10-16; II. - ч. 7/8, липень-серпень 1968, стор. 16-24; III. - ч. 10/528/, жовтень 1968, стор. 17-23; IV. - ч. 11/529/, листопад 1968, стор. 9-13.

134. "Jewish National Autonomy in Ukraine, 1917-1920". Translated from Ukrainian by Michael Luchkovich. Ukrainian Research and Information Institute. Munich, Chicago 1968, 24x16, 131ps., зі світлин проф. С. Г. Contents. Chapter I - Jewish National Autonomy was the legal child of revolution, ps, 13-16; II - Ukrainian National Awakening, 17-23; III - The Jewish community and the Ukrainian national revolution, 24-52; IV - First ministry for Jewish affairs, 53-74; V - The Jewish national assembly and the national secretary, 75-87; VI - Second Ukrainian peoples republic, 88-99; VII - Second ministry for Jewish affairs, 100-112; VIII - Third ministry for Jewish affairs, 113-122; Summary - 123-124.

Примітка. З передмовами: до першого українського видання з 1963 року Панаса Феденка і до другого українського видання з 1967 року від Видавництва. З коротким життєписом проф. С. Г. на обгортці та двох витягів з рецензій жидівських авторів: Efraim Auerbach в ньюйорському щоденнику - "Tog Morgen Journal" /Dec. 17, 1961/ і Azrael Knoch, в ньюйорському місячнику - "Zukunft" /Febr. 1962/. На стор. 130-131 поданий реєстр головніших праць проф. С. Г. за час від 1913 до 1963 pp/22 позиції/.

Відгук. Роман Рахманний: Українська правда передусім для українців. Див. "Наша Мета", Торонто, субота 14-го березня 1970, ч. 11/1003/.

Примітка. Виданням "Автономії..." в англ. мові проф. С. Г., в порівнянні з виданням в укр. мові /Див. поз. ч. 131/, був менше захоплений. З приводу цього у своєму листі з 29. січня 1968, він писав - "...англійське видання видає не НТШ/американське/, яке смердить трохи "бандерівством", а як це ще незабутній д-р М. Шлемкевич започав - Укр. Наук. - Дослідчий Публ. Інститут /УНДПІ/ в Едмонтоні/Канада/. Текст я перевірив і машинопис вже знаходиться в Мюнхені/Німеччина/, де він друкуватиметься. Англ. переклад був спочатку дуже примітивний і повний помилок, пропусків і непорозумінь. Але врешті був так-сяк виправлений і книжка своє завдання - розповісти між чужинцями, як також між

молодими українцями, котрі в процесі їх американізації не володіють більше рідною мовою, правдиву інформацію про міжнародні взаємовідносини на Україні, на весні її відродження, виповнить. У всякому разі ліпше за бюфні, апологетичні видання УККА..."

136. "Ізраїль на Близькому Сході." /В машинопису, вислано було для редакції місячника "Укр. Самостійник", в Мюнхені, у 1968-му році для друку/.

Примітка. В зв'язку з цією статтею проф. С. Г. писав: "...Ваш/Л. Б. Ковського/ погляд на неминучість остаточної сутички між двома світовими великанами я поділяю, хоча мій застарілий оптимізм-скільки тільки життя моє його б"є, не помагає-все ще пробує заперечити тому вироку. Розуміється, що ми тут у Палестині, араби, корейці, вьетнамці іт.д. граємо лише роль лялек в руках тих злочинців-грачів на світовій арені, але ті ляльки у їх більшості того не розуміють і падають жертвами тієї злочинної гри. Вживані у цьому конфлікті двох велитнів, а головним чином велитня московського, ідеології і гасла, є виключно "димовою завісою". А тому обов'язком кожного з нас, хто розуміє усю брехливість тих мотивацій, боротися проти такого стану у власному осередку. Що ми можемо більше зробити? Цій меті має послужити досить велика моя стаття на тему- "Ізраїль на Близькому Сході", котру я щонавдано написав і перші 40 машинописних сторінок котрої я послав д-рові Б. Кордюкові для його "Укр. Самостійника". Хоч як мені не перешкоджає те старчеське забування, я ту статтю майже цілком написав не користуючись джерелами, тільки по пам'яті. Отже, хай ця "забуваність" не поуватиме також і Ваш настрій: доводиться миритися з неминучим і продовжувати боротьбу проти злочинців і їх дій. Не маємо іншого виходу. А як падемо, так, очевидно, зі всією світовою людністю в атомовій війні..." /З листа проф. С. Г., Єрусалим, з дня 29-го січня 1968/.

- 1 9 6 8 / 1 9 6 9 -

136. "Жидівська Національна Автономія в Україні/1917-1920 рр./. /Частковий передрук з оригіналу/. "Наша Батьківщина", Нью Йорк, ч. 176-188, 30. червня 1968-15. січня 1969.

Примітка. В кінці редакційна примітка: "Цим розділом закінчуємо друкування в "Нашій Батьківщині" праці проф. С. Г. Якщо зголосить ся відповідна кількість зацікавлених, то видамо "Жидівську Національну Автономію в Україні" окремою книжкою. Просимо зголосуватись. Редакція". /Але до цього не дійшло-Л. Б.!/ Див. поз. ч. 120, 131/.

- 1 9 7 0 -

137. "Роль Росії на Середньому Сході" /Голос у дискусії/. "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 153, за травень 1970, стор. 18-21.

Примітка. На засіданні Укр. Дискусійного Круглого Стола дня 26. лютого 1970 в Нью Йорку прочитано було наспілий з Єрусалиму лист від проф. С. Г., колишнього віце-міністра промисловости УНР, який висловив бажання взяти участь у дискусії листовно. В листі проф. С. Г. описав історію сучасного арабсько-ізраїльського конфлікту та висловив думку, що національні інтереси України й Ізраїлю лежать на одній лінії, бо якщо Ізраїль впаде, то Україна буде остаточно й назавжди відрізана від Заходу. /Див. "Ізраїльське питання на укр. Круглому Столі в Нью Йорку". "Свобода", ч. 50, від 17. березня 1970/.

I38. "Juden-Bauern in der Ukraine. Jüdische Landwirtschaft unter den Zaren".
/Розвідка/. Див. "Наукові Записки УТГГ", Мюнхен, том XXIV, стор. 3-82.
Примітка. З передмовою Л. Биковського, стор. I-VII, світлиню проф. С.Г. і бібліографією його головніших праць/29 поз./. Витяг/?/ з білшою праці проф. С.Г. про "Жидівство Росії у ХХ-му столітті", в нім. мові. Проф. д-р Б. Кордьяк відвідав проф. С.Г. в Єрусалимі в березні 1972-го року й привіз машинопис цієї праці для редакції "Наукових Записок УТГГ"/Див. лист УТГГ, Мюнхен, до Л. Биковського, Денвер, Колорадо, з дня 1-го травня 1975 р.//Див. поз. ч. 130, 139/.

I39. "Juden-Bauern in der Ukraine. Jüdische Landwirtschaft unter den Zaren". Ukr. Techn.-Wirtschaftliche Institut, München 1973, 24x17 cm., 82 S.

Примітка. Відбитка з "Наукових Записок УТГГ", Мюнхен, том XXIV, в нім. мові, з оглядом змісту в укр. мові п.з. "Жиди-селяни на Україні"/Див. поз. ч. 130, 138/.

I40. "Lebensbeschreibung des Prof. Schalom Salomon Goldelman". Jerusalem 1974, 28x22 cm., 15 S.

Примітка. В машинопису. Заходами п. Міріам Гольдельманової в серпні-вересні 1974 р. перекладено було "Автобіографію проф. С.Г.", первісно написану в івриті, на нім. мову. Спомини обіймають час від 1913 до 1941/42 рр. Проф. С.Г. мав намір продовжувати свої спомини, але до того не дійшло і вони лишилися в недокінченому стані/Див. поз. ч. 72а/.

ДОПОВНЕННЯ

Київська доба

2а. "Германский хлеб на русских рынках". Див. "Труды Общества Экономистов при Киевском Коммерческом Институте", Київ 1913, том ?, стор. ?.
Примітка. Дипломна праця С.Г. при закінченні Київського Ком. Інституту. Вона була присвячена аналізу впливу вивозних премій на експорт кращої крани. Праця була Інститутом апробована до опублікування в його "Трудах...". Тоді ж вийшла і окремою розвідкою/Див. поз. ч. 3/. /В рос. мові/.

4а. "Праці з їзду по позакрасвому торгу та по пезегладу торговельних до говорів". Київ 1914, 8^о, ? ст.
Примітка. Під редакцією С.Г., в рос. мові/Див. поз. ч. 28, стор. 364/.

5а. "Праці Краєвого З'їзду по с.г.машинобудівництву та торгу с.г.машинами". Київ 1915, 8^о, ? ст.
Примітка. Під редакцією С.Г., в рос. мові/Див. поз. ч. 28, стор. 364/.

ЗАКІНЧЕННЯ

На цьому, на халь, через брак відповідних матеріалів, мусимо скінчити нашу спробу психологічно- бібліографічного реєстру писань проф. С.Г. Відчуваючи невтішний стан його здоров'я й бідкаючись про долю його духової спадщини я писав професорові у своєму листі з 2.І.1970 між іншим, що: "... мені здається, що Вам конче треба написати свої СПОМИНИ. Інші Ваші книжки не заступлять споминів, опису доби Вашого психологічного розвитку. Особливо важний період від народження аж до 1917 р. Цей період Вашого зростання ніхто окрім Вас не зможе написати. Від часу перебування в Ком. Інституті/або ж від 1917 р./ зможуть про Вас і Вашу діяльність згодом писати й інші дослідники, але той перший період, далекий від наших часів, можете описати тільки Ви, особисто..."

В листі з дня 6. XII. 1972 я знову писав: "... Я маю Вашу БІБЛІОГРАФІЮ, доведену до 1970 р. Отже чи не могли б Ви подати мені відомості про дальші Ваші писання. Чим закінчилась Ваша розвідка про "Жидівство Росії у ХХ-му ст." ... ?

В останньому листі до проф. С.Г. від 16. XII. 1973 я стурбовано писав: "... Ви мені обіцяли обсяглий лист про Ваше життя-буття, бібліографію Ваших писань за останні часи, Вашу сучасну світлинку..."

На жодний з тих листів проф. С.Г. мені вже не відповів! ... Не мав мабуть про що і не був вже в стані відповісти..."/Див. стор. 141/.

ДОДАТКИ

Рачестер, 2 грудня 1952

ВШП. Л. Биковському
Нью Йорк.
Високошановний Пане Л. Биковський!

/I/

У відповідь на Вашу картку з 31-XI-ц.р. посилав Вам лист мого дру
га з 1909 року Соломона Гольдельмана. Прошу Вас після прочитання пе
реслати його д-ру Я. Зозулі, 216 Stuyvesant Ave, Brooklyn 21, N.Y. Соло
мон Ізраїлович, як побачите, вітає всіх УГА-УТГІ-вців, і я за його
проханням пускаю серед них той лист. Не міг того раніш зробити, бо то
му перешкодила моя несподівана подорож до Нью Йорку під час якої, на
жаль, не вдалося нам докладніше поговорити.

Як живете, що поробляєте?

Сердечно тисну Вашу руку.

Ваш С. Драгоманів.

- - - - -

25.10.1952
Єрусалим, Р.О. Вох 1161.
Ізраїль
Дорогий Світозарє Михайловичу,

Проф. Саломон Гольдельман

Ваш лист був для мене великою та радісною
несподіванкою. Мені всього міг я гадати, що може ще відновитись зв'язок
з тими, що залишилися в "тому світі" з котрого, як відомо "немає
повороту"... Ну, я радий за Вас, що пощастило Вам вирватися на вільний
світ, халію Вашого особистого халію/у мене та у моєї дружини загину
ли там всі рідні без винятку/та бажаю Вам знайти втіху у творчій ку
льтурній праці в новому місці. Цілковитим новиною була для мене вість
про відновлення діяльності УТГІ/який, як може розповідали Вам амери
канські "подєбрадці", був заложений в Подєбрадах з моєї ініціативи/
зпочатку в Німеччині, а потім в США. Цікаво мені довідатися як вдало
ся Вам улаштувати справу лекторського персоналу та справу фінансову
/які являються передумовою для існування кожної справжньої високої

школи/. В УГА було коло 100 осіб лекторського персоналу а чехи спочатку давали на її утримання мільони чеських корон. Гадаю, що УТГІ про довжує бути школою позаочної освіти і дуже цікаво б мені довідатися чи немає в США або в Канаді сприятливих умов для існування справжньої високої укр.школи або навіть Університету; чи немає в цьому великому просторі більшого територіального осередку/певного радіусу/ української людности, який уможливив би існування такої школи. Як наприклад можна вказати на хидівський університет ім.Брандейса, що не давно був заложений в США. Така школа мала б велике значення для укр. справи взагалі: історія всіх політичних еміграцій стверджує їх політичну безплідність; тільки культурна творча праця може не лише виправдати її існування але також зберегти її яко національну єдність /проти небезпеки асиміляції/ та посередньо вплинути на міжнародну політику у користь України, у той час як постійні політичні сварки лише шкодять їй.

Про те, що в Нью Йорку існує "Укр. Вільна Академія Наук" я не мав поняття. Тому не можу судити в якій мірі вона являється справді інституцією яка заслуговує такого поважного назвиска. З першого погляду здається мені що не слід починати будувати двірець укр. науки та культури на чужині-з даху. А чи справді об'єднались в с і наукові сили укр. еміграції-що є передумовою її життє-здатности навколо того осередку?

З В/листа я бачу, що все ж дещо діється між українцями в США та кож позитивного на полі культури зокрема-це мене радує. Дотепер здавалося мені-на підставі нечисленних вісток, що дійшли до мене у останні роки-що всі сили затрачуються на "політичну" боротьбу між різними гуртками, течіями та претендентами на владу у будучій вільній Україні.

Ваш лист дійшов до мене своєчасно, хоч я живу в Єрусалимі а не в Тель Авіві. Єврейський Університет знаходиться також в Єрусалимі /більш за 25 років/, але я не числюсь між його професорами. Коли я при був сюди з Праги/у вересні 1939 р./не було тут ні факультету, ні від ділу суспільних або економічних наук. А мій фах-економічна політика, це була моя кафедра в УГА та з цього я почав в Києві у 1913 р., як асистент у Яснопольського та Воблого/.¹ Не маю т.ч. де продовжувати мою академічну діяльність/котра пірвалася фактично ще в Празі після ліквідації УГА.² До цього стану спричинилася ще та обставина, що мій ліфт-ван/вагон/зі всім моїм майном, меблями, бібліотекою, рукописами, картотекою-всі необхідні знаряддя для фахової наукової праці-не дійшов до Палестини, зупинився по дорозі в Італії/бо почалась війна/і врешті був конфіскований гітлерівцями та вивезений в Германію. Таким чином загинули також мої власні наукові твори/на руках залишилось мені тільки свідоцтво УГА, затвердження чеським міністерством, що я був там доцентом та професором з 1922 до 1936 р./³ Також немаю під рукою жадної укр. книжки, навіть укр. словника, який напевно допоміг би мені тепер писати Вам без особливих язових помилок. Дивуюся сам, як я згадав хоч трохи саму мову, бо на протязі 13 років не прочитав жадного укр. рядка та не чув слова українською мовою...

У Палестині ніколи не жилось легко. Все тут досить "тяжко"-як клімат, так і люди та обставини. Ще тяжче стало в Ізраїлю, який прийняв за чотири роки 750,000 нових людей/на 650,000 що були тут у 1947р./між ними чимало непрацездатних. Коли я та моя дружина/котру Ви мабуть згадаєте з нашого Київського Бюра Праці:Марія Аркадієвна Вахман/-діток у нас ніколи не було-приїхали сюди почалась друга світова війна та з нею господарська криза в нашій країні. Як вже було згадано вгорі обставини для продовження академічної праці були несприятливі. Все наше майно загинуло/удруге, в перший раз коли у 1920

р.большевики захопили Київ та Вінницю, де жила моя дружина та її родичі/.Капіталу від моєї праці в УГА не залишилось багато...В цих обставинах вдалось мені скористати з плодів певної інституції, яку я збудував в Празі в роках 1933-1938.То була Сіоністична висока школа,при ній школа сіоністичної позаочної освіти та книжкове видавництво.Ця інституція має свою власну історію.Коли у 1929 р.я переїхав з Подєбрад до Праги/ї потім їздив двічі на тиждень до Подєбрад/,я відновив свою колишню/з часів Києва/жидівську-сіоністичну суспільну діяльність.Тоді був час кризи ідеологічної у сіонізмі наслідком арабських збройних виступів/1929 р./проти жидівської колонізації. Російські та інші жидівські комуністи спробували використати цю для них сприятливу ситуацію для того щоби захопити позиції у рядах жидівської та сіоністичної молоді в Центральній та Східній Європі.Я прийняв бій та почав контр-наступ.Взагалі повища освітньо-пропагандивна моя інституція народилась та була вибудована в процесі бійки зі жидівськими комуністами за душі жид.молоді.При кінці тої боротьби-яка скінчилась моєю перемогою-вийшла з друку моя праця,збірка моїх викладів,статтів та соціологічних дослідів:"Чи вирішує комунізм жидівське питання?". У нім.мові,котрою велася уся моя праця та в жид.суспільстві .Цю книгу,що випадково знайшлося кілька прим. від неї тут в Палестині,я посилав Вам сьогодні звичайною поштою. Очевидно,що вона дійде до Вас десь у листопаді або навіть у грудні.Буде Вам подарунок до Нового Року!:

Згадана празька інституція послужила мені також чимало матеріально/хоч на цю мету вона спочатку не була зовсім розрахована/.Також усе має свою історію.У мене,коли УГА була чехами ліквідована,був її персонал переведений на дуже скромну стипендію,котра немилосердно зменшувалась з року на рік,наслідком чого наші професори в Цю

дебрадах жили в дуже тяжких умовах/правда УТГІ поміг їй трохи але не міг замінити колишній бюджет УГА/.Моя жидівська інституція уможливила мені відмовитись від чеської стипендії/котра була зв'язана з певним пониженням,щорічними просьбами та под./.

От цю інституцію я відновив в Єрусалимі з початку 1941 р.на цей раз у єврейській мові/якій я навчився так само швидко як у 1918 р.моє в українській під час повстання проти Гетьмана Скоропадського,коли я вступив до тимчасового Уряду Директорії,яко державний Секретар праці та нац.меншостей;старий Приходько був у тому Уряді Секретарем внутрішніх справ.Уряд цей не мав що робити,пани міністри займались "учебою":вчили мене української мови.../Отже я маю тут з того часу власну установу/Institut für Zionist Education/яка видає позаочні курси /у цьому році:Держава Ізраїля,її підстави,установи та політика/та книги.Мається коло 1,000 курсантів.Забагатіти з цього не можна,але скромно існувати мені вдається.

З менту,що я залишив Прагу-зі жалем-піврався цілковитий мій зв'язок з укр.справою.Наша тутешня преса ніколи нічого не згадує про цю справу.

Взагалі у жидівському суспільстві скрізь/також у США/а зокрема у місцевого є певне та загальне негативне відношення до всього,що нагадує укр.справу.Це є прямий наслідок погромів 1917-1920 рр.,співучасті укр.чинників та укр.населення як Галичини так і Маддніпрянини у гітлерівських звірствах.Відношення це подібне до психозу,проти котрого мабуть боротьба логікою не можлива зовсім.Протизасобом буде відношення самостійної демократичної укр.держави,яка,як відомо,лежати геополітично в просторі економічних,політичних та стратегічних інтересів Ізраїля,який зі свого боку буде,як здається, з часом важливим фактором Близького Сходу.До цього часу я знаю тільки одну людину,яка хотіла б бути в курсі укр.справ-це той,що пише цей довжеле

зний лист до старого приятеля з часів, які тепер здаються нам щасливими...

Як вже згадано вгорі, прибув я до Палестини в кінці 1939 р. та до кінця 1950 не дійшла до мене тут звістка від моїх колишніх колег по УГА та взагалі я не мав поняття про стан укр. еміграції та про те що діється на Україні/мимо спорадичних та дуже однакитних відомостей в місцевій пресі про звірства та нищення жидів на Україні гітлеровськo-українськими бандами. Перший що зробив спробу увійти у контакт зі мною був Н. Григоріїв, який почав присилати мені бюлетень "Голосу Америки"-висиланий на нім. та інших мовах, в т. числі на українській /тут не можна те висилання чути бо перешкоджає совітський навмисний страшний галас/. Потім прийшов від нього перший лист, на котрий я відповів потім другий, докладний про ситуацію та взаємовідносини в укр. еміграції. Цей лист зробив на мене пригноблюче врахіння. Григоріїв зробив мені також пропозицію промовляти в укр. висиланню "Голосу Америки", тоб то прислати йому таку промову. Ця пропозиція виразно свідчила про певне нерозуміння дійсности укр.-жидівських взаємовідносин у цю добу. На цей лист я не відповів, про що жалів. Тим зв'язок цей пірвався. Якщо Ви зустрінетеся з Григорієвим так вітайте його при нагоді від мене та скажіть йому що буду радий почути знову від нього. Почував себе винним також перед двома бувшими моїми студентками, котрі прислали мені у ту саму добу поздоровлення до Нового Року: з Нью Йорку до Єрусалиму, а я не реагував/може Ви їх зустрічаєте?/: Залевська та Гасювська. Вітайте їх від мене! - Прошли знову два роки і я почав діставати місячний орган "Наше Слово", який видає у Лондоні Іванас Феденко з товаришами з табору УНР.

Потім-зовсім несподівано-прийшов лист від Андрія Лівницького з Німеччини. Я відповів та дістав другий, докладний та увесь повний полі

тичного змісту-з моєї точки погляду дуже нереального з погляду укр.-жид. відносин. Не хотілось його розчарувати а тому ще не відповів: я не бачу жадних виглядів для укр. еміграції в розумінні рішучої зміни в країні у цю добу...мимо нової світової війни-а я гадаю-що кожна широко-порядна людина-не хоче війни!-Остання звістка що дійшла до мене були картки-привіти від Панаса Феденка зі з'їзду нім.-соц. демократів в Дармштадті. Збираюся відповісти.

Розуміється, що я радий відновленню зв'язку з укр. інтелігенцією, з котрою мене зв'язує довга спільна творча праця, також спільна боротьба за волю країни. Моє відношення до боротьби цієї інтелігенції за національну волю не змінилося ні в чому від того, яке знайшло свій вираз у відомій-мною запропонованій-постанові жид. соц. демократів "Юдаей Ціон" у травні 1917 р. Постанова ця увійшла також у писану історію укр. революції/Винниченка та інш./Я вірю, свідомо та консеквентно додержувався цієї позиції відпочатку та до кінця моїх стиків з українцями. Так, несподівано, буде також і надалі. Бо я про цю позицію не жалів, хоч вона вимагала від мене великих жертв особистих в межах жидівського суспільства, зокрема тут в Палестині та в Ізраїлі. Коли людина свідомо та сумлінно вступає на певний шлях у політично-суспільній боротьбі вона звичайно сподівається на перемогу свою та своїх спільників. Але вона також має прийняти спокійно та мужньо поразку цієї спільної справи та неминучі наслідки цієї поразки.

Цей висновок я зробив у свій час-та про минуле не жалію, навпаки, з гордістю дивлюся на пройдений шлях: з певністю я можу сказати, що я був чесний зі собою, а це найвище, що чоловік може досягти, у наш підлий час зокрема.

Я тут не займаюсь жадною політикою активною. Не належу до жадної партії. Правда, зберіг свій великий інтерес до політичного життя, стежу

за ним, не згоджується з генеральною лінією ізраїльської економічної та соціальної політики - але не втручаюся до неї... Не тому, що втратив багато від колишньої мого енергії, ініціативи, творчої здібності та темпераменту. "Ще є порох у порохівниці..."!

Дякую Вам за Ваш дружній лист та бажаю Вам всього найкращого. Буду радий почути далі від Вас. Привіт всім, що зберегли про мене добру пам'ять. Моя дружина шле Вам сердечний привіт. Вона добре - та зі симпатією згадує Вас з часів Бюро Праці у Києві. Вона з інтересом читала Ваш лист а також цю мою відповідь. Привіт В/родині. Може колись ще ознайомимося з нею.

Ваш С. Гольдельман.

Почав писати цей лист 25. а скінчив його 28-го у вечері. У радіо грає оркестр - "Голос Ізраїля" - "Ліси та гори Чехії" Сметани. Під цю музику я й пишу. Моя адреса: Єрусалим, Р. О. Вох 1161.

- - - - -

Проф. Соломон Гольдельман

Єрусалим, 26 вересня 1953 р.

/II/

СПОМИНИ З МОЄЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДОБИ

То не було випадком, що Український Громадський Комітет у Празі, на чолі з Микитом Юхимовичем Шаповалом, запросив мене взяти участь, разом з шістьма іншими українськими дітьми, в Організаційній Комісії для створення Високої Політехнічної Школи - Української Господарської Академії в Чехословаччині. Це запрошення було логічним висновком з мого активного зв'язку з українським національно-політичним рухом та з моєю близької співучасті у державному будівництві Самостійної України в добу української революції 1917-1920 рр.

Оце недавно минуло 50 років від часу дуже важливої події в житті хидівського хлопця: восени 1902 р. я був прийнятий до 4-ої класи Реальної Школи Карчевського у Кишиневі. Це сталося в початковій добі

новітнього політичного сіоністичного руху серед жидів, розпочатого кілька років перед тим Теодором Герцлем. Я негайно приєднався до сіоністичного гуртка середньошкільників і незабаром після того навіть написав свою першу ідеологічну сіоністичну статтю для "часопису", що його наш гурток відбивав на гектографі. У цьому початку слід шукати мій засадничий підхід до українського визвольного руху, з яким я зустрівся 15 років згодом. Теодор Герцль проголосив "Жидівську Державу", якою ідеальною метою національного відродження жидівського народу та його визволення від ненормального життя в розсіянні між чужими народами та на чужій землі. Переконавання, що кожний невільний народ є гідний визволення та власної держави, мусіло бути залізним висновком із сіоністичного світогляду кожного чесно та логічно мислячого й почувачого жиде. Ця засада керувала моєю поведінкою від першого моменту моєї зустрічі з українським національним рухом і на протязі усього часу цих взаємин, тобто з осені 1917 до осені 1939 року, коли я залишив Прагу, що була вже під владою гітлерівців, і подався до Єрусалиму.

У тому самому першому році моєї активної участі в сіоністичному русі/1903/був улаштований кишинівський погром, перший у черзі погромів, що ними російська влада пробувала приборкувати революційний рух у країні. Царські погроми мали на меті відхилити гнів пригноблених народних мас від влади і спрямувати його проти жидів, а разом з тим відстрашити жидівських революціонерів від співучасті в боротьбі з владою. Тепер ми вже знаємо, що ні тої, ні другої цілі не досягнуто. Погроми лише сприяли поширенню між жидівським населенням сіоністичного переконання в тому, що не може бути надії на ліпшу будучність, доки жиди не зрівняються з іншими народами в своєму міжнародньому становищі, тобто доки не будуть мати своєї власної держави в Палестині. Разом з тим погроми сприяли поглибленню між сіоністичною масою переконання в потребі знищити царський устрій в Росії, що був

головною перешкодою до будь-якого поліпшення правного та економічного становища жидівських мас. Висновком з того переконання було поставлення сіоністично-соціалістичного руху, головним представником якого була жидівська соціал-демократична партія "Поалей Ціон"/"Робітники Сіону"/. В 1905 р. постала, з моєї ініціативи та за моєю близькою участю група цієї партії в Кишиневі. До осені 1907 р. я був секретарем обласного комітету партії/Басарабія, Поділля, Херсонщина/, центр якої містився в Полтаві. Головним ідеологом цього руху був Бер Борохов, що в 1917 р., як член Української Центральної Ради, визначився своєю участю у З'їзді Національностей та як теоретик національного відродження на родних меншостей у Росії. У 1907 р. я вступив на студії до Київського Комерційного Інституту. З того часу став сталим мешканцем Києва, де продовжував свою участь у партії "Поалей Ціон". Вона, з перемогою царської реакції, існувала аж до літа 1917 р. у підпіллі, як революційна нелегальна організація.

З початком революції, в лютому 1917 р., вийшли на денне світло також і українські революційно-політичні організації. Українські національно-політичні гасла почали швидко поширюватися та набувати популярності. Жидівські політичні кола на Україні несподівано опинилися перед цим явищем і мусіли зайняти до нього виразне становище. Завдання не було легким навіть психологічно, бо вимагалось рішучої зміни звиклого шляху політичної думки. До цього часу жидівські політичні групи вважали себе та жидівське населення на теренах, що раптом почали числитися українськими, частиною Росії та п'ятимільонового жидівського населення Росії. Жидівські політики в Києві або в Одесі не були відрізненими від товаришів поза кордонами українських теренів—у Петербурзі, в Москві чи деінде. Перед усіма ними стояло завдання співпрацювати в напрямі ліквідації царського устрою, закріплення демократії та зрівняння жидівського населення у правах, як громадян, з рештою мешканців Росії.

Правда, жидівські політики мали також і національні цілі: досягти автономії в межах культури, мови, та ін., але також і цього вони хотіли досягти в межах Росії, як державної цілості. Були також і міркування практично-політичного характеру, що стояли на перешкоді зміни політичної жидівської думки: жидівські політики інстинктивно противилися розпадові Росії на окремі самостійні частини, бо з цим розпадом мав би зникнути той єдиний національно-політичний масив п'ятимільйонного жидівського населення, який би розпався на кілька частин, відокремлених одна від одної державними кордонами.

Цю інерцію треба було перебороти. Для цього потрібно було рішучої ініціативи. Така ініціатива могла вийти тільки з сіоністичних кол: хто прагнув досягнення жидівської власної державности у далекій Палестині, куди мали бути переселені принаймні сотки тисяч жидів з країн Європи, хто вірив у можливість здійснення цього ідеалу, той мусів відчувати, що український визвольний рух, боротьба десятків мільйонів людей, які становлять значну більшість на власній землі, не може не скінчитись, раніше або пізніше, перемогою, що ця перемога реальніша, ніж здійснення сіоністичної цілі.

Стан у Києві вимагав з боку жидівської політики рішучого кроку. Почалася боротьба між українськими політиками і російським Тимчасовим Урядом за межі та засяги української політичної автономії, що була у ті початкові часи першим постулятом українських національно-політичних організацій. Цей крок зробила жидівська соціал-демократична партія "Поалей Ціон"/"Робітники Сіону"/, активним членом якої я був від 1905 р. На зібранні київської організації цієї партії, після моєї доповіді, була прийнята запропонована мною резолюція, що виразно окреслила наше позитивне ставлення до боротьби українського народу за самостійне існування у власній країні. Ця резолюція стала вихідним пунктом для напрямку жидівської політики на Україні, яку репрезентувала

"Поалей Ціон". Вона тривала аж до того часу у 1919 р., коли комуністи захопили більшу частину країни. Після того комуністи знасилювали політичну позицію згаданих жидівських політиків. Згодом окупанти зліквідували фізично, знищивши членів, і політично всі жидівські партії та організації, навіть жидівську секцію у російській комуністичній партії. Від часу мого вступу до Української Центральної Ради на початку 1917 р., як представника "Поалей Ціон", аж до липня 1920 р., коли з відступом Армії Української Народньої Республіки мусів також я залишити країну, продовжувалась консеквентно ця політична лінія: ПІДТРИМКА ПРЯМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО РУХУ ДО ВЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ТА КОНСТРУКТИВНА СПІВУЧАСТЬ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ В СПРАВІ БУДУВАННЯ ЦІЄЇ ДЕРЖАВНОСТІ. Така політика мала-це було завжди моїм переконанням-сприяти закріпленню демократії на Україні, ліквідації анархічно-погромих елементів, повній громадській рівноправності жидівського населення та автономному управлінню жидівських культурно-національних справ. Українські керівні політичні кола завжди були свідомі важливості згаданої постанови "Поалей Ціон".^{х/}

Отже, коли наприкінці 1921 р. дав я згоду голові Українського Громадського Комітету в Празі М. Шаповалові переїхати з Відня до Праги, щоб взяти участь у діяльності Українського Громадського Комітету, а потім у заснуванні Української Господарської Академії, був цей мій крок логічним продовженням вищенакресленої моєї політичної лінії, на жаль, цим разом не на українській землі, а на еміграції.

З доручення Організаційної Комісії для заснування Української Господарської Академії я опрацював проєкт програми Економічного відділу. Цей проєкт ліг в основу програми Економічно-Кооперативного факультету. Цей проєкт ліг в основу програми Економічно-Кооперативного факультету. Цей проєкт ліг в основу програми Економічно-Кооперативного факультету.
х/ Вона наведена повністю у першому томі "Відродження Нації" Володи
мира Винниченка, як також і в інших історичних творах, присвячених
українській революції.

льтету, що була потім затверджена Професорською Радою факультету.

3-го травня 1922 р. Професорська Рада Академії обрала мене доцентом при кафедрі народного господарства. 16-го травня доручено було мені викладати курс економічної політики. 28-го травня обрано мене секретарем Професорської Ради факультету. 22-го липня доручили мені керувати кафедрою економічної політики. 25-го січня 1923 р. та 15-го січня 1924 р. я був обраний рік за роком продеканом факультету. 16-го січня 1925 р. мене обрано професором Академії. При Академії був заснований Кабінет народного господарства, яким я завідував увесь час її існування. Семінаром економічної політики керував, разом зі мною, а засязі економічної географії, професор Володимир Тимошенко. Я головував також і в Комісії економічної термінології. Мої головні дисципліни були: економія промисловости та міжнародня економічна політика/зовнішня торгівля/, а також транспортна політика, біржі праці, засади соціальної політики та економія приватного підприємства. Останні дві дисципліни я викладав тільки у перші роки існування Академії, доки не були запрошені лектори для тих двох кафедр: соціальної політику перейняв професор Валентин Садовський, а приватне господарство-доцент Карло Куберський. На Агрономічно-Лісовому факультеті я викладав курс-збут продуктів сільського господарства.

Отже, моя академічно-навчальна праця в Українській Високій Школі на чужині почалася з її заснування і скінчилася тільки з її ліквідацією у 1935 р. Вона знайшла певне продовження в УТГІ-Українському Технічно-Господарському Інституті заочного навчання, для якого я написав спеціальний курс економії промисловости.

Скрім навчальної праці, я брав участь науково-творчій праці Академії. У цьому засязі я написав два підручники для моїх слухачів /"Економія промисловости" та "Зовнішня торговельна політика"/, біля

шого розміру, науково-теоретичну працю "Теорія акційного підприємства" та низку праць меншого обсягу: "Промисловість України", "Чорне море та його значення в господарстві України", "Соціально-економічна структура Радянської України", "Промисловість в господарстві України", "Індустріалізація господарства Радянської України", "Населення і комуністична партія Радянської України в національному та соціальному розрізі", "Соціально-економічні основи міжнародних відносин", "Транспорт і шлях України". Окрім того, я написав низку праць на теми жидівської економіки та соціології, з того деякі українською мовою. Найбільша з них соціологічно-політична розвідка на тему "Чи комунізм розв'язує жидівське питання?" була опублікована у 1937 році німецькою мовою.

Ця моя академічна та наукова праця була для мене логічним і щасливим продовженням академічної кар'єри, яку я почав у Комерційному Інституті в Києві ще за царської доби. Ще в 1910 р. я почав працювати науково, як секретар семінару політичної економії під керівництвом проф. К. Воблого/згодом член Української Академії Наук/. Два роки пізніше проф. А. М. Яснопольський/також потім член УАН/доручив мені секретарювання в його семінарі економічної політики. У той же час я завідував Кабінетом економії та фінансів при Інституті. З 1913 р. я був офіційно призначений асистентом Економічного Відділу/факультету/; у 1914 р. був секретарем обласного експортного з'їзду у Києві; у 1915 р. секретарював на з'їзді сільсько-господарського машинознавства та торгівлі с.-г. машинами у Києві; у 1915-1916 рр. був секретарем Комітету для перегляду російсько-німецького торговельного договору; в 1917 р. став лектором економічної та соціальної політики Жидівського Народнього Університету в Києві.

Моя політична та адміністративна праця на Україні в 1917-1920 рр.

/законодавча праця в Українській Центральній Раді, завідування Департаментом ринку праці та Департаментом законодавчим в Генеральному Секретаріаті Праці України, секретар праці при Директорії за часів повстання проти Гетьмана Павла Скоропадського, секретар справ національних меншостей за тої самої доби, товариш Міністра Народнього Господарства за київської доби Директорії, товариш міністра праці за кам'янецької доби/перервала мою академічну та наукову працю в царині економічної політики. Українська Господарська Академія в Подєбрадах дала мені спроможність цю працю відновити та продовжувати протягом майже 15 років.¹ Так вона спричинилась до того, що громадянин України неукраїнської національності та національно-свідомий син хидівського народу мав можливість зробити свій скромний вклад у розвиток української науки та виховання покоління молодих українських економістів, праця яких буде колись щекорисною для звільненої України та українського народу. Я сердечно вітаю з далекого Ізрїля, відродженої держави хидівського народу, моїх колишніх учнів та колеґ професорів! У мене збереглися найліпші спомини з тої доби нашої спільної творчої праці. З глибоким сумом згадую також моїх численних колеґ та учнів, що так передчасно відійшли від нас в бурі та боротьбі за вільну Україну.

Українська Господарська Академія в Чехословаччині досягла високого рівня і швидко зрівнялася з іншими високими школами в Європі. Її професори та студенти дружньо працювали на академічному полі й всі спричинились до її славного розвитку. На жаль, фінансування школи за лежало від доброї волі чужих чинників. Академія завдячує тим чинникам своє існування, але вони ж з бігом часу спричинилися й до ліквідації цього великого науково-навчального українського осередку на чужині. Академія підпорядкувалась цьому гіркому рішенню. Вже на початку 30-их рр. було видно, що ця доля її не мене. Була лише одна мох

ливість рятунку для цього осередку-самої Академії та її персоналу- знайти джерело для її самостійного фінансування.

Під той час я вже мешкав не в Подєбрадах, а в Празі, куди переїхав ще наприкінці 1929 р. В Празі існувала велика жидівська спільнота і велася жвава сїоністична праця. Після майже десятилітньої перерви я мав, таким чином, нагоду відновити свою суспільну працю як жидівсь-ко-сїоністичний діяч. В скорому часі після мого переїзду до Праги я заснував Бюро сїоністичної пропаганди. Свою працю почав від споради-чних викладів, а потім заснував високу сїоністичну вечірню школу/На-родній Університет/. Згодом той Університет почав розсилати свої ви-клади сїоністичним організаціям та гурткам у Чехословаччині, а також і поза її межами. Вони дістались навіть до Палестини й Південної Аме-рики. З того досвіду у мене зародилась думка, що коли Чехословацьке Міністерство Хліборобства відмовляє Академії в дозволі провадити дамі аудиторне навчання, то чи не можна продовжувати ту саму навчаль-ну працю методами заочної освіти, запевнивши Міністерство, що Акаде-мія для такої шкільно-навчальної чинності не буде жадати допомоги від чеської влади. Головним питанням було-звідкіля дістати джерела доповнюючого фінансування, бо платні студійників за навчання не мог-ло вистачити. Ось тут то й допомогли мені відомості про те, як фінан-сує сїоністична організація свою чинність, як дістає свої засоби Жидівський Народній Фонд іт.п.

Я сформулював свої думки і, наскільки пригадую/було це в 1931 р./, на засіданні Професорської Ради Академії, де ми вислухали сумний звіт ректора про неминучу ліквідацію Академії в недалекій будуччині, під-ніс несподівано для всіх такі пропозиції:

Заснувати при Академії Інститут для заочної високої освіти та здо-бувати для цього учнів по цілій українській діаспорі/бо як існує

велика жидівська діаспора-розсіяння, так фактично існує й українська: мільони українців, що залишили батьківщину та переселилися до З'єдинених Держав Північної Америки, Канади й деінде/. Засадом було, що учні цієї установи будуть платити за виклади, які будуть їм висилатися поштою, і цими засобами можна буде покривати видатки на складання й друк викладів. Але, розуміється, цього не вистачило б і тому я запропонував заснувати Товариство Прихильників Української Господарської Академії/ТПУГА/, яке здобуватиме членів по світі між українцями. Засадом було, що кожний такий член має вносити 10 доларів річно. Тоді я рахував, що з часом досягнемо числа 10,000 членів, які даватимуть щорічно коло 100,000 дол. Цих засобів вистачило б на утримання школи та її персоналу. Окрім того я ще запропонував заснувати при ТПУГА "Фонд Української Політехніки"/ФУП/, подібний до сіоністичного Жидівського Народнього Фонду/ЖНФ/, який такими самими способами буде збирати між українцями по цілому світі дрібні пожертви.

Мої пропозиції, хоч були вони несподіваними для членів Професорської Ради, прийнято. Після відповідної підготовчої праці, у 1932 р. при Академії був заснований Український Технічно-Господарський Інститут /УТГІ/ заочного навчання, а ще раніше/восени 1931 р./ Товариство Прихильників УГА/ТПУГА/. До Управи останнього я увійшов як заступник голови. Ми працювали з успіхом, хоч до запроєктованих сум не дійшли. Все ж таки головне було осягнуте: коло 1,000 студентів зголосилися до УТГІ і ідея Української Високої Політехнічної Школи на чужині була збережена.

З окупацією Чехословаччини гітлерівським військом та вибухом другої світової війни чинність УТГІ майже припинилася. Наприкінці вересня 1939 р. я залишив Прагу і після короткого перебування в Подєбрадах, куди заїхав попрощатися з колегами та Академією, від'їхав до Па

лестини. Таким чином мій зв'язок з українським суспільством був перерваний на довгий час.

Він був відновлений, несподівано для мене, з ініціативи українських діячів, яким вдалося вибратися з Праги до З'єднаних Держав Америки. Перші листи від них дійшли до мене у 1950 р. Потім почали листуватися зі мною колишні подебрадці, що заходилися коло продовження діяльності УТГІ у ЗДА. Зокрема багато дбав про відновлення зв'язку між мною і українськими чинниками мій колишній учень інженер-економіст Левко Биковський, якому я глибоко вдячний за численний літературний матеріял та інформації, що він їх невтомно мені надсилав.

З цих листувань та матеріялів я з радістю довідався, що УТГІ та Спілка Професорів УГА/СПУГА/, разом з Товариством Приятелів УГА /ТПУГА/ були відновлені у Баварії в 1945 р. Вони працювали з великим успіхом і, таким чином, зберігається колишній подебрадський осередок Української Політехнічної Школи на чужині.

- - - - -

x/ Див. публікацію: Українська Висока Політехнічна Школа на Чужині, том II. Український Технічно-Господарський Інститут/Подебради, Регенсбург, Мюнхен, 1932-1938 Видання Абсолютентів УГА та УТГІ. В 40-ліття заснування УГА і 30-ліття-УТГІ, Нью Йорк 1962, стор. 155-161.

Проф. Соломон Гольдельман
Иерусалим, Р.О. Вох 7103

ИЕРУСАЛИМ, 24. Октября 1957 г.

Господину Нахуму Г о л ь д м а н у,
Президенту Всемирного Еврейского Конгресса,
И е р у с а л и м.

/III/

Др. Арье Тартаковер, которого я просил осведомиться у Вас, примете ли Вы меня для беседы на тему о возможных путях реагирования еврейской общины на новейший этап развития еврейского вопроса в Советском Союзе, сообщил мне сегодня о Вашем сомнении в том, согласиться ли Вам на такую встречу.

Было бы весьма наивно с моей стороны, если бы я понял это "сомнение" иначе чем отказ беседовать со мной на указанную тему. Боясь, что этот отказ выслушать информации о предмете Вам до сих пор неизвестном и притом из первоисточника, окажется также в Ваших глазах и в самом недалеком будущем, неоправданным. В особенности, когда Вы убедитесь, что Ваши надежды на дипломатические успехи БЕК в Москве были ничем неоправданной иллюзией. Однако, поживем-увидим.

Во всяком случае, я должен отметить в избежание ложного толкования моей просьбы о встрече с Вами, как и этого письма к Вам, что целью как первой так второй, было информировать Вас о моей деятельности в этой области. Само собой разумеется, что я заинтересован в общественной поддержке - но ни в коем случае финансовой - этой моей деятельности. Но такая поддержка никогда не была условием для моей общественной работы, и ее возможное отсутствие в моей работе последнего времени в рамках еврейского вопроса в С.С.С.Р. никак не может помешать мне ее продолжать.

Прежде всего одно принципиальное замечание: я отвергаю ту линию "милитаристской" политики в защите еврейского населения Сов. Союза от преследований и дискриминации, которую упорно и с усердием достойного лучшего применения, вела Сионистская ЭКЗЕКЮТИВА и Всем. Еврейский Конгресс в течение всех 40 лет существования сов. власти в России. Поразительно, как от

ответственные за эту политику-которая ведь ни на волос не изменила положение сов.еврейства,не спасла ни одного засланного за северный полярный круг сиониста,одним словом,оказалась до жалости безрезультатной и только создала нам в глазах нееврейского мира лестное ремесло раба бегущаго за большевистской колесницей-как эти ответственные еврейские деятели не осознали,что они собственно продолжают систему голуского "штадлунства", которую применяли евреи для самозащиты в течении многих столетий-до эпохи эмансипации,а в России почти до конца прошлого столетия.

В любых политических переговорах предлагается другой стороне нечто взамен за что то,более или менее равноценное.В нашем случае мы имеем дело не с второй стороной,с которой может быть по крайней мере общий язык,а с вероломной бандой убийц-ненавидимых притом собственным населением-,которая желает получить нашу г о л о в у,во всяком случае не меньше того.Уже самый факт переговоров с т а к и м противником-даже если бы он согласился их вести с нами-,приведут непосредственно и сейчас же к потере всех тех "ставок",в наших отношениях с общественным мнением свободного мира,которые дала нам антисемитская политика сов.власти в ее стране в отношении ее еврейского населения и ее открытая вражда к Израилю на фронте международном.А результатом этих переговоров будет не ноль а неисправимый моральный минус.Ответственными еврейским деятелям,которые собираются пуститься в авантюру переговоров с коварным и безпринципным врагом,какой только был когда либо у нашего народа,я бы очень посоветовала семь раз отмерить раньше чем они отрежут.Не мешало б им также подумать,какой вид они будут иметь в глазах еврейской общественности,когда они очутятся у разбитого корыта,а пожалуй и того хуже.А какого будет мнение нееврейской общественности о моральной физиономии еврейского народа,после того как мы так "успешно" поскачем

в большевистскую "гречку"?

40 лет мы бежали за большевистской колесницей, активно и пассивно. Наши руководящие круги, и национальные в особенности, и Сионистская Организация в том числе, не осмеливалась поднять свой голос против этой свистопляски и массового психоза. В глазах иеэреев мы превратились в каких то агентов московского коммунизма. В результате мы "дали миру" большинство всех атомных шпионов. Какое значение мог иметь при этом положении голос нескольких еврейских советологов - и мой в том числе - рисовавших истинное трагическое положение сов. еврейства и разоблачивших утилитаристическую подоплеку и вероломность сов. политики в еврейском вопросе?

И вот после десятков лет самоутешения иллюзиями одних, трусливого молчания других и лживой пропаганды третьих, открылось перед глазами всех, что "король голый": вместо разрешения еврейского вопроса сов. строем - антисемитизм, народный и правительственный, дискриминация, насильственная ликвидация всех проявлений еврейской культуры и почти зоологическая вражда к еврейскому государству и грубые угрозы его уничтожить. И этими типами собираются еврейские вожди вести переговоры и искать соглашения? И при этом положить на стол "нейтралитет" в международной политике, что означает на самом деле и з м е н у в отношении западного свободного мира? Надо быть слепым, чтобы не видеть, что за эту измену еврейский народ не получит даже "чечевичной похлебки".

А знаете, что предстоит нам потерять? Тот психологический поворот, который произошел за последние годы в мировом общественном мнении, как в его оценке перспектив сов. режима к сохранению, так в его отношении к еврейскому народу, как результат антисемитизма советского, вражды Москвы к Израилю и факта существования этого последнего. В этой новой психологической обстановке остается для еврейской политики

только один путь—открыто стать в ряды противников советского режима и на стороне всех тех сил, которые ему противодействуют на арене международной политики.

Это те, что я делал в течении всей моей жизни, конечно, в пределах возможностей скромного еврейского общественного деятеля, сиониста и демократа. Моя антибольшевицкая деятельность началась с момента первых попыток этой банды захватить власть в России и уничтожить как личную свободу ее жителей так и национальную свободу ее народов. А идеологически—несколько лет до революции 1917 года. На этой платформе я был послан представлять украинских евреев в киевский парламент того времени, в Еврейское Национальное Собрание/1918 г./, в киевскую еврейскую общину, в киевское земство и т.д. В этой моей общественно-политической деятельности я руководился всегда—и руководствуюсь также сегодня—принципом, что политика должна быть м о р а л ь н о ю в ее целях и средствах. Еврейство и Израиль могут рассчитывать на успех в их борьбе за существование и за место среди народов мира исключительно при условии, что они будут вести свои дела чистыми руками. Цинизм в политике обещает нам верную гибель. Путь в Камоссу—а это в сущности имеет в виду "нейтралитет" мирового еврейства и Государства Израиль в борьбе "Запада" и "Востока"—приведет просто автоматически к тому, что от нас с заслуженным презрением отвернется общественное мнение запада и в конечном итоге даст легкую возможность Москве "съесть нас без остатка": это в лучшем случае. Источники цинизма в политической жизни нашего времени— в московской банде. Фашисты и нацисты учились у них. Возврат к морали в отношениях власти к народу и народов между собой может придти только с ликвидацией этого источника зла. Я горжусь, что в течении почти пятидесяти лет содействовал в меру моих скромных сил достижению этой цели. Я боролся в течении многих лет против влияния

т.н. коммунизма московской марки на еврейское общество и сионистское движение. В Праге я успешно боролся-и влияние моей деятельности было заметно во всей центральной и восточной Европе-против отравы идеи "красной ассимиляции". Как профессор в нееврейской высшей школе я имел возможность влиять в нееврейской среде в том же духе. Многие сотни моих бывших учеников и коллег помнят эту мою науку и немало из них продолжают эту традицию в разных странах мира и в Соед. Штатах в частности. Им я отчасти обязан возможностью возобновить и углубить эту мою деятельность-и как раз главным образом в секторе еврейском-скоро уже два года.

Вот об этом самом хотел я Вас информировать. Не для того, чтобы предложить ВЕК или ВСО участие в этой или другой форме в этой деятельности, где там! Максимум на что я рассчитывал, это на "дружественный нейтралитет" тех, кто на мой взгляд, должен был бы делать то, что ~~делал~~ я, партизан, в моральном сознании моего долга, делать то, что я делать умею и не считаясь с тем, что "один в поле не воин"...

Уже несколько лет существует в Мюнхене "Институт /американский/ для изучения С. С. С. Р." Огромное учреждение с сотнями научных сотрудников и большим бюджетом. Источник финансирования и контроль-в С. Ш. С. А. Издаёт массу научного и публицистического материала на нескольких языках: как на языках народов С. С. С. Р. так на английском и отчасти немецком. В Институте, кроме американских наблюдателей и несколько других иностранных специалистов, представлены-в управлении и среди сотрудников-все поработанные народы Сов. Союза и главная группа в нем это самые русские. Нету только представительства евреев и собственно нет так же сотрудников-евреев: поскольку видно из материалов, участвовал в прошлом году один советолог-еврей в конференции в Нью Йорке. Другой участвовал в этом году в годичной Конференции Института в Мюнхене. Но

оба не на еврейские темы.

Около двух лет т.н. предложил мне Институт-по инициативе нескольких его сотрудников, бывших моих учеников-написать обследование-обзор положения русского еврейства в режиме большевистской политики. Первую часть этой работы я написал и послал в Институт. Летом прошлого года я был приглашен принять участие в годичной конференции Института. Мое выступление на этой конференции/на которых принимает участие до 200 ученых и общественно-политических деятелей разных национальностей, среди них очень много молодых ученых, которые оставили Россию уже после последней войны/было посвящено социологическому анализу характера привящей головки в Москве после смерти Сталина, имело исключительный успех и сразу создало мне положение в Институте. После конференции я получил предложение написать работу о применении "Геносаида" к еврейскому населению Сов. Союза. Эту работу я закончил в июне этого года; она появится в сборнике на английском языке о "Геносаиде" в С.С.С.Р., который будет издан/ или уже издан/ в С.Ш. Я перевел мою работу на "иврит" и она будет издана тут в ближайшее время. Надеюсь, что она тут будет иметь успех. Также этим летом меня пригласили на годичную конференцию Института, которая состоялась в Мюнхене в конце июля. Я принял особенно активное участие на этой конференции, выступал по всем главным докладам и имел исключительный успех. На этот раз Институт заказал у меня новое исследование, а именно исторический обзор положения еврейской религии в С.С.С.Р. в течении всех сорока лет сов. режима. Работа большая и потребует напряженной работы в несколько месяцев. Этим всем не ограничилась моя деятельность в этой области. Когда по дороге в Германию я остановился на пару дней в Риме, пригласило меня итальянское радио дать интервью по поводу перемен в составе московской "головки": устранение "четырёх". Это мое интервью было на

правлено в С.С.С.Р. По моей просьбе послала дирекция радио перевод моих слов на итальянском языке нашему посольству в Риме. После конференции Института в Мюнхене пригласило меня тамошнее "Радио Либерейшен" дать два интервью: одно на тему о положении русского еврейства - на эту тему я говорил также на конференции - и второе об Израиле. Что я и сделал.

Моя работа в Институте, выступления на конференциях, современное положение евреев в Сов. Союзе и антисемитская политика последнего побудили русскую группу в Институте поднять вопрос о создании в Институте особой "еврейской группы", которая займется систематическим изучением положения сов. еврейства и распространением добытого при этом изучении материала. С этим предложением русская группа обратилась ко мне, а также поставила...
х/

х/Кінець листа проф. С. Г. до Нахума Гольдмана, Президента Світового Єврейського Конгресу, загублено.

Соломон І. Гольдельман
Єрусалим, Єбен Шапрут, 17, Ізраїль

11. травня 1964 р.

/ІУ/

Високоповажаний Пан М. А. Лівницький,
Голова Вик. Органу У. Н. Р.,
М ю н х е н .

Дорогий Миколо Андрієвичу,

Дякую за лист від 22-го квітня б. р. Гаразд, що Ви звернулися до мене в цій, на мій погляд, трагічній справі. Гадаю, що немає іншої адреси, від котрої Ви могли б дістати ту пряму, щирі і безсторонню відповідь, яку сучасний стан питання про українсько-жидівські взаємовідносини конче потребує.

Коли я одержав В/лист я якраз був зайнятий формулюванням моїх поглядів на сучасний стан тих взаємовідносин, як їх поставила на вирік обох співчасних факторів у вільному світі поява кичковського твору у виданні УАН в Києві. Сподіваюсь, що та моя стаття, котру я послав д-рові Б. Кордюкові для травневого числа "Українського Самостійника", вже опублікована і Ви вже з нею ознайомились. Але вважаю за корисне і необхідне викласти Вам особисто й як відповідальному українському політикови, мої погляди у цій справі у їх по можливості повному обсязі й без яких будь застережень.

На моє переконання, тяжить на цілу українську суспільність в еміграції, за незначним винятком-маю на увазі групу д-ра Б. Кордюка-в питанню українсько-жидівських взаємовідносин, політично-тактична концепція, котра наперед виключає можливість позитивного його розрішення. Ця концепція знайшла зараз наново її одностайний вияв у реагуванні найрізніших виразників української суспільної opinio на київську антисемітську публікацію. Усі пресові реляції, незалежно від різниці у політичному напрямі тих часописів, були надиво тотожні у формулюванні; далі меморандуми ВО УНР і НТШ, декларації ЗП УГВР і УККА-усі їх

протести спрямовані виключно проти "московського диктату" і "московської провокації",яко ініціаторів і спонукачів того київського пасквілю проти жидівства,і оминають упомянути яку будь співучасть у цьому злочині його безпосередніх українських виконавців,тим обіляючи тих українських чинників від будь якої вини у тому злочині.

Добачаю у такій крайній односторонності цілої протестної акції українського суспільства у вільному світі прояв дивної засліпленості,втрапу стику з реальною дійсністю,нездатність зрозуміти психологію другої сторони,власне яким буде реагування жидівської й загально-світової опінії.У мене немає жодного сумніву,що ця українська настанова не матиме позитивного,або взагалі відгуку у світі.У ліпшому випадку буде це "постріл у простір",за котрим не послідує жодний відгомін.Але не виключаю можливості,що в жидівській й загальній пресі найдуться чинники,котрі використають цей,на мою оцінку,занадто вже наївний тактичний хід в обставинах,котрі можуть мати трагічні наслідки для жидів там,щоб "нагадати" українцям,жидам і світові наново увесь жах погромів доби української революції,та додати до них "спомин" дещо з новішої доби українсько-гітлеровського співробітництва на Україні.

У цій спробі перекласти усю відповідальність на когось іншого,маємо політичну філософію,яка протиставленням "московського злодія" "погвалтованому українцеві" пробує оправдати як жахливе минуле,так і останній ганебний вчинок радянсько-української духової еліти.Оборона престижу української справи в питанні відповідальности за погроми була побудована з початку на засаді апологетики.Згідно цій засаді рішучо відхиляється яке будь запідозріння в антисемітизмі,заперечується співучасть українських чинників в погромах доби революції й уся вина за них перекладається на неукраїнські фактори,перш за все-на "російських провокаторів".Рідю коли признається співучасть поодиноких "злочинних одиниць" з поміж українців у погромах.Того не дость,

так переходять "від оборони до нападу" і обвинувачують комуністів-жидів у всіх українських бідах, і, втрачаючи здібність логічного мислення, "пояснюють" тим масове погромолення українських жидів, як "природне реагування" української людности.

Ця апологетична концепція знаходиться у рішучому протиріччі з поглядами і почуттями, власне з цілою настановою жидівського суспільства в цьому питанні. А тим, по середньому, також з уявами загальної світової opinio у цьому відношенні. З цього суцільного протиріччя обох настанов випливає безуспішність усіх спроб з боку українців довести жидам й нежидам ту свою "правду". Ці спроби засуджені на неуспіх не тільки у тих жидівських колах, котрі ставляться заздалегідь з застереженням до кожної української пропаганди, але також у елементів прихильних до українських визвольних змагань, а таких є нині чимало в жидівському таборі у світі. Причина цього фатального неуспіху української концепції в її апологетичному походженні, в наслідок чого вона, відповідно до поставленій їй наперед меті, побудована на історичній неправді, на фальшуванні подій і фактів, часто на просто фантастичних вигадках. А до того ще та обставина, що кожний жидівський читач, котрий стежить за сучасною українською публіцистикою у вільному світі, не може звільнитися від неприємного вражіння, що коли та преса починає трактувати українсько-жидівські взаємовідносини, так у переважачій більшості статтів почувається "камінь за пазухом", нутряна вороженча авторів до жидів. При цьому кожний з тих авторів обов'язково пропагує "порозуміння", обвинувачує жидів у його відсутности, категорично заперечує існування якого б то було "українського антисемітизму" і бере у іронічні подвійні лапки самий термін "українські погроми". Запевняю Вас М.А., що кожний раз, коли пошта приносить мені пачку українських часописів з Америки, я її відкриваю з неприємним передчу

ттям. Бо знаю з досвіду, що чекає мене розчарування і такі сумніви у раціональності і доцільності затрачених мною, на протязі сорока п'яти років, зусиль на обоюдне зближення наших народів.

Слід дивитися дійсності в обличчя, яка б сумна вона не була. Сувати голову у пісок, щоб ту дійсність не бачити, не допоможе. А як що це роблять свідомо з мотивів політичної тактики, так невдача буде неминуча. Тому сучасна протестна акція проти новітньої київської антисемітської імпрези, поскільки вона не направлена одверто і рішуче також проти її київських творців і виконавців, засуджена на провал. У жидівського суспільства у світі немає жодних об'єктивних підстав для віри у пропаговану українськими емігрантськими чинниками тезу, що у київській імпрезі брали участь московський "диявол" і український "янгол". На халь жиди не мають підстав до віри про існування багатьох таких "янголів" на Україні. Такій вірі заперечує історичний хід подій там, принаймні з погромів доби революції, гітлеровської інвазії і антисемітської політики большевितського режиму останніх півтора десятиріччя. Жиди не мають жодних об'єктивних підстав повірити, що радянсько-українська адміністрація і суспільність не співучасні так чи інакше у тій дискримінації жидівського населення України. Не маємо підстав повірити, що українських академиків треба було погвалтувати, щоб вони погодились написати кічковський твір і дати йому фірму УАН.

Жидівська суспільність у вільному світі встигла за останні роки пізнати добре дійсне обличчя радянських можновладців у їх відношенню до жидівського населення ССРСР і до Держави Ізраїля. Керівники організації того суспільства поборюють одверто і рішучо з міжнародного форуму протжидівську політику радянської влади і антисемітизм в її країні. Але, як може те жидівське суспільство повірити, що

той антсемітизм і та протихидівська дискримінація зупиняється сти-
сло на кордоні між Московщиною й Україною і на якийсь національній
демаркаційній лінії між росіянами і українцями? Хто ж у цілїм світі
повірить цій тезі української суспільности на еміграції, що антисе-
мітизм є власною вдачею росіян, а на Україні його "днем зі свічкою
не знайдеш"? І це на Україні, котра має у світі виразну антисемітсь-
ку репутацію.

Якщо маються серед українського суспільства у вільному світі та-
кі групи чи організації, котрі справді щиро прямують до українсько-
жидівського порозуміння-а вони мусіли б знайтись, бо український ін-
терес в тому порозумінні у сучасну добу куди значніший за жидівсь-
кий-, так хай ті українські люди засвоять собі реалістичний підхід
до існуючої у цьому відношенні на Україні й у світі дійсности і пе-
рестануть вживати химерні тактичні диверсії. А та дійсність, в істо-
ричній перспективі й в її сучасному стані виразно протирічить "апо-
логетичній" засаді української концепції.

Суспільна атмосфера на Україні завжди була просякнута почуттям
ворожнечи до жидів. З пісні слова не викинеш: так воно було, так воно
є. Свідомо чи підсвідомо. Поминаючи старі часи, від котрих також зали-
шилися сліди в душах людей, вистачить нагадати психологічний вплив
довгорічної правової і адміністративної дискримінації жидів царсь-
ким режимом на відношення українського люду до тих "меншвартних"
співгромадян. Далі, дві серії протихидівських погромів царської доби
-80-х і першого десятиріччя 900-х років. Припустимо, що якби ці погро-
ми і дискримінація скінчилися б з ліквідацією царату і кінцем ро-
сійського панування над Україною, так мабуть та свідома і підсвідо-
ма відчуженість і ворожість, які те жорстоке минуле витворило у ві-
дношенні до жидів, поволи втратило б на їх впливу на взаємовідноси-
ни обох народів. Аджеж бачили ми перші ознаки такої зміни у початку

вій добі революції. У моїй студії про жидівську автономію на Україні усі ті ознаки докладно наведені. Але якраз в процесі витворення української державности і потім вже під українською державною владою, територія України обернулася у терен тривалого масового проти жидівського погромництва, перед котрим доба царських погромів просто зблідла. А по сорока роках пронеслася по жидівських містах і містечках гітлерівська інвазія, яка несла з собою і поширювала в українському населенні не лише антисемітську сирую почуття, але та кож прикладну науку, як слід і як можна жидів фізично винищувати. Хто ж в цій перспективі є здібний повірити, що український доктор філософії й члени Академії Наук у Києві конче потребують московський примус, щоб написати і видати протижидівський памфлет? І що тому українській інтелігенції у вільному світі нема чого протестувати проти цього злочину їх київських колег?

Розуміється, що кожна думаюча жидівська людина, яка здібна до певної об'єктивности-яка у цій площі не легко дається, бо wspomини того жаху тяжать на кожному з нас-, знає що не всі погроми років 1917-1921 слід зарахувати на український рахунок. Але погромних отаманів українських регулярних і іррегулярних військових частин, переважуючу більшість повстанських погромних банд, масові погроми Григорьєва, -на чий рахунок мала жидівська суспільна думка їх зачислити? Погроми білогвардейської армії Денікіна ні один порядний жидівський діяч не запише за "Петлюров", але також не за рахунок російської ліберальної інтелігенції, що пам'ять про неї залишилась у жидів незаплямованою. Десь у голові кожної жидівської людини зберігся світлий образ ліберальної російської інтелігенції передреволюційного часу, рішучу неґацію нею антисемітизму, проголошення нею-через Тимчасове Російське Правительство-рівноправности жидів. Навіть співучасть Ва

шого батька в жидівській самообороні проти царських погромів на Україні зберіглась у жидівській пам'яті як шляхетний вчинок російської студентської молоді того часу. Погроми Денікіна зачислені на рахунок погромів царських. Погроми деяких большевितських частин? В жидівській пам'яті вони залишились не як регулярне явище, як от погроми українські, а як інциденти. При цьому большевицька військова влада звичайно ті явища поборювала, правда, не з "любви" до жидів, а щоб зберегти дисципліну в армії. При цім це поборення бувало реальне, а не папірове, шляхом відозв і наказів, як це робилось по більшості на боці У.Н.Р. Можу засвідчити, що ці відозви і накази по армії були, як не всі, так переважаче, з ініціативи міністерства жидівських справ і часто за редакцією того міністерства. Було це взагалі лише у добу Кам"янецьку, коли взагалі вже сказався дисциплінуючий вплив галицької армії, котрій жидівське населення того терену завдячує по більшості порівнючий спокій тих кількох останніх місяців. А до того продовжувалась попередня погромна "практика", коли війна проти большевицького війська супроводилась черговими погромами жидівських міст і містечок. Ще у червні 1919 р. українська військова частина вступила у Кам"янець під "музику" регулярного погрому, і перший старший жид, котрий посюкочив на площу, щоб вітати українських визволителів від большевиків—саме так вже тоді дивилось пересічне жидівське населення на українську армію—стратив голову під "геройським" ударом козацької шаблі. Чим не символ мирного співжиття обох наших народів і їх співділання по будові української держави?

Українська суспільність у вільному світі ось вже сорок п'ять років тримається вперто тій концепції, за котрої український народ і українська влада, навіть які будь поважні елементи того народу, не несуть відповідальности за протижидівські погроми на Україні. В тих погромах винен хто завгодно, лише не вони, і перш за все росій

ські провокатори, більшовики, нарешті самі жиди, комуністи хидівського походження, які так ретельно допомагали більшовикам руйнувати українську державу, руйнували хидівські дома і населення. Ще навесні 1919 р., коли хидівська делегація виїхала від Голови Директорії В. Винниченка заходів проти погромів, цей запропонував опублікувати відозву, у котру він вніс абзац, який закликав хидівське суспільство поборювати співучасть хидівської молоді з більшовиками. Вже тоді українське національне керівництво пробувало перкласти відповідальність за свою пасивність і безсилля у боротьбі проти погромної атаманини на інших. Це був зачаток тої апологетичної концепції. В обставинах того часу такий натяк на участь жидів в більшовицькому нападі на Україну у відозві Директорії згучав як "мандат" погромним героям продовжувати свою працю під претекстом, що вони тим способом поборюють більшовицького ворога. Адже ж, було це тоді, коли українські "боротьбісти" і ліві с.-д. отверто піддержували московських більшовиків, які сиділи незалежні у той час у Харкові під фірмою українського радянського правительства. Це було тоді, коли ті ж збільшовичині українські соціалісти стояли на чолі селянських повстанських загонів, що воявали проти війська У.Н.Р. Це було тоді, коли усі хидівські національні партії, соціалістичні у тому числі, ще продовжували триматися своєї принципової протибільшовицької настанови, а проводирі тих хидівських соціалістів, також не всі, перебігали до більшовиків, лише після остаточної поразки Директорії - і хидівський міністр А. Ревуцький сидів від імені "Поалей Ціон" в правительстві В. Чехівського. І це було під час шерегу отаманських погромів у Бердичеві, Житоїрі і ін., коли відступаюча і деморалізована українська армія перенесла війну у хидівські міста і містечка і - на передодні прокурівської нічної різні, коли у найбільшій ділянці того міста були вирізані ножами, без єдиного пострілу, тисяча шістьсот хидівських людей військовою частиною, котра фо

рмально підлягала Головній Команді Військ У.Н.Р.І все ж,наперекір правді українська суспільність пробує по сей день перенести вину за той жах на когось іншого.Ще у самий останній час українська публіцистика у вільному світі розповсюджує кілька,просто безсоромних,версій про "причини" і обставини того погрому,котрий малюється, як вдале подавлення "жидівсько-більшевицького повстання".

Могу собі уявити,що ті фантастичні версії,поскільки вони признані для українського читача,особливо для молодої генерації,котра сама не була свідком того погромного жаху,можуть послужити джерелом для певної самовтіхи,як також для оправдання в очах "дітей" погромного злочину "батьків".Але,якщо ті автори апологетичних фантазій гадають,що їм вигадки мають довести жидам,що,в гіршому випадку,немає чого,по сорока п'яти роках,розрізняти між вбивцями й їх жертвами,бо,мовляв,"обидві винуваті",так могу засвідчити повну психологічну нездібність української пропаганди.Навіть ті жидівські люди,котрі щиро бажали б підвести грубий штрих під тим жахливим минулим і розпочати нову добу у взаємовідношеннях обох народів,так коли ті українські "історики" і "очевидці" підносять свої винаходи,так одинока реакція є глибоке обурення і лють.Після самих wspomинів про погроми немає гіршої перешкоди для зміни атмосфери,як от ті історичні фальсифікати.

Невже,М.А. усі ці автори мемуарів,памфлетів і статей в українській пресі у вільному світі,так ніколи вже не збагнуть,що у цьому трагічному стані,у котрому знаходяться українсько-жидівські взаємовідносини,існує певна психологічна границя,котру не сміється перейти?Цю границю переходить по хвилі майже уся українська публіцистика на еміграції.У прикладі проскурівського погрому,на котрім я зупинився так докладно тому,що він перервав і припинив той процес українськожидівського співділання,що я його розпочав

у червні 1917 р. відомою декларацією партії "Поалей Ціон". Відомі мені три такі легкодумні, або зліснодумні, переходи тієї психологічної границі. До першої черги слід поставити фантастичне оповідання такого поважного українського політика, яким був Микола Ковалевський, лідер українських с.-р.-ів і міністр У.Н.Р. у всю добу революції. Варто Вам перечитати розділ XII-ий його мемуарів "При джерелах боротьби" /Інн сбрук 1960/, стор. 564-570-"Кам'янецький період". А вже, я у всю ту добу був з Урядом У.Н.Р. Проробив з урядом і Петлюрою увесь той "християнський шлях" від Рівного, через Тарнопіль до Кам'янця. Проробив з ним увесь той "Трикутник смерті", як його іменує автор мемуарів. Проскурівський погром стався кілька місяців до того, саме у ніч з 15-го на 16-е лютого 1919 р. Яким чином міг собі автор wspomинів включити свою версію про цей погром у оповідання про події куди пізнішої доби, залишиться навіки його таємницею. Його зсилка на "докладне слідство" просто "черпане з повітря". Який міг бути зв'язок між "виснаженими і голодними" козаками, котрі обідали у касарнях, коли на них раптово напав "батальон жидівських добровольців", з погромом, що стався кілька місяців перед тим й відбувся вночі, точно наперед плянований отаманом Самосенком, ніхто з читачів тих мемуарів Ковалевського не зрозуміє. Але кожний читач, що ще не втратив рештки сумління, добре зрозуміє, про що йшло тут авторові: йому треба було довести, що одинока причина погромів тієї доби, були загани жидівської молоді, які приєднались до большевицького війська й билися проти армії У.Н.Р. А для того, щоб цю версію погромів, до котрих спричинилось те військо, оправдати, він дозволяє собі перебільшити співучасть жидівської молоді у такій мірі, яка просто не знаходиться у жодному відношенні до тодішньої дійсності. Він при цьому не помічає, як він приводить з промови старенького рабіна містечка Миколаєва до Петлюри, його слова про те, що також "серед українців є такі молоді, що йдуть по боці большеви

ків". Слід тільки пожалкувати, що цей лідер українських соціалістів-революціонерів не використав свою спроможність оповісти в тих мемуарах, принаймні, не менш докладно, ніж він оповідає про ті "хидівські батальони", про зрадницьку, часто також шпигунську, чинність його лівих товаришів з "боротьбістів", котрі ледве чи у меншій мірі, ніж ті хидівські збольшевичені хлопчата, сприяли перемозі московських більшовиків над Українською Народною Республікою. Додам, що я читав ті реляції такого відповідального українського політика з почуттям сорому: як міг він дозволити собі, в кожному разі в цій "хидівській точці", - до загальної частини його мемуарів не хочу втручатись - стільки неправди? І я запитую себе і Вас: стоячи перед фактом такої настанови і таких засобів її оправдання, хіба може знайтись відповідальна хидівська група, котра взагалі рішиться на якісь перетрактації про українсько-хидівське зближення?

Для кожних перетрактацій потрібні ще найменше два партнери. Хто б міг бути таким партнером у хидівському таборі - на цьому питанні я становлюсь трохи пізніше. До нині я бачив і чув - власне за усі минулі 45 років - лише монологи з українського табору. Без позитивного відгуку, а іноді з відгуком негативним. Чому? Тому, що українська сторона, за малим винятком - маю на увазі невеличку групу навколо д-ра Богдана Кюрдяка - , вперто бажає накинати хидівському партнерові ту апологетичну компетенцію у розумінні історичного минулого у взаємовідносинах обох народів, від масового знищення хидівського населення України часів Б.Хмельницького і Гайдамаччини, аж до тотальної масакри того населення за гітлеровської інвазії, котру я докладно характеризував вгорі. При цьому той український монолог проголошується досить часто під акомпанемент зовсім добре чутої, ледве замаскованої, антисемітської музики. В кожному разі, кожний хидівський суспільний діяч, або полі

тик, котрому я би показав дотичні статті в яких будь українських часописах останніх двох років-а до того відома діяла тільки мала кількість тих статтів-, поверне їх мені з обуренням. В ліпшому випадку він скаже: з цими людьми не маємо про що розмовляти, власне не маємо з ким з них розмовляти. Спитаєте мене, які то були б статті? Прошу: "Вісник" - Д-р Д. Донцов: Іродові слуги на еміграції / Лютий 1963/. Там же - З. Карбович: Українська великодушність і хиди / Квітень 1963/. "Свобода" - Д. Квітка: Жиди і ми / ч. 73, 74, 1963/. "Нава Батьківщина" - Редакційна: За хліб-камінь / ч. 26, 1963/. Там же: С. Кіндзерявий-Пастухів: Любий Друже П. Д. / ч. 33/34, 1963/. Там же - В. Дрмач: Не пльй у криниць... / ч. 49/50, 1964/. Остання стаття цього так близького Вам часопису, уявляс собой просто отверту, повну брехні й яду атаку на сіонізм, тоб то на хидівський національно-визвольний рух, і на Державу Ізраїль.

Очевидно, щопише на підставі горішньої докладної аналізи маємо ну кати відповідь на Ваш запит, чи може якраз з нагоди появи отої жалвгідної книжки... почастило нав'язати безпосередні розмови з представниками хидівських міжнародніх організацій, або з відповідними колами в Ізраїлі в справі хидівсько-українських відносин? На жалв, я вже кілька тижнів як не маю відомостей від того Нью-Йорського кореспондента в наслідок страйку ізраїльських поштовиків, який закінчився щойно тепер/кінцем травня/. Тому не знаю, як реагуватиме тамоння ідишність ка преса на ту "жалвгідну книжку", як Ви її дуже ліберально кваліфікуєте. Тому я можу поки що відповісти на В/запит тільки згідно з власним почуттям. Так мушу зазначити, що я оціняю саму можливість поставити цей запит якраз з нагоди цієї київської скандальної афери, як досить зневажливе відношення дорівня хидівської національної самоповаги. Оскільки я б менш усього вважав за ймовірне таке відношення якраз у час, бо дуже б бахав числити Вас між тими рештками української інтелігенції, з котрими люди моїх поглядів на українську

справу могли б розмовляти як рівні з рівними, так мушу прийти до висновку, що навіть ті рештки української еліти так засліплені, чи то самі себе засліпили сталим пропагуванням тої апологетичної концепції, що вони просто втратили психологічну здібність зрозуміти настанову хидівської сторони і нехиті хидівських суспільних чинників до розмов про українсько-хидівське порозуміння. На ділі немає з ким в українському таборі розмовляти. В горі я навів приклад з мемуарів М. Ковалевського. Щось подібне знайдете також у соціал-демократа Іс. Мазепа: Див. його "Україна в огні і бурі революції", ч. I, стор. 107/8. Очевидно, що жидам у цьому відношенні ніколи не було по дорозі з українськими реакційними і чорносотенними колами. Кілька років тому писав мені на цю тему небіжчик А. Марголія: "Ми ж з Вами зустрічались і розмовляємо не з чорносотенними групами, а з ліберальними і демократичними". Так от я питаюсь: Де вони ті ліберали і демократи? Відповідь на цей запит я знайшов у листі до мене - від початку березня б.р. - одного із тієї маленької групи українських діячів в ЗДА, котрі, разом з кількома хидівськими інтелігентами і людьми доброї волі, пробують ось вже три роки улаштувати щорічні українсько-хидівські конференції, в надії спільними зусиллями "розбити лід, котрий до нині зберігся у серцях обох наших народів". /То є цитата з мого листа з нагоди 3-ої з тих конференцій, котра відбулась в Нью Йорку 16-го лютого ц.р. / У його відповіді пише мені той відповідальний організатор тих конференцій наступне: "З прикрістю мушу Вам визнати, що наші колишні соціалісти чи демократи не гаразд розбираються в українсько-хидівській проблемі і через те усе виривають клопоти, коли дискутуємо на конференціях про минуле. Члени конференцій засуджують український антисемітизм і погроми в минулому, а наші соціалісти раз у раз заявляють, що українці погромів не робили, а робили їх "москалі", поляки і

німці. Це викликає люту у наших хидівських співрозмовців і ми, члени конференції, часто стаємо постороми хидів, а тоді наші соціалісти починають атакувати нас і так без кінця".

Правда, той самий український суспільний діяч пише у тому ж листі про зовсім іншу настанову молодій генерації: "А при тому можу Вам сказати, що маємо багато прихильників між молодими українськими науковцями, студентами і нароставчою інтелігенцією, і лише завдяки їм ми могли влаштувати три великі конференції і два малі мітинги. Постава нашої молоді інтелігенції примує старших наших політиків призадумуватися над проблемою антисемітизму і може поволі зачнемо якось знаходити коекзистенцію між українцями і хидами". Додам, що про ці нові настрої української молоді пише мені також інший мій кореспондент з моїх колишніх подебрадських учнів, котрий усе пробує мені довести, що я мав би писати wspomini, та що я знайду зрозуміння якраз у новій українській генерації. Але, очевидно, що "доки сонце зіjde роса очі виїсть".

Уявимо собі, що сталося несподіване і та маленька купка української інтелігенції, котра ініціювала згадані вгорі українсько-хидівські конференції, раптом дістала підкріплення з боку таких важливих суспільно-політичних українських чинників, як Вава У.Н.Р., УККА, УВАН, НТШ то що, організацій, які загалом вважаються демократичними, і разом з тим, авторитетними представництвом суспільної opinio української діаспори. Як Ви самі добре знаєте, досі усі ці організації відносилися до тих ініціаторів й їх діяльності з резервом і навіть зневажливо. Українська преса в тій її частині, котра числиться ліберальною і демократичною, ігнорувала, власне замовчувала діяльність тієї групи. Між іншим, тим підсилюючи існуючі в хидівському таборі сумніви у щирості усіх закликів українського табору до "порозуміння". А частина

націоналістично-реакційна тієї преси, та просто реагувала на ті українсько-хидівські конференції грубою лайкою, а українських ініціаторів натавровала як "шабесгоїв" і "хидівських наймитів".

Найцікавішим у цій цій диспозиції є мабуть та обставина, що на хидівському боці-мимо кількох аполітичних інтелігентів-просто не видно було справжнього чинника що був би заінтересований скористати з послуг тих "шабесгоїв", чи тих "наймитів". Ця байдужість хидівського суспільства і його міродайних громадських організацій до розмов з українськими діаспоральними чинниками, її джерело було перш усього у тій засадничій українській концепції щодо українсько-хидівських взаємовідносин, котру я докладно з'ясував вгорі. ^{Що}одний важливий хидівський суспільно-політичний фактор на тій платформі до розмов не приступить. Навіть та купка аполітичних інтелігентів з обох таборів, котра тим часом поставила тим конференціям такі скромні завдання, як взаємне ознайомлення і зближення на культурно-духовім тлі, що раз натикалася на "міни", спричинені тою "концепцією". На останній конференції таку "міну" підложив тим людям доброї волі ніхто інший, як пан Борис Мартос. Зі всім авторитетом колишнього прем'єра У.Н.Р., міністра і професора він підніс присутнім одну з тих трьох новіших фантастично-брехливих версій про перебіг Проскурівського погрому, про котрі я вже розповідав вгорі. Що уся імпреза тих конференцій по тому виступі пана Мартоса не "вилітіла у повітря" можна хіба пояснити тим, що автор того оповідання був присутнім як "гість", і не є членом конференції. Був то один з тих виступів, котрі викликають "лять" у хидівських членів конференцій, як про це писав мені один з їх українських ініціаторів. Вже на тій третій конференції, мимо традиційної промови д-ра Ліхтена не було жодного хидівського доповідача, оскільки пан Мозес Юве, який мав реферат на тему: "Українці й хиди у війні й

в миру", на конференціях не явився. Очевидно, що виключні українські мовологи не приведуть ні до взаємного пізнання, ні до зближення, а вже напевно не до бажаного залагодження взаємовідносин обох народів.

Але уявімо собі чудо число два, саме, що вибух смердючої київської бомби і реакція на не хидівського і загального світу, справді потряс відповідальні українські кола так, що спонукає їх не заспокоїтися на тих паперових протестах, котрі, з причин докладно мною з'ясованих, не викличуть позитивного відгуку у хидів, а спробують досягти прямого стику з дотичними відповідальними хидівськими колами в Америці. Припускаю, що ті міродайнні хидівські адресати, котрим Ви послали меморандум У.Н.Р., а проф. Р. Смалль-Стоцький меморандум НТШ, подякують формально. Але жодних дальших наслідків з опублікування тих меморандумів і їх посилки на ті чи інші хидівські адреси не будуть. У хидівському таборі немає для того "відкритого уха". Більш того, у хидівському таборі немає, в національно-політичних обставинах існування хидівського народу, як в діаспорі, так на самій Україні, доки ця остання не визволилась з під московського диктату і не обернулась у самостійну мі народньо-політичну одиницю, реально-політичного інтересу у спільці з українськими еміграційними осередками. Мабуть такий інтерес виник би з часом, коли б ото приблизно двохмільйонове українське населення США і Канади уявляло би собою більш менш об'єднану спільноту з авторитетним представництвом, котре би мало, принаймні на вні, певну настанову. Тим українська еміграція обернулась би у суспільно-політичний фактор, діючий і здібний впливати також в міжнародньому обсязі. Така спільнота певно випрацювала б собі виразну настанову до хидівства, а то значить: її відношення до положення хидівської меншости у сучасній під'яремній Україні, до політики дискримінації тієї меншости со вєтськов владов, до сусідських взаємовідношень там між українцями і хидами, тощо. Ви знаєте, М.А. мабуть ліпше за мене, яким є далекий су

часний стан внутрішніх взаємовідносин у тому українському еміграційному комплексі від того ідеалу організованої національної спільноти. А в найгіршому стані тут знаходиться питання настанови до хидівства. Цілий вільний світ, переважача більшість усіх верств населення того світу звільнилася від колишнього традиційно-ворожого, що найменше зневажливого відношення до хидівських співгромадян і до хидівського народу. Навіть католицька церква, котра так тяжко далася в знаки тому народові на протязі багатьох століть, зміняє, і то різко, своє колишнє відношення. Трагедія шости мільонів жертв гітлеровського геноциду, з боку і чудо відбудови власної держави в колишній батьківщині Ізраїля, обидва разом спричинили цей переворот у психології народів у їх відношенні до хидів. А двократна блискуча перемога армії Ізраїля над стократ сильнішим від неї противником якби випадала з душі людства те підсвідоме почуття зневаги до жалюгідного бездомного бродяги, шукаючого собі у безнастанні мандруванні притулок на чужих смітниках. Не менш рішачою була психологічна зміна, яка сталася в душі тих хидів, котрі ще зоставляються поза межами ізраїльської батьківщини: в їх свідомості вони якби зрівнялися з їх нехидівськими співгромадянами. Народи почали соромитися антисемітизму. Признатися публічно і навіть самому собі у цій безпричинній ворожнечі до хидів стало майже для кожного порядного нехида-неможливим. Виняток роблять майже виключно тільки рештки недобитих нацистів-гітлерістів та ще ті матбери реакціонери, котрих, за відомою приказкою, "виправить тільки могила". Повчальним доказом цієї зміни в свідомості людства у їх відношенні до хидів була спроба нацистських і інших покидьків, тому кілька років, воскресити антисемітські почуття шляхом малювання свастики і протихидівських гасел у публічних місцях. Ця спроба була плянована на широку скалю і здійснена відразу у багатьох країнах в Європі і в Амери

ці. Як відомо, ця акція зустрінулася з загальним відпором і гострим протестом ширших кіл інтелігенції й народних верств нехидівських, і зійшла з порядку дня так само швидко, як вона зачалася. Ті часи, коли антисемітизм був ходком політичного мовчання, минули. Спроба Гітлера будувати політичну кар'єру на ворожнечі народних мас до жидів, послужила трагічним уроком для цілого людства, показавши усю згубність антисемітизму.

З того залишилось, власне одне виключення-українці. Розуміється, що також вони встигли собі засвоїти ту нову загальну свідомість, і знають, що нині соромно признатися в антисемітизмі. Тому навіть ті між ними, котрі проповідують ворожнечу до жидів у своїх писаннях, тут не проголошують себе прихильниками українсько-жидівського порозуміння. Зупинюся тут на найновішому в цьому обсязі прикладі такого виразного антисемітського твору, котрий гідний до занотування, як "Кучка на еміграції".

Цей твір я одержав від самого автора, котрий-чи з цинізму, чи з дуристії-писав мені в супровідній листі, що він "цілком поділяє" мої погляди "на українсько-жидівські відношення". Я був дуже гордий з того, що несподівано опинився в товаристві матерого антисеміти і неграмотного реакціонера-чорносотенця. Автор цієї пам'ятки звався Каленик Лисюк і називається його твір: "В обороні української правди". Видаана у січні 1964, в місті Онтаріо, Каліфорнія. Один з моїх кореспондентів в США-між іншим інший рідкий серед жидів тип українського патріота-писав мені, що ця брошура була українським публіком просто розхвалана і читавчи "облизували собі пальчики" від насолоди. Дві центральні глави були опубліковані в "Канадійському Фармері"/Вінніпег, Канада/ в 1963 р. Гадаю, що Ви її також одержали і мабуть читали. У кожному випадку справа з цим бруднішим псевдіем на жидівський наріз, на сіонізм і державу Ізраїль, котрий появилася у вільному світі, не у підле

глий Москві України, появився водночас з київським пасквілем Кичка, стоїть так, щоби українська публіцистика, ні українські суспільні організації на еміграції досі-по шести місяцях після видання її в Америці-ні одним словом на нь не реагували. Я розумію, що тому мають ся важливі причини. Перша, що суспільна жидівська опінія, котра щільно стежить за кожним проявом советського антисемітизму, звичайно, не цікавиться і не помічає подібних явищ у близькому українському сусідстві, де існує таке саме болото і в ньому танцюють відьми, не гірші за московських і київських. Так чого українським відповідальним суспільним чинникам хвилюватись? Діпше замовчати явища, за котрі пришлось би соромитися перед світом. Друга причина ще більше логічна: за антисемітські напади на жидівство з боку української публіцистики на еміграції, як би огидні вони не були, не можна обвинувачувати Москву, то б то на них не наживеш "національного капіталу". Так чого старатися? Але було б, мабуть, гаразд коли б в українському таборі знайшлись люди, які подумали би над тим, що може статися, коли б з жидівського табору запитавть голосно: панове, а де ваш протест проти того, що виробляють ваші Лиськи і подібні ним, тут у вільному світі, не з указу Москви? Думаю, що як світ такого протесту не почує-а я не вірю що справді почує-, так українське суспільство може спокійно припинити усь ту хваву балаканину про українсько-жидівське порозу міння.

Хиба було це зі сторони українського табору лише праздна балаканина? Тому я не вірю. Занадто важливим є реальний політичний інтерес двохмільонової української спільноти у США і Канаді у підтримці українських національних аспірацій з боку шестимільонової жидівської спільноти Америки. Українська суспільна верхівка певно уміє оцінити значіння суспільно-політичного впливу тамошнього жидівства. Во на напевно зуміла вже виміряти вартість взаємного зближення обох

спільнот для української справи. І то якраз в ЗДА з її рішальною ролю у світовій політиці. Але тут якраз створилася досить парадоксальне становище. Українська преса усіх, майже, різновидностей дуже ретельно займається цим питанням і все пропонує "порозуміння". Лише за виключенням мюнхенської "кордиковської" групи, рідко можна натрапити на статтю, у котрій чутливий на антисемітизм хидівський читач не почув би присутності "камінця за пазухов" у автора, часом досить тяжкого, котрий має натякнути хидівській суспільності, що навіть фізична безпека мільона українських хидів там, в країні, залежатиме чимало від порозуміння, власне від політичної угоди між жидами і українською еміграцією на платформі самостійної української державності. Кох на еміграція живе ілюзіями. Одним з таких ілюзій вважаю думку, за котрої вплив української еміграції на українські народні маси у мент можливого політичного перевороту там здібний охоронити мільонову хидівську меншість від огульного погромлення. А як що уся чи частина української преси вживає на ділі цю думку лише як тактичний хід, котрий має вплинути на можливого хидівського партнера тут, так такий хід мусить викликати нехіть до справжніх розмов про яку будь угоду з українським партнером.

Парадоксальним є становище українського партнера ще з одної сторони. Не дивлячись на вказану вже мною виключну заінтересованість українського табору в політичній підтримці американського хидівства стримуються справді репрезентативні українські суспільні і наукові організації й установи від яких будь активних кроків у сторону тих великих суспільних хидівських організацій в ЗДА і Канаді. Більше того, як я вже одмітив вгорі, вони навіть не сприяли чим будь тій ініціативі зустріч за "круглим столом", які зведлись до сі тільки до тих щорічних українсько-хидівських конференцій, котрим поки що вдалось притягти лише дуже вузьку верству української, і, ще

меншу хидівської інтелігенції. Чому так сталося я вважаю передчасним винести вирік. Могу лише одмітити, що мусів той київський Кичко, і то під фірмою найвищої української наукової установи там, виляти свої помилки на хидівський нарід, щоб активізувати найвищі українські установи і суспільні організації, як Вашу УНР, УККА, УГВР, НТШ в пошуку певних і справжніх хидівських авторитетних адрес для їх протесту. Не знаю, що їм ті хидівські адреси відповідали, або чи взагалі відповідали. Але, гадаю, що лише безпосередній стик суспільних верхівок обох таборів дасть шанс до розбиття тої грубої верстви льоду, котрий між ними створили трагічні умови їх співжиття у спільній батьківщині.

Ті трагічні умови минулого мають послужити уроком для майбутнього. У цьому листі я, зі всією об'єктивністю і щирістю, на котру люди на здібна, накреслив, що саме має вивчити з того уроку український національний табір.^{х/}

Брусалим, 10. серпня 1964 р.

Ваш відданий

/Соломон Гольдельман/

х/ Друкується з відома Високодостойного Пана Миволи Лівницького, сучасного Президента У.Н.Р. в екзилі, Мюнхен, Німеччина.

1/4

קורות חייו של הפרופ' שגור טלומון גור ל ל מ נ

בשנת 1913 סימתי את הלימודים בבית המדרש הגבוה לכלכלה בקיוב (אוקראינה) תור כלכלן מדוטלם דרגא א'. לא עזבתי את בית הוראי: וכפר אלא המשכתי לעבוד בו בחור א ס י ס ט נ ש ע"י הקתידרה למדיניות כלכלית (של פרופ' יסנופולסקי). מינוי זה לאסיסטנט אוטר-ע"י המיניסטריון למסחר ותעשייה של רוסיה הצריסטית למרות האיסור הקיים ליהודים למלא תפקידים אקדמיים בבתי ספר גבוהים ברוסיה.

תפקיד אקדמי זה מילאתי עד שנת 1916, אולם לא הסתפקתי בעבודה זו בלבד, אלא עוד בשנת 1914 קיבלתי על עצמי תפקיד מזכיר של הוועד להכנת חוזים משטרניים בין רוסיה לבין מדינות אחרות. ועד זה הציג את כל המועצה האזורית והגבוה-ניליות של דרום-מערב רוסיה לשם הגנה על האינטרסים של חקלאות הגליל הזה כשטח סחר-החוץ. הוועד עצמו הוקם בכינוס, אשר התקיים כאותה שנה בקיוב ובו השתתפו כמאתיים נציגים מהגליל כולו. אירגון הכינוס הזה נמסר לידי, כמו כן הורצ'כה ופר-סום הפרוסוקולים של הכינוס וביצוע החלטותיו ע"י הוועד הנזכר לעיל. עבודה זו הייתה כולה בשטח המדיניות הכלכלית בחקלאות ובסחר-חוץ. מטבע הדברים התרכזתי בעבודתי המדעית בשטחים אלה ופרטמתי שורה של סקירות ומחקרים על בעיות סחר-החוץ, מכט וכו' ובקשר עם מצבה של המשק החקלאי בקצה רחב ידיים זה של רוסיה.

בשנת 1915 התקיים בקיוב כינוס נציגי החקלאות ותעשיית המכונות התק-לאיות של רוסיה הדרומית ודרום-אמקביני (עשר גוברניות). גם ניהול המזכירות ופרטום הפרוסוקולים של כינוס זה נמסר לידי וכן השתתפתי בכינוס בתור מוצע על הנוטא: המדיניות הכלכלית בייצור וכיבוא של בוגרות חקלאיות. עם

כאמצע שנת 1916, נקשר הנסיגה הגדולה של צבאות רוסיה בחזית המלחמה עם גרמניה ואוסטריה, הוקם האיגוד הכל-רוסי של המועצות המחוזיות והגוברניליות לשם עידוד ועזרה לצבא הלוחם בחזית. בקיוב הוקם הוועד הדרום-מערבי של איגוד הנ"ל. ועד זה התחיל מיד בטיפול בהמוני הפליטים שגהרו מן החזית ויחד עם זה הוטל עליו התפקיד לארגן הספקת פועלים לצרכי החזית מקרב אותם הפליטים. לשם כך צריך היה לייסד לשכת עבודה מרכזית בקיוב אשר שטח פעולתה יתפוס את מחוזי העבודה בכל קו העורף. תפקיד זה נמסר לידי ואחרי עבודה מאומצת של כמה חדשים קיימה "כורסה עבודה" כזו ופעלה בהצלחה רבה. כעבור שנתיים, כשעברתי לתפקידים רחבים יותר, יכולתי למסור לכירה של אוקראינה לשכת עבודה גדולה ומסודרת למופת.

פעולתי האירגונית המוצלחת הזאת לא נשארה בלי הגכול. באביב 1917 התקדמו צבאות רוסיה הדימוקרטית מערבה וכבשו את בוקובינה. המנהל הכללי של האגף לעזרת האוכלוסיה של ע"י הוועד הזימסטוונ (אשר "לשכת העבודה" שלי הייתה חלק ממנו) נתמנה אטגן-גנרל-גוברניר של בוקובינה - ומסרתו של המנהל הכללי של האגף הוצעה לי. עברתי מלשכת העבודה בה עבדו 22 פקידים לניהול אגף לעזרת האוכלוסיה כשטח החזית הדרום-מערבית אשר מנגנונו כלל כמה מאות פקידים, בעלי מקצוע וחיליים-סניטרים. לא הספקתי להכנס כהוגן לעבודה רחבה זו כשקיבלתי מברק ממיניסטרי העבודה (טובוליב) בממשלת קרנסקי לבוא מיד לפסרוגרד - ושם הוצע לי לייסד בקיוב לשכה מרכזית לניהול סוק העבודה בשם הגוברניות של דרום-מערב רוסיה (הגוברניות האוקראיניות). העכמתי, חזרתי לקיוב והתחלתי באירגון לשכות עבודה כגליל זה כולו.

בינתיים הוכרזה הריפובליקה האוקראינית האוטונומית (בתור חלק אוטונומי בפדירציה הרוסית), הוקמה ממשלה אוקראינית ובתוכה גם מיניסטריון העבודה ובו דיפרטמנט סוק העבודה. בהסכמתו של המשלה הרוסית נתמנית מנהל הדיפרטמנט הנ"ל. כעבור חודשיים מספר הוברר הזורך בחוקה סוציאלית שתבוא במקום חוקי העבודה מוכן המשטר הצריסטי, והוטל עלי לארגן ולנהל גם את הדיפרטמנט לעזרת חוקי העבודה.

עבודתי מקצועית זו כממשלת אוקראינה נמשכה עד לחודשי הקיץ 1918. כשצבאות הגרמנים עשו הפיכה, חיסלו את הפרלמנט האוקראיני ואת ממשלתו הדימוקרטית, החלתי להחמיר ממלחתי במיניסטריון העבודה והיידוליס של המיניסטרי החדש, הרוסי המונרכיסט ווגנר, להיטאר בחפקידי. עזבתי את קיוב ועברתי לאוריסה שם נכנסתי בעורך למערכת העיתון היומי של מפלגת ה"כוכבי ציון".

הסתחפותי הכעילה כתנועה הציונית התחילה בשנת 1903, שנה בה נכנסתי
 כחבר לאגודה הציונית של הלמירי בחי ספר תיכוניים "קדימה" בקיסניו
 (בטרכיה). באותה שנה כבר כתבתי את כאמרי האידאולוגי הציוני הרא-
 סון. בשנת 1905 יזמתי ייסוד אגודה פועלי-ציון באותו עיר. הייתי אף גם
 אחד ממניחי היסוד לאותה האידאולוגיה הציונית-סוציאליסטית אשר נתפר-
 סה אחר כך בשם "כורוכביזם". משנת 1906 עמדתי, כמזכיר הועד המחוזי של
 "פועלי ציון" (חתת:שם "שלום קישיניובר") בקשרים הדוקים עם המרכז של
 פועלי ציון בפולטנה. במשפט הידוע של מרכז זה בפולטנה הוצגו מכתבי מקי-
 שיניוב, אולם הטקסטה הזאת לא הצליחה לגלותי ונשארת "ליגלי". בשנת
 1907 הצגתי את המחוז הדיוס-מערבי של המשלגה בכינוסה בקרקוב. באותה
 שנה זכרתי לקיוב ונכנסתי לבית הספר הגבוה לכלכלה. בשנת 1910/1909
 הייתי חבר במזכירות המרכזית של פועלי ציון אשר הועברה אז לקיוב מוילנה.
 הייתה זו תקופה של שפל ומשבר בתנועה אחרי כשלונה של המהפכה הרוסית.
 רק כעבור שנים התעוררה שוב תנועת פועלי ציון ברוסיה ופתחיל משנת 1915
 התחילה גם פעולתי במהפכה המפלגה באחד מספרתי של קיוב. אולם רק עת שרוץ
 מהפכת 1917 יצאה המפלגה למרחב. כינוסה במוסקבה בחר במרכז חדש ולהוכו
 נכנסתי גם אני. כשס המדיני הייתה המפלגה באוקראינה פעילה בטייחד. עוד
 בבאי אותה שנה פרסמו פועלי ציון של קיוב הזעה, שחוכרה על ידי, על יחסן
 החיוכי להאיפות העצמאות הלאומית של האוקראינים. עם הכנסת המיעוטים
 באוקראינה לתוך הכרלמנט הזמני של ארץ זו (צנסרלנה רדה") נבחרתי לנצי-
 גה של פועלי ציון בו כאחד מהמישה הנציגים של המיעוט היהודי ככרלמנט.
 כשהוכרו הבחירות הדימוקרטיות הראשונות ברוסיה לעירוות, למועצות האי-
 זוריות וכן לקהילות היהודיות - נבחרתי במחוז קיוב (כאחו הפרבר בו הייתה
 בעילה מחתרת פועלי ציון לפני המהפכה) כחבר מועצת המחוז ואחר כך נבחרתי
 למועצת הקהילה היהודית הקיובית (הנציג השני של פועלי ציון שם היה אברהם
 רבוצקי ז"ל.). המפלגה שלחה אותי כמוכן בנציגה למועצה הלאומית (נציגול-
 רס) של יהדות אוקראינה ובבחירות (בשנת 1918) לאסיפה הכללית הזמנית
 של יהודי אוקראינה נבחרתי בין 14 נציגים אחרים של פועלי ציון לאסיפה זו.

היה כחקופה זו של מהפכה ופעילות מדינית נמרצה המשך מסויים
 לעבודתי האקדימאית. עוד בשנת 1917 יסדה ה"קולסור-ליגה" בקיוב אוניבר-
 סיטה עממית בשפה אידיש שרמתה הייתה קרובה לאוניברסיטה ממש. נבחרתי בחור
 מרצה של אוניברסיטה זו וניהלתי שם שתי דיסציפלינות: יסודות המדיניות
 הסוציאלית ומדיניות סחר-החוץ.

בנובמבר 1918 התחיל המרד האוקראיני נגד הצבא הגרמני והמשטר
 המלוכני (ההטמן), הרוסי למעשה, שיצמד תחת חסותם של הגרמנים. הייתי העסקן
 היהודי היחיד שהצטרף למרד זה. נכנסתי לממשלה הזמנית שהוקמה ע"י המור-
 דים בוויניצה בתור מזכיר המדינה לעבודה וכעבור זמן מה הוסל עלי גם
 הפקיד מזכיר המדינה למיעוטים הלאומיים. בתור שכזה העברתי הכרזת חידושה
 של האוטונומיה הלאומית הפרטונלית של המיעוטים באוקראינה ובמכרן
 למועצה הלאומית היהודית בקיוב (שנבחרה ע"י האסיפה הכללית שנזכרה לעיל
 וסבה לא השתתפו המפלגות הסוציאליסטיות). הודעתי על חידוש חוץ האוסו-
 נומיה ועל הוכרת המועצה כנציגות המיעוט היהודי.

כדצמבר 1918 חזרתי לקיוב. הוקמה ממשלת הריפובליקה האוקראינית
 ובה מיניסטר לעניני היהודים (אברהם רבוצקי). אני חזרתי לעבודתי המק-
 צועית הקודמת, שעזבתיה עם ההפיכה המלוכנית באביב אותה שנה. נתמנתי
 סגן-מיניסטר למחר ותעשיה. במשורה זו עסקתי ער כיבושה של המדינה הצעירה
 ע"י צבאות רוסיה הקומוניסטיות. המלחמה בקומוניסטים הרוסיים עברה למעשה
 לידי כנופיות של מורדים. הממשלה האוקראינית, למרות זה שעד כוף פברואר
 1919 שלטו בה הסוציאליסטים ובראשם הסוציאלי-דימוקרט והסופר הידוע
 וויניצ'נקו, הייתה חסרה עונים, ואף מפקדת הצבא הסדיר למחצה חסר לה הכוח
 המסווי והמעשי כדי להתנגד בתוקף נגד הרצח והגזל שנעשה להם חוקם של
 הכנופיות ואף של הצבא. במצב זה החלטנו - רבוצקי ואני - להתפטר מן
 הממשלה, שגם הסוציאליסטים האוקראינים עזבוה באלו תאריך לערך. עזבתי
 את אוקראינה ונסעתי לגליציה. ישבתי בסטניסלבוב קרוב לשלונה חדשים
 והייתי שם פעיל בתנועת פועלי ציון. כשהחזרתי לאוקראינה נוכחתי לדעת
 שחלו סם שינויים במצב לטובה. טוב הוקמה ממשלה סוציאליסטית והודות
 להשתתפות הצבא המוסקלי אל ממשלת גליציה במערכה התחילו ההיים בערים
 וצירות היהודיות להיכנס למסלול רגיל במידה מרובה. כאבגוסט 1919 החליט
 כינוס פועלי ציון בטח אחר נמצא אז חתח טלטונה של הממשלה האוקראינית

מסנת 1922 ועד 1929 ישנתי בעיר פודיברדי (מרחק של שנה אחת ברכבת מהיידה מפרג), כירח לשעבר של מלכי צ'כיה, אשר הייתה מקום מוסכה של הפו-ליטכניקה (בארמון של המלך יוריא מפודיברדי). בעיר זו היו כמה יהודים בודדים (מתבוללים) בלבד ולא קיימו שום חיים ציבוריים יהודיים. מתוך רצון לחזור ולחדש את השתתפותי בחיים הציבוריים היהודיים החלטתי לעבור לגור בפרג. וכך עברתי לעיר הבירה הצ'כית בסוף שנת 1929, איפוא הייתה קיימת תנועה ציונית ובחוכה גם קבוצה של פועלי ציון וכן ליגה למען א"י העובדת. הססכתי את עבודתי האקדמאית ע"י כך שנסעתי פעמים בשבוע למקום מוסכה של בית הספר, הרצאתי את הקורסים שלי (שש שעות בשבוע) וניהלתי במשך שנה את הסמינר. במיוחד הייתי נוסע לישיבות של מועצה הפרופיסוריים של הפקולטה ושל הפוליטכניקה כולה.

עם עברתי לפרג נכנסתי מיד לעבודה הציונית - בקבוצת פועלי ציון וכליגה למען א"י העובדת. כזו נבחרתי כעבור זמן מה ליו"ר וכיהנתי במסרת כבוד זו עד שנת 1939, שנת עלותי לא"י. התחלתי את פעולתי הציונית בפרג בהרצאה בליגה הנ"ל על הנושה: ההרכב הכלכלי של היהודים בתפוצות כשותפות-גורל. הייתה זאת עבודת מחקר סטטיסטית-סוציולוגית, שבא-לנמק את האכרח בפתרון הציוני של השאלה היהודית במניעים אוביקטיביים-כלכליים המונחים קיסורה של קיום 88888 גלותי של העם היהודי. עבודה זו הייתה מעין המשך לתורתו של ב.ברוכוב משנים 1906/1908.

תורתי זו שהיה בה מסום חידוש גמור בסיס הנמקת הציונות ע"י הציונים בתאוריה זו, חשיבותה הייתה בכך שבאמצעותה אפשר היה לקום ולהתנגד לתעמולת הקומוניסטים היהודים, אשר דגלו ב"התבוללות האדומה" כפתרון יחיד ומזלח של שאלת היהודים, לפי דוגמתה של ארץ הסובייטים. רק אז תורה ציונית, המכו-ססת על עקרונות מרכסיסטיים, אפשר היה להילחם אז בתעמולה הקומוניסטית, אשר התפשטה באותן השנים בכל ארצות של מרכז אירופה ומזרחה ומצאה לה קרקע נוח בתוך הנוער היהודי והציוני כאחד, המאוכזב מן המאורעות של שנת 1929 בא"י והגבלות העליה לחוכה עקב מאורעות הללו.

עם התחלת פעולתי זו נוכחתי לדעת איזו עזיבה קיימת באירופה כשסח תיפוח האידאולוגיה הציונית! התברר לי, שהציונים ובמיוחד הנוער הם כורים ממש בשטח זה, שההסתדרויות הציוניות בארצות אלו אינן רואות לחינוך ציוני הראוי לשמו וסמכאן נובעת סכנת אכדן של נוער זה לציונות. החלטתי להתערב בדבר ולפעול לשינוי מצב מוזר זה. משך השנים 1930 - 1938 הרצאתי בעשרות ערים ועיירות של צ'כוסלובקיה וגם מחוצה לה מאות הרצאות, הן על הנושא שעליו דיברתי לעיל והן על נושא כולל, המכוון במישרין נגד התעמולה הקומוניסטית, והוא: הפותר הקומוטטס את שאלת היהודים? כעבור שנים אחדות יצאו הרצאות על נושאים אלה לאור בצורת של ספר, וספר זה סימש יסוד מופק להתנגנות של התנועה הציונית בארצות אירופה המרכזית והמזרחית נגד תעמולת "ההתבוללות האדומה".

כשעת הקונגרס הציוני בפרג בסנת 1933 השגתי את הסכמתם של ראשי הקה"ל וקרן היסוד לפעולה מאורגנת בשטח החינוך הציוני והמאבק נגד התעמולה הקו-מוניסטית. יסדתי את ה"מסדר לתעמולה ציונית" בפרג (כיום "מכון להשכלה ציונית" בירושלים) בתור מוסד בלתי תלוי ובלתי מפלגתי העובד על אחריותי בלבד. מטעם המסדר הזה יסדתי את "בית הספר העממי הגבוה לציונות" ("ציו-ניסטיסה פולקס-הוכשולה"). השתתפו בו כ-200 בני נוער ומבוגרים וכ-30 מרצים מטנכי הציונים בארץ ואף אחדים מלומדים לא-יהודים. בית ספר זה התפתח למוסד מפואר. הוא קיים שלוש שנים והתקיימו בו 34 מחזורים הרצאות על הנושאים: הבעיה הלאומית ושאלת היהודים, התנועה הציונית, ארץ ישראל ומפעל הבנין. כעבור זמן מה אחרי ייסוד בית הספר בעל-פה, התחלנו בהכפלת הרצאות בסגן-סיל ואחר כך עברנו להדפסתן כדפוס רגיל. כך נוצר "בית הספר בכתב לתורת הציונות" (ציוניסטישר פרנאוונטרריכטס"). הרצאות אלו הוזמנו ע"י אירגונים ציוניים בכל התפוצות, אף מא"י; קרן היסוד בירושלים הזמינה אותן בסביל השליחים שלה; "הדסה" כתבה לי מאסריקה "סאין חומר ציוני טוב יותר בסביל עסקניותך". לא הסתפקתי בהוצאת הקורסים בכתב והתחלתי בהוצאת הומר ציוני אידאולוגי מצויין זה בצורת ספרים וחוכרות: נוסדה "הספריה הציונית הקסנה", בה הופיעו עד שנת 1938, שנת כיבוש פרג ע"י היסלר, 18 ספרים וחוכרות ביניהם שלושה משלי: 1. "הפותר הקומוניסם את שאלת היהודים?", 2. "המסק היהודי" 3. "א"י העובדת". הספרים והחוכרות הוזמנו ע"י ההסתדרויות הציוניות והקרנות

הציוניות במאות ואחרים אף כאלפים אכס'. - נחקלתי בפעולתי זו כפשיים ואף בהתנגדויות, אולם המוסדות הציוניים המרכזיים כלונדון ובירושלים התיחסו בחיוב ובאהדה אליה והמשרד שלי לתעמולה ציונית קיבל שנה שנה הקצבות בסך כולל של כ-50 לירות שטרלינג מן האכזריותה כלונדון ושתי הקרנות בירושלים. כסכום זה היה מרויח המשרד מדמי החתימה על הקורסים בכחב שלו ומזדיוף מסכירת הספרייט. כזה כוסו הוצאותיו.

בשנת 1938 התחיל הכיבוש הנצי של צ'כוסלובקיה. עבודתי הופסקה. ב-9 לספטמבר 1939 הגעתי לחופי הארץ, ירדהי מן האוניה בחיפה. באתי ארצה כלי כשף בטיט, אולם היה מסען רוחני עמי; הלך לפני שמי הסוב כמארגן בעל כשרון של תעמולה ציונית, והרי ובים כמוני לא היו בתנועה הציונית בתקופה זו, ושנית, טאהורי עמדו כ-20 שנה עובדת הוראה כחיי ספר גבואים מקצועיים של מדיניות כלכלית, עבודה אירגון-נית, אדמיניסטרטיבה ומדעית בפשרות צבוריות ומשלתיות הגבוהות ביותר ברוסיה ובאוקראינה, עסקנות יהודית ופעילות ציונית מסך 40 שנה כמעט. ירדהי בחיפה ופני מופנים לתכניון העברי, אשר בראשו עמד שלמה קפלנסקי, גם הוא עסקן סועלי ציון חשב לשעבר. פה חיכתי להלי האכזבה הראשונה: קפלנסקי התיחס בקרירות וספקות גדולה עד למאוד להצמתי לייסד עקולסה ככללית-אדמיניסטרטיבית, או לפחות כדור כלכלי ע"י התכניון. והלה היה לי הנסיון בעבודה זו מן הפוליטכניקה האוקראינית והארץ והתכניון בחיפה, שניהם היו זקוקים 8888888 לדבר זה: לא קיים אז בארץ שום מוסד חינוכי שהיה מכין כלכלנים ואדמיניסטרטורים, וככלה חסרו כמובן למפעל הבנין הציוני, ומד שני, לא יתכן קוטנו שמהנדס מאיזו סוג שהוא לא יהיה מעורב בעבודתו בעיות כלכליות וכיחסים סוציאליים. - כשנוכחתי לכך ששה אינם זקוקים לי, עזבתי את חיפה, ועברתי לירושלים. פה חיכו לי אכזבות חדשות. בהרבה מן החיפהית: הייתי "ירוק" בתנאי החייט בארץ, חמים הייתי וחשבתי שבמולדת הבנויה יקבלוני בזרועות פתוחות וימהרו להשתמש בידיעותי, בטוהותי, במרצי, בנסיוני, בכישרון היומה שלי, כדי לסלכ אותי במפעל הבנין במקום המתאים לתועלף הכלל - ונוכחתי לדעת שההפך מזה הוא הנכון: מהר מאוד הוברר לי, שדווקא תכונות הללו - וכן האופי האישי העצמאי והרגשתי כבוד עצמי, שאותה לא הסתתרת במגע עם פני החברה הא"י, - אותן התכונות אשר בגללן התיחסו אלי הגויים, אשר כמחיצתם עבדתי שנים כה רבות, ברגי כבוד והערצה - דווקא הן 8888888 עמדו ככסן על דרכי בארץ אבות וכסופו של דבר הכשילו אותי ואח הכניות.

לאוניברסיטה לא פניתי כלל: א) לא קיימה אז באוניברסיטה העברית לא מקול-סה ואף לא מחלקה במדעי הכלכלה; ב) באתח ארצה ~~אף~~ ובידי עבודה רשמית צ'כית כלבו המיועדת שהייתי 16 שנה פרופיסור למדיניות כלכלית בפוליטכניקה האוקראינית - ואף אחד מספרייט ושאר עבודותי המדעיות, מאחר שהליפט ששלחתי לארץ דרך המבורג לא הגיעה ארצה: עם פרוץ המלחמה הובאה האניה לנמל גינוע, גם פורק מטענה וכעבור שנתים (כפי שנודע לי אחרי שנים, סמוך לגמר המלחמה) הוחרם ע"י הצבא ההיטלרי ונשלח לגרמניה. ליפט שלי הכיל את הכל שהיה לי בכלל: את החפצים האיכיים שלי ושל אחתי, הרהיטים וכו', ומה שהיה חשוב בשבילי ביותר והיווה תנאי למשפחות להמשיך ככלודתי האקדמאית והמדעית, היה: ספרייה המקצועית, הארכיבי המדעי שלי, הכרטיסיה, לחוכה הכנסתי משך שנים רבות ציטויות, מסטימטיקה ורעיונות ממה שקראתי, למדתי ולימדתי משך תקופה ארוכה, ולבסוף, עבודתי המדעית, המודפסים וכתיבתי. בדרך זו הרגשתי את עצמי שתאום חסר אונים: אף אם הציעו לי הוראה באוניברסיטה, הייתי יכול לקבלה רק כעבור זמן ממושך, שהיה צריך להכנת הקורסים מאחר שאמנם "היה ראשי בפפרייה, אבל לא הספרייה בראשי", לפי הפתגם הידוע, אלא בספריי, ככתבי-יד שלי, בארכיוני ובכרטיסיה. ומכיון, שהסיכויים להתקבל לאוניברסיטה היו בין כך קלוטים למדי, ויתרתי על נסיון מטופק זה מלחתילה.

עם בואי ירושלימה באתי במגע עם אישי ההנהלה הציונית והקרנות, אשר כשבילם עמלתי בהצלחה כה גדולה משך שנים כפרג, ואמנם הסכימו שלושן יחד שאטפל בשטח התעמולה הציונית האידיאולוגית גם בירושלים והקציבו כולן יחד 12 לא"י (שתיים עשרה) לחודש למשך חצי שנה בתור שכר-עבודה כשבילי. התחלתי בהכנת ייסודו של מוסד לתעמולה אידיאולוגית ולחינוך ציוני בא"י בדומה למה שעשיתי בגולה. בינתיים למדתי במרץ רב את השפה העברית, אשר ידיעותי בה היו או פחותים מדי, כדי להמשיך בארץ בפעולתי הקודמת. ואמנם התקדמתי בלימוד השפה במהירות ~~מפליגה~~ וכבר בחודש חמוז שנת ת"ס חיברתי ומסרתי למערכת "העולם" מאמר על הנושא: ההנהלה הציונית ובעית הנוער" וכן חכנית "מכון להשכלה ציונית", אשר עמדת לי ייסוד בירושלים במסגרת ההסתדרות הציונית, וכל זה כתבתי בעברית כאופן עצמאי והתקדמתי הדפיה את הכתוד על ידי, בפעם הראשונה בחיי כנפה זו, כמעט בלי כל תיקוני השפה והסיגנון.

שה התחילו ההסתעות ואיתן האכזבות הגדולה במנהיגות הירושלמית של התנועה הציונית וספקות הרפתח הסוכרית של ראשי המנגנון של ההסתדרות הציונית. באמצע 1940 הצלחתי להכניע את חבר ההנהלה הציונית יצחק גרינבוים היסכים לחידוש המוסד הפרגאי שלי בירושלים. ואמנם הקציבו, לפי הצעתו של גרינבוים, כל סלובת המוסדות יחד (הקק"ל, קרן היסוד וההנהלה הציונית) לשם כך ש י מ ליי. מיד הודעתי ברבים על ייסוד "המכון להסכלה ציונית" בירושלים וספרתי הודעה זו גם למחלקת ההכנה, סבראשה עמד י. קלינוב, לשם הפעחה כבילוטנים היוטי אבר מחלקה זו הוציאה או בזביל העתונים והמוסדות הציוניים. החוצאה היתה מסתי ביותר: המזכיר הכללי של הסוכנות היהודית פנה מיד בסכת-מכתה לגרינבוים והז- כיר לו, מחקופה עבודתי הרשפית בהסתדרות הציונית הולכת ונמרת, כי מחקבלתי למסרה זמנית בלבד. על גרינבוים היה להבין, שאין טוט יסוד פורסללי לקיום המכון שלי במסגרת המוסדות... מכתב זה כל מר אייזנברג לגרינבוים, אשר לי נודע על קיומו רק אחרי זמן מסוך, לא נכאר האצעי היחירי, אשר בו אחזו נגדי אוחל הפקידים, מנהלי המחלקות, אשר עליהם היתה מוסלת החובה לדאוג להפעולה ציונית, להסברה, לחינוך הנוצר, ואשר מפרחה היתה לחסל מלחחכילה כל נסיון סעדי לחסום עמדה כסחיים אלה. והם אמנם "הצליחו": המכון להסכלה ציונית לא הוכר מעולם כמוסד רשמי של ההסתדרות הציונית, ה"מסכרת" כל סחיים עכרה למיני הנוסקה לי עם סיום החקופה של טהה חרשים, חדר לעבודתי לא ניתן לי והוכרתי לעכור נפיתה באולם הישיבות של הסוכנות, עד סרמזו לי ב"להנהלה ציונית אין חדרים להסכיר", ואני יצאתי מן הבית וספחתי מסרד בבית פרסי. אולם, אמנם נחאסוכתי טרה אבל לא התיאסתי: המסכתי בעבודתי גם כתנאים אלה והצלחתי לרכוש סכך סלובת החדשים הראשונים לייסוד המכון 800 חוחמים על "הקורסים בחזרת הציונות ככתבי בהם החלתי אח פעולתי בירושלים. מספר זה גדול ובמסך סנות קיומם כל קורסים א חתמו עליהם וסילטו טנה טנה את רמי-החתימה יותר מ-1700 סנויים, כינייהם סערת סקיים, כתי-ספר, מוסדות ואירגונים. אחד עשר קורסים מקיימים הספקתי להוציא במחדלי של אלפיים אכס". כאוחו מסר הוטיעו הספרים ב"ספריה הציונית הקסנה" של המכון - ורכבו הגדול של חומר זה אול מוזמן. ובל זה בארץ אשר "אין בה צורך בלימוד הציונות", כפי שהבסיתו לי מנהיגי התנועה הציונית בירושלים... על חקופה ראשונה זה כל פעולתי כאי כתב בינואר 1942 בעתון ההסתדרות "הגה" העורך לעכבר של הסעוץ הציוני ספרג "זלבספור" דברים אלה: "... כאן בארץ ישראל מצא סרופס גולדלמן אותם הסכולים, אותה חסדנות, אותה ספקנות וכנגד אלה חסיר טוב את כוח רצונו ואת קסיות ערפו ואשר לוכר, כחוצאות פעולתו כאן בארץ עולות אמילו על פעולותיו בפרנג...".

אולם באיזה סכל איסי, מוסרי וחמרי, היתה עקורה הצלחה זו! אמנם הוסרעה המזימה להספיק באופן מוחלט את חרומתם הכספית 225555 של המוסדות למכון, אבל חרומת אלו ההסמזו בטכומים ועומים ~~אצאצא~~ בלבד, כך סערסט היה יותר סללי ספעסי. טנה טנה ביקס המכון הקצבה של כמה אכפי לירות והיה סקבל כמה סאות. כסנת 1944 הוקמה ביזמחה של ההנהלה הציונית ועדה ציבורית (כהרכב: סרופס דינבורג יויר, סלוס סורץ, וייר וויילבסקי וטהה אינדלמן, חברים) והוסל עליה לבדוק ולהחלים את רעויה וכדאית המסכת פעולתו של המכון סללי. ועדה זו החליטה מה אחר יכי ראוי הוא המכון וכיסדו וסילדו וסמיכה כרי טוכל לא רק להחקיים אלא גם להוטיך ולספת את פעולתו ולהרחיבה לפי דריסותיה של התנועה הציונית המחודסת והולכת, הן כבעיות ציוניות והן כפעסיות, ומסום כך סבורה צועדה, ססן הראוי הוא, סהחסיכה הניתנת למכון על ידי המוסדות הלאומיים טהיה הוגנת וקבועה. - החוצעה החיוכית היחידה של החלטה זו היתה, שהנהלה הציונית הגדילה את חרומתה למכון מ-150 לירות לשנה ל-300 לירות - והקצבה נסערה סרירה וקייסת בלי סינוי - למרות האינטלציה וירידת ערכו של המסכע סלנו סנינים האחרונות, לבדוה זה סחקציבי המוסדות עלו כטינים אלו סכמה סאות אלפים לירות לרכבות, ואף יותר, סיליונים, ומקציבי המחלקות, טהיה עליהם לעפול כסחיים סקפילים לשם פעולתו של המכון, הגיעו לסאות אלפים ליי לשנה -... וכסנה חסייג קיכל הסכון מן ההנהלה הציונית והסוכנות גם יחד כסיה - 850 ליי בלבד ונוסך על "הקצבה" זו קנתה המחלקה להסברה של הסוכנות סרופטי המכון כסך של 400 ליי. כי יגיג, סחרומה זו היא "הוגנת וקבועה", כפי הגדרתה של הועדה הציבורית ססנת 1944

עם ייסוד הסדינה היה ברור לי סהפעמולה הציונית כריכה לעתה להתרכז ססכיכ לציר חרטי: ה ס ד י נ ה, וכספעקירה כעת - א) ללמד את אזרחיה את דעת המדינה ככלל וכרינתם הם כמייוחד, ו-ב) להטיף דעה סעודדת על המדינה בין יהודי החפוצות, כסניס עיקרי לעוררות הסרתם הלאומית היהודית ונכונותם לחסוך כמדינת ישראל. הכרוחי איסוא על הוספת סרתת קורסיכ סכמה חרטה: סרנית ישראל: יסודותיה, מוסדותיה, כדיניוטה" רכסתי את הסכפיה של סוכי המונחיים סלנו להסחך במפעל החדש, הצלחתי לקבל קרוב ל-1,200 סנויים על הקורסים האלה,

המדינה: נחקלתי בחרם כללי בנסיוני להתקבל למנגנון המדינה; התברר שלמדינה אין כל צורך בידועותי המקצועיות, בנסיוני האדמיניסטרטיבי, ביכול היזמה ובמרצי; צל כרכי נאתי לידי מסקנה, שהממשלות הרוסית והאוקראינית היו טפסיות ממס כשמינו אותי בזמנו למטרות הגבוהות ביותר בששחי אדמיניסטרציה כלכלית וכוציאליה. נוכחתי לדעת שבמדינת ישראל "בשלנים" כמוני גורל אחר ונכון - ללכת כשל. השלמתי עם גורלי זה ועם הסירוב המוכלס לאפשר לי לשרת את מדינתי העצמאית.

כאף מן הראוי להזכיר עוד שחי פעולות שלי, אשר היוו מעין המשך לפעולה דומה שלי כפרג: אין ענין "האוניברסיטה העממית" בירושלים ו-ב) סדרת הרצאות בעל-פה במקומות רבים בארץ. הענין הראשון מענין הן בעד הצלחתו והן בכישלוננו: הצד הראשון אופייני לכל פעולתי בכלל, הן במהותה והן בסיסתה; הצד השני אופייני הוא במיוחד ליחסים של מנהיגי הישוב, לראשי הכומדות הלאומיים לכל יזמה ופעולה ציבורית, אשר מעיו מי שהוא אחר, העומד מחוץ למסגרת שלטונם היחודי, להתחיל ולבצע באופן עצמאי.

הרעיון ליסוד "אוניברסיטה עממית" בירושלים בא בסנת תשי"א מחוגי כית-העם הירושלמי, למעשה יזם את הרעיון הא' חכץ, הרות החיה והמעמיל כל מוסד זה. כשנודע למר חכץ שעלה ארצה איס, אשר יסד מוסד דומה בגולה, שנה אלי, נכנסתי מיד לפעולה זו, נהתחלה בתור חבר הועדה המיסדת של האוניברסיטה ואחר כך בשם שעיבדתי הצעת הכניית למוסד החדש ויסודות אירגונו המשכתי את העבודה - כמובן שלא על מנת לקבל פרס - בתור יו"ר הועד המנהל. הקדשתי לעבודה זו הרבה זמן וכוח והמכון להשכלה ציונית שלי אף הסתתף במידה צנועה במימון המוסד החדש. האוניברסיטה העממית זו נוסדה ככוונה תחילה שתעמט מוסד קבועה להפצת השכלה יסיתית גבוהה, כללית ויהודית, בצורה סוכולארית. באירגונה היתה קרובה לדסוסי בתי-ספר גבוהים רגילים, חייכנו חכניות לימוד פפולוסות העחירות לכוא במרוצח הזמן, התחשבנו עם אפשרות של כחינות ודיפלומות. בכלל היה בכל זה משום חלום על מוסד השכלתי גבוה בשביל אלה שאין ביכותם לצבל ההכלה אוניברסיטאית רגילה. הצלחת המוסד כמסמטר הראשון עברו על כל המסוער: נרסמו 130 מתלמידים קבועים; התקיימו 120 הרצאות ע"י מרצים הנסרים בהחלט להוראה בכית-ספר גבוה, מהם כמחצית מורה האוניברסיטה העברית בירושלים. מספר המרצים היה 23 ומספר הביקורים בהרצאותיהם כמסך הכמסטר - 4,500.

אולם מוסד מצויין זה לא האריך ימים. הכינון/חכניח לימודים לסמסטר הסני והצעת תקציב, אמנם שנוע למדי (פחות מ-200 לא"י) אולם עם סיכויים מעטים להשיגו. פנינו משום כך לשלוכת המוסדות הציוניים - הקהק"ל, קרן היסוד וההנהלה הציונית וכן להנהלת האוניברסיטה העברית וביקשנו מהם הקצבה לחצי שנה הנאה בסך כולל של כ-60 לא"י. הא.נתן ביסטריוצקי מן הקהק"ל הסכים מתחילה לחרום ע ס ר ל"י לסכום זה, ועל סמך הסכמתו זו הבטיחו תרומות שוות לזו שני המוסדות הציוניים האחרים. והנה כרגע האחרון, כשכמעט שסיימנו עבודת ההכנה לסמסטר החדש, הודיע מר.ב. שחטר לו, בתקציב שלו מן הקהק"ל (הא' ב. היה אז מנהל מחלקת ההסברה של הקרן) סכום זה של -10 לא"י בשביל האוניברסיטה ברסיטה העממית. כתוצאה מסירוב זה נמכסלו גם ההבטחות של שני מוסדות הציוניים האחרים. - לא פחות מוזר היה היחס של הנהלת האוניברסיטה הירושלמית למוסד שלנו. היא אמנם לא אמרה על חבר מוריה להרצות אצלנו (שילמנו בדייקנות מרובה שכר מרצים), אכל דרשה כמפגיע שלא נשחמש במונח "אוניברסיטה" כשמו של המוסד שלנו, ועל בקשתנו להקצות לנו סכום של -30 לא"י לסמסטר הסני ענתה בשלילה. - הייתי עדיין "ירוק" בארץ ואז עוד לא ידעתי מהוחם של נייקוקי סירובים אלה. כעבור שנים כבר נודע לי, שכל שאסור שיקום בישוב מוסד חינוכי או השכלתי ציבורי שלא חחת פיקוחה של האוניברסיטה. והרי האוניברסיטה העברית קיימה אצלה כבר אז איזו ועדה "להשכלת עם", ואנו, ה"בשלנים" לא סיחפנו ועדה זו ואנשיה בהנהלת המוסד שלנו. וכן לא ידעתי עדיין, שכדי לקבל סיוע כספו מאיזו מוסד ציבורי בארץ זו צריך להזמין את האיש המרכזי שם בתור מרצה כאוניברסיטה העממית או חבר בהנהלתו... לא עשיתי כך ואיש מאנשנו לא היסב את ליכי על צורך כזה... ~~השפני של הניתן עזרה אילו עזרתו זאת.~~

LEBENSBECHREIBUNG DES PROF. SCHALOM SALOMON GOLDELMANN

Im Jahre 1913 beendete ich mein Studium in der Hochschule für Wirtschaftswissenschaft in Kiev /Ukraine/ als Diplomvolkswirt ersten Grades. Doch verliess ich Institut nicht, sondern arbeitete weiter als Assistent am Lehrstuhl für Wirtschaftspolitik /Prof. Ja Smopolski/. Die Ernennung zum Assistenten wurde vom Ministerium für Handel und Industrie des zaristischen Russlands bestätigt, trotz des für Juden bestehenden Verbots, akademische Posten an russischen Hochschulen zu bekleiden.

Ich bekleidete diesen Posten bis 1915, begnügte mich aber nicht mit dieser Arbeit. Noch 1914 übernahm ich das Amt des Sekretärs für das Komitee zur Vorbereitung von Handelsverträgen zwischen Russland und anderen Staaten. Dieses Komitee vertrat alle Bezirks- und Gouvernements-verwaltungsbehörden Südwestrusslands zum Schutz der Interessen der Landwirtschaft dieses Bezirks auf dem Gebiet des Aussenhandels. Das Komitee selbst wurde auf einer Konferenz geschaffen, die im selben Jahre in Kiev stattfand und an der etwa Weihundert Vertreter aus dem ganzen Gebiet teilnahmen. Die Organisation dieser Konferenz wurde mir übergeben, ebenso die Redaktion und Veröffentlichung der Protokolle der Konferenz und die Durchführung ihrer Beschlüsse durch das obengenannte Komitee. Diese Arbeit lag gänzlich auf dem Gebiet der Wirtschaftspolitik in Landwirtschaft und Aussenhandel. Natürlicherweise konzentrierte sich mein wissenschaftliche Arbeit auf diese Gebiete. Ich veröffentlichte eine Reihe von Übersichten und Forschungsarbeiten über Fragen vom Aussenhandel, Zoll u. a., teilweise im Zusammenhang mit der Lage der Landwirtschaft in diesem weiten Bezirk von Russland. Die wichtigste dieser Arbeiten behandelte das Thema: "Das deutsche Getreide auf russischen Binnenmarkt."

Im Jahre 1915 fand in Kiev eine Konferenz der Vertreter der Landwirtschaft und der Landwirtschaftsmaschinenindustrie für Süd- und Südwestrussland statt /zehn Gouvernements/. Auch die LEITUNG DES Sekretariats und die Veröffentlichung der Protokolle dieser Konferenz wurde mir übertragen. Ebenso hielt ich bei dieser Konferenz ein Referat über Thema: "Wirtschaftspolitik im Produktion und Einfuhr landwirtschaftlicher Maschinen". Über dieses Thema erschien im gleichen Jahre auch eine Arbeit von mir im Druck.

Mitte 1915 wurde im Zusammenhang mit dem grossen Rückzug der russischen Armeen an der deutschen und österreichischen Kriegsfront der allrussische Verband der Provinzial- und Gouvernementsverwaltungen zur Stärkung und Hilfe für die kämpfende Frontarmee geschaffen. In Kiev wurde das südwestliche Komitee dieses Verbandes eingesetzt. Dieses Komitee begann sofort mit der Fürsorge für die Flüchtlingsmassen, die von der Front einströmten, und zugleich erhielt es die Aufgabe, unter diesen Flüchtlingen die die Beschaffung von Arbeitern für die Bedürfnisse der Front zu organisieren. Zu diesem Zweck musste in Kiev ein Zentralarbeitsamt gegründet werden, dessen Tätigkeitsfeld die Arbeitslosen hinter der Frontlinie zu umfassen hatte. Diese Aufgabe wurde mir übertragen, und nach mehrmonatlicher angestrengter Arbeit war eine solche "Arbeitsbörse" ins Bestehen gerufen und arbeitete mit grossem Erfolg. Als ich nach zwei Jahren zu weitergesteckten Aufgaben übergang, konnte ich der ukrainischen Hauptstadt ein grosses und musserhaft geordnetes Arbeitsamt übergeben.

Meine erfolgreiche organisatorische Tätigkeit blieb nicht unbe-
lohnt. Im Frühjahr 1917 drangen die russischen demokratischen Ar-
meen nach Westen vor und eroberten die Bukowina. Der Generaldi-
rektor der Abteilung für Bevölkerungshilfe bei dem Vorstand des
Semstwo von dem mein Arbeitsamt einen Teil bildete, wurde zum
stellvertretenden Generalgouverneur der Bukowina ernannt, und
sein Amt als Abteilungsgeneraldirektor wurde mir angeboten. Ich
ging von dem Arbeitsamt, in dem 22 Beamte beschäftigt waren, zur
Leitung der Abteilung für Bevölkerungshilfe für das südwestliche
Frontgebiet über, dessen Stab einige hundert Beamte, Fachleute und
Soldaten im Samitstdienst umfasste. Ich hatte noch keine Zeit ge-
habt, mich in dieses weite Arbeitsfeld genügend einzuarbeiten, als
ich ein Telegramm vom Arbeitsminister/Sobolev/der Regierung Ke-
renski erhielt, sofort nach Petrograd-zukommen. Dort wurde mir-
vorgeschlagen, in Kiev ein Zentralamt für die Leitung des Arbeits-
marktes in sechs Gouvernements Südwestrusslands/den ukrainischen
Gouvernements/zu gründen. Ich stimmte zu, kehrte nach Kiev zurück
und begann mit der Organisation von Arbeitsämtern in diesen gan-
zen Bezirk.

Inzwischen wurde die autonome ukrainische Republik ausgerufen
/als autonomer Teil der russischen Föderation/. Eine ukrainische
Regierung wurde aufgestellt, in der es auch ein Arbeitsmini-
sterium mit einem Departement für den Arbeitsmarkt gab. Mit Zusti-
mmung der russischen Regierung wurde ich zum Leiter dieses De-
partement ernannt. Nach einigen Monaten ergab sich das Bedürfnis
nach einer Sozialgesetzgebung, die anstelle der Sozialgesetze der
zaristischen Zeit treten sollten. Ich erhielt die Aufgabe, auch das
Departement zur Vorbereitung einer Arbeitsgesetzgebung zu orga-
nisieren und zu leiten.

Diese meine Facharbeit in der ukrainischen Regierung dauerte
bis in die Sommermonate 1918. Als die deutschen Heere eine Umwäl-
zung herbeiführten, in der das ukrainische Parlament und die demo-
kratische Regierung gestürzt wurden, beschloss ich, meinen
Abschied vom Arbeitsministerium zu nehmen, Trotz der Überredun-
gerversuche des neuen Ministers, des russischen Monarchisten Wag-
ner, dass ich im Amt bleiben sollte. Ich verließ Kiev und ging
nach Odessa, wo ich als Redakteur in die Redaktion der Tageszei-
tung der "Poale Zion"-Partei eintrat.

Meine aktive Beteiligung an der zionistischen Bewegung hatte
1903 begonnen, als ich der zionistischen Vereinigung von Mittel-
schülern "Kadimah" in Kisvinev/Bessarabien/beitrat. Im selben
Jahre schrieb ich bereits meinen ersten zionistisch-ideologi-
schen Aufsatz. 1905 plante ich, in dieser Stadt eine "Poale Zion"-
Vereinigung zu gründen. Ich war auch einer der Begründer der zio-
nistisch-sozialistischen Ideologie, die später unter dem Namen
"Brochowsismus" bekannt wurde. Vom 1906 an stand ich als Sekretär
des Bezirkskomitees der Poale Zion/unter dem Namen Schalom Ki-
schinever/ in enger Verbindung mit der Zentrale der Poale Zion
in Poltava. Im dem bekanntem Prozess gegen diese Zentrale in Pol-
tava: wurden meine Briefe vorgelegt, aber es gelang der zaristi-
schen Polizei nicht, mich zu entdecken, und ich blieb "legal".
1907 vertrat ich den südwestlichen Bezirk der Partei auf ihrem
Kongress in Krakau. Im selben Jahre ging ich nach Kiev und trat
in die Hochschule für Wirtschaft ein. Im Jahre 1909/10 war ich
Mitglied des Zentralsekretariats des Poale Zion, das damals von
Wilna nach Kiev verlegt wurde. Es war dies eine Epoche des Nie

dergangs und der Krise in der Bewegung, nach dem Scheitern der russischen Revolution. Erst nach Jahren erwachte die Poale-Zion-Bewegung in Russland wieder von neuem, und von 1915 an begann auch meine Tätigkeit in der Untergrundbewegung der Partei in einer der Vorstädte von Kiew. Aber erst mit dem Ausbruch der Revolution von 1917 trat die Partei an die Öffentlichkeit. Der Parteikongress in Moskau wählte eine neue Zentrale, in die auch ich eintrat. Auf politischem Gebiet war die Partei in der Ukraine besonders aktiv. Noch im Mai desselben Jahres veröffentlichten die Poale Zion in Kiew eine von mir verfasste Erklärung über die positive Einstellung zu den Bestrebungen der Ukrainer nach nationaler Selbständigkeit. Bei dem Eintritt der Minderheiten in das zeitweilige ukrainische Parlament/Zentralna Rada/wurde ich zum Vertreter der Poale Zion gewählt, als einer von den fünf Vertretern der jüdischen Minderheit im Parlament. Als die ersten demokratischen Wahlen in Russland für Stadt- und Bezirksräte und ebenso für die jüdischen Gemeinden bestimmt wurden, wurde, ich im Bezirk Kiew/im derselben Vorstadt, in der vor Revolution die Poale Zion im Untergrunde tätig gewesen waren, zur Mitglied des Bezirksrates gewählt, und sodann auch zum Mitglied des Kiever jüdischen Gemeinderats/der zweite Vertreter der Poale Zion darin war der selige Abraham Revutsky/. Die Partei entsandte mich natürlich als ihrem Vertreter in den Nationalrat der ukrainischen Judenheit, und bei den Wahlen/1918/zuerst vorbereitenden zeitweiligen Versammlung der ukrainischen Juden wurde ich unter den 11 Vertretern der Poale Zion in diese Versammlung gewählt.

In diese Epoche der Revolution und der energischen politischen Tätigkeit fiel auch eine gewisse Fortsetzung meiner akademischen Arbeit. Noch im Jahre 1917 gründete die "Kulturliga" in Kiew eine jüdische Volks-universität in jiddischer Sprache, deren Niveau dem einer wirklichen Universität fast gleichkam. Ich wurde zum Dozenten dieser Universität gewählt und leitete zwei Disziplinen: Grundlagen der Sozialpolitik und Politik des Aussenhandels.

Im November 1918 begann der ukrainische Aufstand gegen das deutsche Heer und die monarchistische, in Wirklichkeit russische Ordnung/dem Hetman/, die unter dem Schutz der Deutschen stand. Ich war der einzige Jude, der sich diesem Aufstand anschloss. Ich trat in die zeitweilige Regierung, die von den Aufständischen in Winniza aufgestellt wurde, als Staatssekretär für Arbeit ein, und nach einiger Zeit wurde mir auch das Amt eines Staatssekretärs für die nationalen Minderheiten übergeben. Als solcher brachte ich die Deklaration über die Wiederherstellung der personalen Autonomie der Minderheiten in der Ukraine zur Veröffentlichung, und gab dem jüdischen Nationalrat in Kiew/der von der oben erwähnten vorbereitenden Versammlung gewählt war und an dem die sozialistischen Parteien nicht beteiligt waren/ in einem Telegramm die Wiederherstellung des Autonomiegesetzes und die Anerkennung des Nationalrates als Vertretung der jüdischen Minderheit bekannt.

Im Dezember 1918 kehrte ich nach Kiew zurück. Die republikanische ukrainische Regierung wurde aufgestellt, in der es auch einen Minister für jüdische Angelegenheiten gab/Abraham Revutsky/. Ich kehrte zu meiner früheren Facharbeit zurück, die ich im Frühling des Jahres infolge der monarchistischen Umwälzung verlassen hatte. Ich wurde zum Viceminister für Handel und Industrie ernannt. Dieses Amt versah ich bis zur Eroberung des jungen Staates durch die russischen kommunistischen Armeen. Der Kampf ge

gen die russischen Kommunisten ging faktisch in die Hände von Banden der Aufständischen über. Obwohl in der ukrainischen Regierung bis Ende Februar 1919 die Sozialisten herrschten, an ihrer Spitze der bekannte Sozialdemokrat und Schriftsteller Wynnytschenko, so war sie doch machtlos, und auch dem Oberkommando der halbregulären Armee fehlte die moralische und faktische Kraft, um sich mit Gewalt dem Nord und den Räubereien zu widersetzen, die unter den Banden und auch in der Armee zur Tagesordnung geworden waren. In dieser Situation beschloss Revutsky und ich unseren Abschied von der Regierung zu nehmen, aus der ungefähr zum selben Datum auch die ukrainischen Sozialisten austraten. Ich verliess die Ukraine und fuhr nach Galizien. Ich wohnte etwa drei Monate in Stanislaw und war in der "Poale Zion"-Bewegung aktiv. Als ich in die Ukraine zurückkehrte, überzeugte ich mich, dass sich die Lage verbessert hatte. Es wurde wiederum eine sozialistische Regierung errichtet, und dank der Beteiligung der disziplinierten Armee der sozialistischen Regierung am Kampfe begann das Leben in den jüdischen Städten und Städtchen sich weitgehend zu normalisieren. Im August 1919 beschloss der Kongress der Poale Zion im dem Gebiet, das damals der ukrainischen Regierung unterstand, wir hätten wiederum am Kampfe der ukrainischen Demokratie für die Befestigung des Staates Teilzunehmen und müssten zu diesem Zwecke unseren Vertreter in die Regierung entsenden, die aus ukrainischen Sozialdemokraten und Sozialrevolutionären zusammengesetzt war und an deren Spitze der Führer der Sozialdemokraten I. Masepa stand. Ich wurde zum Viceminister im Arbeitsministerium ernannt/der Vertreter der Volkspartei hatte das Amt des Viceministers im Ministerium für Handel und Industrie; die Bundisten und die "Vereinigten" traten in Verhandlungen über ähnliche Ernennungen ihrer Vertreter in die Regierung ein/.

Noch vor dem Kongress gelangten Nachrichten zu uns, die Kiever Zentrale der Partei, die formell noch in einen Teil der von den Sowjetrussen eroberten Ukraine bestand, habe beschlossen, mich aus der Partei auszuschliessen, wegen meines Kontaktes mit den Behörden der nationalistischen Ukraine. Der Kongress der Partei diesseits der Front ging über diese Nachricht zur Tagesordnung über, denn seine Ansicht war, dass, wenn ein solcher Beschluss tatsächlich angenommen worden sei, er einem Zwangsversuch und eine Drohung seitens der Kommunisten innerhalb und ausserhalb der Partei darstelle.

Im Frühjahr 1920 änderte sich die Lage an der Kriegsfront vollständig. Die polnische Armee mischte sich in den Krieg zwischen den Ukrainern und den russischen Kommunisten ein und drang bis einschliesslich Kiev vor. Die ukrainische Deputation, die nach Warschau für, einigte sich in dieser Angelegenheit mit der polnischen Regierung im Widerstand war. Ich war einer von der Regierung, die die Initiative zu diesem Widerstand ergriffen, der den Rücktritt der sozialistischen Regierung veranlasste. Damit endete auch meine Beteiligung an der ukrainischen Regierung.

Ende Juli 1920 näherte sich die Front meinem damaligen Wohnsitz/Winniza/ und ich verliess das Land und ging ins Ausland. Bis Ende 1921 wohnte ich in Wien und dort schrieb und bearbeitete ich mein Buch "Im ukrainischen Exil", das auf jiddisch, deutsch und ukrainisch erschien, und das die jüdische Politik gegenüber dem Kampfe der Ukrainer um ihre nationale und politische Selbständigkeit in den Jahren 1918/20 sowie meine eigene Stellung und die der Poale-Zion-Partei in der Ukraine in dieser Politik und in diesem Kampfe darstellt.

Ende 1921 wurde ich nach Prag eingeladen, um an dem öffentlichen ukrainischen Komitee mitzuarbeiten, an dessen Spitze der Führer der Sozial-revolutionäre Schapowal stand und das die Gründung eines ukrainischen Politechnikums in der Tschechoslovakei betrieb. Mit dem Beginn dieser Arbeit kehrte ich wieder zu meiner akademisch-wissenschaftlichen Tätigkeit zurück, die durch die politischen Ereignisse während einiger Jahre unterbrochen worden waren. Im Mai wurde ich zum Dozenten an der kollektivwirtschaftlichen Fakultät dieses Politechnikums gewählt, das inzwischen errichtet worden war und seine Arbeit begonnen hatte. Diese Hochschule, die von dem Budget der Tschechoslovakischen Regierung erhalten wurde und unter ihrer Aufsicht stand, erreichte schon im dem ersten Jahren ihres Bestehens das Niveau einer regelrechten europäischen Hochschule, und die tschechoslovakische Regierung erkannte die Ingenieur-diplome ihrer Schüler offiziell an. Sie wurde von etwa 700 Studenten aus der Ukraine, Polen u. a. besucht, die unter der Leitung von mehr als 100 Professoren, Dozenten, Assistenten usw. studierten. Ich hatte dem Lehrstuhl für Wirtschaftspolitik inne und lehrte die Fächer: Industriewirtschaft, Aussenhandelspolitik, Verkehrspolitik, Arbeitsämter, und zeitweilig/bis zur Ernennung neuer Dozenten/auch Theorie der Sozialpolitik und Organisation von Wirtschaftsbetrieben. Bei der Errichtung des Politechnikums war ich zum Sekretär der Wirtschaftsfakultät gewählt worden, und nach einem Jahre wurde ich Prorektor. Dem Program der Fakultät wurde mein Vorschlag zugrunde gelegt, den ich ausgearbeitet hatte, als ich noch Mitglied des organisierenden öffentlichen Komitees war. 1925 wurde ich zum Professor für Wirtschaftspolitik am Politechnikum gewählt, und in diesem Amt wirkte ich bis zur Auflösung des Institute Ende der dreissiger Jahre. Neben der Fakultät bestand ein Institut für nationale Wirtschaft, das ich leitete, ebenso ein Seminar für Wirtschaftspolitik, das unter der Leitung zweier Professoren stand: der meinen und des Professors für Wirtschaftsgeographie. Ich war bei den Studenten beliebt und las immer in einem vollen Saal.

Neben meinen Vorlesungen beschäftigte ich mich mit wissenschaftlich-literarischer Arbeit. Ausser zwei Lehrbüchern, die ich für meine Schüler schrieb/Industriewirtschaft und Politik des Aussenhandels/verfasste ich eine umfassende wissenschaftliche Untersuchung über das Thema "Theorie der Aktiengesellschaft" und eine Reihe von weniger umfassenden Arbeiten, wie: Der Eisenbetrieb in der modernen Wirtschaft, Die Industrialisierung der sowjetischen Ukraine, Die soziale und nationale Zusammensetzung, Das Schwarze Meer in der ukrainischen Wirtschaft, Die Eisenbahn der Ukraine und ihr wirtschaftlicher Zweck, Die Industrie in der sowjetischen Ukraine. Die soziale und nationale Zusammensetzung der kommunistischen Partei in der Ukraine, Die sozialwirtschaftlichen Grundlagen des nationalen Frage, Parteikapitalismus-Analyse der sozialen Grundlagen des sowjetischen Regimes in den zwanziger Jahren des Jahrhunderts, u. s. w.

Vom 1922 bis 1929 wohnte ich in Podiebrad/eine Stunde Bahnfahrt von der Hauptstadt Prag/, der einstmaligen Hauptstadt der böhmischen Könige, wo sich das Politechnikum/im Palast des Königs Jiri von Podiebrad/befand. In dieser Stadt gab es nur einzelne/assimilierte/Juden, und es bestand keinerlei öffentliches jüdisches Leben. Aus dem Willen heraus, wieder am öffentlichen jüdischen Leben teilzunehmen, beschloss ich, nach Prag zu ziehen. So verlegte ich Ende 1929 meinen Wohnsitz nach der tschechischen Hauptstadt, wo eine

zionistische Bewegung bestand, darin auch eine Gruppe der Poale Zion sowie der Liga für das arbeitende Palästina. Ich setzte meine akademische Tätigkeit fort, indem ich zweimal wöchentlich nach dem Ort der Hochschule fuhr, meine Kurse abhielt/sechs Stunden die Woche/, und ein zweistündiges Seminar leitete. Zu den Sitzungen des Professorenrates der Fakultät und des gesamten Politechnikums fuhr ich besonders.

Gleich nach meiner Übersiedlung nach Prag trat ich in die zionistische Arbeit ein-in die Gruppe der Poale Zion und in die Liga für das arbeitende Palästina. In dieser wurde ich nach einiger Zeit zum Vorsitzenden gewählt und bekleidete dieses Ehrenamt bis 1939, dem Jahre meiner Einwanderung nach Palästina. Ich begann meine zionistische Tätigkeit in Prag mit einem Vortrag in der oben erwähnten Liga über das Thema: Die wirtschaftliche Zusammensetzung der Juden in der Diaspora als Schicksalsgemeinschaft. Es war dies eine statistisch-soziologische Untersuchung, die Notwendigkeit einer zionistischen Lösung der Judenfrage mit objektiv-wirtschaftlichen Ursachen, die in der Galutexistenz des jüdischen Volkes begründet waren, motivieren sollten. Diese Arbeit bildete eine Art Fortsetzung der Lehre von B. Borocow aus den Jahren 1900-1906.

Die Bedeutung dieser Lehre, die in dieser Epoche eine völlige Neuerung in der Methode der Motivierung des Zionismus durch die Zionisten darstellte, lag daran, dass mit ihrer Hilfe der kommunistischen Propaganda entgegengetreten werden konnte, die, entsprechend dem sowjetischen Beispiel, in der "roten Assimilation" die einzige wirksame Lösung der Judenfrage sahen. Nur eine zionistische Lehre, die auf marxistischen Grundlagen ruhte, konnte damals die kommunistische Propaganda bekämpfen, die sich in diesen Jahren in allen Ländern Mittel- und Osteuropas ausbreitete und einen fruchtbaren Boden in der jüdischen und zionistischen Jugend fand, die durch die Ereignisse des Jahres 1929 in Palästina und die daraus folgenden Einwanderungsbeschränkungen enttäuscht war.

Gleich bei dieser meiner Tätigkeit überzeugte ich mich davon, wie vernachlässigt die Beschäftigung mit der zionistischen Ideologie in Europa war. Es wurde mir klar, dass die Zionisten und besonders die Jugend auf diesem Gebiete völlige Ignoranten waren, dass die zionistischen Organisationen in diesen Ländern nicht für eine zionistische Erziehung sorgten, die diesen Namen verdiente, und dass sich daraus die Gefahr ergab, dass die Jugend für den Zionismus verloren gehen würde. Ich beschloss, einzugreifen und für eine Aenderung dieser sonderbaren Situation zu arbeiten. Während der Jahre 1930-1938 hielt ich Dutzenden von Städten und Städtchen der Tschechoslowakei und auch ausserhalb derselben Hunderte von Vorträgen sowohl über obengenannte Thema wie auch über ein umfassendes Thema, das direkt gegen die kommunistische Propaganda gerichtet war, nämlich: "Löst der Kommunismus die Judenfrage?" Nach einigen Jahren erschienen die Vorträge über diese Themen in Buchform, und dieses Buch diente als feste Grundlage für die Verteidigung der zionistischen Bewegung in den Ländern Mittel- und Osteuropas gegen die Propaganda der "roten Assimilation".

Während des Prager Zionistenkongresses im Jahre 1933 erhielt ich die Zustimmung der Leitungen des Keren Kajemet und des Keren Hajessod zur organisiertem Tätigkeit auf dem Gebiet der zio

nistischen Erziehung und des Kampfes gegen die kommunistische Propaganda. Ich gründete das "Amt für zionistische Propaganda"; /heute das Institut für zionistische Bildung in Jerusalem/ als unabhängiges und unparteiliches Institut, das meiner alleinigen Verantwortung unterstand. Vom diesem Amt aus gründete ich die "Zionistische Volkshochschule". An ihr beteiligten sich etwa 200 Jüngliche und Erwachsene sowie etwa 30 Dozenten von den besten Zionisten des Landes und auch einige nichtjüdische Gelehrte. Diese Schule entwickelte sich zu einem herrlichen Institut. Es bestand drei Jahre lang und es fanden an ihm 34 Vortragszyklen statt über die Themen: Das Nationalitätenproblem und die Judenfrage; Die zionistische Bewegung; Erez Israel und das Aufbauwerk. Nachdem die Schule einige Zeit mündlich bestanden hatte, begannen wir mit der Vielfältigung der Vorträge durch Stencil, und nachher gingen wir zum regelrechten Druck über. So entstand der "Zionistische Fernunterricht". Diese Vorträge wurden von zionistischen Organisationen in der ganzen Welt, auch von Erez Israel, bestellt. Der Kerem Hajesod in Jerusalem bestellte sie für seine Schlichim, und die Hadasah schrieb mir aus Amerika, es gebe kein besseres Material für ihre Mitarbeiterinnen. Ich begnügte mich nicht mit der schriftlichen Herausgabe der Kurse und begann mit der Veröffentlichung dieses ausgezeichneten ideologischen Materials in Form von Büchern und Heften. So wurde die "Kleine zionistische Bücherei" begründet, in der bis zum Jahre 1938, dem Jahr der Eroberung Prags durch Hitler, 18 Bücher und Hefte erschienen, darunter drei von mir: 1/ Löst der Kommunismus die Judenfrage?, 2/ Die jüdische Wirtschaft, 3/ Das arbeitende Erez Israel. Die Bücher und Hefte wurden von den zionistischen Organisationen und den zionistischen Fonds in Deutschland und Österreich in Hunderten, zum Teil in Tausenden von Exemplaren bestellt. Ich stieß bei meiner Arbeit auf Schwierigkeiten und auch auf Widerstand, aber die zentralen zionistischen Institutionen in London und Jerusalem verhielten sich positiv und sympathisch zu ihr, und mein Büro für zionistische Propaganda erhielt jährliche Zuwendungen von insgesamt etwa 400 Pfund Sterling von der Exekutive in London und dem beiden Fonds in Jerusalem. Etwa die gleiche Summe verdiente das Büro durch die Abonnements auf die schriftliche Kurse und durch den Verkauf der Bücher. Damit wurden die Ausgaben gedeckt.

1938 begann die Eroberung der Tschechoslowakei durch die Nationalsozialisten. Meine Arbeit wurde abgebrochen. Am 9. September gelangte ich an die Küste von Erez Israel. Ich stieg in Haifa ans Land. Ich kam ohne Geld, aber mein geistiges Gepäck führte ich mit mir: mein guter Name als befähigter Organisator zionistischer Propaganda ging mir voran, und es gab damals nicht viele meinesgleichen in der zionistischen Bewegung. Ausserdem lagen hinter mir etwa zwanzig Jahre der Lehrtätigkeit an Fachhochschulen für Wirtschaftspolitik, der organisatorischen administrativen und wissenschaftlichen Arbeit in dem höchsten öffentlichen und Regierungsamt in Russland und der Ukraine, öffentliche jüdische Tätigkeit und zionistische Wirksamkeit vom fast 40 Jahren. Ich ging in Haifa vom Schiff und wandte mich an das Technion, an dessen Spitze Schlomo Kaplansky stand, der früher ebenfalls bei Poale Zion tätig gewesen war. Hier erwartete mich erste Enttäuschung: Kaplansky verhielt sich kühl und höchst skeptisch zu meinem Vorschlag, eine Fakultät für Wirtschafts-administration oder wenigstens eine Abteilung für

Wirtschaft am Technion zu errichten. Und dabei hatte ich doch Erfahrung in dieser Arbeit vom den ukrainischen Politechnikum her, und sowohl das Land wie auch das Haifaer Technion brauchten die Sache: es bestand damals im Lande keine Ausbildungsstätte für Wirtschaftler und Administratoren, und solche fehlten natürlich im zionistischen Aufbauwerk, und ausserdem ist es in unserer Zeit unmöglich, dass ein Ingenieur irgendwelcher Art in seiner Arbeit nicht mit wirtschaftlichen Problemen und sozialen Beziehungen zu tun haben sollte. Als ich mich überzeugt hatte, dass man mich dort nicht brauchte, verliess ich Haifa und ging nach Jerusalem. Aber dort wartete meiner noch viel grössere Enttäuschung: ich war noch "ein Grüner" im Bezug auf die Lebensverhältnisse im Lande, ich war naiv und glaubte, man werde mich in dem im Aufbau befindlichen Heimatlande mit offenem Armen empfangen und sich bedienen, sich meiner Kenntnisse, meiner Kräfte, meiner Energie, meiner Erfahrung, meiner Fähigkeit zur Initiative zu bedienen, um mich zum Nutzen der Allgemeinheit an der geeigneten Stelle in das Aufbauwerk einzuordnen - und ich überzeugte mich, dass das Gegenteil der Fall war: sehr bald wurde mir klar, dass gerade diese Eigenschaften und dazu mein persönlicher selbständiger Charakter und mein Gefühl der Selbstachtung, das ich im Verkehr mit der palästinensischen Gesellschaft nicht verbag, die Eigenschaften, um derenwillen mich die Nichtjuden, mit denen ich so viele Jahre zusammengearbeitet hatte, geehrt und geschätzt hatten, dass gerade sie mir im Lande der Väter ein Hindernis waren und schliesslich mich und meine Pläne zum Scheitern brachten.

An die Universität wandte ich mich überhaupt nicht: I/ es bestand an der Hebräischen Universität keine Fakultät und nicht einmal eine Abteilung für Wirtschaftswissenschaften; ich war nur mit einem einzigen offiziellen tschechischen Dokument ins Land gekommen, in dem bescheinigt wurde, dass ich 16 Jahre lang Professor Wirtschaftspolitik am ukrainischen Politechnikum gewesen war - aber ich hatte keinen meiner Bücher und sonstigen wissenschaftlichen Arbeiten bei mir, da der Lift, dem ich über Hamburg geschickt hatte, nicht im Lande angekommen war: bei Ausbruch des Krieges wurde das Schiff in den Genues gebracht, wo die Fracht ausgeladen und nach zwei Jahren/ wie ich jahrelang später kurz vor Kriegsende, erfuhr/ von der Hitlerarmee beschlagnahmt und nach Deutschland geschickt wurde. Mein Lift enthielt alles, was ich überhaupt besass: meine und meiner Frau persönliche Gegenstände, die Möbel usw., und was für mich das Wichtigste und die Vorbedingung für die Weiterführung meiner akademischen und wissenschaftlichen Arbeit war: meine Fachbibliothek, mein wissenschaftliches Archiv, die Kartothek, in die ich im Laufe vieler Jahre Zitate, Statistiken und meine Gedanken über das, was ich während einer langen Epoche gelessen, gelernt und gelehrt hatte, und endlich meine wissenschaftlichen Arbeiten, gedruckte und handschriftliche. So fühlte ich mich plötzlich "machtlos". Selbst wenn man mir ein Lehramt an der Universität angeboten hätte, so hätte ich doch eine lange Zeit zur Vorbereitung meiner Kurse gebraucht, da, nach dem bekannten Wort, zwar mein Kopf in der Bibliothek, aber die Bibliothek nicht in meinem Kopfe war, vielmehr in meinen Büchern, in meinen Manuskripten, in meinem Archiv und meiner Kartothek. Und da auch sonst die Aussichten, eine Stellung an der Universität zu bekommen, ziemlich schwach waren, verzichtete ich von vornherein auf diesen zweifelhaften Versuch.

Bei meiner Ankunft in Jerusalem setzte ich mich mit der zionistischen Leitung und dem Fonds in Verbindung, für die ich jahrelang in Prag mit so grossem Erfolg gearbeitet hatte, und in der Tat stimmten alle drei zu, dass ich mich auch in Jerusalem mit ideologischer zionistischer Propaganda beschäftigen sollte, und setzten mir zusammen für ein halbes Jahr ein Monatsgehalt von 12/zwölf P.L. aus. Ich begann mit den Vorbereitungen zur Gründung eines Instituts für ideologische Propaganda und zionistische Erziehung in Erez Israel, ähnlich dem, das ich im Ausland geleitet hatte. Inzwischen lernte ich mit grosser Energie die hebräische Sprache, da meine Kenntnisse damals ziemlich gering waren, um meine frühere Tätigkeit im Lande fortsetzen zu können. In der Tat kam ich beim Lernen der Sprache schnell voran, und schon im Tammuz 5700 verfasste und übergab ich der Redaktion des "Haolam" einen Aufsatz über das Thema "Die zionistische Leitung und das Jugendproblem", sowie auch ein Programm für das Institut für zionistische Bildung, das ich im Begriff war, in Jerusalem im Rahmen der zionistischen Organisation zu gründen, und all das hatte ich selbständig geschrieben, und die Redaktion druckte das von mir zum ersten Mal in dieser Sprache Geschriebene fast ohne jede Verbesserung der Sprache und des Stils ab.

Hier begannen die Überraschungen und mit ihnen meine grossen Enttäuschungen gegenüber der Jerusalemer Leitung der zionistischen Bewegung und meine Zweifel an dem moralischen Niveau der Spitzen des Apparats der zionistischen Organisation. Mitte 1940 gelang es mir, das Mitglied der zionistischen Leitung Jizchak Grünbaum für den Neuaufbau meines Prager Instituts in Jerusalem zu gewinnen. Die drei Institutionen/der Keren Kajemet, Keren Hajessod und die zionistische Leitung/setzten auch wirklich auf Grünbaums Vorschlag hin die Summe 60 P.L. dafür aus. Ich gab sofort die Gründung des "Instituts für zionistische Bildung" öffentlich bekannt und gab diese Mitteilung auch an die Informationsabteilung, an deren Spitze I. Klinow stand, zwecks Veröffentlichung in dem täglichen Bulletin, das diese Abteilung für die Presse und die zionistischen Institutionen herausgab. Das Ergebnis war höchst überraschend: der Generalsekretär der Jewish Agency wandte sich sofort mit einem Protestbrief an Grünbaum und erinnerte ihn daran, dass meine offizielle Arbeitszeit in der zionistischen Organisation sich bereits dem Ende näherte und dass ich nur zeitweilig angestellt worden sei. Grünbaum müsse verstehen, dass es für die Existenz meines Instituts keine formelle Grundlage im Rahmen der Institutionen gebe... Dieser Brief von Herrn Eisenberg an Grünbaum, der mir erst lange nachher bekannt wurde, blieb nicht das einzige Mittel, das jene Beamten, die Leiter der Abteilungen, gegen mich ergriffen, die doch die Pflicht gehabt hatten, für zionistische Propaganda, für Information für Jugend-erziehung zu sorgen, und die sich zum Ziel gesetzt hatten, jedem Versuch meinerseits, mir auf diesen Gebieten eine Stellung zu erwerben, zu sabotieren. Und wirklich "glückte" es ihnen: das Institut der zionistischen Organisation anerkannt, das "Gehalt" von zwölf P.L. wurde nach Ablauf des halben Jahres nicht weiter gezahlt, ein Arbeitsraum wurde mir nicht gegeben und ich musste in einer Ecke des Sitzungssaals der Jewish Agency arbeiten, bis man mir andeutete, "die zionistische Leitung habe keine Zimmer zu vermieten" und ich das Haus verliess und in einem Privathaus ein Büro aufmachte. Aber wenn auch meine Enttäuschung gross war, so verzweifelte ich doch nicht: auch unter diesen Bedingungen setzte ich meine Arbeit fort, und es gelang mir, in den ersten drei Monaten

nach der Gründung des Instituts 500 Abonnenten für den "zionistischen Fernunterricht" zu erwerben, mit denen ich meine Tätigkeit in Jerusalem begann. Diese Zahl stieg immer mehr, und im Laufe des Bestehens der Kurse abonnierten sich und zahlten alljährlich den Abonnementspreis mehr als 1700 Abonnenten, darunter Kibbutzim, Schulen, Institute und Organisationen. Elf Kurse gelang es mir, in einer Auflage von zweitausend Exemplaren herauszugeben. In gleicher Zahl erschienen die Bücher der "Kleinen zionistischen Bücherei" - das meiste von diesem Material ist längst vergriffen. Und all dies in einem Lande, "in dem kein Bedürfnis nach dem Studium des Zionismus vorlag", wie mir die Leiter der zionistischen Bewegung in Jerusalem versicherten... Über diese erste Epoche meiner Tätigkeit in Erez Israel schrieb im Januar 1942 in dem Mistadrutororgan "Hege" der ehemalige Herausgeber des Prager zionistischen Wochenblattes "Selbstwehr": "...Hier in Erez Israel fand Prof. Goldelmann dieselben Hindernisse, dasselbe Misstrauen, dieselbe Ungläubigkeit, und wieder setzte er ihnen die Kraft seines Willens und seine Hartnäckigkeit entgegen, und man kann sagen, dass die Erfolge seiner Tätigkeit hier im Lande die in Prag noch übertrafen..."

Aber mit welchem persönlichen Schwierigkeiten, moralischen und materiellen, war dieser Erfolg verbunden! Zwar wurde der Plan, die geldliche Unterstützung des Institutes durch die Institutionen vollständig abzubrechen, so dass ihre Bedeutung mehr symbolisch als praktisch war. Jahr um Jahr beantragte das Institut eine Zuwendung von einigen Tausenden Pfund und erhielt einige Hunderte. Im Jahre 1944 wurde auf die Initiative der zionistischen Leitung hin eine öffentliche Kommission eingesetzt/bestehend aus Prof. Dünaburg als Vorsitzenden, Schalom Schwarz, Dr. Woyslawsky und Moshe Indelmann als Mitglieder, die die Aufgabe erhielt, zu untersuchen und zu beschließen, ob die Fortsetzung der Tätigkeit meines Instituts wünschenswert und lohnend sei. Die Kommission beschloss einstimmig, dass das Institut und sein Begründer Ermunterung und Unterstützung verdienen, damit es nicht nur bestehen sondern auch seine Tätigkeit erweitern könne, entsprechend den Bedürfnissen der im neuer Entwicklung begriffenen zionistischen Bewegung, sowohl in Hinsicht auf theoretische Probleme, und dass daher die Kommission der Meinung sei, die Unterstützung, die das Institut von dem nationalen Institutionen erhalte, müsse eine angemessene und feste sein". Das einzige positive Ergebnis dieses Beschlusses war, dass die zionistische Leitung ihren Beitrag für das Institut von 150 Pfund auf 300 erhöhte, und diese Summe blieb unverändert, trotz der Inflation und trotz des sinkenden Wertes unseres Geldes in den letzten Jahren, obwohl das Budget der Institutionen in diesen Jahren von einigen hunderttausend Pfunden auf Millionen gestiegen war und die Budgets der Abteilungen, deren Aufgaben parallel zu denen des Institutes waren, hunderttausende Pfund im Jahre erreicht hatten... und im Jahre 1943 erhielt das Institut von der zionistischen Leitung und der Jewish Agency zusammen im ganzen 550 I.L., wobei die Informationsabteilung der Jewish Agency noch die Veröffentlichungen dem Institut für 400 I.L. kaufte. Wer könnte sagen, dass dieser Beitrag "angemessen und fest" im Sinne der Definition der öffentlichen "ommission vom Jahre 1944 sei?

Bei der Staatsgründung war mir klar, dass sich die zionistische Propaganda von nun an um eine neue Achse zu konzentrieren haben den Staat. und dass es jetzt ihre Aufgabe sei, I/seine Bürger Verständnis für den Staat in ihrem Staat im allgemeinen und ihrem Staat im besonde

ren zu lehren, und 2/unter dem Judentum der Diaspora eine positive Meinung über den Staat zu verbreiten, als Hauptmotiv zur Erweckung ihres jüdischen Nationalbewusstseins und ihrer Bereitschaft, den Staat Israel zu unterstützen. Ich zeigte also das Erscheinen einer neuen Serie von Korrespondenzkursen an: "Der Staat Israel, seine Grundlagen, seine Institutionen, seine Politik". Ich erlangte die Einwilligung unserer besten Fachleute, sich an dem neuen Unternehmen zu beteiligen, es gelang mir, nahezu 1.200 Abonnenten für diese Kurse. Ich begann mit der Herausgabe einer "politischen Taschenbibliothek", die dasselbe Material wie die Kurse enthielt, jedoch im Taschenbuchformat. Im allgemeinen erscheint das Material der Kurse und der Taschenbibliothek zusammen in einer Auflage von 3000 Exemplaren. Von dem zwanzig Themen des Programms sind bis jetzt erst acht in dem Kursen und die gleiche Anzahl in der Taschenbibliothek erschienen. Eine davon, meine eigene Arbeit/Israels Außenhandel/erschien auch auf englisch. Die Langsamkeit im des Erscheinen der Kurse kam daher, dass das Institut weder Vermögen noch Rücklagen zu seiner Verfügung hatte. Vor 12 Jahren hatte es 60 L.P. als Grundvermögen und Rücklage zusammen besessen, und im Lauf dieser Jahre war kein Pfennig zu diesem "vermögen" hinzugekommen. Wenn ich ein Buch herausgab, musste ich einige Hundert Pfund investieren/und nach der Staatsgründung infolge der Inflation und den entsprechenden Preisen tausend/und mehr/, und damit war für lange Zeit meine Finanzkraft erschöpft/die Finanzierung wurde im allgemeinen durch Bankanleihen und bisweilen durch die Beteiligung der Verfasser an der Investition ermöglicht/, und erst wenn der Erlös des Buches in meine Hand gelangte, konnte ich wieder ein neues Buch oder einen neuen Kurs herausbringen. Die Jahresbilanz des Instituts war dementsprechend: die Einkünfte während der sechs Jahre des Bestehens des Staates gingen durchschnittlich nicht über 3000 L.P. jährlich hinaus-die Ausgaben betragen 3.500 L.P. Der Beitrag der Institutionen war durchschnittlich 800 L.P. jährlich, d.h. nur 26.5 % der jährlichen Gesamtausgaben; das Defizit betrug durchschnittlich 500 L.P. Das Jahr 5713 schloss das Institut mit einem Defizit von über 1000 L.P. ab. Wenn ich es mir jetzt, im Jahre des zwanzigsten Jubiläums des Instituts und nach zwölf Jahren seiner Wirksamkeit im Lande, überlege, verstehe ich nicht, woher ich die moralische Kraft hergenommen habe, dieses an Mitteln so arme Institut aufrecht zu erhalten und weiterzuführen. War diese ganze Tätigkeit nicht eine echt chaluvische Initiative? Aber keiner hatte es eilig, diese meine Initiative zu unterstützen. Im Gegenteil, es wurde nicht wenig getan, um sie zu vereiteln.

Ich nahm kaum teil am öffentlichen Leben des Landes, und vom politischen Leben hielt ich mich gänzlich fern. Und doch war ich zwanzig Jahre lang in Russland, in der Ukraine und auch in der Tschechoslowakei in der zionistisch-sozialistischen Bewegung aktiv tätig gewesen/und in der russisch-ukrainischen Epoche hatte ich an der vordersten Front der Bewegung gestanden/. Ich bin bis zum heutigen Tage ihren Grundsätzen treugeblieben und habe auch durch meine sozialistisch-wissenschaftliche Arbeit nicht wenig zur ideologischen Unterbauung der Bewegung beigetragen. Aber als ich ins Land kam, wurde mir sehr bald klar, dass dem Jischuw die erste Grundbedingung eines echten öffentlich-politischen Lebens fehlte -der freie, der wirklich freie Mensch. Die Spitzen der Parteien und der Institutionen beherrschen den Jischuw in unbegrenzter Masse, wozu heute noch die Spitze des Staates hinzukommt. -und diese Macht bestimmt die Gestalt des einzelnen Bürgers und legt sein öffentliches Verhalten, sein mora

lisch-politisches Gesicht fest. Der einzelne Israeli hat keine eigene persönliche Meinung, keine selbständige Ansicht, die sich aus einer Weltanschauung, aus den Grundsätzen seiner gesellschaftlichen Überzeugung und einem privaten Leben nicht nach diesen Grundsätzen. Die israelische Geselle- besteht in ihrer grossen Mehrzahl aus Einzelnen, die materiell. Klassenmässig, und manchmal auch in naiver Form geistig von diesem herrschenden Spitzen völlig abhängig sind. Die Menschen dieser Spitzenstellungen aber, die Leitung der politischen Parteien und die Körperschaften der staatlichen Herrschaft, sind in ihrer Haltung zu Fragen der Führung weniger von Grundsätzen als vielmehr von Zwecken bestimmt, und die "Erreichung der Zwecke wiederum ist bedingt vom taktischen Erfolg. Unter diesen Umständen steht ein Neuankommener vor der Wahl: sich zu unterwerfen und sich einem der Lager anzuschliessen, dem herrschenden Lager oder dem um die Herrschaft kämpfendem/ die innere Ordnung ist in beiden gleich/, oder sich in seinen vier Wänden einzuschliessen und sich der Teilnahme am öffentlichen und politischen Leben zu enthalten. Wenn er sich nämlich einer Selbsttäuschung hingibt und den Kampf für liberal-demokratische Grundsätze beginnt, dann wird er sich bald überzeugen, dass man ihn einem dritten Lager zuzählt, der der/Batlanim/Untüchtigen, die ihren eigenen Nutzen nicht verstehen. . . Schon im ersten Jahre meines Aufenthaltes im Jerusalem beklagte sich ein ehemaliges Mitglied der Poale Zion in Prag, einer der obersten in der dortigen Partei, bitterlich bei mir, dass man in Erez Israel "Menschen zu Nullen mache". Ich sagte zu ihm: "Schlimmer noch, hier machen Nullen Menschen zu Nullen".

Als eingeschworener "Untüchtiger" veruchte ich nach Jahren des Zögerns mein Glück und trat der Jerusalemer Ortsgruppe der Mapai bei, als den politischen Rahmen, dessen Grundsätze meiner sozialistisch-zionistischen Weltanschauung am nächsten standen. Dies war gerade die Zeit, als David Ben-Gurion seinen Gedanken von der Zweckmässigkeit des Kampfes für einen jüdischen Staat schon in unserem Tage in seiner Partei durchzusetzen strebte. Ben-Gurion wandte sich damals in einem Aufruf an die vielen "Parteilossen", die mit der Mapai und ihrem Kampfe sympathisierten, dieser Partei als Mitglieder beizutreten. Ich wurde vom Aufruf beeindruckt und trat bei. Ich wurde bitter enttäuscht. Sehr bald wurde mir deutlich, dass in der Partei keinerlei Wirkungsfeld für mich bestand; dass ich mich mit der Stellung eines gewöhnlichen Mitglieds begnügen musste, dessen Pflichten klar vorgeschrieben waren: Mitgliedsbeitrag zu bezahlen, die Versammlungen zu besuchen und für jeden Beschluss zu stimmen, den das Sekretariat/in Wirklichkeit der Sekretär, der die Stellung eines Orts "Führers" einnahm/vorschlagen würde. Ziemlich lange ertrug ich diesen schlimmen Zustand, aber schliesslich trat aus und schloss mich in meinen vier Wänden ein. Dieser Schrift rüchte sich grausam an mir nach der Staatsgründung: bei meinem Versuch, in den Regierungsapparat zu gelangen, stiess ich auf einen vollständigen Boykott. Es zeigte sich, dass der Staat keinerlei Bedarf meine Fachkenntnissen, meiner administrative Erfahrung, meine Fähigkeit zur Initiative und meine Energie hatte. Zwangsläufig kam ich zu der Folgerung, dass die russische wie auch die ukrainische Regierung töricht gewesen waren, als sie mich seinerzeit zu den höchsten Ämtern auf Gebieten der Wirtschaft und Sozialverwaltung ernannt hatten. Ich überzeugte mich davon, dass im Staate Israel untüchtige Müsiggänger wie ich nur eine Bestimmung hatten: müssig zu gehen. Ich fand mich mit dieser meiner Bestimmung ab und mit der absoluten Verweigerung der Möglichkeit, meiner selbständigen Staate zu dienen.

Hier muss ich noch zwei meiner Tätigkeiten erwähnen, die eine Art Fortsetzung meiner ähnlichen Tätigkeit in Prag bildeten: 1/ die Angelegenheit der "Volksuniversität" in Jerusalem und 2/ eine Reihe von Vorträgen, die ich an vielen Orten des Landes hielt. Die erste Angelegenheit ist interessant sowohl in ihrem Erfolg wie auch in ihrer Scheiternsart: die erste Seite ist charakteristisch für meine gesamte Tätigkeit, in ihrer Qualität und in ihrer Methode, die zweite Seite ist besonders charakteristisch für die Einstellung der Führer des Jischuw und der Spitzen der nationalen Institutionen zu jeder Initiative und öffentlichen Tätigkeit, die jemand, der ausserhalb des Rahmens ihrer Alleinherrschaft steht, selbständig zu beginnen und auszuführen wagt.

Der Gedanke, in Jerusalem eine "Volksuniversität" zu gründen, kam im Jahre 5701 aus dem Kreise des Jerusalemer Volkshauses. Eigentlich war der Initiator des Gedankens Herr Chefetz, die Seele und der bewegende Faktor dieses Instituts. Als Herr Chefetz erfuhr, dass ein Mann ins Land gekommen sei, der im Ausland ein ähnliches Institut gegründet hatte, wandte er sich an mich. Ich trat sofort in diese Tätigkeit ein, zu erst als Mitglied des Begründenden Komitees, und später, nachdem ich einen Programmvorschlag für das neue Institut und die Grundlagen seiner Organisation ausgearbeitet hatte, als Vorsitzender des Vorstandes natürlich ehrenamtlich. Ich widmete dieser Arbeit viel Zeit und Kraft, und mein Institut für zionistische Bildung beteiligte sich im bescheidenen Masse auch an der Finanzierung des neuen Instituts. Die Volksuniversität wurde mit der Absicht gegründet, als ständiges Institut zur Verbreitung methodischer Bildung, allgemeiner und jüdischer, auf Hochschulniveau, aber in volkstümlicher Form zu dienen. In ihrer Organisation ähnelte sie dem Formen regelrechter Hochschulen. Wir arbeiteten Studienpläne für künftig zu errichtende Fakultäten aus, rechneten auch mit der Möglichkeit von Prüfungen und Diplomen. Das Ganze war ein Traum von Hochschulbildung für diejenigen, die nicht die Möglichkeit hatten, eine regelrechte Universitätsbildung zu erhalten. Der Erfolg des Instituts im ersten Semester überstieg alle Erwartungen. 130 feste Hörer trugen sich ein. 120 Vorlesungen wurden gehalten, von Dozenten, die durchaus für ein Hochschullehramt geeignet waren, davon die Hälfte Dozenten der Hebräischen Universität in Jerusalem. Die Anzahl der Dozenten betrug 23 und die Anzahl der Vorlesungsbesuche im Laufe des Semesters 4.000.

Aber dieses ausgezeichnete Institut hatte keine lange Lebensdauer. Ich bereitete ein Lehrprogramm für das zweite Semester vor sowie einen Budgetvorschlag, der zwar sehr bescheiden war/weniger als 200 L.P. - aber trotzdem geringe Aussicht auf Bewilligung hatte. Wir wandten uns an die drei zionistischen Institutionen, den Keren Kajemet, dem Keren Hejessod und zionistische Leitung, sowie auch an die Leitung der Hebräischen Universität, und erbaten von ihnen für das nächste Halbjahr eine Zuwendung von insgesamt 60 L.P. Herr M.B. vom Keren Kajemet willigte anfanglich ein, 10 L.P. zu dieser Summe beizutragen, und auf Grund dieser Zusage versprochen die beiden andern zionistischen Institutionen Beiträge in gleicher Höhe. Und siehe da, im letzten Augenblick, als wir unsere Vorbereitungen für das neue Semester schon fast beendet hatten, teilte uns Herr B. mit, dass ihm in seinem Budget vom Keren Kajemet/er war damals Leiter der Informationsabteilung des Keren/diese Summe von 10 L.P. für die Volksuniversität fehle. Infolge dieser Weigerung wurden auch die Zusagen der beiden andern zionistischen Institutionen zurückgezogen. - Nicht weniger sonderbar war die Haltung der Leitung der Jerusalemer Universität gegenüber unserem Institut. Sie verbot zwar ihren Lehrern nicht, bei uns Vorlesungen zu halten /wir bezahlten die Dozenten honorars mit grosser Pünktlichkeit/, ersu

chte uns aber dringend, in dem Namen unseres Instituts nicht den Ausdruck "Universität" zu gebrauchen, und auf unsere Bitte, uns für das zweite Semester einen Zuschuss von 30 L.P. zu gewähren, erteilte sie eine abschlägige Antwort. - Ich war damals noch "grün" im Lande und verstand noch nicht die Beweggründe für diese Weigerung. Erst nach Jahren erfuhr ich, dass im Jischuv kein Institut für Erziehung oder für öffentliche Bildung entstehen durfte, das nicht unter der Aufsicht der Universität tät stand. Die Universität hatte aber damals schon eine Kommission für Volksbildung, und wir, die "Un-tüchtigen", hatten diese Kommission und ihre Leute nicht in die Leitung unseres Instituts eingeladen. Und ebenfalls hatte ich nicht gewusst, dass um geldliche Unterstützung vom einer öffentlichen Institution im Lande zu erlangen, man die zentrale Persönlichkeit dort als Dozent an der Volksuniversität oder als Mitglied seiner Leitung hatte einladen müssen... Das hatte ich nicht getan und keiner von unserem Leuten hatte mich auf diese Notwendigkeit aufmerksam gemacht...

РЕССТР ДОДАТКІВ

Стор.

- I. Лист проф. Св. Драгоманова, Рачестер, Н. Й., ЗСА, до Л. Биновського, Нью Йорк, Н. Й. ЗСА, з дня 8. грудня 1952 р./Відбитка з оригіналу в українській мові/. 172
- Лист проф. С. Г., Єрусалим, Ізраїль, до Св. Драгоманова, Рачестер, Н. Й. ЗСА, з дня 25. жовтня 1952 р./Відбитка з оригіналу в українській мові/. 172
- II. Проф. Соломон Гольдельман: Спомини з моєї української доби. Єрусалим, 26. вересня 1953 р./Передрук з публікації "Український Технічно-Господарський Інститут/Подсбрид-Регенсбург-Мюнхен/, 1932-1952. Українська Висока Політехнічна Школа на Чужині. Том II. Вид. Абсольвентів УГА-УТГІ. В 40-ліття заснування УГА і 30-ліття УТГІ. Нью Йорк 1962, стор. 155-166/В українській мові/. 179
- III. Лист Соломона Гольдельмана, Єрусалим, Ізраїль, до Нахума Гольдмана, Президента Всемирного Єврейського Конгресу в Єрусалиме, Израиль, з дня 24. Октябрю 1957 г./Кінець листа загублено, в російській мові/. 190

- IV. Лист /Відповідь/ Соломона І. Гольдєльмана, Єрусалим, Ізраїль,
до М. А. Лівницького, Голови Вишнього Органу У. Н. Р., Мюнхен,
Німеччина, з дня 11. травня 1964 р. /Відбитка з оригіналу в
українській мові/. 197
- V. Т. зв. "Заповіт" /Часткова автобіографія проф. С. Г. /складений
ним в половині 1941/42 рр., в Єрусалимі, Ізраїль /Відбитка з
оригіналу в гебрєйській мові/. 218
- VI. Той же "Заповіт" /Часткова автобіографія проф. С. Г. /в перекла
ді з гебрєйської на німецьку мову, зроблений заходами його
дружини Міріам Ароновни Гольдєльманової в серпні-вересні
1974 р., в Єрусалимі, Ізраїль /Відбитка з оригіналу/. 226

Додатки чч. I-II походять з архіву інж. Л. Биковського, Денвер,
Колорадо, ЗСА.

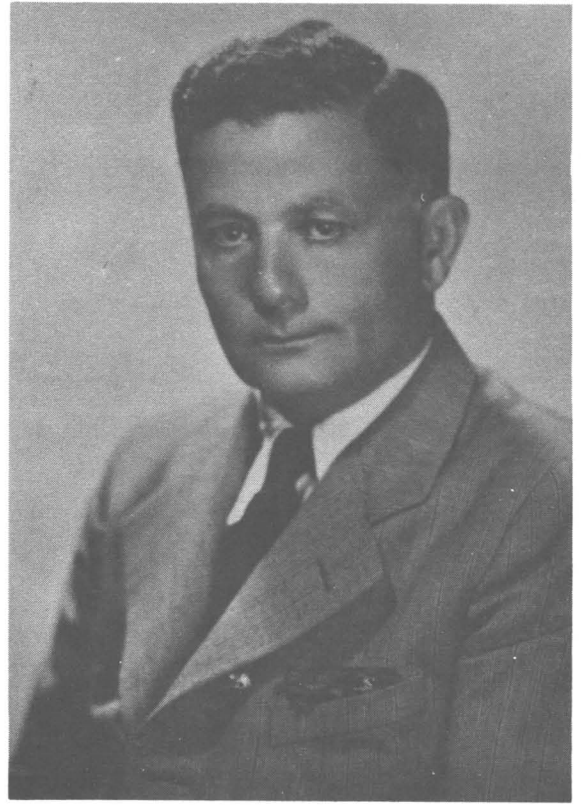
Додатки чч. III-VI походять з архіву св. п. проф. С. Г. і друку
ються за дозволом його дружини Високоповажаної Пані Професоро
вої Міріам Ароновни /Аркадієвни/, з Ваксманів, Гольдєльманової, Єру
салим, Ізраїль.

С В І Т Л И Н И

ПРОФ.С.І.ГОЛЬДЕЛЬМАНА

та Його Дружини-

МІРІЯМ А.ГОЛЬДЕЛЬМАНОВОЇ

Міріам та Соломон Гольдельмани
у 1920-1922 рр.

Доцент С.Гольдельман в Подсбрадах
у 1923/24 рр.

М.Г. в Подсбрадах, на березі р.
Лаби, у 1924-1927 рр.

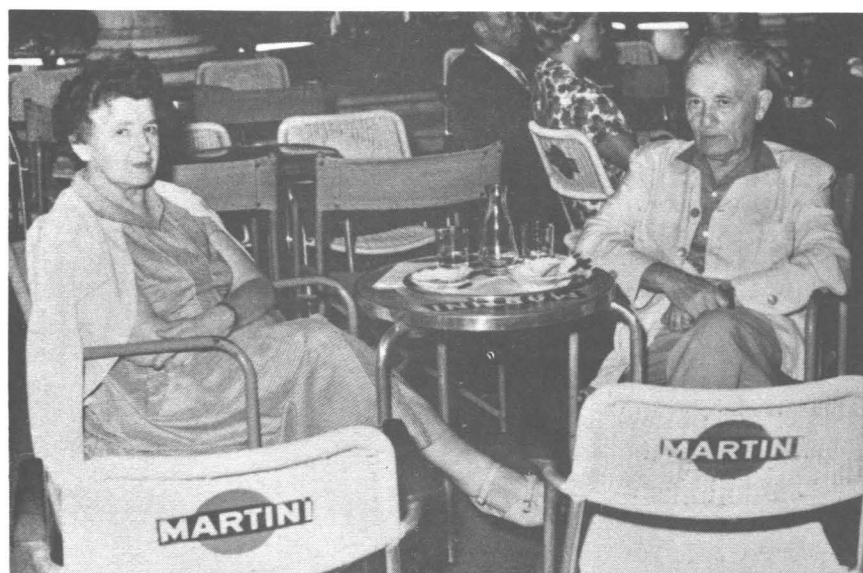
Проф. С.Г. в Ізраїля у 1948 р.

Проф. С.Г. доповідає на конференції "Інституту
для Вивчення ССРСР" в Мюнхені у липні 1959 р.

Зліва направо: Проф. С. Г., проф. Л. Марголіна, Проф. П. Феденко й Міріам Гольдельманова. В Мюнхені, 1959 р.

М. та С. Гольдельмани в каварні, на площі Св. Марка у Венеції, 1960.

Соломон та Міріам Гольдельмани в Подєбрадах
у 1924-1925 рр.

Соломон та Міріам Гольдельмани у 1939-1940 рр.

М.та С.Гольдельмани в цигансько
му домі, в Барселоні, Еспанія, 18.
IX. 1960 р.

М.та С.Гольдельмани на вулиці
в Барселоні, Еспанія, 22. IX. 1960.

Проф. С. Г. у 1960-их рр.

М. Гольдельманова у 1960 -их рр.

Соломон Израїлевич Гольдельман

1885—1974

Побільшена світлина проф. С. Гольдельмана з кінця 1960-их рр. опублікована після його смерті в "Наукових Записках УТГІ", в Мюнхені, т. XXIV, за 1973 рік, при останньому його творі - "Жиди селяни на Україні" /Див. в "Показнику творів проф. С. Г., поз. ч. 138, на стор. 169/

В І Д Б И Т К И
ТИТУЛЬНИХ СТОРІНОК
ГОЛОВНІШИХ ТВОРІВ
ПРОФ. С. І. ГОЛЬДЕЛЬМАНА

УВАГА:

Зліва-порядкове число відбитки.
— — —

Зправа-число бібліографічної поз.
— — —

СОЛОМОН ГОЛЬДЕЛЬМАН

ЛИСТИ

ЖИДІВСЬКОГО СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТА

ПРО УКРАЇНУ

Матеріали до історії українсько-жидівських відносин за час революції

Українсько-жидівські відносини • Повстання проти
 гетьманщини • Українсько-жидівські відносини
 в Галичині • Психологія поромного агітатора-
 тасму • Хто винен • На шляху до порозу-
 міння • Провокація чи щось інше •
 Між більшовіками і денікінцями •
 Під польською окупацією •
 Українсько-польська зго-
 да • Становище жи-
 дівства під окупа-
 цією шведками

2

Вісень 1921
Жидівське видавництво „Гамойн“ на Україні

1.

обкладка

19.

2.

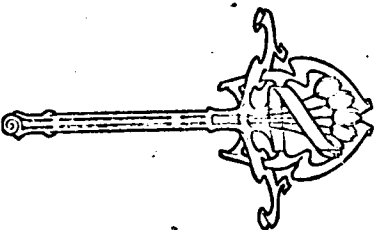
СОЛОМОН ГОЛЬДЕЛЬМАН

ЛИСТИ

ЖИДІВСЬКОГО СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТА

ПРО УКРАЇНУ

Матеріали до історії українсько-жидівських відносин за час революції

Вісень 1921
Жидівське видавництво „Гамойн“ на Україні.

19.

JUDEN UND UKRAINER
BRIEFE EINES JÜDISCHEN SOZIALDEMOKRATEN
VON SALOMON GOLDELMAN

661
2817

"HAMOJN"
JÜDISCHER VERLAG IN DER UKRAINE
1 9 2 1

3.

20.

4.

21.

שלום נאלדעלמאן

אין גלות ביי די אוקראינער

ברית מאה א אידישן פאציאלדעמאקראט

היינט ווען יידישע אידן אין אוקראינע

99.

№ 92

1922

На прохання

СОЮЗНОЇ ГОЛЬДРЕЛЬМАН
Доцент Української Господарської Академії в Ч. С. Р.

ЕКОНОМІЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

1922

Ч. 43.

и. Подєбради

Законим „Видармичере Т-ва при Українській Господарській Академії“
Наказом Української Господарської Академії.

6.

обкладинка

88.

Господарська Політика

№ 45

На прохання Рукопису.

[33/02]

Союзно Гольдгельман
Доцент Української Господарської Академії.

Економія й політика
промисловості.

Вигляди на економіч-
но-кооперативному відділі
Україн. Іосп. Літ. В 1922-3-х рр.

1923.

и. Подєбради.

Вид. „Вид Т-ва при УГА“

6.

88.

На правах рукопису.
[33 (021)].

СОЛОМОН ГОЛЬДЕЛРМАН,
Доцент Української Господарської Академії в Ч. С. Р.

МІЖНАРОДНЯ ГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА.

ВИПУСК ПЕРШИЙ.

Записки до курсу „Зовнішньої економічної політики“, що читався в осені 1922р. в У.Г.А.

З двома прилогами:

1. Уривки з книги проф. Шіпеля „Практика торговельної політики“.
2. Текст шведсько-німецького торгового договору 1911 р.

Ч 113.

1924

ПОДБРАДИ .

Видання „Видавничого Т-ва при Українській Господарській Академії“.

7. Накладом Української Господарської Академії.

26.

Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання
при Українській Господарській Академії в ЧСР.

На правах рукопису.

Курс ч. 17.

Соломон Гольдельман
Професор Української Господарської Академії

ЕКОНОМІЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

(Курс лекцій)

1933 - 1934

Подєбради

I. Zyklus: Nationalproblem und Judentum.

Kursus Nr. 7.

Prof. Dr. Salomon Goldelman: 9586111

Jüdische Galuthwirtschaft.

Manuskript. Übersetzung oder Abdruck, auch auszugsweise, verboten.

Jüdische "Nationalwirtschaft".

1. Vorlesung.

Darf die jüdische Galuthwirtschaft als "Volkswirtschaft" oder "Nationalwirtschaft" beurteilt werden? Gewiss nicht. Der Begriff "Volkswirtschaft" ist untrennbar von dem Begriffe "Staat", der richtiger Volk, bzw. Nation, in gegebenem Territorial- und Staatsgebiet verknüpft ist. Die Juden in der Diaspora leben und wirtschaften in den Volkswirtschaften jener Völker, in deren territorialen und Staatsgrenzen ihr historisches Schicksal sie verstreut hat. Sie gehören also den Volkswirtschaften an und sollten natürlicherweise deren Gesetzmäßigkeiten, Entwicklungsgang, Verfassung und Gliederung untergeordnet sein. Und gerade in dieser Hinsicht stoßen wir bei dem Versuch einer wirtschaftsstatistischen Nachprüfung, auf Tendenzen entgegengesetzter Natur, die unwillkürlich den Schluss von der Existenz einer eigenartigen jüdischen nationalen Wirtschaftsverfassung mit ihr eigentümlichen Wirtschaftsgesetzmäßigkeiten, aufdrängen, Gesetzmäßigkeiten, die die gesamte Judentheit der Welt, von wenigen Splittern abgesehen, als eine Schicksalsgemeinschaft, vor allem in sozial-ökonomischen Sinne, erscheinen lassen.

Erwerbsquellen des jüdischen Volkes.

Nach den Berechnungen und Schätzungen der Statistiker des jüdischen wissenschaftlichen Instituts verteilt sich die Gesamtheit im Ausmasse von 15,8 Mill. Menschen im Jahre 1930 nach ihren Erwerbsquellen folgendermaßen (Beilage Diagramm I):

Tabelle I. Erwerbsquellen des jüdischen Volkes.

	absolut	Zahl
1.) Handel, Kredit und Verkehr	6.100,0	Tausend 34,6
2.) Industrie, Gewerbe und Handwerk	5.750,0	" 36,4
3.) Freie Berufe und öffentlicher Dienst	2.670,0	" 16,8
4.) Landwirtschaft	660,0	" 4,2
5.) Hauslicher Dienst und Schwerarbeit	320,0	" 2,0
6.) Perifallose und sonstige	2.000,0	" 12,7
Insgesamt	15.800,0	" 100,0

Nach der Verteilung der Erwerbskräfte über diese bestimmten Kategorien nach Erwerbsquellen, oder Berufsgruppen, ist eine Gewöhnlich über die sozial-ökonomischen Zustände dieser Galuth- und Volksgruppen zu ermitteln. Es wird auf Grund dieser Verteilung nach den Erwerbsquellen die Wirtschaftstruktur des Landes in der Vergangenheit und entsprechend der in einer gegebenen Epoche nennenswerten Entwicklung der Wirtschaftsentwicklung, werden Vergleich mit anderen Ländern, die Entwicklung des gegebenen Landes, se über die Stufe der wirtschaftlichen Entwicklung des gegebenen Landes, seines fortschrittlichen oder rückständigen Zustandes festgestellt werden. Anschluss daran nach über seine wirtschaftlichen Zustände auf eine weitere Erklärung seiner wirtschaftlichen Kräfte und Gestaltung seiner inneren sozialen

9495
1931-1935.

*

Prof. Dr. Salomon Goldelman

Jüdische Galuthwirtschaft

Nationalproblem und Judentum
und Fernunterricht in Prag.

ZIONISTISCHE BÜCHEREI"

Heft VI.

Verlag: Das arbeitende Palästina

PROF. SALOMON GOLDELMAN

**DAS
ARBEITENDE
PALÄSTINA**

ZIONISTISCHER SOZIALISMUS

Salomon Goldelman, Praha.
Verlag — Printed in CSR.

Prof. Salomon Goldelman

**Löst der
Kommunismus
die Judenfrage?**

1937

12.

обкладинка

67.

PROF. SALOMON GOLDELMAN

Löst der Kommunismus die Judenfrage?

Rote Assimilation und Sowjet-Zionismus

1957

ISCHE BÜCHEREI"
Hefte II.
m: Judische Wirtschaft

PROF. SALOMON GOLDELMAN

JUDISCHE WIRTSCHAFT

**EINFÜHRUNG IN DIE THEORIE
DES ZIONISMUS**

stische Propagandastelle,
Goldelman, Praha.
alten - Printed in CSR.
6 9 8

מכון לחינוך ציוני

• INSTITUTE FOR ZIONIST EDUCATION

REPORT

TO THE XXII ZIONIST CONGRESS

REPORT

This institute was founded in 1933 on the initiative of Prof. G. GOLDELMAN in Prague, capital of Czechoslovakia. With the occupation of the town by Hitlerite troops its work in the diaspora ceased to be taken up again in Jerusalem in October, 1940.

From its very beginning, the institute had had down certain aims for its work in the diaspora, such as the spreading of Zionist propaganda, the strengthening of Zionist convictions among the younger generation (which had to be imbued with a Jewish spirit) and the intensification of their activities in as much as they benefited Zionism in general and the Zionist Funds in particular.

The Institute for Zionist Education, as a commercial body, carries out its public functions under the supreme responsibility of its founder and director. In the execution of its task, however, it keeps in constant touch with the Zionist Executive and the Headquarters of the JNF and it receives financial support from the Zionist World Organization, the Jewish Agency for Palestine and the JNF.

During its stay at Prague, the Institute controlled three institutions: —
I) a Zionist High School — People's University — with more than 200 registered pupils
II) a Zionist Correspondence-School which offered 27 complete courses on theoretical Zionist subjects
III) "The Small Zionist Library" in which were edited 14 books and booklets in German, Czech and Hungarian.

Work of these three institutions was based on a common plan. This contained 34 different subjects within the following four categories: —
I) The National Problem and the Jewish Question.
II) The Zionist Movement.
III) Palestine and National Reconstruction.
IV) Hebrew Culture.

When the Institute renewed its activities at Jerusalem, its purpose remained fundamentally unchanged: — the spreading of the Zionist Theory amongst the public and the revival of Zionist

עשר שנות תעמולה ציונית אידאולוגית

תרגום - תש"ד

מאת
ד"ר ש. ש. גולדמן

יוזבילי, תש"ד

ISRAEL FOREIGN TRADE

BY

PROF. SALOMON GOLDELMAN

THE
ISRAEL
POCKET
LIBRARY

P. O. B. 1161

ISRAEL FOREIGN
TRADE

BY

PROF. SALOMON GOLDELMAN

-1952-

JERUSALEM

17.

обложка

99.

18.

99.

THE FATE OF SOVIET JEWRY

by
SOLOMON J. GOLDELMAN

**גורל היהדות
בברית-המועצות**

1957 - 1917

19.

107.

20.

107.

מאח

פרופ' שלום גולדלמן

ІНСТИТУТ ДЛІ ВВЧЕННЯ ССРС

ІНСТИТУТ ДЛІ ВВЧЕННЯ ССРС
Institute for the Study of the USSR • Institut zur Erforschung der UdSSR
Institut d'études sur l'URSS

Проф. С. І. Гольдельман

**Жидівська національна
автономія на Україні
(1917—1920 рр.)**

Дослідн і Матеріали
Серія II
№ 86

Проф. С. І. Гольдельман

ЖИДІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АВТОНОМІЯ НА УКРАЇНІ
/1917 - 1920 рр./

— 262 —

Київ
1963

Київ
1963

21.

обкладинка

120.

22.

120.

ЗАПИСКИ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ім. ШЕВЧЕНКА

Том 182

Праці Історично-Філософичної Секції НТШ

С. Гольдельман

Соломон І. Гольдельман

Жидівська національна автономія
в Україні
1917—1920

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА «ДНІПРОВА ХВИЛЯ»

Мюнхен—Париж—Єрусалим

SOLOMON I. GOLDELMAN

JEWISH NATIONAL AUTONOMY
IN UKRAINE
1917—1920

Translated from Ukrainian
by Michael Luchkovich

UKRAINIAN RESEARCH AND INFORMATION INSTITUTE
CHICAGO 1968

24.

134.

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕХНІЧНО - ГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
UKRAINISCHES TECHNISCH-WIRTSCHAFTLICHES INSTITUT

Solomon Goldelman

Juden-Bauern in der Ukraine
Jüdische Landwirtschaft unter den Zaren

Д Ж Е Р Е Л А

ОСОБИСТІ:

1. Особисті взаємини упорядчика цього еялорату з проф. С.Г. впродовж 1922-1928 рр. в Українській Господарській Академії в Чехословаччині.

УСТНІ:

1а. Козловський, Олекса - Відомості подані ним про участь проф. С.Г. в укр. соц.-демократичній групі в Подєбрадах, Чехословаччина й інші відомості... Нью Йорк, ЗСА, в початках серпня 1964 р.

1б. Лівицький, Микола - Відомості подані ним про відчити проф. С.Г. в Студентському Домі, в Празі у 1924 р., Нью Йорк, ЗСА, в початках серпня 1964 р.

1в. Холодна, Наталія - Відомості подані нею про відчит проф. С.Г. в Празі, в Студентському Домі у 1924 р., Нью Йорк, ЗСА, в початках серпня 1964 р.

РУКОПИСНІ Й МАШИНОПИСНІ

1г. Архімович, Олександр - Лист з Нью Йорку, ЗСА, з дня 29. жовтня 1964 р. з повідомленням про обрання проф. С.Г. дійсним членом УВАН у ЗСА.

2. Драгоманів, Світозар - Лист з Рачестеру, Н.Й., з дня 2. грудня 1952 р. з залученням листа проф. С.Г. до абсолювентів УГА-УТГІ.

3. Гасвська, Софія - Лист з Нью Йорку, ЗСА, з дня 4. квітня 1964 р. в оправі можливого приїзду проф. С.Г. до ЗСА.

4. Гольдельман, Соломон - Копія його листа з Єрусалиму, Ізраїль, до проф. Св. Драгоманова з дня 25. жовтня 1952 р.

5. Його ж - Листування з Єрусалиму, Ізраїль, з інж. Л. Бишовським впродовж: від 24. листопада 1952 до 20. грудня 1972 р. включно.

5а. Його ж - Лист до Нахума Гольдмана, Президента Світового Єврейського Конгресу в Єрусалимі, Ізраїль, від 24. жовтня 1957 р., 3 ст.

6. Його ж - Короткий автохиттєпис складений ним особисто у 1960 р. на кадання УТГІ в Мюнхені, з рестром його головніших писань до 1961 р. /В машинопису/.

6а. Його ж - Відповідь проф. С.Г. Миколі Лівицькому, Голові Виконного Органу УНР в екзилі/лист-меморіал/, Єрусалим, Ізраїль, з дня 11. травня 1964р., 28x22 см., 11ст.

6б. Чонченко, Павло - Лист з Фініксу, Арізна, ЗСА, з дня 10. листопада 1964р., з залученням світлин проф. С.Г. підчас викладів на Економічно-Кооперативному факультеті УГА.

7. Зеркаль, Сава - Листи з Нью Йорку, ЗСА, з дня 28. квітня та 19. травня 1964р. з еялоратом про Укр. Робітничий Університет в Празі й

показником писань проф.С.Г. в часопису "Нова Україна" в Празі за 1922-ий рік.

8. Зозуля, Яків- Листи з Нью Йорку, ЗСА, з дня 25.квітня, 5.травня і 18. грудня 1964р., з залученням друкованого оголошення Укр.Роб.Університету в Празі з 1927р.

8а. Інститут для Вивчення СССР- Лист з Мюнхену, Німеччина, з дня 23. липня 1964р. з відомостями про участь проф.С.Г. в діяльності Інституту й показником його писань у виданнях Інституту.

8б. Іванис, Дасиль- Лист з Торонто, Канада, з дня 31.жовтня 1964р. зі спогадами про проф.С.Г.

9. Кедровський, Володимир- Лист з Метучен, ЗСА, з дня 25.вересня 1964р. зі спогадами про проф.С.Г.

10. Українська Науково-Історична Бібліотека- Лист зі Скрантону, Па. ЗСА, з дня 10.жовтня 1964р. в справі публікацій проф.С.Г.

11. YIVO- Institute for Jewish Research, devoted to the Social Sciences and Humanities- Лист з Нью Йорку, ЗСА, з дня 23.жовтня 1964 в справі членства проф.С.Г. в Інституті та його там публікацій.

12. Козловський, Олекса- "Істнування з Нью Гейвен, Конн. в справах УГА та проф.С.Г. до 1964р. включно.

12а. Кордюк, Богдан- Лист з Мюнхену, Німеччина, з дня 28.липня 1965р. з відомостями про проф.С.Г.

13. Мандрика, М.І.- Його листи з Вінніпегу, Канада, з дня 27.квітня та 2.липня 1964р., з еляборатом про Укр.Роб.Університет в Празі, за час від квітня 1926 до листопада 1928 рр.

14. Марголіна-Гансенова, Любов- Листи з Аделфі, Меріленд та Вашингтону, Д.К. ЗСА, з дня 7.квітня, 1963; 20.січня, 2.квітня, 23.травня, 6.червня, 12.липня, 8.листопада 1964р.; 28/березня 1974; 23.березня і 8.жовтня 1975р. в справах проф.С.Г.

15. Мартос, Борис- Лист з Нью Йорку, ЗСА, з дня 10. квітня 1964 зі споминами про проф.С.Г.

16. Мегик, Петро- Лист з Філядельфії, Па, ЗСА, з дня 6.квітня 1964 з описом м.Сорок, Басрабія, в часах від 1915 до 1918 рр.

17. Олесіюк, Тиміш- Лист з Керрвилл, Тексас, з дня 31.травня 1964 зі спогадами про проф.С.Г.

18. Денисенкова, Катерина- Лист з Вашингтону, Д.К. ЗСА, з дня 1.лютого 1965 в справі безуспішних розшуків українських публікацій проф.С.Г. в книгозбірні св.п.інж.Гр.Денисенка, в Конгресовій Бібліотеці та в архіві св.п.Н.Григорієва, який був переданий його сином М.Н.Григорієвим до УВАН-у в Нью Йорку, ЗСА.

18а. Прохода, Василь- Думки про Правду. Історія постановня української нації. Част.І. Пряшів на Словащині, жовтень 1959, 21x28см., 110 ст. /В машинопису/.

19. Приходько, Віктор - Лист з Нью Йорку, ЗСА, з дня 21. жовтня 1964 та спогади про проф. С.Г.
20. Романюк, Леонід - Лист зі Кресцент Сіті, Каліфорнія, з дня 20. вересня 1964 з еляборатом про проф. С.Г., як педагога.
- 20а. Тимошенко, Володимир - Лист з Пало Алто, Каліфорнія, з дня 18. липня 22. серпня та 10. жовтня 1964 в справі обрання проф. С.Г. дійсним членом УВАН у США та "проектваного" збірника "Господарство України".
21. Туркало, Кость - Лист з Нью Йорку, ЗСА, з дня 26 червня 1964 зі спогадами про проф. С.Г. з часів Укр. Центральної Ради в Києві.
22. УВАН/Українська Вільна Академія Наук/у ЗСА-Бібліографічні відомості про писання проф. С.Г. в часопису "Воля", Відень, надіслані Л. Биковському з Музею-Архіву при УВАН, з дня 6. березня 1964 та листи канцелярії УВАН з 23. червня й інші з 1965, з залученням копій листування з проф. С.Г. в зв'язку з обанням його дійсним членом УВАН.
- 22а. УТГГ/Український Технічно-Господарський Інститут/в Мюнхені, Німеччина, лист з дня 24. травня 1965, з залученням копій Почесного Доктора проф. С.Г.; лист з дня 4. липня 1974 р. в справі ювілейного святкування проф. С.Г.
23. Чикаленко, Левко - Лист з Нью Йорку, ЗСА, з дня 12. серпня 1964 зі спогадами про проф. С.Г.
- 23а. Гарасюк, Микола - Лист з Трентону, Нью Джерей, ЗАС, з згадкою про секретарювання в Кабінеті Народного Господарства під кер. проф. С.Г. та в справі його публікацій.
- 23б. Володимирів, Сергій - Лист з Праги, Чехословаччина, починаючи з дня 22. лютого 1965р. з бібліографічними матеріалами про проф. С.Г.
- 23в. Гольдельманова, Міріам, дружина проф. С.Г., Єрусалим, Ізраїль, - листи від 14. грудня 1973 до 20. жовтня 1975р.
- 23г. Жидівська Національна й Університетська Бібліотека, Єрусалим, Ізраїль, лист до Л. Биковського з дня 17. травня 1974 р. в справі архіву св. п. проф. С.Г.
- 23д. Гольдельман, Соломон - Автобіографія/Переклад з гебрійської на німецьку мову, доконаний заходами Міріам Гольдельманової, Єрусалим, Ізраїль, серпень-вересень 1974 р., 28x22см., 15 ст./В машинопису/.

ДРУЖОВАНІ:

24. Биковський, Лев - Кабінет Народного Господарства та економічні семінари УГА в ЧСР. Подєбради 1925, 8°, 22 ст., літограф.
- 24а. Його ж - Кабінет Народного Господарства та економічні семінари УГА в ЧСР. Подєбради, 8°, 44 ст. "Українське Книгознавство", літогр.
25. Биковський, Лев - Проф. С.Г. приїздить до ЗДА. Див. "Свобода", ч. 101, від 29. травня 1956.

26. Його х- Проф. С. Г. як педагог. Див. "Вилетень Абсолювентів УГА-УТГІ, Нью Йорк, ЗСА". Додаток до ч. 28. за вересень 1964, стор. 3-5 додаток ч. 29. за грудень 1964, стор. 3-5.
- 26а. Його х- Важлива соціологічна публікація/Інформація про книжку проф. С. Г. :Жид. Нац. Автономія на Україні, 1917-1920, Мюнхен 1963/. Див. "Український Історик", ч. 1-2/5-6/, 1965, стор. 85.
- 26б. Його х- Нова розвідка проф. д-ра С. Г. / Жидівство в Росії у 20-му столітті/. Див. "Свобода", ч. 220, від 25. листопада 1964.
- 26в. Його х- Проф. С. Г. як адміністратор. Див. " Самостійна Україна", Чікаго, ч. 5, травень 1966, стор. 24- 30.
- 26г. Його х- Соломон І. Гольдельман/як людина/. Напередодні 80-ліття/. Див. "Вільна Україна", Нью Йорк, збірник ч. 46, 1965, стор. 20-22.
27. Винар, Богдан- Матеріали до історії економічних дослідів на еміграції. Див. "Сучасність", Мюнхен, ч. 1, 1965, стор. 93; ч. 4, 1965, стор. 100, 112.
- 27а. Винар, Богдан- Матеріали до історії економічних дослідів на еміграції. Мюнхен, Нью Йорк 1965, стор. 21-25, 34, 37.
28. Винниченко, Володимир- Відродження нації. Частина I-III, Київ, Відень 1920.
- 28а. Діберт, В.- Проф. С. І. Гольдельман :Жид. Нац. Автономія на Україні /1917-1920/, Мюнхен 1963, циклост., вид. Інституту для Вивчення ССРСР, 109 ст./рецензія/. Див. "Вільна Україна", Нью Йорк, збірник ч. 42, 1964, стор. 59-60.
29. Довгадь, Спиридон- 75-літні роковини проф. С. Г. Див. "Вільна Україна", Нью Йорк, збірник, ч. 29, 1961, стор. 75-79.
- 29а. Галій, М.- М. Грушевський і Укр. Радянська Енци. Див. Див. "Вільна Україна", Нью Йорк, збірник, ч. 42, 1964, стор. 30.
- 29б. Галів, Микола- Українсько-жидівські відносини в 1917-20 рр. в Україні/рецензія на книжку проф. С. Г. :Жид. Нац. Автономія... Мюнхен 1963 Див. "Свобода", ч. 122, 1964.
30. Гольдельман, Соломон- Листи жидівського соц.-демократа про Україну. Матеріали до історії укр.-жид. відносин за час революції. Відень 1921, 8^о, 80 ст.
- 30а. /Його х/- Проф. С. Г. про кінець УГА. Див. "Вісті УТГІ", Нью Йорк, ЗСА, ч. 2, липень 1955, стор. 27-28.
31. /Гольдельман, Соломон/- "ив. гасло в "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 2, 1957, стор. 477, зі світлицю.
32. /Гольдельман, С./- На відвідинах у Виконавчого Органу УН Ради /протягом 1959 р./ Проф. С. Г. з Ізраїлю відвідав Вик. Орган УН Ради в Мюнхені. Див. "Народня Воля", Скрантон, Па., ч. 32, з 20. серпня 1959 р.

33. Його х-Спомини з моє^ю української доби. Див. Збірник-Укр. Технічно-Господарський Інститут/Подєб^{ра}ди, Регенсбург, Мюнхен, 1932-1952. Нью Йорк 1962, стор. 155-161.
- 33а. Його х- Соціально-економічна структура жидів на Підкарпатській Україні. Див. "Юдішес Альманах", Прага 1934/в нім. мові/. /Звіт С.Г. з його подорожі на Підкарпаття/.
34. Його х- Жидівська Національна Автономія на Україні/1917-1920/. Інститут для Вивчання ССРСР. Мюнхен 1963, 29x20 см., 109 ст. Циклост.
35. Його х- Жидівська Національна Автономія на Україні, 1917-20. Див. дописи: "Свобода", ч. 41, 1964 і "Народня Воля", ч. 14, 1964.
- 35а. Його х- Удар по українству. Див. "Укр. Самостійник", Мюнхен ч. 81, 1964, стор. 17-24.
- 35б. Його х- До редакції українських видань Інституту для вивчання ССРСР/в справі термінології: жид - єврей/. Брусалим, січень 1964, 29x20, см., 1 ст., циклост., вклеєна на початку його праці про "жид. Нац. Автономія..." Мюнхен 1963.
36. /Гольдельман, С./ Появилася нова праця проф. С. Гольдельмана про укр.-жид. відносини... Див. "Свобода", ч. 67, 1964.
- 36а. Гордієнко, Гаврило-Агрономічно-Лісовий факультет УГА. Див. "Бюлетень Т-ва Абсолювентів УГА-УТГІ", Нью Йорк, ЗСА, ч. 27, червень 1964 стор. 10.
37. Зозуля Яків- Кінець російської влади в Україні. Огляд подій і особисті спогади. Друге вид. виправлене. Нью Йорк 1964, 8^о, 17 ст.
38. Іванис, Василь-Симон Петлюра, президент України. Тоното 1952, стор. 154-155, 162-170.
39. Його х- Стежками життя. Том У-ий. Новий Ульм 1962, стор. 11-113, 81.
- 39а. Калинович, Іван-Зариси: Професор Соломон Гольдельман. Див. "Бюлетень Контактного Комітету Абсолювентів УГА-УТГІ". Нью Йорк, травень, ч. 12, 1960, відділ "Спогади", стор. 3-4.
- 39б. Катальог видань Укр. Наук. Інституту. Варшава 1937, стор. 3.
40. Кіцера, Омелян- Економічно-Кооперативний факультет УГА. Подєбради 1926, 23x15 см. 39 ст., літограф.
41. Козловський, Олекса- Нарис історії постанов, розвитку та чинности УТГІ. Див. Збірник-Укр. Техн.-Госп. Інститут, 1932-1952, Нью Йорк 1962, стор. 11-38.
- 41а. /Конференції/- VIII Конференція Інституту по изучению ССРСР/Мюнхен, 23-24 июля 1956/ Доклады и дискуссии, Мюнхен 1956, стор. 169-173; IX Конференція.../Мюнхен, 26-27 июля 1957/... Мюнхен 1957, стор. 175-176; XI Конференція.../Мюнхен, 24-25 июля 1959/... Мюнхен 1959, стор. 32, 65, 175; XII Конференція.../Мюнхен, 27-29 октября 1960/... Мюнхен, 1960, стор. 125-151.

- 41б. Кордюк, Богдан- Унікальна публікація/Рецензія на книжку проф. С.Г. -Жид.Нац. Автономія на Україні, 1917-1920. Мюнхен 1963/. Див. "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 78, за лютий 1964, стор. 36-40.
- 41в. Костів К.- Конституційні акти відновленої Укр. Держави, 1917-1919 рр і їхня політично-державна якість. Торонто 1964, 80, 186 ст.
42. Крат П.- "1920 рік"/Про забуті дії українського війська/. Див. Збірник "За Державність", Матеріали до історії Війська Українського. Збірник 10, Торонто 1964, стор. 79-90.
43. Мазепа, Ісаак- Україна в огні і бурі революції. Томи 1-3, Новий Ульм 1950-1951.
- 43а. Маркусь, Василь- До помилок КПШ. Див. "Свобода", ч. 57, 1965.
44. Мартос, Борис- Заснування Української Господарської Академії. Див. збірник "Укр. Госп. Академія в Ч.С.Р.", 1922-1935. Нью Йорк 1959, стор. 102-117.
45. Його ж- Економічно-Кооперативний факультет УГА. Див. "Бюлетень Контактного Комітету Абсолювентів УГА-УТГГ", Нью Йорк 1962, ч. 18, за травень, стор. 6-8 і ч. 19, за вересень, стор. 2-4.
46. Наріжний, Семен- Українська еміграція. Том I, Прага 1942, стор. 137-171.
- 46а. Пастернак, Євген- Про український антисемітизм і жидівський анти українізм./Коментар до статті проф. С.Г.-"Удар по українству"/. Див. "Тризуб", журнал, ч. 31, за 1964 рік. Позатим див. згадку в "Свободі", ч. 6, за 1965 рік.
47. Петлюра, Симон. Статті, листи, документи. Вид. УВАН у ЗСА. Нью Йорк 1956, стор. 287-288.
48. Р.С.- Див. гасло ЖИДИ в "Енци. Українознавства", НТШ, Мюнхен, т. 2, 1955-1957, стор. 670-680, особливо див. стор. 673.
- 48а. Романюк, Леонід- Бібліотека в голові, чи голова в бібліотеці? Див. Бюлетень Т-ва Абсолювентів УГ^а-УТГГ", Нью Йорк, ч. 18, 1965, Додаток "Спогади", стор. 1-2.
- 48б. Срібний, Ф.- Жидівська суспільність в Українській Державі... Див. "Листи до Приятелів", кн. 3-4, 1964, стор. 43-45.
- 48в. Стахів, В.П.- С.І. Гольдельман: Жид. Нац. Автономія на Україні/1917-1920 рр./... Мюнхен 1963/рецензія/. Див. "Сучасність", Мюнхен, ч. 10/46 жовтень 1964, стор. 109-111.
49. Стахів, Матвій- Україна в добі Директорії УНР, Скрентон, Па. Томи: I 1962, стор. 89, 207, 239, 263-265, 267; У 1964, стор. 101, 228, 231.
50. Його ж- Гетьманський режим в 1918 році та його державно-правна якість. Скрентон, Па., 1951.
- 50а. С.М.- "Жидівська Національна Автономія в Україні.../Рецензія/. Див. "Народня Воля", Скрентон, Па., ч. 28, 1964.

51. Українська Господарська Академія в Ч.С.Р./1922-1935/ Українська Висока Політехнічна Школа на Чухині, том I. Нью Йорк 1959 стор. 40, 105, 109.
52. Український Технічно-Господарський Інститут/Подєбради, Регенсбург, Мюнхен/. Українська Висока Політехнічна Школа на Чухині, том II. Нью Йорк 1962,
53. Шаповал М.Ю. - Українська Господарська Академія у споминах М.Ю. Шаповала. Див. "Вісті Укр. Технічного Інституту" Нью Йорк, ч. 5-6, 1957, стор. 43, 46, 48.
54. Шаповал, М.Ю. - Щоденник, тт. I-II. Нью Йорк 1958/Циклост./ .Том I, стор. 8, 69, 70, 72, 74, 78, 82, 92; Том II, стор. 51, 52, 118, 119.
55. Феденко, Панас - Український рух у XX-му столітті. Лондон 1959.
56. /Goldelman, Solomon / - Profesor / Sic! / of Economic Politics Commercial Institut, Kyiv, 1918. See: "Ukrainian Technical Institut in New York", Academic Year 1954/55. Catalogue of the Divisions of economics and political sciences. New York 1954, p. 7th.
57. /Goldelman, Solomon / - Profesor of Ukrainian Technical Institute in New York. Academic Year 1959/60. - "Bulletin", No. VI, New York 1959, p. 8th; No. VII, New York 1960, p. 7th.
58. /Goldelman, Shalom Salomon / - "World Jewish Register. A Biographical Compendium of notable Jews in the Arts, Sciences and Professions. Ed. by Itzak J. Carmin. 1955/56. New York 1955, p. 159th.
59. /Goldelman, Shalom Salomon / - "Who's Who in World Jewry": A Biographical Dictionary of Outstanding Jews. Harry Schneiderman and Itzak J. Carmin Editors. 1955, New York 1955, p. 263rd.
60. /Сказник деяких творів проф. С.Г. в мовах: нім., єврейській та їдиш див. в: The National Union Catalog. The Library of Congress Catalogs. Compiled by the Library of Congress... U.S.A.:
I. Issued to July 31, 1942. Ann Arbor, Mich. 1943, vol. 56, p. 396th.
II. -" - August 1, 1942, - December 31, 1947. Ann Arbor, Mich., 1948, vlo. 14. p. 414th.
III. -" - 1948-1952, Ann Arbor, Mich., 1953, vol. 3, p. 164; vol. 8, p. 254.
IV. -" - 1953-1957, Ann Arbor, Mich., vol. 9, p. 214; vol. 16, p. 439.
V. -" - 1958-1962, New York, N.Y. 1963, vol., 17, p. 291st.
61. Goldelman, Salomon - "Eser shenot ta amulah". Jerusalem 1944, 46 ps. illustr., 25 cm. /Title Hebrew/. Contents: 1. Institute for Zionist Education. 2. Zionistiche Propagandastelle, Prague.
62. Goldelman, Salomon - Löst der Kommunismus die Judenfrage? Rote Assimilation und Sowjet Zionismus. Wien 1937, 8°, 296s.
63. /Goldelman, Salomon / - Bad Podeshrad. Ukrainische Wirtschaftsakademie in der Cechoslovakei. Gegründet 1922. Professoren: ... GOLDELMAN, Salomon: Volkswirtschaftspolitik. See: MINERVA, Jahrbuch d. Gelehrten Welt, 1926, Zweite Band, s. 1723; +930, Zweiter Band, s. 2268.
64. /Goldelman, S. / - Report to the XXII-nd Zionist Congress.

/Institute for Zionist Education/Jerusalem, I November 1946 ,8°,
4 ps.

- 64а. ПЕРЕДМОВА до книжки проф. С.Г. "Жидівська Національна Автономія в Україні, 1917-1920", Мюнхен, Париж, Єрусалим 1967, стор. 8-9.
- 64б. ПЕРЕДМОВА до англomовної книжки проф. С.Г.: "Jewish National Autonomie in Ukraine, 1917-1920". Ukrainian Research and Information Institute. Chicago 1968, ps. 5-II.
65. Феденко, Панас - Соломон Гольдєльман /Посмертна згадка/. Див. "Свобода", ч. 53, від 20. березня 1974 р.
66. Биковський, Лев - Пам'яті Соломона Ізраїлевича Гольдєльмана/1885-1974/. Див. "Український Голос", Вінніпег, ч. 14, від 3. квітня 1974 /Некролог/.
67. Кордик, Богдан - Соломон Ізраїлевич Гольдєльман /Посмертна згадка/. Див. "Український Самостійник", Мюнхен, ч. 3/592/, березень 1974, стор. 35-36.
68. Биковський, Лев - Соломон Ізраїлевич Гольдєльман, 1885-1974 /Некролог/. Див. "Українські Вісті", Новий Ульм, Німеччина, ч. 17/2104/, від 28. квітня 1974.
69. Йогох - "Соломон Ізраїлевич Гольдєльман, 1885-1974". Див. "Наукові Записки УТГІ", Мюнхен, т. XXIV, 1973 /виданий у 1974 році/, стор. III-VII, зі світлиню проф. С.Г.
70. Лучинин, І. - Вигаданий український антисемітизм. Див. "Мета", Мюнхен, ч. 5-6/98-99/, травень-червень 1974, стор. 4.
71. Биковський, Лев - С.І. Гольдєльман, 1885-1974. Див. "Мета", Мюнхен, ч. 5-6/98-99/, травень-червень 1974, стор. 8.
72. Його х - Соломон Ізраїлевич Гольдєльман. Див. "Нові Дні", Торонто, ч. 294-295, липень-серпень 1974, стор. 26-27, зі світлиню проф. С.Г.
73. Сіян Дар'я - "Буря в горщику" біля журналу КОНТИНЕНТ. Див. "Український Голос", Вінніпег, ч. 49, з 4. грудня 1974, стор. 9.
74. Prof. dr. Stefan Roszony: Antisemitism in the Russian aera. "Plural Societies", Haag, Holland, No. 4, Winter 1974, ps. 39-93/.
/Про проф. С.Г. див. стор. 67, 90, 93/.
75. За правду в українсько-жидівських відносинах. Див. "Свобода", ч. 113, від 13-го червня 1975, стор. 4 /Редакційна стаття про поз. ч. 74/.
76. Йосиф Д. Ліхтен: Українсько-жидівські стосунки в недавньому минулому та їх перспективи на майбутнє. Див. "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 2/603/, літо 1975, стор. 22-34.
77. Зеленко, Константин: Українсько-жидівські взаємини на новому етапі. Див. "Укр. Самостійник", Мюнхен, ч. 4/605/, зима 1975, стор. 24-33 /На стор. 25 згадка про проф. С.Г./.

П І С Л Я С Л О В О

Нюхний задум, рукопис та дружований твір мають свої причини й історію. Так і у цьому випадку.

У своєму листуванні з проф. д-ром С. Гольдельманом/С. Г./ автор цих рядків постійно заохочував його до писання споминів про його барвисте і великого значення життя й діяльність. Проф. С. Г., через свою скромність, відмовлявся від того, вважаючи, що в його творах це вже достатньо висвітлено.

Однак, згодом, після ознайомлення з першою книжкою мемуарів автора цих рядків, змінив свою думку. Він писав - "... Одержав Ваші "Спомини" - "Від Привороття до Трапезунду" /1969/-1 з великим інтересом читав. Ваше описування тих далеких подій, Вашої співучасті у них, обставини-написані з такою пластичністю, що я нарешті зрозумів, що справді варто і корисно писати спомини..."^{х/}

Але, на жаль, для здійснення цього задуму було вже для проф. С. Г. за пізно через його немічний стан, тяжку недугу й врешті смерть, що чатувала на нього.

На передодні св'яткування 80-ліття проф. С. Г. у 1965-1966 рр., в якому й автор цих рядків брав активну участь, виникла думка, що по за доповідями, причинками в пресі, тощо, слід написати й більшого розміру розвідку про нього. Вона б, почасти, вирівняла анти-мемуарне ставлення проф. С. Г.

Професор пристав на це й у своїх листах достарчив авторові чимало матеріалу для цього задуму. Згодом навіть провірив перший варіант твору в машинопису й вчинив свої завваги до нього.

Після оформлення розвідки, в початках 1965-го року, почалися заходи по різних видавничих установах в справі її опублікування.

- - - - -
х/з листа проф. С. Г., Єрусалим, Ізраїль, до Л. Биковського, з дня 30-го грудня 1969 р.

Місячник "Сучасність", в Мюнхені, відмовився друкувати з огляду на велику кількість бібліографічного матеріалу.

Проф. С.Г., довідавшись про цю невдачу й намір звернутися до "Наукових Записок УТГІ", в Мюнхені, з відбиткою звіттіля, відповів-"що це є єдине місце для якого твір найбільше підходить..." Одночасно він вважав, що-"працю можна буде друкувати тільки при умові, що я дістану коректу з друкарні і апробуватиму її до друкування" х/

. Але, майже у той же час, УТГІ отримавши машинопис, відповів, що "нагадку Редакційної Комісії "Наук. Зап. УТГІ" представлена робота про проф. С.Г. не може піти в тій формі, яку автор їй надав, бо вона не відповідає характерові стислої розповіді", рекомендував її переробити, і в разі друку, скоротити до трьох аркушів. хх/

Редактор місячника "Український Самостійник", в Мюнхені, переглянувши машинопис твору писав-"Просимо Вас, щоб Ви якусь частину Вашої праці погодилися друкувати в "Укр. Самостійнику",... Часопис з великою приємністю умістить статтю про Гольдельмана з приводу його 80-ліття" ххх/

З наради автора, при кінці літа 1965 р., з редактором квартальника "Український Історик", після ознайомлення з матеріалом, була висловлена думка, що "розвідка відповідає науковим вимогам змістом і методологічно..." "Укр. Історик" міг би її друкувати додатком при кількох числах а після того видати відбиткою в серії монографій Укр. Істор. Товариства... Але-"цензурованої"/Проф. С. Гольдельманом/праці друкувати не будемо!..." /В скороченні/.

Через вищеописані труднощі в опублікуванні й різноманітної думки про його твір авторові довелося відмовитися від друкування розвідки.

х/З листа проф. С.Г. від 30-го березня 1965 р.

хх/З листа УТГІ, Мюнхен, з дня 14-го квітня 1965 р.

ххх/З листа ред. "Укр. Самостійника", з дня 28-го липня 1965 р.

Машинопис, в кількох примірниках, розмістив він по різних українських книгосховищах для переховання до "слухного часу".

Натомість, у зв'язку з 80-літнім ювілеєм проф. С.Г., автор опрацював, доповідав і опублікував кілька менших причинків-витягів зі своєї основної розвідки.

На розіслані примірники машинопису отримав відповідні підтвердження. Поміж ними було й від Канадійської УВАН-"З" приємність повідомляємо Вас, що ми одержали Вашу працю про проф. С.Г.... Щиро дякуємо і висловлюємо Вам гратуляції за так старанно й науково виконану працю."

Після цього всього листування автора з проф. С.Г., по деякій перерві, продовжувалося, але згадок про цей "злочасний" твір між ними більше не було. Зрештою воно й так з часом сповільнилося через німецький стан Професора, а потім зовсім обірвалося з його смертю дня 3-го січня 1974-го року.

Від 1973/74-го року листування продовжувалося вже з вдовою-Професоровою Міріям Ароновною Гольдельмановою, дружиною пох. Професора. У тому листуванні думка про опублікування розвідки про св.п. проф. С.Г. обопільно відновилася.

У зв'язку з цим автор, заздалегідь дбавчи про фінансову сторону справи, звернувся листом з дня 24-го квітня 1974р. до голови Товариства Абсолювентів УГА-УТГІ в ЗСА, інж. Івана Шабельського, в Нью Йорку. Пропонував спільно з Товариством видати офсетом згадану розвідку про одного з найвидатніших професорів УГА. На це відповіді не отримав.

Тоді ж, більш менш, упорядчик цього елборату дозволив собі у цій справі звернутися до УВАН у ЗСА, дійсним членом якої був проф. С.Г.

х/Див. Л. Биковський: У службах українській книжці. Денвер 1972, стор. 121.

хх/З листа УВАН у Канаді, Вінніпег, до Л. Биковського, з дня 7-го грудня 1965 р.

Учинив це за посередництвом проф. д-ра Л. Марголіної-Гансенової, голови "Комісії для студій історії українсько-жидівських взаємовідносин" при УВАН у ЗСА. Л. Марголіна відповіла, що з різних причин, вона в між часі відмовилася від головування в Комісії. Але, буваючи в УВАН, довідається про можливості фінансування УВАН-ом розвідки про проф. С. Г. При тому висловила деякі сумніви-"В мене враження", писала вона, "що в наших тутейших установах/УВАН, Гарвардський Центр, етс./нові люди мало цікавляться тим, що не є їхньою безпосередньою роботою та дивляться досить песимістично на признання, навіть розуміння дорогого нам недавнього, з історичного погляду, минулого."

В наступному листі, до автора цих рядків, Л. Марголіна повідомляла, що відвідала Нью Йорк і мала деякі розмови з відповідними чинниками УВАН. З того мала враження, "що Академія/на халь/немає засобів на випуск книжок, що торкалися б друку цікавого матеріалу з боку історичного, матеріалу дійсно потрібного для людей, котрі хотіли би глибше пізнати розвиток та постання УНР..."^{х/}

Врешті, дружина автора, пані Марія Биковська, цінуючи десятилітні зусилля свого чоловіка вшанувати проф. Соломона Гольдельмана, видала про звідку коштом своїх збережень.

У той спосіб книжка побачила світ відзначаючи одночасно й двохліття від часу смерті ПРОФЕСОРА /1974-1976/.

Кінчаючи ПІСЛЯСЛОВО маю честь підкреслити, що видатна американсько-українська письменниця пані Марія Галун-Блак учинно склала для змісту розвідки СКОРОЧЕННЯ в англійській мові.

Високодостойний Пан Микола Дівицький, Президент УНР в екзилі, на писав відповідну ПЕРЕДМОВУ до розвідки призначеної його давньому ПРИЯТЕЛЕВІ св. п. проф. Соломонові Гольдельманові.

х/3 листів проф. д-ра Любови Марголіної, Вашингтон, ЗСА, з дня: 28. березня 1974 та 23. березня й 8. жовтня 1975 року.

Інк.-арх.мистець Юрій Сластион зробив обгортку під гаслами:чесність,прямота й достойна простота-основні прикмети шляхетної вдачі св.п.проф.Соломона І.Гольдельмана,патріота обох країн-України й Ізраїлю.

В опрацьованні розвідки,впродовж 1964-1975 рр. особливо допомогли авторові слідуючі особи: Проф.С.Г.,за його життя.Після його смерти,Пані Міріам Гольдельманова,продовжувала співпрацювати з автором цих рядків.Далі:Проф.д-р Л.Марголіна -Гансенова /Вашингтон,ЗСА/,В.Горчаківський /Денвер,Колорадо/,Йосиф Шварц /Бруклін,ЗСА /,інж.Павло Донченко /Прескотт,Арізона/,проф.д-р Євген Петрівський, заступник директора Бібліотеки Стейтового Колорадського Університету /Боулдер,Колорадо /,бібліотекарка Катерина Денисенкова /Вашингтон,ЗСА /,інж.Дмитро Дорш,кустош архіву Товариства Абсолювентів УГА-УТГІ /Лонг Айленд,ЗСА /,проф.д-рВ.Міяковський,директор Музею-Архіву при УВАН у ЗСА /Нью Йорк,ЗСА /,інж.Сава Зеркаль /Бруклін,ЗСА /,проф.д-р Б.Винар /Літллетон,Колорадо /,проф.інж.Павло Дубрівний /Віппані,ЗСА/,інж.д-р С.Володимирів /Прага,Чехословаччина /,інж. лекторОлекса Козловський /Нью Гейвен,ЗСА / та інші особи.

З поміж установ у першу чергу слід згадати:Денверську Публічну Бібліотеку /Денвер,Колорадо/,Бібліографічний Інститут Гірського Району Зах.Америки /Денвер,Колорадо/,Національну й Університетську Бібліотеку в Брусалимі /Ізраїль/,УТГІ в Мюнхені /Німеччина /,Музей-Архів ім.Дмитра Антоновича при УВАН у ЗСА /Нью Йорк,ЗСА /,Архів Товариства Абсолювентів УГА-УТГІ /Нью Йорк,ЗСА /,Слов"янську Бібліотеку/Прага,Чехословаччина /,Нью Йорську Публічну Бібліотеку з її видавничим відділом /Нью Йор,ЗСА/,та інші установи.

Всім згаданим тут і незгаданим особам і установам автор висловлює свою глибоку подяку за виявлену ними різноманітну поміч в опрацьованні цієї розвідки.Наслідком згаданих спільних зусиль розвід

ка про сл.п.проф.С.Г., при пам'яті Його самого та Його дружини, була написана й жертовність пані Марії Биковської видана.

Може вона заступить, подекуди, не написані Професором Його спомини, стане виразом пошани до Нього та поштовхом до дальших дослідів над життям, діяльністю й творчістю цієї видатної ПОСТАТІ з часів наших Визвольних Змагань. Одночасно може вона буде й скромним внеском у літературу про Відродження Української Державности.

Денвер, Колорадо, ЗСА.

20. січня 1976р.

І М Е Н Н И Й П О К А З Н И К

Примітка. Прізвище проф. д-ра С.І. Гольдельмана, в усіх відмінках, в показнику неувзгляднено тому що воно трапляється майже на кожній сторінці розвідки.

Абрамович Рафаїл 44	142, 154, 164, 168, 169, 172, 239,
Авнер, підпольне псевдо	240, 268, 270, 275, 276, 278
Бен Цві 33	Блак Марія 10
Аденауер 11	/Див. Галун-Блак Марія/
Айзенберг 234	Блох Генріс 89
Алейніков 28	Боровський Михайло 133
Андрієвський Дмитро 133	Бочковський Ольгерд Іпполіт 89,
Андрєвський Опанас 66	91, 92, 94, 110, 111
Антоновичева Катерина 133	Брандєне 173
Архімович Олександр 126, 135,	Будьонний Семен 65
268	
Ассаф Михайло 89	Ваксман Марія Аркадієвна 174
Ауєрбах Ефраїм 167	/Див. Гольдельманова Міріам/
Аш Шолом 159	Ваксман, родина 52
	Ваксманівна Міріам 52, 65
Б.Н. 238	/Див. Гольдельманова Міріам/
Балабанов Михайло 48	Василенко Микола 42, 44, 84
Баран Степан 115, 128	Велч Фелікс 89, 156, 157
Безпалко Осип 55, 62	Ветухів Михайло 117, 119
Безручко Марко 64	Винар Богдан 76, 271, 280
Бен Гуріон Давид 237	Винар Любомир 66
Бен-Натан Ашер 105	Виниченко Володимир 45, 50, 56,
Бен Цві Ітцак 33	58, 178, 183, 204, 271
Бер-Борохов Дов 33, 181, 231	Виннівський Олександр 59
Бергман Артур 89	Вільчинський Ян 41
Биковська Марія 41, 279, 281	Воблий Константин Г. 35, 37, 38,
Биковський Лев 1, 2, 6, 16, 21, 75, 79,	174, 185
113, 114, 115, 117, 132, 133, 138, 139,	Войсловський 235

- Володимирів Сергій 270,280
Гасвська Софія 114,177,268
Гасню Федір С. 133
Гайман Лео 125
Галів М. 164,271
Галун-Блак Марія 10,279
/Див.Блак Марія/
Герцберг Артур 30,33,38
Герцль Теодор 30,31,180
Гітлер Адольф 52,100,106
Гланц Генріх 158
Голіят Роман 68
Гордієнко Гаврило 272
Горчаківський Володимир 139,
280
Горький М. 152
Гофман Гайнрих 89
Григоріїв Никифор 112,114,116,
177,269
Грушевський Михайло 66,271
Гельбер М.Н. 89
Гловінський Євген 76,115
Голдгаммер Лео 89
Голль де 11
Гольдельман Давид 29
Гольдельман Нахум 29
Гольдельман Нухим 149
Гольдельман Хаїм Шулім Срулевич 39
/Гольдельман Соломон/
Гольдельмани,добродії 139
Гольдельмани,подружжя 31,98,119,
120,130,140
Гольдельмани,родина 28,29
Гольдельманова Міріам 9,10,15,52,60,
65,99,117,140,141,147,160,169,240-
-247,270,278,280,281
Гольдман Нахум 162,190,196,239,268
Граве Дмитро,О. 35
Гранбаум Ітцак 234
Дементьєв К.Г. 35
Денисенко Григорій 116,269
Денисенкова Катерина 36,269,280
Денікін Антін 151,203,250
Діберт В. 271
Добрянський Михайло 133
Довгаль Спиридон 115,116,271
Довнар-Запольський Митрофан В. 35
Дольницький Мирон 34
Доманицький Віктор 88
Донцов Дмитро 208
Донченко Павло 75,268,280
Дорощ Дмитро 280
Драгоманів Світозар 113,114,172,
239,268
Дракевська Любов 131
Д-т В. 164
Дубрівний Павло 280
Донабург,проф. 215
Єремійв Михайло 38,46,48
Жаботинський Володимир 38,39,82
Жук Сергій 44
Завадський Віктор 57
Залєвська Євгенія 114,177
Замша Іван 126,127
Зеленко Константин 275
Зеркаль Сава 268,280
Зільберфарб Мойсей 13,18
Зозуля Яків 17,42,114,115,116,136,
172,269,272
Золотареню 70,145,148,149,151
/Літературне псевдо С.Г./
Іванне Василь 269,272
Іванівська Татіяна 58
Іларіон,митрополит 60
/Див.Огісню Іван/
Індельман Моше 235
Іллінович Іван 272
Каплан Шьома 232
Каплун-Коган В. 89
Капустянський Микола 56,57/
Карбович З. 208
Кармін Ітцак 274
Карчевський 30
Квітка Д. 208
Кедровський Володимир 56,57,59,
68,114,116,269
Кийович Василь 1
Кичю Трохим 124,165,214
Кіндзерявій-Пастухів С. 208
Кіцера Омел"ян 154,272
Кішіневер Шалом 227
/підпольне псевдо С.Г./
Клайнман Моше 161
Клодницький В. 116
Кноне Азраель 167
Коберський Карло 78,184
Ковалевський Микола 209
Коваленко 57

- Кове Мозес 211
Козловський Олекса 74, 114,
134, 135, 268, 269, 272, 280
Коновалюць Євген 38, 48
Кордук Богдан 133, 137-140, 142,
164, 166, 168, 169, 197, 207, 269,
273, 278
Костів К. 273
Красний Пінкас 13, 18, 61
Крат Михайло 273
Крипякевич Іван 34
Кричевський Василь Григорієвич
51
Куликовський Дмитро 20
Куприц Н. 40, 145, 148
Кучер І. 166
- Лаутербах Лео 89
Лацький Вольф Вільгельм 18
Ленін Володимир 151
Леонтій Т. 16
Лещинський Яків 156
Лисюк Каленик 165, 166, 214
Лібермани, родина 28
Лівицька Марія 16
Лівицький Андрій 62, 63, 114,
128, 177
Лівицький Микола 6, 15, 16, 115,
166, 197, 199, 205, 212, 217, 240,
268, 279
Ліхтен Йосиф Л. 275
Лучинин І. 275
Лучкович Михайло 167, 265
- М.Ч. 166
Мазепа Ісаак 57, 62, 63, 64, 209,
229, 273
Макаренко Андрій 66
Мандрика Микита І. 133, 269
Марголін Арнольд Давидович 13,
15, 18, 119, 125, 131, 209
Марголіна-Гансенова Любов 119,
128, 135, 140, 246, 269, 279, 280
Маркусь Василь 273
Маркс Карл 157
Мартос Борис 55, 82, 95, 136, 211,
269, 273
Матюшенко Борис 86, 87
Мегик Петро 26, 269
Мігаль Борис 152
Мілюков Павло Н. 42, 44, 84
Мінкевич А. 62
Міжковський Володимир 280
Мюшинські, мистецька родина 47
- Наріжний Семен 16, 21, 75, 273
- Ніщененко К. 115
Нянчур Гордій 154
- Огієнко Іван 60, 61, 62
Одарченко Петро 38
Олесіюк Тиміш 49, 269
Омельянович-Павленко Михайло 56
Онацький Євген 53, 54, 65, 71, 78,
82, 95, 102
ОРП 165
Остапенко Сергій 38, 40, 53, 54,
145, 148
Оцеткевич 60
- Павловський Вадим 51
Пастернак Євген 125, 273
Петлюра Симон 12, 38, 56, 58, 63, 66,
71, 82, 83, 202, 206, 272, 273
Петрівський Євген 280
Пієнячевський Віктор 69, 70, 149
Повстеню Олекса 36
Поллак Адольф 89
Пюссоні Стефан 275
Приходько Віктор, батько 104, 176,
270
Прокопович В'ячеслав 64, 65
Прокопович Сергій 96, 159
Прохода Василь 269
Прохода Марія 125
Процьк С.Д. 69
- Р.М. 42
Р.С. 273
Рабінович Е. 95
Рабінович/Соломонович/ 156
Радіон Ст. 165
Рахманний Роман 167
Ревуцький Азраам 13, 18, 54, 204,
228, 229
Ржепецький Борис 136
Романюк Леонід 132, 135, 270, 273
Рудницький Ярослав 133
- Садовський Валентин 78, 65, 184
Сальський Володимир 57
Сапіцький Віктор 86, 87
Сахно Василь 154
Сіляк Дарія 275
Скоропадський Павло 17, 30, 104,
151, 176, 186
Сластін Юрій 4, 280
Смал-Стоцький Роман 212
Сметана, композито 179
Соболев, рос. міністр 227
Сова Я. 18
Соловей Дмитро 42, 44, 84

- Спрінгер А. 166
Срібний Р. 164, 273
Стахів Володимир П. 133
Стахів Матвій 17, 116, 164, 273
- Тараски Микола 270
Тартаковер Арье 190
Тиктор Іван 47
Тимошенко Володимир 7, 8, 76, 77, 80,
81, 116, 116, 154, 155, 184, 270
Тібергер Фріх 156
Ткач В. 128
/Літературне псевдо Миколи М
вицького/
Толстой Лев 37
Туркало Кость 270
- Удовиченко Олександр 64
- Феденко Панас 38, 71, 92, 113, 115,
142, 167, 177, 178, 246, 274, 275
Філіпович Євген 81, 152, 153
Флінкер Давид 128
Фрідман Філіп 131
- Хефетц 238
Хмельницький Богдан 207
Холодна Наталія 268
- Чернецький А. 31
Чехівський Володимир 53, 54, 204
- Чикаленко Євген 38
Чикаленко Левко 58, 82, 83, 270
- Шабельський Іван 278
Шадлун Микола 61, 68
Шаповал Микита Ю. 54, 71, 72, 84,
179, 183, 230, 274
Шварц Йосип 116, 125, 139, 280
Шварц Шалом 236
Шварцбарт Самуїл 82-84
Шевченко Тарас 38
Шинківський Степан 82
Шіпель Макс 153, 253
Штемкевич Микола 138, 167
Шох П. 134
Шрамченко Леонід 116
Шулім Кишиневер 33
/підпольне псевдо С.Г./
- Юзефський Генрик 66
Юрій Подєбрадський 230
Юрмач В. 208
- Янопольський Л.М. 35, 37, 174,
185, 226
Яцевич А. 65

Г Е О Г Р А Ф І Ч Н И Й П О К А З Н И К

- Австрія 7, 119, 153, 159, 232
Адельфі, Меріленд, ЗСА 269
Азія 108
Акерман, Басарабщина 26
Америка 41, 152, 199, 213,
215
Америка Південна 187
Америка Північна 10
Амур, ріка 85
Англія 113
Анн Арбор, Міч., ЗСА 274
Аргентина 157
Африка 108
- Баварія, Німеч. 88, 119
Базель, Швайцарія 86
Барселона, Іспанія 247
Басарабщина 6, 24, 25, 27, 30,
33, 181, 227, 269
- Бендери, Басарабщина 26
Бердичів, Україна 204
Берестя, Україна 64
Берлін, Нім. 96, 156
Бик, ріка 30
Білорусія 159
Біробіджан, Сибір 85, 156, 157,
159
Близький Схід 168
Богданівка, зал. ст., Україна 56
Бонн, Нім. 106
Боулдер, Колорадо, ЗСА 280
Бруклін, Н. Я., ЗСА 280
Буенос Айрес, Аргентина 102, 157
Букарент, Румунія 27, 59
Буковина, Україна 227
- Варшава, Польща 16, 29, 62, 63, 95,
156, 272

Вашингтон, Д. К., США 36, 59, 147, 269, 280

Великобританія 85

Венеція, Італія 246

Відень, Австрія 7, 19, 66-72, 92, 95, 132, 149-152, 155, 158, 165, 183, 229, 250, 270, 271, 274

Вільна, Литва 96, 156, 227

Вінниця, Україна 50-54, 58, 64-66, 149, 150, 175, 229

Вінніпег, Канада 10, 84, 132, 214, 269, 275, 278, 280

Віногради, дільниця в Празі, Чехо-словацьчина 76, 154

Волинь, Україна 55, 59, 66, 61

Волочиська, Україна 56

Гаага, Голландія 275

Гайфа, Ізраїль 9, 232

/Див. Хайфа/

Галичина, Україна 55, 116, 150, 176, 229, 250

Гамбург, Нім. 232

Гесія Велика, Нім. 115

Гірський Район Зах. Америки 280

Головчинці, маєток, Україна 27

Гречани, Україна 60

Генуя, Італія 118

Германія 174

/Див. Німеччина/

Грїлі, Колорадо, США 132

Дармштадт, Нім. 115, 178

Деміївка, передмістя Києва, Україна 49

Денвер, Колорадо, США 2, 3, 16, 101, 103, 132, 133, 138, 139, 169, 279, 280, 281

Дичків, зал. ст., Україна 56

Дніпро, ріка, Україна 64

Дністер, ріка, Україна 24, 26, 27, 28, 30, 61

Європа 9, 14, 85, 94, 96, 102, 106, 112, 116, 118, 119, 120, 131, 138, 159, 186, 194, 213, 231

Європа Східня 152, 175

Європа Центральна 175

Едмонтон, Канада 138, 167

Еспанія 120, 247

Єрусалим, Ізраїль 2, 3, 9, 86, 99, 101, 102, 104-106, 108, 109, 11, 112, 118, 119, 120, 134, 137-139, 1 42, 146, 147,

158-164, 166, 168, 169, 172, 174, 176, 177, 179, 190, 217, 232, 234, 235, 237-240, 261, 264, 268, 270, 272, 274, 275, 276, 280

Женева, Швайцарія 16

Житомир, Україна 204

Жмеринка, зал. ст. Україна 58, 65

Загреб, Югославія 98

Захід 12, 16, 65, 70, 151, 168, 193

Збруч, ріка, Україна 61

Золочів, Україна 56,

США 10, 21, 36, 80, 88, 92, 116, 121, 128, 129, 131, 132, 139, 155, 166, 172, 173, 176, 188, 194, 195, 209, 214, 216, 270, 279

Івано-Франківськ /попередньо Станіславів/, Україна 54

Ізраїль 9, 12, 14, 15, 33, 99, 103-

-106, 109, 111, 112, 114, 116-118,

120, 128, 130, 139, 142, 146, 147,

164, 166, 168, 172, 174, 176, 180-

-162, 178, 186, 192, 193, 196, 200,

208, 213-214, 232, 234-237, 239,

240, 245, 261, 268, 270, 271, 276, 280

Інсбрук, Австрія 206

Істамбул, Туреччина 136

Італія 98, 100, 118, 119, 139

Іудея 112

Кам'янець Подільський, Україна

29, 51, 57-62, 64-66, 69, 149-151, 206

Канада 10, 132, 138, 139, 153, 167, 173, 188, 214, 215, 278

Кельн, Нім. 129, 144, 166

Кенігсберг, Нім. 156

Керрвилл, Техас, США 269

Київ, Україна 35, 36, 38-42, 44,

45, 47, 50, 52, 53, 57, 64, 65, 74,

81, 124, 125, 146, 148, 149, 150,

165, 169, 170, 174, 175, 179, 182,

185, 197, 202, 22⁶-229, 270

Київщина, Україна 28, 59

Кишинів, Басарабщина 24, 25, 30-

-33, 148, 179, 181, 227

Колорадо, США 10, 16

Краків, Польща 33, 227

Красне, Україна 55

Кресцент Сіти, Каліфорнія, США

270

- Крим, Україна 159
- Літллетон, Колорадо, ЗСА 280
- Лонг Айланд, Н. Я., ЗСА 280
- Лондон, Англія 20, 31, 86, 113, 177, 232, 274
- Лубни, Україна 15
- Манджурія 156
- Метучен, Н. Дж., ЗСА 269
- Миколаїв, Україна 206
- Мілан, Італія 118
- Могилів, Україна 64
- Молдавія 6, 25, 27
- Москва 45, 128, 181, 192, 193, 215, 228
- Московщина 201
- Мукачів, Закарпаття 158
- Мюнхен, Нім. 6, 9, 15, 16, 21, 88, 90, 115-117, 119-122, 124, 128, 133, 137, 138, 140, 146, 162-169, 189, 194, 195, 197, 217, 239, 240, 245, 246, 248, 263, 264, 266, 268-271, 280
- Надніпрянина, Україна 176
- Неаполь, Італія 120
- Німеччина 6, 11, 21, 100, 105-106, 114-118, 120, 128, 131-133, 137-138, 153, 158, 162, 166-167, 172, 177-217, 232, 233, 240, 269
- Новий Ульм, Нім. 118, 162, 272, 273, 275
- Нью Гейвен, Конн., ЗСА 139, 269, 280
- Нью Йорк, ЗСА 16, 68, 90, 96, 112, 114, 116, 119, 122, 131, 134, 135, 140, 147, 154-156, 158, 159, 162-165, 168, 172, 173, 177, 189, 194, 209, 239, 268-270, 273, 274, 280
- Одеса, Україна 28, 29, 31, 38, 47, 50, 57, 227
- Онтаріо, Каліфорнія, ЗСА 165, 214
- Орієнт 31, 148
- Палестина 9, 31, 68, 85, 92, 94, 96, 99, 100, 104, 106, 108, 109, 148, 156-158, 168, 174, 175, 177, 178, 187, 188, 231, 256
- Пало Алто, Каліфорнія, ЗСА 115, 270
- Париж, Франція 82, 84, 137, 146, 166, 264, 275
- Петербург/Петроград/, Росія 29, 44, 48, 181
- Петроград/Цетербург/, Росія 227
- Підкарпатська Україна 86, 272
- /Див. Підкарпатська Русь/
- Підкарпатська Русь 159
- /Див. Підкарпатська Україна/
- Підкарпаття 157, 272
- Піятлінг, Нім. 88
- Подєбради, Чехословаччина 7, 8, 13, 71, 73, 74, 78, 80-82, 84, 88, 90, 95, 98, 122, 133, 135, 153, 154, 155, 156, 157, 162, 172, 175, 186-189, 230, 239, 242, 243, 245, 252, 253, 254, 268, 270, 272, 274
- Подєбрадський Замок 75, 87
- Поділля, Україна 23, 59, 60, 181
- Подільська губ., Україна 52
- Полтава, Україна 33, 181, 227
- Полтавщина, Україна 15
- Польща 16, 60, 61, 63, 64, 66, 95, 96, 220
- Прага, Чехословаччина 7, 8, 9, 16, 66, 68, 71-74, 82, 84-86, 89, 91-96, 98, 102, 105, 106, 108, 118, 130, 146, 147, 152, 154, 156-160, 174-176, 179, 183, 187, 188, 194, 230-232, 234, 235, 237, 238, 256, 259, 268-270, 272, 273, 274, 280
- Прескотт, Арізона, ЗСА 98
- Привороття, лісничівка, Україна 276
- Проскурів, Україна 55, 57, 60, 65, 165, 206
- Прут, ріка, Україна 27
- Праяів, Словаччина 269
- Радзівилів, Україна 55, 56
- Рачестер, Н. Я., ЗСА 172, 239, 268
- Регенсбург, Нім. 88, 122, 162, 189, 239, 272, 274
- Рим, Італія 119, 120, 139, 195, 196
- Рівне, Україна 54, 55, 206
- Росія 10, 14, 27, 32, 38, 43, 84, 95, 118, 144, 152, 155, 166, 168, 170, 180-182, 190, 191, 193, 226, 228, 232, 236, 271
- Румунія 69
- Салт Лейк Сіті, Юта, ЗСА 132
- Сідней, Австралія 165, 166
- Скандинавія 119
- Скрентон, Па, ЗСА 269, 271, 273
- Сороки, Басарабщина 6, 24-31, 269

СССР 9, 12, 15, 16, 106, 116, 117,
119-122, 129, 137, 154, 158, 159,
162, 165, 167, 190, 194, 195, 196,
200, 263, 272

Станіславів, Україна 54, 55, 150,
229

Староконстантинів, Україна 57

Схід 16, 54, 56, 64, 102, 130, 193

Схід Близький 176

Схід Середній 168

Тарнопіль, Україна 54-56, 206

Тель Авів, Ізраїль 162, 166

Тироль Південний, Італія 119

Тімішвара, Угорщина 158, 159

Торонто, Канада 10, 153, 167, 269,
273, 275

Трапезунд, Туреччина 276

Трентон, Н. Дж., ЗСА 166, 270

Трієст, Італія 98

Туреччина 27, 139

Україна 9-17, 19, 24, 30, 34, 38,
42, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 59,
61, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 72,
74, 80-84, 88, 95, 112, 112, 120,
122, 124, 129, 130, 134, 137, 138,
140-142, 144, 146, 149-152, 154-
-156, 159, 163-169, 173, 177, 179,
181-183, 185, 186, 198, 200-204,
207, 212, 215, 216, 228, 229, 230,
232, 236, 248, 250, 251, 263-266,
271-273, 275, 280

Упсала, Швеція 119

УССР 17, 165

Філадельфія, Па., ЗСА 10, 105, 269

Фінікс, Арізона, ЗСА 268

Франція 11, 116

Хайва/Гайфа/, Ізраїль 99, 100, 102
105, 107, 108

Харків, Україна 204

Херсонщина, Україна 33, 181

Чехія 179

/Див. Чехословаччина/

Чехословаччина /ЧСР/ 6, 7, 31, 66,
71-74, 78, 86, 88, 90, 92, 94-96, 98,
99, 100, 108, 113, 130, 133, 147,
155, 157, 159, 179, 186-188, 231,
232, 236, 268, 272

Чикаго, Ілл., ЗСА 146, 167, 265,
271, 275

Чорне море, Україна 26, 61, 154,
185, 230

Чорний Острів, Україна 57, 150

ЧСР 21, 71, 89, 153, 154, 156, 252,
253, 254, 259, 273, 274

/Див. Чехословаччина/

Швейцарія 16, 86, 118, 119

Швеція 119, 153

Югославія 78

Ямпіль, Україна 27

РЕЄСТР ІЛЮСТРАЦІЙ

Стор.

1.Світлина проф.С.Г.з 1960-их рр.	5
2.Мапка Басарабщини,з містами:Сороки й Кишинів	26
3.Мапка України на початку ХХ-го ст.	34
4.Київ на початку ХХ-го ст.	36
5.Будинок Парляменту України в Києві у 1917-1918 рр.,	47
6.Одеса.Потьомкінські сходи.	47
7.Вінниця,т.зв."Посзуїтські мури".	51
8.Кам'янець Подільський.Загальний вигляд.	51
9.Відень.Загальний вигляд.	67
10.Прага.Загальний вигляд.	73
11.Подєбради.Загальний вигляд	73
12.Подєбрадський Замок.Осідок Укр.Госп.Академії в ЧСР	75
13.Доцент С.Г.викладає в УГА у 1923-1924 р.	75
14.Засідання Семінару Прикладної Економії УГА в 1924-26 рр.. .	77
15.Група студентів УГА з проф.С.Г.	77
16.Титульна стор."Записок УГА"в ЧСР,т.І,1927	79
17.Титульна стор.брошури про "Кабінет Нар.Госп. УГА",1926 . .	79
18.Подєбрадський Замок.Осідок УТГІ.Вигляд з площі.	87
19.Черша Управа Товариства Прихильників УГА.	87
20.Зразок скриптів "Сіоністичної Високої Школи"в Празі. . . .	89
21.Проспект видань "Малої Сіоніст.Книгозбірні"в Празі.	89
22.Тит.стор.твору Іп.О.Бочковського в нім.мові,1937	91
23.Видання Бюра Сіоніст.Пропаганди в Празі,1936-1938 рр.. . .	92
24.Мапка Палестини з 1938-39 рр.	97
25.Гайфа,Ізраїль.Загальний вигляд	99
26.Єрусалим.Загальний вигляд у 1938-1939 рр.	101
27.Мапка Ізраїлю й довколишніх країн.	103
28.Зразок оголошення про доповіді проф.С.Г.в Ізраїлі,1942. . . .	107
29.Тит.стор.твору О.Бочковського в габр.мові,1944.	110
30.Копія диплому проф.С.Г. "Доктор Гоноріо Кауза"від УТГІ	123
31.Запрошення на ВЕЧІР для вшанування проф.С.Г. в Мюнхені . .	133
32.Запрошення на конференцію УВАН у ЗСА для вшанування С.Г. .	136
33.Оголошення про ранні твори С.Г.	146
34.Світлина Міріам Гольдельманової з 1920-1922 рр.	242
35.Світлина Соломона Гольдельмана з 1920-1922 рр.	242
36.Світлина Доцента С.Г. в Подєбрадах у 1923/24 рр.	242
37.Світлина М.Гольдельманової в Подєбрадах у 1924-1925 рр. .	243
38.Світлина М.та С.Гольдельманів в подорожньому вигляді у Подєбрадах у 1924-1925 рр.	243
39.Світлина М.та С.Гольдельманів в літньо-прогульковому вигляді,в сірому одязі, в Подєбрадах у 1924-1925 рр.	243
40.Світлина М. та С.Гольдельманів в прогульковому вигляді та білому одязі в Подєбрадах у 1924-1925 рр.	243
41.Три світлини проф.С.Г.з 1939-1940 рр.	244
42.Світлина М.Гольдельманової з 1939-1940 рр.	244
43.Світлина М.Гольдельманової,на пляжі в Подєбрадах,1924-27 . .	245
44.Світлина проф.С.Г.в Ізраїлі з 1948 р.	245
45.Світлина проф.С.Г.з конференції у Мюнхені в 1959 році. . . .	245
46.Групова світлина проф.С.Г.,Л.Марголіної,П.Феденка й М.Гольдельманової у Мюнхені,Німеччина,в 1960 році	246
47.М.та С.Гольдельмани, каварня у Венеції в 1960 році.	246

48. М. та С. Гольдельмани в циганській домівці, в Барселоні, Еспанія, дня 18. IX. 1960 року. 247

49. М. та С. Гольдельмани на вулиці в Барселоні, Еспанія, дня 22. IX. 1960 року. 247

50. Проф. С. Гольдельман у 1960-их рр. 247

51. М. Гольдельманова у 1960-их рр. 247

52. Збільшена світлина проф. С. Г. опублікована при останньому його творі "Жиди селяни на Україні" в Мюнхені, у 1973 році. 248

53. Обкладинка й тит. стор. твору С. Г. "Листи..." з 1921 р. в укр. 250

54. Тит. стор. твору С. Г. "Листи..." в нім. і хид. виданнях з 1921 р. 251

55. Обкладинка й тит. стор. підручника доц. С. Г. "Економія промисловости/Економія й політика промисловости/, 1923-1924 рр. 252

56. Тит. стор. підручника доц. С. Г. "Міжнародня господарська політика", 1924 р. 253

57. Тит. стор. підручника проф. С. Г. "Економія промисловости", /Курс лекцій/, 1933-1934, вид. для потреб УТГІ. 254

58. Відбитка з тит. сторінок твору проф. С. Г. "Адіше Галутвіртшафт" в нім. мові у виданні скриптовому і книжковому з 1934-1935 рр. 255

59. Відбитка тит. стор. твору проф. С. Г. "Працююча Палестина", в нім. мові, з 1937 р. 256

60. Обкладинка твору проф. С. Г. "Чи розв'язує комунізм хид. питання?", з 1937 р. 257

61. Відбитка тит. стор. твору проф. С. Г. "Чи розв'язує комунізм хид. питання?", з 1937 р. 258

62. Відбитка тит. стор. твору проф. С. Г. "Жидівське господарство", в нім. мові, з 1938 р. 259

63. Відбитка тит. стор. твору проф. С. Г. "Десять літ сіоніст. идеол. пропаганди", з 1944 р. в гебр. мові. 260

64. Відбитка справоздання проф. С. Г. на XXII сіон. конгресі, 1946 260

65. Відбитки обкладинки й тит. стор. твору проф. С. Г. "Зовнішня торгівля Ізраїля", з 1952 р. 261

66. Відбитки тит. сторінок, в англ. і гебр. мовах твору проф. С. Г. про "Долю хидівства під советами", з 1958 р. 262

67. Обкладинка і тит. стор. твору проф. С. Г. "Жид. Нац. Автономія на Україні" з 1963 р. 263

68. Відбитка тит. стор. твору проф. С. Г. "Жид. Нац. Автономія на Україні", з 1967 р. 264

69. Відбитка тит. стор. твору проф. С. Г. "Жид. Нац. Автономія на Україні", в англ. мові, з 1968 р. 265

70. Відбитка тит. стор. твору проф. С. Г. "Жиди-селяни на Україні", в нім. мові, з 1973 р. 266

-- o --

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУХОДОЛОВОГО ІНСТИТУТУ

1. ТИМІШ ОЛЕСІЮК-Мапа Української Метрополії з поясненнями. Київ /Варшава/ 1944, 31x22, 10 ст. +1 мапа.
2. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЗБІРНИК. Книга перша. Ваймар 1945, 31x22, 44 ст.
3. ВЕДЕ -Сучасний мент і наші завдання. Герсфельд 1945, 31x22, 4 ст. Відбитка.
4. Статут Парафії Укр. Автокефальної Православної Церкви. Герсфельд 1945, 31x22, 4 ст. Відбитка.
5. СИЛЬВЕСТР, Єпископ-Церковний устрій в Україні. Київ/Герсфельд/ 1945, 31x22, 38 ст.

6. МИКОЛА ЛІВИЦЬКИЙ-Дух Базару. Київ/Майнц-Кастель/1946, 31x22, 18 ст.
7. ІВАН БАГРЯНИЙ- Чому я не хочу повертатися до СРСР? Відень/Майнц-Кастель/1946, 31x22, 16 ст.
8. В РІЧНИЦЮ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ-22 січня 1946 року. Женева/Майнц-Кастель/1946, 31x22, 12 ст.
9. ДО УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН В ЕМІГРАЦІЇ. Женева/Майнц-Кастель/1946, 31x22, 10 ст.
10. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЗБІРНИК. Книга друга. Київ/Майнц-Кастель/, 1946, 31x22, 40 ст.
11. МИХАЙЛО МІЛЛЕР- Нотатки до питання про ТРИЗУБ. Женева/Майнц-Кастель/, 1946, 31x22, 14 ст. †1 ілюстрація.
12. ТИМІШ ОЛЕСІЮК- Мала Соборної України і сумезних заприязнених країн. Женева/Майнц-Кастель/1946, 31x22, 14 ст.
13. ЮРІЙ ЛИПА- Київ-Вічне Місто. Женева/Майнц-Кастель/ 1946, 31x22, 15 ст. †1 світлина. Передрук.
14. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ РЕЛІГІЙНИЙ ЗБІРНИК. Книга перша. На Чужині/Майнц-Кастель/, 1947, 31x22, 8; ст. †5 світлин і 1 мапа.
15. ЮРІЙ ЛИПА- -1900-1944. Збірник Перший. Женева/Майнц-Кастель/, 1947, 31x22, 49 ст. †21 ілюстр.
16. ТИМІШ ОЛЕСІЮК- Сіра Україна. Женева/Майнц-Кастель/1947, 31x22, 46 ст. † 1 мапка.
17. ТИМІШ ОЛЕСІЮК- Північні межі Української Матірної Держави. Женева/Майнц-Кастель/1947, 31x22, 34 ст. † 1 світлина та 1 мапа.
18. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ РЕЛІГІЙНИЙ ЗБІРНИК. Книга друга. На Чужині/Майнц-Кастель/, 1948, 31x22, 76 ст. та 8 ілюстр.
19. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ-До проблематики життя і творчості Ю. Липи. На Чужині/Майнц-Кастель/1947, 31x22, 21 ст. й 8 ілюстр.
20. МАКСИМ СУХИЙ- Тиміш Гнатович Олесіюк-Олесевич. Біо-бібліографічний нарис. На Чужині/Майнц-Кастель/1948, 31x22, 15 ст.
21. СОБОРНА УКРАЇНА-Перший Збірник. Під ред. д-ра Т. Олесіюка. Нью Йорк, Мюнхен, 1949, 31x22, 94 ст. та 1 діаграма.
22. ТИМІШ ОЛЕСІЮК- Расовість українського народу. Нью Йорк, Мюнхен, 1949 на правах рукопису, 28x22, стор. 26-62 та 1 діаграма. Відбитка.
23. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ-Ваймарські часи. Спомини, 1945. Денвер. Колорадо, ЗСА, 1970, 28x22, 52 ст., в тому 3 ілюстрації.
24. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ-З Генеральної Губернії до Вартегау. Спомини, 1944-45 Денвер, Колорадо 1973, 28x22, 110 ст., в тому 37 ілюстрацій.

-- 0 --

ТОГО САМОГО АВТОРА

1. Національна Бібліотека Української Держави/1918-1921/. Щепьорно 1922, 17x12 см., 18 ст.
2. Національна Бібліотека Української Держави /1918-1921/. Берлін 1922, 19x13, 16 ст.
3. Національна Бібліотека Української Держави/1918-1921/, Берлін 1923 19x13, 16 ст.
4. Замітки про книгознавство та книгозживання. Подєбради 1923, 23x15, 88 ст.
5. Національна Бібліотека Української Держави/1918-1921/, Берлін 1923 23x16, 38 ст.
6. Бібліотечна справа в Чехословаччині. Київ 1925, 26x17, 12 ст.

7. Кабінет Народнього Господарства та економічні семінари УГА в ЧСР. Подєбради 1925, 23x15, 22 ст.
8. Канада. Замітки для переселенців. Подєбради 1925, 23x15, 59 ст.
9. Український Науковий Інститут Книгознавства. Інформація. Подєбради 1925, 22x15, 47 ст.
10. Книжна справа в Чехословаччині. Київ 1926, 8°, 31 ст.
11. Міжнародний обмін дублетами. Прага 1926, 8°, 16 ст.
12. Кабінет Народнього Господарства та економічні семінари УГА в ЧСР. Подєбради 1926, 23x15, 44 ст.
13. Замітки про чеську бібліографію. Подєбради 1927, 30x23, 78 ст.
14. Чесько-Моравська-Кольбен/Загальний огляд та центральне рахівництво/Подєбради 1927, 23x15, 107 ст.
15. Бібліотечна справа в Чехословаччині, 1924-27. Подєбради 1928, 23x15,
16. Dział wpływów książkowych Biblioteki Publicznej m st. Warszawy. Podział zakupów. 1928/29. Warszawa 1930. 22x15, 72 str.
17. Dział wpływów książkowych Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy. 1929/30. Warszawa 1931, 22x15, 51 str.
18. Wypożyczalnia z księgozbiorem płynnym. Warszawa 1933, 8°, 8 str.
19. Книгознавство, бібліографія та бібліотекознавство. Програми. Київ 1933, 23x15, 32 ст.
20. Książka a pedagogika. Warszawa 1934, 8°, 8 str.
21. Współczesna polityka biblioteczna w zakresie publicznych bibliotek oświatowych. Warszawa 1936, 23x15, 47 str.
22. Współczesna polityka biblioteczna w zakresie publicznych bibliotek oświatowych. Szkic dyskusyjny. Wyd. 2-gie. uzupełnione recenzjami. Warszawa 1937, 23x15, 60 str.
23. Biblioteki publiczne w Ukrainie Radzieckiej. Warszawa 1937, 21x14, 12
24. Naukowa organizacja pracy/Program/Warszawa 1938. 22x14, 3 str.
25. Wstęp do księgoznawstwa/Program/Warszawa 1938, 22x14, 4 str.
26. Ogólna polityka biblioteczna. Zarys popularny. Warszawa 1938, Warszawa 1938, 23x15, 11 str.
27. W sprawie pedagogiki bibliotecznej. Szkic programowo-diskusyjny. Warszawa 1938, 23x15, 18 str.
28. Zakres i zadania pedagogiki bibliotecznej. Referat dyskusyjny. Warszawa 1938, 8°, 12 str.
29. Technika pracy umysłowej/Program/1939, 22x14, 4 str.
30. Pedagogika biblioteczna/Program/Warszawa 1939, 22x14 str.
31. Polityka biblioteczna/Program/Warszawa 1939, 22x14, 4 str.
32. Туреччина. Бібліографічні матеріали. Варшава 1940, 29x21, 68 ст.
33. Проблеми сільського господарства в Україні./С.-г. нарис/. Варшава 1940, 29x21, 12 ст.
34. Чорноморський Простір/Атлас/. /Разом з Ю. Липов/ Варшава 1941, 31x22, 46 ст.
35. Державне Видавництво України/Проект організації/ Варшава 1941, 31x22, 16 ст.
36. Великодержавні проблеми України/Розвідка/. Варшава 1942, 31x22, 23 ст.
37. Іван Шовгенів. Біо-бібліографічні матеріали. Варшава 1943, 31x22, 4 ст.
38. Напрямні всеукраїнської високошкільної політики/Дискусійний матеріал/ Варшава 1943, 30x21, 6 ст.
39. Степан Рудницький. Біо-бібліографічні матеріали. Варшава 1943, 31x22, 14 ст.
40. Україна над океаном/Розвідка/. Герсфельд 1945, 31x22, 19 ст.
41. Україна над океаном/Розвідка/. Вид. 2-ге. Майнц-Кастель 1946, 31x22, 12 ст.

42. Україна над океаном/Розвідка/Вид.3-тє.Франкфурт над Майном 1946, 21x15,23 ст.
43. Чорноморський Факультет Таврійського Державного Університету/Дискусійний матеріал/Майнц-Кастель 1946,30x21,10 ст.
44. Апостол новітнього українства/Дрія Липа/Майнц-Кастель 1946,31x22,9 ст.
45. Апостол новітнього українства/Дрія Липа/.2-ге вид.Дармштадт 1946, 21x15,8 ст.
46. Шестиліття діяльності Укр.Суходолового,Морського та Океанічного Інститутів.Майнц-Кастель 1946,30x21,7 ст.
- 47.
48. Варшавські бібліотеки в серпні,вересні й жовтні 1944 року./Уривок із споминів/Майнц-Кастель 1947,31x22,14 ст.
49. Початки Національної Бібліотеки Української Метрополії/1918-1921/. Майнц-Кастель 1947,31x21,19 ст.
50. Бібліотека Української Господарської Академії в ЧСР,1922-1947. Майнц-Кастель 1947,31x21,9 ст.
51. Іван Опанасович Шовгенів,1874-1943.Біо-бібліографічні матеріали. Друге,доповнене,видання.Майнц-Кастель 1947,31x21,14 ст.
52. Національна Бібліотека Української Держави/1918-1921/.2-ге видання.Майнц-Кастель 1947,31x21,38 ст.
53. До проблематики життя й творчости Дрія Липи.Майнц-Кастель 1948, 31x22,20 ст.
54. Василь Кузів/з нагоди 60-ліття/.Майнц Кастель 1948,31x22,18 ст.
55. Василь Кузів/з нагоди 60-ліття/.2-ге вид.Майнц-Кастель 1948, 21x15,12 ст.
56. Українське Євангелієське Видавництво/Доповідь/.Разом з пастором М. Гільтайчуком.Майнц-Кастель 1948,31x21,6 ст.
57. Бібліотечна педагогіка.2-ге вид.Франкфурт н/Майном 1948,16⁰,8 ст.
58. Вступ до книгознавства.2-ге вид.Франкфурт н/Майном 1948,6⁰,8 ст.
59. Бібліотека Кам"янець-Подільського Державного Українського Університету/Спомини/.Нью Йорк,Вінніпег 1949,15x10,8 ст.
60. До методології книгознавства.Нью Йорк 1953,25x16,7ст.
61. Польське повстання у Варшаві 1944-го року/Спомини очевидця/.Дондон 1963,23x16,47 ст.
62. Михайло Олексієвич Ветухів/1902-1959/.Доповідь.Вінніпег,Денвер, 1964,23x15,32 ст.
63. Звенигородська Комерційна Школа/Спогади з 1905-1912/.Вінніпег, Денвер 1965,23x15,48 ст.
64. Василь Кузів,1887-1958.Його життя і діяльність.Вінніпег,Мюнхен, Детройт/Торонто/ 1966,22x15,106 ст.
65. Василь Кузів і Михайло Грушевський.Взаємовідносини,1921-1927.Вінніпег,Детройт 1968,18x12,19 ст.
66. На Кавказько-Турецькому Фронті.Спомини з 1916-1918 рр.Вінніпег, Денвер 1968,22x15,152 ст.
67. Михайло Олександрович Міллер,1883-1968.Біо-бібліографічні матеріали.Мюнхен 1968,24x17,16 ст.
68. Від Привороття до Трапезунду.Спомини за 1896-1918 рр.Мюнхен 1969, 24x17,126 ст.
69. Перша документація української економічної літератури.Мюнхен 1968 -1969,24x17,25 ст.
70. Ваймарські часи.Спомини з 1945 р.Денвер,Колорадо 1970,28x21,52 ст.
71. Книгарні,бібліотеки,Академія.Спомини з 1918-1922 рр.Мюнхен,Денвер, 1971,24x17,152 ст.
72. У службах українській книжці.Авто-біо-бібліографія.Денвер,Колорадо 1972,28x22,276 ст.

- 73.3 Генеральної Губернії до Вартегау. Спомини за 1944-1945 рр. Денвер, Колорадо, 1973, 28x22, 110 ст.
74.20 літ науково-організаційних зусиль на Заході ЗСА/Денверська Група УВАН, 1954-1974/. Денвер, Колорадо 1974, 28x22, 80 ст.
75.3 Європи до Америки. Подорожні замітки 1946-1948, Денвер, Колорадо 1975, 28x22, 136 ст.

-- o --

ГОЛОВНІ ЗАУВАЖЕНІ ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ

<u>Стор.</u>	<u>Рядок</u>	<u>Відбито</u>	<u>Має бути</u>
11	2 знизу	підкреслювати	підкреслювати
20	1 згори	непрступних	непрступних
21	11 знизу	Мюнхні	Мюнхені
27	1 згори	підстві	підстави
31	13 згори	зміі	землі
33	11 згори	вдзначився	відзначився
58	7 знизу	перебуаючи	перебуваючи
58	5 знизу	боротбі	боротьбі
86	11 згори	запопонував	запропонував
120	9 знизу	Ізрїлю	Ізраїлю
150	14 знизу	мовах	мовах
152	5 згори	сіонстичних	сіоністичних
154	6 згори	Частна	Частина
168	5 знизу	висловив	висловив
176	6 згори	навчився	навчився
185	5 згори	госпдарства	господарства
186	15 згори	Ізрїлю	Ізраїлю
191	7 згори	приняли	применяли
195	4 згори	полтики	політики
195	13 згори	приненени	примененни
200	2 знизу	протхидівську	протихидівську
272	18 знизу	Тоното	Торонто

-- o --

АДРЕСА:

Leo Bykovsky
2245 Julian Street
Denver, Colorado, 80211
U.S.A.

З М І С Т	Стор.
СКОРОЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.	6
ПЕРЕДМОВА	11
ВСТУПНЕ СЛОВО	17
ГОЛОВНІШІ СКОРОЧЕННЯ	22
ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ С.І.ГОЛЬДЕЛЬМАНА	23
<u>Українська доба, 1885-1920</u>	24
Жидівсько-російські часи, 1885-1917	24
Жидівсько-українські часи, 1917-1920.	42
<u>Європейська доба, 1920-1939.</u>	66
<u>Палестинсько-Ізраїльська доба, 1939-1974.</u>	99
БІБЛІОГРАФІЧНА РОЗПОВІДЬ ПРО ПИСАННЯ С.І.ГОЛЬДЕЛЬМАНА .	143
Загальне.	144
Показник творів.	148
Закінчення.	170
ДОДАТКИ.	171
РЕЄСТР ДОДАТКІВ.	239
СВІТЛИНИ.	241
ВІДБИТКИ ТИТУЛЬНИХ СТОРІНОК	249
ДЖЕРЕЛА.	267
ПІСЛЯСЛОВО.	276
ІМЕННИЙ ПОКАЗНИК.	281
ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЗНИК.	284
РЕЄСТР ІЛЮСТРАЦІЙ.	288
ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУХОДОЛОВОГО ІНСТИТУТУ.	289
ТОГО САМОГО АВТОРА.	290
ЗАУВАЖЕНІ ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ.	292

12
110018